

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Praesertim Augustini, Et Thomae Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Sacramentis In Genere Et Specie - Libros Octo Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Liber Octavus. Amor procreans Colonos Ecclesiae Triumphantis. Sive de
Sponsalibus & Matrimonio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73212](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73212)

- (inquam) ab exercitio posterioris, non prioris Ordinis: utpote quem legitime suscepit.
- 199 5°. qui scienter ordinatus est cum ficto titulo beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis religionis, est ipso jure suspensus, ut constat ex dictis n. 124. & seqq. Et idem aliqui censent de eo qui ordinatus est cum vero quidem titulo; cum eo tamen, à quo illum accepit, pactus est, quòd statim post Ordinationem illum ipsi resignabit vel restituet. Sed de eo vide quæ dixi n. 125.
- 200 6°. qui per saltum est promotus, ipso jure suspensus est ab executione Ordinis taliter suscepti; & irregularis, si eum exerceat. Ita Alexander II. can. *solicitudo* dist. 52. & Innocentius III. cap. *littera* extr. de Cler. per salt. promot. Nec taliter promotus ascendere potest ad alium superiorem Ordinem, ut ostendit Palao de censur. disp. 4. p. 10. §. 1. n. 9. post Navarrum, Suarez, &c. Cum ipsis tamen, *si non ministraverint, Episcopus ex legitima causa potest dispensare.* Tridentinum sess. 23. c. 14.
- 201 7°. prædictæ poenæ incurruntur ab Episcopo, scienter ordinante eos, de quibus supra. Videri potest Bonacina de censur. disp. 3. q. 2.
- 202 8°. qui suspensus, aut excommunicatus, exercet actum proprium Ordinis sacri; obnoxius est irregularitati. Quisquis enim censuras incurfas non servat, divina Officia, vel propria Ordinis exercendo, irregularis efficitur.

CAPUT XX.

Si ante Ordinum collationem Episcopus palam protestetur, se non intendere ordinare eos, qui talem vel talem habent contra Canones defectum, eum defectum habens valide eundem ordinatur.

- 103 Ita Dicastillo to. 1. in 3. p. tr. 1. disp. 3. dub. 9. n. 187. Caballus Jur. Can. Theor. & Prax. 1. 6. c. 16. n. 15. Ludovicus Bail in examine ordinandorum. Henriquez in Sum. 1. 2. c. 8. addens in Commentario litt. E. Theologos & Canonistas in facti contingentia ita sentisse.
- 204 Et ratio prima est, quia Episcopus ille per proprium Ordinationis actum talem intentionem revocare censetur; non solum quia censeri non potest velle gravissimè peccare (uti peccaret contra Ecclesiæ consuetudinem taliter procedendo, horrendisque inconvenientibus occasionem dando) sed & quia jus declarat irritam esse protesta-

tionem illius, qui protestationi illi proprio actu ex post facto contravenit, cap. *solicitudinem* de appellat. & cap. *olim causam* juncta Glossa de censib.

Et idè qui, post factam protestationem, quòd omnia quæ dicit, vel facit, non faciet animo contrahendi matrimonium, si postea publicè dicat: *consentio in te*, in illo casu Ecclesiæ judicare debet pro matrimonio, inquit Glossa in cap. *sua nos v. mulierem* de sponsalib. quia (inquit) recurrendum est ad communem verborum intelligentiam, & potuit recedere à prima voluntate. Ita etiam Joannes Andreas ibidem.

Secunda ratio petitur ex horrendis, quæ aliis sequerentur, inconvenientibus. Nisi enim verum esset quod diximus, omnes Missæ Sacerdotis taliter ordinati forent invalidæ, sicut & omnes Consecrationes, Extremæ Sunctiones, absolutiones, Ordinationes (si talem fieri contingat Episcopum) & consequenter innumeræ sequerentur animarum strages, & perditiones.

Et idè talem protestationem valdè improbat Card. de Lugo to. 1. in 3. p. disp. 8. n. 119. Camque in dubio, utrum Episcopus tam horrendis inconvenientibus occasionem dare, & contra communem aliorum omnium Episcoporum consuetudinem agere velit, præsumendus non sit id velle: idè in dubio, an in casu proposito in actu exercito Ordinationis hoc velit, præsumendus non est velle, sed factam protestationem revocare, solumque eam fecisse ad terrendos supradictos, nisi contrarium in actuali Ordinatione, mente exprimat, exprimentique, seu priorem intentionem retinendi gravissimam habeat causam, v. g. si intellexisset unum vel plures ex schismaticis vel hæreticis, qui Episcopos & Sacerdotes à Catholicis ordinatos, pro certò ordinatis habere volunt, latère inter Candidatos Ordinum. Tunc enim gravissimam haberet causam impediendi validam Ordinationem ipsorum. Valdè proinde ac licitè dicere posset: nemo ex talibus hæreticis, vel schismaticis, v. g. Hussitis, vel Presbyteranis accedat; nec enim nostra est, nec erit intentio talibus conferendi characterem Episcopalem, Sacerdotalem, &c. Videri potest Navarrus consil. 1. 1. de tempor. ordin. ubi rectè statuit, quòd si reverà, dum actu applicat materiam & formam Ordinis, non intendit ordinare. non valet Ordinatio, defectu intentionis in Ministro; in dubio tamen non esse ordinari præsumendum quòd id intendat in actu exercito Ordinationis, quia graviter peccaret, si haberet.

LIBER OCTAVUS

AMOR PROCREANS COLONOS ECCLESIE TRIUMPHANTIS

Sive

DE SPONSALIBUS ET MATRIMONIO.

Matrimonii institutionem, effluviu[m] esse divini amoris erga genus humanum, solus ille nescit, qui nescit à quo, & qualiter Matrimonium primitus fuerit institutum; ad quid significandum fuerit institutum; ad quam sublimem dignitatem à Christo fuerit elevatum; quam uberes, quamque divino amore digni fructus illius. Uque adèd honorabile divinus amor fecit connubium, ut nihil prætermiserit, quo illud commendaret, ut nihil verò Matrimonium, nisi divinus amor primitus instituit? Et quando instituit? An non tempore

amoris, cum Protoparentes, adhuc Deo chari adhuc innocentes, necdum à Deo exales, in deliciis adhuc erant Paradisi? Tunc divinus amor immisit sporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus... & edificavit... castam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam, hoc nunc est de ossibus meis, & caro de carne mea. Et acceptans sibi datam divinitus in uxorem, prophetavit, dicens: quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori sue, & erunt duo in carne una. Nec solum agnovit tunc divinum

Matrimonii institutionem, sed & mysticam significationem futurarum nuptiarum Verbi cum carne, Divinitatis cum humanitate, Christi cum Ecclesia. Neque enim mysterio vacavit immixtus ille sopor in Adam, sed tempore illius divinus amor Protoperenti præmonstravit, quàm divinis nuptiis præluderent primæ nuptiæ, quas cum Eva mox celebraturus erat. Tunc (inquit Tertulianus) prophetavit magnum illud Sacramentum, in Christum & Ecclesiam. Dormit Adam, ut fiat Eva (ait Augustinus tr. 9. in Joann.) moritur Christus, ut fiat Ecclesia. Dormiente Adam, fit Eva de latere: mortuo Christo, percussit latus, ut profuunt Sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Nec hoc modo dumtaxat cum Protoperente ludit in orbe terrarum divinus amor; sed & ideò matrem omnium viventium de latere ejus formavit, ut in hoc quædam dignitas primi hominis servaretur, ut, secundùm Dei similitudinem, esset & ipse principium totius suæ speciei, sicut Deus est principium totius Universi (ait S. Thomas 1. p. q. 92. a. 2.) Nec hic fletu exuberantia divini amoris, sed & ad sublimem Sacramenti dignitatem in nova lege Matrimonium elevavit, ut in Christi-

anorum nuptiis plus (inquit Augustinus) valeret dignitas Sacramenti, quàm fecunditas uteri. Conveniebat enim (ait Cyrillus noster Alexandrinus lib. 2. in Joann. c. 2. aliis 22.) ut divinus amor, qui naturam ipsam hominis (per culpam Protoperentum corruptam) renovaturus, ac totam in meliorem formam revocaturus erat, non solum iis, qui jam in ortum vocati erant, benedictionem impertiretur; sed & iis quoque, qui postea nascituri essent, gratiam præstrueret, & eorum ortum sanctum efficeret; & unà cum cæteris Sacramentis Matrimonium è latere Christi profuere; indeque sanctificatum sanctos & uberes fructus pareret; uti reverà parit. Nam per illud numerosius se charitas porrigit, inter maritum & uxorem, inter patrem & socerum, inter filios & parentes; inter fratres & sorores, inter cognatos & affines societatem conciliando; & gratiam nuptiali fœdere junctis conferendo; ut vas suum possideant in sanctificatione & honore; Deoque & Ecclesiæ filios sanctâ intentione procreent, qui & Deum habeant Patrem, & Ecclesiam Matrem; & per sanctam educationem aliquando perveniant ad Hierusalem cælestem.

P A R S P R I M A.

DE SPONSALIBUS, ET DENUNTIATIONIBUS

MATRIMONIO PRÆMITTI SOLITIS,

Necnon de Dispensationibus Matrimonialibus.

C A P U T I.

Sponsalium natura & obligatio.

1 Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mutua & libera promissio.

2 Certas proinde conditiones sponsalia requirunt, ut obligationem inducant. Primum namque esse debent inter personas habiles ad sponsalia, cujusmodi non sunt ligati voto castitatis, nec illi qui matrimonium inter se contrahere nequeunt, ob impedimentum. Quia non valet promissio, cujus executio non est in promittentium facultate.

3 Secundò, inter eas personas esse debet promissio mutua. Quia ordinariè una pars non censetur velle se per promissionem obligare, nisi altera pars vicissim se obliget. Proinde si una pars promittat, & altera sic promissionem ipsius acceptet, ut vicissim non repromittat, non sunt sponsalia, nec qui promissit (seclusis extraordinariis) promissione tenetur, ob rationem proximè allatam. Bonacina de matrim. q. 1. p. 1. n. 7. & alii passim. Si tamen intendisset verè promittere, independentè à mutua alterius repromissione, supposità acceptatione, haud dubiè obligaretur: studiosè enim agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere impleantur, cap. qualitates de pactis.

4 Tertio, esse debet promissio libera, tam utique libertate arbitrii, à quo actus humani liberi dicuntur; quàm libertate illa, quæ opponitur metui, sive coactioni. Illa enim coactio, quæ matrimonium efficit nullum, efficit & sponsalia nulla. Metus autem reverentialis, sicut matrimonium non efficit nullum (ut nec metus iustè incusus) nisi sit administratus; ita nec efficit sponsalia nulla.

Tom. III.

Quarò, esse debet promissio vera & sincera; non ficta, & citra voluntatem se obligandi. Ubi enim nulla se obligandi voluntas, ibi nulla promissio.

Siquis tamen fidei promiserit, & sub ea promissione feminam cognoverit, tenetur eam ducere, nisi causa aliqua gravior obster, qualis est magna conditionis inæqualitas, aut magnum ex eo matrimonio scandalum probabiliter secuturum. Quo casu saltem eam dotare tenetur, seu indemnem reddere, quia uti to. 2. ostendi (ubi de contractibus) fidei quidem initus non est verus contractus. Ille tamen qui fidei contractum iniit onerosum, cum altero bonâ fide procedente, tenetur ex iustitia fictionem tollere, sicque stare contractui.

Si fideus promissor teneatur futurarum nuptiarum promissionem servare; quantò magis sinecerus promissor? Audiamus S. Thomam in 4. dist. 24. q. 2. a. 1. ad 2. ex tali (inquit) promissione obligatur unus alii ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non solvens promissum, nisi legitimè impedimentum interveniat. Et secundùm hoc etiam Ecclesia cogit, injungendo penitentiam pro peccato. Tamen in foro contentioso non compellitur: quia matrimonia coacta consueverunt malos exitus habere. Nisi forte iuramentum intervenierit. Quia tunc cogendus est (ut quidam dicunt) quamvis alii non videatur, propter causam prædictam, præcipue si de uxoricidio timeatur.

Violatores factæ de futuro matrimonio promissionis, can. 54. Concilii Illiberitani tricennali

0000 2

abſtinentiã à Communionẽ olim puniebantur. Et cap. *ex litteris* extr. de ſponſalibus & matrim. Cùm quidam jurallet ſe ducturum filiam alterius, conſentiente patre, & nihilominus cum altera matrimonium contrahere vellet, Alexander III. ſic reſcripſit: *quia prædicto viro periculoſum eſt, contra ſuum juramentum venire; Fraternalitati tuæ mandamus, quatenus eum Eccleſiaſtica cenſurã compellas, ut ipſam (niſi rationabilis cauſa obſiſerit) in uxorem recipiat, & maritali affectione pertractet.* Capite verò reſcripti eod. tit. de muliere, quæ juraverat ſe Titio nupturam, poſtea tamen id exequi recuſabat, Lucius III. dixit: *cùm libera debeant eſſe matrimonia, monenda eſt potius quàm cogenda: cùm coactiones difficiles ſoleant exitus frequentius habere.*

9 Quamobrem etſi acriùs compellendi ſint, qui fidem juratam ſervare detrectant (cùm illi etiam ad eam ſervandam urgendi ſint, qui fidem ſine juramento dederunt) ſatagere tamen debet Jdex, ut volentes ex nolentibus fiant. Et ſi ſponſorum alter in negando conſenſu adhuc poſt centuram pertinax ſit, atque implacabiles inimicitias, vel lites ex nuptiis inter ipſos probabiliter timeantur, levius malum tolerandum eſt, ad gravius averſendum; ideòque potius tolerandum ut fides data violeſcit, quàm per matrimonium omninò coactum implacabilibus inimicitias, ſcandalis & litibus inter duas familias occaſio detur.

10 Poſtò variis modis ſponſalia contrahuntur, ſcilicet re, verbis, litteris, conſenſu. Re, per nudam ſubarrhationem, vel annuli immiſſionem. Verbis, ſi inter virum & mulierem verbalis promiſſio intervenierit. Litteris, cùm abſentes de futuris nuptiis inter ſe per epistolam, nuntium, vel procuratorem paciſcantur. Conſenſu, cùm pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus malitia non ſupplet ætatem, matrimonium per verba de præſenti contrahunt. Juris enim interpretatione conſenſus ille vim habet ſponſaliorum, cùm ob præſentem ipſorum incapacitatem habere nequeat vim matrimonii de præſenti, cap. *ſi infantes* de deſponſat. impuber. in 6.

11 Paulo aliter S. Thomas a 1. citato: promiſſio futuri matrimonii fit dupliciter, ſcilicet abſolutè, & ſub conditione. Abſolutè, quatuor modis. 1. nuda promiſſione, ut cùm dicitur, accipiam te in meam; & è contrario. 2. data arbitri ſponſalitiis, ut pecunia, vel ejuſmodi. 3. annuli ſubarrhatione. 4. interveniente juramento. Si autem fiat dicta promiſſio ſub conditione, diſtinguendum eſt. Quia aut eſt conditio honeſta, cùm dicitur, accipiam te, ſi parentibus placeat. Et tunc, ſtante conditione, ſtat promiſſio; & non ſtante, non ſtat. Aut eſt inhoneſta. Et hoc dupliciter: quia aut eſt contraria bonis matrimonii, ut ſi dicam: accipiam te, ſi venena ſterilitatis procuret; & tunc non contrahuntur ſponſalia. Aut non eſt contraria bonis matrimonii, ut ſi dicam: accipiam te, ſi furſis meis conſentias; & tunc ſtat promiſſio, ſed tollenda eſt conditio.

12 Contrahuntur etiam ſponſalia, vel conſenſu expreſſo, vel tacito, ut ſi dum parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus ea contrahunt, ipſi præſentes non contradicant, obligantur (ait Pontifex cap. unico de deſponſat. impuber. in 6.) & ex eis oriuntur juſſiva publicæ honeſtatis. Et idem eſt, ſi hoc parentes fecerint in abſentia ipſorum, & ipſi poſtea hoc recitantes non contradixerint.

CAPUT II.

Etas ad ſponſalia requiſita.

13 **L**icet jure nature nulla certa etas requiratur ad valorem ſponſalium, ſed rationis utuſ ſufficiat; jure tamen poſitivo ad eorum valorem requiritur ſepennium completum, cap. *litteras*, &

cap. *acceſſit* de deſponſat. impuber. ita ut ex illis citius non contrahatur impedimentum publicæ honeſtatis, uti declaratur ibidem. Impuberes quidem ab initis ante pubertatem ſponſalibus reſilire poſſunt adepti pubertate, ſed non antepubertatem, quæ in mafculis incipere ſolet completo anno decimo quarto; in feminis, completo anno duodecimo. Nec eorum alter, pubertatem adeptus, reſilire poteſt ante pubertatem alterius: quam poſteaquam uterque atigerit, ambobus permittitur contracta ante pubertatem ſponſalia, etiam alterâ parte invitâ, revocare, cap. *de illis* tit. eod. Si tamen copula carnalis ante ſolitos pubertatis annos intervenerit, reſilire non poſſunt, cap. *à nobis* eod.

CAPUT III.

Tempus adimplendi ſponſalia.

Si tempus matrimonii contrahendi in contractu ſponſalitiõ determinatum fuerit, per ſe loquendo illud eſt ſervandum. Si nullum tempus fuerit præfixum, ad illud contrahendum teneri quis primo tempore opportuno, parte petente. Qui renuerit, cenſetur eſſe in mora. *Quia in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur, & ſolvitur, ſi petatur*, reg. Juris 14. ff. de reg. Jur. Excipe niſi actiſ julia cauſa differendi. Utenim dicitur L. *ſæpè* ff. de ſponſ. ſæpè juſte ac neceſſarie cauſe, non ſolum annum, vel biennium, ſed etiam triennium & quadriennium trahunt ſponſalia, aut valetudo ſponſi, ſponſe, vel mores parentum. Non teneri tamen debitor, niſi requiſitus. L. *debitores præſentes* C. de pignorib.

CAPUT IV.

Sponſalia clandestina vailda ſunt.

Valida quippe fuerunt ante Tridentinum. Ergo valida quoque ſunt poſt Tridentinum: ut pote quod circa ſponſalia nihil innovavit; ſed circa matrimonium dumtaxat. An autem licita ſint? Sunt utique, ſpectato jure communi. Quia nullo jure communi prohibentur. Spectato tamen jure particulari variarum Dioceſeon, graviter peccare eos, qui ſponſalia clandestina, ſine præſentia ſcilicet Sacerdotis & teſtium, & ſine ritu ab Eccleſia præſcripto contrahunt, docet Natalis Alexander Th. Dogm. & Mor. to 6. l. 2. c. 3. reg. 21. Quia ſponſalia in facie Eccleſie celebrati Rituaalia (inquit) omnia jubent, eorumque ritum præſcribunt. Eaque celebranda eſſe in loco ſacro, & non alibi (ſine licentia Ordinarj) coram Parocho, vel ejuſ Vicario, & duobus teſtibus, ſta- tuunt Synodus Senonenſis anni 1524. Carpo- tenſis anni 1536. Synodus prima Cameracenſis, & Concilium Remenſe anni 1583. Quæ utinam in viridi eſſent obſervantia! Sponſa enim ſæpè conqueruntur de fide ſibi non ſervata, etiam poſt conceſſam ſui hæc conditione copiam; ſed ideò fruſtrâ conqueruntur, quia per teſtes probare nequeunt eſſe datam. Sponſalia etiam clandestina non raro contrahuntur ſub formulis controverſis (cui inconveniẽti mederetur præſentia Parochi, à quo ſuggereretur formula circa controverſiam ſignificans vera ſponſalia.) Denique ſponſalia clandestina ſæpè contrahuntur ex levitate juvenili, ſine matura conſultatione, quam meretur negotium tanti momenti, ſæpè etiam cum conditionibus turpibus, v. g. *ſi puella concedat ſui copiam*, &c. Ad quæ inconveniẽtia vitanda, optanda foret obſervantia Statutorum illorum Synodalium, quorum obſervantia urgenda eſt in locis, ubi Statuta illa facta ſunt.

CAPUT V.

Sponsalia, in fœdus parentibus, communiter illicita sunt.

- 16 **I**Ta Layman cum communi l. 5. tr. 10. p. 1. n. 14. & fusc Menochius consil. 69. Cùm enim filii, & maxime filia, parentibus debeant id honoris, ut ipsos consulant in re tanti momenti, graviter delinquant contra præceptum honorandi parentes, dum ipsos non consulunt, dantque ipsis occasionem gravis offensæ. Ita Navarrus, Lopez & alii communitur.
- 17 Nihilominus dum parentes seicentur injustè impedituri matrimonium, vel subesse alia gravis & iusta causa illud ipsis occultandi, excusari possunt, utrumque contractum ipsis in seculis celebrando. Perez disp. 18. sect. 18. n. 5. Si verò consulti nolent in istud matrimonium consentire, sed aliud prudenter suaderent, secundum Bellarminum l. 1. de matrim. c. 19. Lopez, Rodriguez, graviter delinquerent illud contrahendo, ipsis invitis; licet non ita secundum Viguierum, Ledesimam, Covarruviam, & alios apud Sanchez ipsos referentem l. 9. disp. 23. n. 10. Quia non tenentur filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, seu alio statu perpetuo eligendo (inquit S. Thomas 2. 2. q. 104. a. 5.) nec possunt parentes invitatis filias cogere certo conjugio sociari. Quorum enim unum corpus est, debet esse & animus. Urbanus II. candelap. 31. q. 1. Enimverò cùm homo per matrimonium perpetuæ subjiciatur servituti (ut ait S. Thomas Supplem. q. 47. a. 2.) æquissimum est, ut in hac re sit plene sui juris. Maxime cùm etiam matrimonium perpetuam exigat societatem, mutuo amore conglutinatam, & amor sponte nasci debeat, non ab alio imperari. Quod enim quis non eligit, non diligit, cap. præsens 20. q. 3.
- 18 Si tamen parentes gravissimam haberent causam dissuadendi matrimonium cum Titio v. g., quia ipsis cessurum esset in probrum; gravissimamque e contra causam habeant suadendi matrimonium cum Cejo, eò quòd v. g. per illud graves fedarentur inimicitia inter parentes sponsi & sponsæ; si filii vel filia non decrevisset manere cœlibes, sed in statu se matrimonii collocare, tenerentur ex pietate cedere tam rationabili voluntati ipsorum. Sanchez loco citato n. 4. & Doctores communiter, addentes sponsalia, invitatis parentibus invita, si in circumstantiis in quibus gravis & diuturna parentum offensæ, graveque inimicitia & rixæ timerentur inter parentes sponsi & sponsæ (si matrimonium inter ipsos contraheretur) non inducere obligationem contrahendi illud, Magillratumque Ecclesiasticum posse & debere illud impedire. Quia promissio non obligat, dum servari nequit absque gravi scandalo proximi, gravique, iusta & diuturna parentum indignatione, nec proinde absque læsione charitatis in proximum, pietatisque in parentes. Videri potest Sanchez lib. 1. disp. 14. Sicut & Menochius loco supra relato.

CAPUT VI.

Conditio turpis, adjecta sponsalibus, in foro conscientia non semper habetur pro non adjecta.

- 19 **E**X dictis n. 11. constat, irrita esse sponsalia, sub conditione turpi, si hæc sit contra bona, seu substantiam matrimonii, ut si dicatur, *promitto tibi matrimonium sub conditione quòd posero illud dissolvere, si non placueris mihi.* Si autem sponsalia invita sint sub conditione turpi, quæ non sit contra substantiam matrimonii, vel sub conditione impossibili, irrita non sunt, saltem in foro externo; utpote in quo ejusmodi conditiones, sicut habentur pro non adjectis in matrimonio, cap. *quicum-*

que. cap. de illis. cap. super eo. cap. per tuas. & cap. si conditiones extr. de condition. apposit. ita & in sponsalibus, ex communi sententia Doctorum.

Hoc tamen unversum non est verum, in foro interno; non est enim verum, si conditio impossibilis, vel turpis, adjiciatur ad indicandum sensum in sponsalia, v. g. dicendo: *accipiam te, si pro dote attuleris mihi regnum Hispania;* vel ad significandum, quòd Titus Titiam non ducet, nisi conditione positâ, ut plerumque fit, v. g. dicendo: *accipiam te, si dederis mihi copiam corporis tui;* vel si Lutheranus Catholicæ idem promittat, *si à religione Papistica ad suam transierit,* &c. (quod plerumque in Germania contingere, istaque formulâ, de more gentis, solitam significari voluntatem quidem accipiendi illam, sed non nisi impleta conditione, testis est Gobat, Author Germanus tr. 10. de sponsal. casu 4. sect. 2. n. 154.) tunc proinde sponsalia in foro conscientia nulla sunt, si conditio non ponatur. Ut enim cap. *nuper* de bigam. dicitur: *in matrimoniis (idem est de sponsalibus) contrahendis, non juris effectus, sed animi destinatio attenditur.* Ubi ergo consuetum est sic intelligere ejusmodi conditiones, videat Judex, an in dubio judicare non debeat secundum regulam 114. de reg. Jur. *inspicimus in obscuris quòd plerumque fieri solet.* Videri potest Gobat loco citato.

CAPUT VII.

Valeantne, obtentâ dispensatione, sponsalia impeditorum impedimento dirimente, sub conditione, si Papa dispensaverit? controversatur. Graves Doctores censent non valere, nisi renovato consensu.

Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 5. cum communi docet, in casu quo subest impedimentum, in quo Papa non nisi rarissime, & non sine gravissima causa dispensat, v. g. affinitatis in primo gradu, nullam esse promissionem, sub ejusmodi conditione; utpote quæ tunc habetur pro impossibili. Et idem dicit, quando Papa facile quidem dispensat, sed non nisi ex certa causa, cujus veritas non reperitur in eo de quo agitur. Sed dum Papa facile dispensare solet in isto impedimento, censet valere sponsalia, post eam impetratam, ita ut una pars resilire nequeat, invitâ alterâ. Ita ipse cum pluribus aliis quos refert.

Verùm ibidem fatetur, multos Canonistas & Theologos contra sentire, asserereque, quòd licet talis promissio firmata sit juramento, feminaque sub conditionali illa promissione sit imprægnata, non esse obligationem ducendi illam, etiam secutâ dispensatione. Et ita sæpè Romana Rota censuit, ut videre est in secunda Rotæ decisione, inter eas quas Diana refert p. 6. in fin. ubi dicitur non valuisse, etiam post dispensationem, sponsalia, quæ juncti secundo gradu interant, referunturque plurimi Doctores pro ea decisione, atque insuper quinque aliæ ejusdem Rotæ decisiones, quibus generaliter deciditur invaliditas sponsalium, contractorum sub conditione dispensationis. Ipse etiam Diana p. 11. tr. 2. resol. 70. multis probat, invalida esse sponsalia, sub conditione dispensationis Pontificis, si post eam obtentam ratificata non fuerint per novum consensum. Ut enim Seraphinus probat de privileg. juramenti privilegio 33. novus consensus, post obtentam dispensationem, necessarius est, ad hoc ut subsistant. 1º quia sponsalia prius iniiri non potuerunt, etiam sub conditione, juxta L. *inter stipulationem* 82. §. Sacram. ff. de verb. signif. statuentem, ubi res à commercio eximitur, non posse super ea contrahi obligationem; contractamque extinguere, nec reviviscere, cessante impedimento. L. *continuus*

137. §. cum quis eod. 2°. quia ex facto à lege improbatò oriri nequit obligatio. L. cum lex ff. de fidejull. 3°. quia consensum in talibus eventis necessariò renovandum Rota Romana perpetuò docuit, docentque plerique Theologi & Canonistæ apud Ricciū in Praxi aurca to. 1. resol. 228.

CAPUT VIII.

Sponsalia, sub conditione pœnali, quòd pars que promissis non steterit, pendet alteri 100. aureos v. g. non obligant ad solutionem pœnæ resiliens ex causa justa.

23 **I**Ta Doctores passim omnes, aientes id procedere, etiam si talia sponsalia juramento forent firmata. Tum quia taliter jurantes tacite excipiunt casus, quibus jura permittunt resilire. Tum quia legitima juramenta, sponsalibus adjecta, sequuntur naturam sponsalium, nec proinde obstant libertati matrimonii. At verò cap. *Gemma* de sponsal. dicitur, quòd cum libera matrimonia esse debeant; idè talis stipulatio, propter pœnæ interpositionem, sit merito improbanda.

24 **S**iquis tamen resiliat injustè, videtur tunc obligatus ad solvendam pœnam stipulatam. quidquid in contrarium dicant Sanchez, Tanneus, Tamburinus, Dicaillus. Eò quòd utique Canones, improbant adjectionem pœnæ, non procedant pro casu resiliens injustè. Non solum quia pro eo casu non procedit ratio quam allegant (neque enim obligatio solvendi pœnam, in eo casu, officit libertati matrimonii. Cum ipsinet Canones sub censuris cogi velint injustè resiliens) sed etiam quia ipsamet jura probant adjectionem pœnæ in casu injustè resiliens, dum probant conditionem, ut qui injustè resiliat à sponsalibus, perdat arrhas. L. ult. C. de sponsal. Nec hoc tantum; sed ibidem additur, posse à sponsis adjici conditionem, ut perfidus sponsus, vel sponsa, habens 25. annos completos, ultra restitutionem arrhæ acceptæ, solvat duplum, decuplum, centuplum ejus arrhæ. Si hanc pœnam (proprie vel improprie dictam) jura non improbant pro casu resiliens injustè, solida ratio non apparet, cur improbent (pro eo casu) solutionem 100. aureorum v. g. Et idè validè & licitè adjici conditionem multæ pecuniariæ, ab injustè resiliens solvendæ, docent Barbosa in citatum cap. *Gemma* n. 9. & 10. Layman l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 87. Coninck disp. 22. dub. 5. Perez disp. 7. sect. 1. n. 6. Basilius Pontius apud Dianam p. 3. tr. 4. resol. 21. ubi & ipse subscribit.

25 **E**t confirmatur: si pars innocens, occasione celebratorum sponsalium, neglexerit optimum matrimonium, quod aliàs in manu habebat, potest à sponso (injustè resiliens) exigere compensationem istius emolumentii cessantis (uti docet Glossa communiter recepta in *L. Titie* 134. ff. de verb. obligat. contra Barbosam & Sanchez) sicut si fecisset expensas notabiles in vestes nuptiales, futurum convivium nuptiale, &c. posset ab ipso exigere compensationem istius damni emergentis, uti fatentur Sanchez & Barbosa (si quidem æquè passà est illud lucrum cessans, ratione contractus sponsalium; quam istud damnum emergens: parique injustè resiliens æquè est causa injusta illius, quam istius: cum illud patitur propter ipsum, & propter acceptam ab ipso fidem, quam injustè violat; non passura, si perfidiam ipsius rescivisset) ergo similiter exigere potest solutionem pœnæ, injustè resiliens apposita.

CAPUT IX.

Invalida sunt sponsalia, etiam jurata, quæ

quispiam contraxit post votum simplex castitatis, vel ingrediendæ Religionis.

ITa habetur cap. *rursus* qui Clerici vel votentes. Et ratio est, quia quod Deo jam consecratum & datum est, alteri sine sacrilegio dari vel promitti non potest. Nec validum esse potest de eo juramentum. Quia juramentum esse non potest vinculum iniquitatis.

Excipiunt quidem Lessius, Lugo; Sanchez & alii casum, quo sponsalia, post votum castitatis, inita essent cum puella voti nescia, sub promissione matrimonii cognita & imprægnata; qua diffamaretur, nisi duceretur. Quia cum obligatio erga puellam sit ex stricta justitia, fortior est obligatio voti, solum obligantis ex religione.

Sed exceptionem non admittunt, nec admittunt Navarrus, Vivaldus, Rodriguez, Layman, Sylvius q. 62. q. 6. conclus. un. & plerique alii. Quia voto castitatis obstrictus; non tenetur eam ducere ratione promissionis: utpote ob allatam rationem invalide, uti declaratur citato canone. Nec ratione damni illati: utpote quod nec debet, nec potest reparare, per medium quod non est in sua potestate (ut patet in eo qui, ligatus voto solemnii castitatis, vel impedimento affinitatis, puellam sub promissione matrimonii violasset, & imprægnasset, diffamandam, nisi duceretur) sed per medium in sua potestate existentem, v. g. per pecuniam, &c. Non est autem in potestate ipsius, promittere & dare ipsi corpus suum, jam Deo datum & consecratum per votum castitatis, nisi votum illud per legitimam potestatem tollatur. Sicut non est in potestate ipsius, ad indemnandum Titium, dare ipsi centum aureos, jam antè Ecclesiæ datos, nec amplius existentes in potestate sua. Nec solidum apparet fundamentum dicendi, quòd eo casu fortior sit obligatio justitiæ, quam religionis, vel quòd Deus cedat juri suo, ut puella terretur indemnitas. Contrarium enim apparet in casu voti solemnii, & in casu copulæ per vim extortæ, absque matrimonii promissione. Qui enim sic extorsisset, maneret obligatus voto, non obstante puellæ damno.

Et quare (in casu nostro) fortior esset obligatio justitiæ, quam religionis: cum corpus Deo datum & consecratum, per votum castitatis, non sit obnoxium obligationi justitiæ, ob promissionem onerosam puellæ factam: utpote invalidam, quia de re quæ non erat in potestate promittentis?

Si dicas 1°. rationem esse, quia Deus coli non vult de bonis alteri ex justitia debitis; nec vult coli cum injuria proximi. Respondeo, nec tunc Deum coli de bonis alteri ex justitia debitis, ut offensum est; nec cum injuria proximi: utpote qui debet esse contentus reparatione damni, quæ fit in potestate damnificantis, ut patet in duobus casibus n. 28. in fine allatis.

Si dicas 2°. esse in potestate ejus, qui sub matrimonii promissione puellam imprægnavit, petere dispensationem super voto suo, cum justissimam ad hoc habeat causam. Respondet Sylvius, posse quidem (ob dictam causam) petere dispensationem, sed ad id in rigore non teneri. Neque enim id promissit, nec validè promittere potuit. Ob ea quæ dixi n. 22. Solum proinde tenetur ad id, ad quod teneretur, si idem damnum ipsi per injuriam intulisset, absque matrimonii promissione. Tenetur ergo alià vi satisfacere pro damno, si possit, efficaciter per dotationem ut æquè benè nùbat. Si tamen damnum famæ ipsius reparare nequeat, nisi ipsam ducendo, æquum est ut dispensationem procuret, & tunc ducat. Quia seduxit eam, sub spe matrimonii promissit, non monendo eam de voto suo. Cujus si conscia fuisset, sibi damnum imputare deberet. Quòd si corrup-

no ipsius publicata non fuerit, nec proinde famam amiserit, satisfaciendo dotando ipsam.

CAPUT X.

Sponsalia ipso jure dissolvuntur 1°. per matrimonium de presenti cum alia initum. 2°. per solemnem professionem in religione approbatam. 3°. per sacri Ordinis susceptionem. 4°. per ortam inter sponsos cognationem spiritualem, ex eo quod sponsus filium sponsa de fonte baptismi levaverit, vel affinitatem ex superinducta copula cum cognato, vel cognata alterius, in primo vel secundo gradu.

32 PRIMA pars constat ex cap. si inter unam ex de sponsalibus & matrim. ubi Gregorius IX. dicit: quando inter ipsos accessit tantummodo promissio de futuro... si alius mulierem illam per verba de presenti desponsaverit, etiam si inter ipsam & primum juramentum intervenerit de futuro, hujusmodi intuitu secundum matrimonium non poterit separari (utpote indissolubile) sed eis est de violatione fidei, & juramenti, si intervenerit, poenitentia injungenda. Gravier enim peccaverit violando. Et si prior sponsa de futuro expectare voluerit mortem istius uxoris, ipsa mortua jus habet exigendi ipsum in maritum, ratione datae fidei, qua per matrimonium istud absolute extincta non fuit, sed sopita, vel suspensa pro tempore durantis illius matrimonii; utique ob impossibilitatem servandi illam durante illo matrimonio. Quo cessante, non est cur urgere nequeat jus, quod absolute non amiserat per perfidiam alterius partis. Neque enim perfidus ipsi absolute auferre potuit jus, per injuriam a se factam, neque sua fraus ipsi quoad hoc debet patrocinari. Et ideo in hoc casu matrimonium subséquens priora sponsalia non dissolvit absolute, sed pro solo tempore quo ipsum durat, ut recte docet Bone. spei disp. 1. de sponsalib. n. 104. cum Adriano, Ledesma, Sylvio, Coninck, Palao & aliis, contra Sanchez, Rodriguez, & Layman; oppositum sentientes, eod quod obligatio, licet valide contracta, extinguatur per impedimentum fortius superveniens. At hoc non esse semper verum, constat ex eo quod ille qui votum emisit ingrediendi religionem, & postea matrimonium contraxit, & consummavit, mortua uxore, religionem ingredi teneatur.

33 Secunda pars aperte sequitur ex eo quod solemnis professio religionis approbata dissolvat matrimonium ratum, prout docet Tridentinum sess. 24. can. 6. Si autem solvit vinculum fortius, multo magis vinculum minus forte. Et si solvat vinculum matrimoniale, a quo vincitur vinculum sponsalium; a fortiori solvit vinculum sponsalium, juxta regulam Juris: si vincio vincens te, a fortiori vinco te.

34 Ille tamen qui religionem simpliciter ingreditur, sponsalium vinculo non solvitur ante professionem, licet pars in saeculo manens, sponsione sua eo ipso liberetur, quo pars altera vellem religiosam suscipit. Quia cum per illam susceptionem ostendat se à nuptiis alienum, censetur alteri remittere sponsionis obligationem; vel saltem ipsi dare justam relictionis causam, ob notabilem rei mutationem, in eo quod cum magno incommodo suo expectare debeat per annum ut ei nubat, cui abjectio cuculli, vel veli, & inconstantia, cum ignominia, rixarumque periculo, improparari possent, ut saepe fit in saeculo. Sic Bonæ spei n. 91. & seqq. & passim alii.

35 Tertia pars habetur in cap. unico de voto in 6. Susceptio tamen Ordinis sacri post sponsalia illi-

cita est. Quamvis enim post sponsalia licitus sit religionis ingressus (cum etiam post matrimonium ratum, nondum consummatum, invitâ comparte, jus permittat religionis ingressum, cap. 2. de conversione conjugatorum) post ea tamen nullum jus permittit, sacri Ordinis invitâ comparte susceptionem, nec illius suscipiendi votum, nec votum simplex castitatis; eod quod per sponsalia corpus spondentis jam sit alteri obligatum, ideoque non teneat simplex votum illi obligationi præjudicans. Tunc enim procedit communis ratio, quod Deus aliis subtrahi nolit bona ipsis obligata, ut sibi offerantur, nec colit velit cum alterius injuria. Unde Ecclesia non admittit allegationem sponsi, probantis se simplex votum castitatis emisisse post sponsalia. Imò in cap. veniens qui Cler. vel vovent. reprobatur continentia votum, à muliere post sponsalia emissum, inconsulto sponso, ipsique matrimonio permittit. Et quod plus est, in extrav. Joan. XXI. cap. un. de voto, decernitur, cum qui, nondum consummato (quod contraxerat) matrimonio, sacrum suscepit Ordinem, non obstante solemni voto castitatis illi annexo, ad petitionem uxoris, cogendum esse, sub poena excommunicationis, consummare matrimonium, nisi religionem ingredi malit.

36 Quarta pars constat ex eo quod quidquid dirimit matrimonium, dirimat & sponsalia (cum fortius sit vinculum matrimonii, quam sponsalium.) Cognatio verò illa, & affinitas dirimunt matrimonium. Igitur & sponsalia.

CAPUT XI.

Occurritur argumentis contradicentium assertioni, quâ n. 35. dictum est, invitâ comparte, licetiam non esse (post sponsalia) susceptionem Ordinis sacri, nec emissionem simplicis voti continentia.

HOc quod ibi dixi, dixi cum S. Antonino 3. p. tit. 1. c. 13. §. 2. Hostiensis, Innocentio, Panormitano, & communi sententia Canonistarum, quibus ex Theologis subscribunt Navarrus, Sanchez, Reginaldus, Valentia, Coninck, Becanus, alique non pauci.

37 Isti tamen doctrinam contradicunt (fateor) S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstio 2. ad 1. Richardus, Cajetanus, Sotus, Rodriguez, Ledesma, Suarez, Vasquez, Bonacina, Mastrius, alique plures, hisce argumentis suffulti, 1°. quia in sponsalibus subintelligitur tacita conditio: nisi status perfectior eligatur (cum sponsalia non debeant statum perfectiorem impedire) susceptio verò Ordinis sacri, promissaque continentia status, est status perfectior matrimonio, per sponsalia promissa. 2°. per votum ingrediendi religionem sponsalia dissolvuntur: ergo & per votum simplex castitatis.

38 Verum hæc argumenta non convincunt assertionem nostram. Non primum, tum quia conditio illa, seu exceptio, neque subintelligitur ex Jure positivo, seu Canone aliquo id declarante: utpote ex quo oppositum potius conficitur (per ea quæ n. 35. allegata sunt) tum quia exceptio religiosi status, ante matrimonium consummatum, in jure positivo est singularis; ultra expressos proinde limites non extendenda, nec ad quemlibet statum sponsalibus & matrimonio perfectiorem amplianda: quemadmodum vis solvendi matrimonium ratum, religiosam professioni singularis, ad quemlibet perfectiorem statum, seu perfectioris status votum extendenda non est.

39 Neque exceptio illa, seu conditio, in sponsalibus contractu subintelligitur ex natura rei, vel ex communi sensu sibi invicem spondentium ma-

rimonium. Cor enim subintelligitur in contractu sponsalicio: potius quam in alio quolibet contractu (y. g. donationis, promissionis, venditionis centis annui 100. flor.) subintelligatur tacita exceptio, seu conditio: nisi postea voluerit censum illum dare Ecclesie, vel Hospitali? Et cur tacita conditio: nisi voluerit perfectiorem quemlibet statum eligere, potius subintelligatur in contractu sponsaliorum, quam in contractu matrimonii? in quo non subintelligi, constat ex eo quod matrimonium ratum alicui solveretur per votum simplex castitatis, vel susceptionem sacri Ordinis: cujus oppositum decernitur in citata extravagante Joannis XXII.

41 Nec secundum argumentum contradicentium nostram enervat assertionem. Quomodo enim non sequitur: votum solemne professionis religiosa solvit matrimonium ratum, nondum consummatum. Ergo & votum solemne susceptionis sacri Ordinis, vel votum simplex castitatis. Sic non sequitur: votum ingrediendi religionem solvit sponsalia. Ergo & votum suscipiendi Ordinem sacrum, vel votum simplex castitatis. Ratio namque, propter quam votum ingrediendi religionem solvit sponsalia, est quia jus permittit, absque consensu compartis, ingredi religionem post sponsalia; imò & post matrimonium ratum, ex speciali Christi privilegio, uti monstrabimus agendo de impedimento voti. Non autem permittit, absque consensu compartis, post sponsalia votum susceptionis sacri Ordinis, vel observantiam castitatis, extra statum religionis. Neque ad hoc privilegium Christus concessisse ullibi legitur. Imò non concessisse se mus ex supra laudata extravagante Joannis XXII.

42 Collige ex dictis, votum simplex castitatis, absque consensu compartis, post legitima sponsalia esse invalidum; non omni ex parte, sed in quantum præjudicat juri compartis, quod jus quia à sponsa invita auferre non potest, nisi religionem ingrediatur, si non ita ingredi (ad quod profectò non tenetur, qui solam castitatem, non religionis ingressum vovit: neque enim oberandus est graviore obligatione, quam voverit, ut S. Bernardus merito docet) tenetur servare votum, in quantum juri compartis non præjudicat (utpote cænis validum) atque adeò tenetur à comparte petere juris seu obligationis sponsalium remissionem. Quam obligationem si remittere nolit, tenetur compartem ducere, ipsaque exigente, matrimonium consummare; sic tamen ut debitum petere non possit, sed continentiam servare debeat, quantum potest, salvo compartis jure (nisi dispensationem super voto suo obtineat, quam ob periculum incontinentie expedit postulare) nec ad secundas nuptias convolare potest, si comparti supervivatur, cap. licet de convers. conjugat.

CAPUT XII.

Præter causas enarratas cap. 10. quibus sponsalibus, sponsalia ipso jure solvuntur, alia sunt causæ, propter quas factò hominis solvuntur, seu solvi permittuntur.

43 Prima causa est mutus utriusque partis consensus; per quem sicut jus sponsalium nascitur; sic per eum solvitur, cap. propterea 2. de sponsalib.

44 Secunda causa est votum ingrediendi religionis. Qui enim religionis ingressum vovit post sponsalia, etiam juramento firmata, religionem ingredi potest, nulla sponsalium, nec juramenti habita ratione. Quia promissum non infringit, qui in melius (à Christo concessum) illud commutat, ut dicitur cap. perveni extr. de jurejuran-

do, & cap. scriptura extr. de voto & vot. redempt. Itaque sine peccato potest intrare religionem. Et non contrahere (inquit Glossa) tunc tamen utrumque servabit (& sponsalium fidem, juramentum religionem, & votum) primum nubendo; deinde, ante matrimonii consummationem, religionem intrando, prout docet Alexander III. cap. commissum extr. de sponsalib. ubi sic: significavit nobis Fraternitas Tua, quod quidam eadem mulier de contrahendo matrimonio fidem dedit, & se cum ea intra biennium per verba de presenti contraheretur, præstito juramento firmavit. Nunc autem, privata lege ductus, ad frugem melioris vite transire suspirat. . . . Fraternitati Tue taliter respondemus, quod iustus est ei (religione juramenti servata) prius contrahere; & postea, si elegerit, ad religionem in grave, si tamen post desponsationem copula non dignoscatur intervenisse carnalis.

Tertia causa, est fornicatio alterutrius sponsi, post sponsalia. Tunc enim pars innocens sponsa, tam amplius non tenetur, sed solum pars nocens (cui tua malitia patrocinari non debet) si innocens velit, cap. quemadmodum extr. de jurejurando, ubi Innocentius III. si quis (inquit) juraverit se ducendum aliquam in uxorem, non potest ei fornicationem opponere præcedentem, sed subsequens, ut illam non ducat in conjugem. Et rationem dat S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. a. 3. ad 6. quoniam enim nondum dederunt sibi mutus potestatem corporis sponsalia contrahentes; tamen ex hoc efficiuntur sibi invicem suspecti de non servanda fide in futurum. Et ideo potest sibi præcavere unus contra alium, sponsalia dirimendo.

Quarta causa, est notabilis in alterutra parte facta, vel cognita in pejus mutatio, ut si contingat sponsam ab alio opprimi. Sponsalia namque promissioni hæc subintelligitur annexa conditio, quod res maneat in eodem statu, vel quod in ea nihil postea deprehendatur, quo ab initio cognito, promissio facta non fuisset. Quam ob causam, illa etiam sponsa deferri potest, quæ cum crederetur esse virgo, postea deprehenditur fuisse corrupta. Neque hoc est contra citatum capitulum caput quemadmodum. Quod enim ibi Innocentius III. dicit, non posse ei fornicationem objici præcedentem, verum est, si ab initio cognita fuerit, vel sic eam objici non posse, quali per eam illa contra regulam desponsationis venerit, ut ibi habetur in contextu. Ex alio autem capite objici posse non negat. Et univèrsim objici posse dicitur, quo ab initio cognito, matrimonium non fuisset promissum, docent Tannerus 10. 4. disput. 8. q. 1. n. 69. Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 62. & 63. Coniack disp. 23. dub. 8. Layman l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 18. Natalis Alexander l. 2. c. 3. reg. 7. Et verò quis neget objici posse sponsa vel sponsa notabilem infirmitatem, vel illegitimitatem, sui vel parentis, ab initio non manifestatam, sibi satisfactionem infamiam; vel aliud grave incommodum in matrimonio, si illud contrahat?

Quinta causa, est discessus sponsi, absque consensu sponsæ, ad loca distantia, unde non sit brevi rediturus. De quo casu in cap. de illa de sponsalib. & matrim. Alexander III. statuit sic: De illis autem, qui, præstito juramento, promittunt se aliquas mulieres ducendos; & postea, eis incognitis, dimittunt terram, se ad partes alias transierentes, hoc sibi vulnus intulere, quod liberam erit mulieribus ipsis (si non est amplius in facta processum) ad alia se vota transferre, recepta tamen de perjurio parententia, si per eam fuerit, quoniam matrimonium fuerit consummatum.

Et ratio est: quia per istam discessionem sponsus datam fidem retractare, voluntarieque mutationem declarare videtur. Jure quidem civili trionialis absentia constituta est, ut sponsalia solvi possint;

sint: sed allato Canone Pontifex solum discessum in longinquam regionem ad hoc requirit. Excipiunt autem casum, quo sponsus, absque consensu sponsæ, migravit ob causam necessariam, quo casu consentiendum expectandum, juxta *L. sapè ff. de sponsalib.* Ita Layman l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 13. & Sylvester apud ipsum, idem asserentes, quando ob causam rationabilem, licet non necessariam, absque consensu ipsius discessit. Consent enim ipsum biennio vel triennio expectandum. *L. 2. C. de sponsal. & L. 2. de repud.* Verum alii cum Henriquez, Sanchez, Palao, absolute negant, si ve in isto, si ve in illo casu, tamdiu expectandum. Quia Pontifex cit. cap. de illis, absque ejusmodi exceptione, referibit, in casu migrationis ad longinquas partes, liberam esse ad alia se vota transferre.

49 Prædenter tamen ad alia vota non transibit, si sponsus esset de proximo rediturus. Quia ipsum tunc prætolari deberet. Abbas ad citatum caput de illis. Sanchez, Palao, &c. Si non sit in loco nimis distito, moneat ipsum ut certo tempore ad sit pro nuptiis contrahendis. Si recuset, justo de- tentus impedimento, in re tanti momenti non assumat partes Judicis in propria causa, sed Ecclesiasticum adeat Judicem, cujus erit, inspecta qualitate sponsæ, periculo incontinentiæ, aliisque circumstantiis, judicare num ad sit sufficiens causa dissolvendi sponsalia. Palao disp. 1. de sponsalib. n. 23. In quibusdam locis, priusquam sponsalia solvantur, tribus edictis abscens citatur in Ecclesia, in qua futuri matrimonii denuntiationes factæ sunt. Sic statuit Synodus Senonensis anni 1524. Parisiensis anni 1557. &c.

50 Sexta causa est ferocia & asperitas morum alterutrius sponsi. Ob quam certo (non solo vulgi rumore) cognitam, sponsalia posse dissolvi, Doctores colligunt ex cap. veniens extr. qui Clerici vel vocentes.

51 Septima causa est defectus solutionis dotis promissæ, seu alterius conditionis pacto appositæ. Ut enim dicitur citato cap. de illis: si aliquis dixerit, vel juraverit: ego te in uxorem accipiam, si tantum mihi donaveris, res: perjuris non habebitur, si eam, nolentem sibi solvere, quod sibi dari petiit, non acceperit in uxorem, nisi... carnalis inter eos sit commixtio subsæcra. Ex qua ultima particula colligitur, sponsum, habentem causam sufficientem dissolutionis, jus amittere dissolvendi, si post eam, carnalem cum ipsa commixtionem habuerit. Ita Sanchez lib. 1. disp. 66. Hurtadus disp. 31. difficult. 16. & alii.

52 Octava causa sunt capitales inimicitie, inter sponsos, vel eorum parentes suborta. Cum enim funestis exitus ex nuptiis illorum timendi sint, Ecclesiæ judicio sponsalia tunc dirimuntur, cap. requisitus extr. de sponsalib. & matrim.

53 Ultima causa est lapsus temporis, ad matrimonium contrahendum ex conventionem partium in ipsis sponsalibus constituti, cap. sicut extr. de sponsalib. & matrim.

CAPUT XIII.

Prima sponsalia non solvantur per secunda, etiam jurata, etiam secuta copulâ cum secunda sponsa, prius sponsalium ignara.

54 Doctores omnes conveniunt, quod si secunda mulier sciverit priora sponsalia, hæc non dissolvuntur per secunda, etiam copulâ secuta. Quia ipsa voluit decipi. Imò non fuit decepta. Quia injustè, injustitiâ cognitâ, hanc secundam promissionem & copulam admisit. Sed si secunda sponsa, priorum sponsalium ignara fuerit, & ipsa alias erat virgo, vel honesta vidua, plures consent, per secunda sponsalia, copulâ secuta, priora dis-

solvi, tamen si fateantur, quod per secunda non solverentur, si copula cum secunda secuta non fuisset, vel secuta pariter fuisset cum prima. Cum nitens perspicuum sit, quod, cæteris paribus, quæ prior est tempore, potior sit jure. Cum nulla sit ratio ipsi auferendi jus prius tempore acquiritum.

Extra hunc casum, priora sponsalia solvi per posteriora, secuta (ut dictum est) copulâ, docent Coniack, Pontius, Maltrius, Palao, Leander à SS. Sacramento, &c. Sed contrarium nobiscum asserunt Dominicus Sotus, Sanchez, Becanus, Villalobos, Hurtadus, Averfa, Henriquez, & Illultriss. Pater Herinx disp. 1. de sponsalib. n. 41. Et ratio est, quia secunda sponsalia nulla sunt (cum res uni ex justitia obligata, non possit alteri subsequenter obligari, nisi per matrimonium, vel alium contractum, quo fit actualis traditio domini). Ergo per ea non solvantur priora sponsalia. Sed neque solvantur per copulam eis superadditam: utpote priori sponsæ eatenus injuriosam, quatenus fit in ordine ad matrimonium cum secunda incundum contra fidem priori datam. Per injuriam autem sponsus non acquirit jus ad dissolvendam fidem istam. Neque per injuriosam copulam istam actu tradit secundæ sponsæ dominium corporis sui. Cum hoc per solum fiat matrimonium. Denique priora sponsalia non ideo solvantur per posteriora, quia hæc sunt fortiora; quasi secunda femina, ratione copulæ, vel damnum inde consequentium, acquirit jus fortius, quam erat jus priori femine acquiritum; ideoque jus prioris femine elidatur, vel suspendatur per jus secundæ femine, tamquam fortius. Hoc est enim quod Adversarii supponunt, & non probant, nec probare possunt. Nullum enim jus in matrimonium cum ipso sponso secunda femina acquirit, nec acquirere potest, id impediens sponsalibus cum prima initis, per quæ persona ipsius, primæ ex justitia obligata, non potest cum injuria illius prioris obligationis, alteri obligari, etiam intuitu damni quod illatum est secundæ. Cum damnum ipsi illatum non auferat, nec suspendat alterius innocentis.

At (inquit Bonæ spei disp. 1. de sponsal. n. 110.) per subsequens matrimonium priora sponsalia cum alio vel alia solvantur, vel saltem solvantur, seu suspenduntur. Ergo fides posterius data potest aliquo casu solvere, vel suspendere fidem priorem, ubi scilicet fides posterius data fortius ligat, prout in præsentibus.

Respondeo distinguendo consequens: ergo si des posterius data, per quam non fit traditio domini, potest aliquo casu solvere, vel suspendere fidem priorem, nego: si per fidem posterius datam fiat traditio domini, uti fit in matrimonio, concedo. Sed hoc non fit in fide sponsalium posterius data. Et ideo nec fortius ligat, quam fides prima data; nec verè ligat, quia vana & irrita est, propter priorem, quam nec solvere, nec suspendere potest. Ob rationem supra allatam.

Instat tamen idem Author: ubi duæ ejusdem rei venditiones concurrunt, secunda non est irrita propter priorem, si secunda sit completa per rei traditionem. Ergo nec in nostro casu fides posterior per priorem: cum posterior sit completa per traditionem usus corporis, non prior.

Respondedo negando consequentiam: quia etiam secunda venditio foret irrita propter priorem, si non foret completa per traditionem domini, sed usus dumtaxat. Neque enim venditiones complentur, nisi per traditionem domini, nec res primùm vendita Titio, deinde Cajo, debetur Cajo præ Titio, eò quod venditor ad hoc usum ipsius (absque dominio) concesserit Cajo; sed per hoc dumtaxat, quod Cajo dominium ipsius tradiderit.

CAPUT XIV.

Sponsus, vel sponsa, laborans defectu, qui cognovit averteret, compartem a matrimonio, tenetur illum manifestare, si repugnet substantia matrimonii; vel sit infelix alterius; vel futurus ipsi graviter noxius. Alias non, etiamsi matrimonium inde futurum sit minus commodum, & minus appetibile.

58 **I**mprimis quod manifestare tenetur defectum, repugnantem substantia matrimonii, v. g. impotentiam, vel aliud impedimentum dirimens, omnes conveniunt. Quia esse nequit obligatio ad matrimonium, nec proinde sponsalia, cum tali impedimento.

59 **Q**uod etiam tenetur manifestare defectum infectivum alterius, vel futurum ei graviter noxium & damnosum, saltem si per accuratam inquisitionem detegi non soleat, v. g. morbum gallicum, lepram, &c. et si negent Sanchez, Huradus, Escobar, Dicastillo: merito tamen affirmant Turrianus, Pontius, Coninek, Palao, tum quia peccat contra iustitiam, qui merced inutili, vel multum noxiam, aut notabiliter vitiosam, vendit ignorantibus hanc vitia, ut de lignis putridis traditur *L. Julianus 13. ff. de act. empt. & L. 1. ff. de Edil. Edict.* Tum quia nisi manifestentur exitus, merito imputandos doloso sponso, vel sponsae. Tum denique quia cum ejusmodi defectus sit justissima causa dissolvendi sponsalia, fraudulenter sponso sponso vel sponsa, si eo non detecto sponsalia vel matrimonium contrahat, fraudque ista valde scandalosa est: eo quod spectata humana fragilitate, det comparti occasionem maxima exacerbationis, aliorumque non levium peccatorum.

60 **D**enique quod manifestare non tenetur defectus non infectivos, nec noxios, etsi reddere possint matrimonium minus commodum, & minus appetibile, docent omnes passim Doctores: tum quia & in usu communissimo timoratorum est receptum. Tum quia in contractu emptionis non est obligatio apertendi leviores defectus mercis. Tum denique quia sibi pars altera debet imputare, quod accuratorem de iis non fecerit inquisitionem.

61 **H**ujusmodi defectus a Doctoribus censentur fornicatio sponsi, vel sponsae, antecedens vel subsequens sponsalia, ignobilitas, paupertas & similia, personam intrinsece non afficientia, sed extrinsece, adeoque per accuratam perquisitionem detegi solita. Ad quae manifestanda tunc maxime non tenetur sponsa, quando non potest absque sui diffamatione. Neque enim tenetur se ipsam diffamare. Et ideo non tenetur manifestare fornicationem suam. Si tamen merito timeret, ne vitium suum post matrimonium fieret manifestum, & sponso noxium, indeque oritur graves rixas, & diuturnas, grandiaque peccata, ut si foret occulte gravida, teneretur illud manifestare, vel nuptias declinare: utpote de quibus alioqui merito timere deberet insaufos exitus, graveque damnum sponsi innocentis, propter illegitimum puerperium, indeque ignominiam ipsius, educationem illegitimae proles, haereditatem, &c.

CAPUT XV.

Qui promissit, vel etiam juravit, se non duciturum nisi Titiam, absolute non tenetur eam ducere, sed solum casu quo nubere velit.

62 **R**atio est, quia negativarum ejusmodi promissionum, vel pactio, genuinus sensus non

est de ducenda absolute tali, sed de alia non ducenda. Sicut si quis dicat: *non vendam equum meum, nisi Cajum*, sensus non est, *ipsum absolute vendam*; sed, *si vendam, Cajum vendam*. Unde Cajus ipsum cogere non potest ad vendendum. Reus tamen esset violatae promissionis, si alteri venderet. Et similiter, in casu nostro, si aliam duceret.

CAPUT XVI.

Ad dissolvendum sponsalia clandestina, seu occulta, dum causa dissolvendi est moraliter certa, necessaria non est auctoritas Judicis Ecclesiastici.

In S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 7. Quia nullo jure pro illo casu statuitur necessitas Judicis Ecclesiastici. Uti nec pro casu, quo sponsalia publice contracta sunt, si dissolvendi causa sit publice manifesta. Sed in aliis casibus divini debent secundum judicium Ecclesiae (ait S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. a. 3.) utique primo, quando causa dissolvendi dubia est. Secundo, dum sponsalia contracta fuerunt publice, & in facie Ecclesiae, & dissolvendi causa est occulta. Tunc enim, ad vitandum scandalum, recurrendum est ad Judicem. Sed antequam reveletur occultus defectus alterius partis, monenda est, ut, ad evitandam infamiam suam, consentiat in dissolutionem; adhibitis etiam, si necesse sit, parentibus ipsius, seu alius viris piis, a quibus inducatur ad consentium istum. Quod si post haec omnia nolit consentire, sibi imputet, si defectus, cum infamia ipsius, deferatur ad Judicem. Ita Doctores communiter.

CAPUT XVII.

Observanda post sponsalia.

Imprimis summopere cavere debent sponsi, ne ante matrimonium, per verba de presenti contractum, sub eodem tecto habitent, vel peccato carnis, sive opere consummato, sive per libidinosa oscula, amplexus, vel tactus inchoato, se invicem polluent, Deum a cordibus suis excludant, cum diabolique incipientes, quod in Domino inchoandum est, perferendum est, gratiae sacramentali, divinisque benedictionibus obtemperant, insaufasque proinde nuptias contrahant. Quod tanti momenti censuit S. Carolus Borromeus, ut carnalem copulam inter sponsos ante matrimonium Episcopo reservatam esse voluerit in Concilio Mediolanensi VI. tit. de his quae ad matrimonium pertinent. Quod & fecit Synodus Aquisgranensis anni 1585.

Deinde ad matrimonium se preparare debent modo exponendo capite sequenti.

CAPUT XVIII.

Preparatio Sponsorum ad matrimonium.

Primo nunquam Christianus homo, vel Christiana, statum matrimonialem eligere debet, nisi ante omnia, etiam ante sponsalia, ferventibus, frequentibusque orationibus, aliisque pietatis exercitiis, a Deo postulaverit ut notam sibi faceret viam, in qua ambulare, ipsi servire, salutemque suam operari debeat, sicque diligenter perpendit, an vocatio ad matrimonium ex Deo sit, an ex inclinatione carnis & sanguinis. Neque enim verum est quod ait Author libri gallice conscripti, sub hoc titulo: *Traité de la vocation Chrétienne des enfans*, scilicet quod omnes naturaliter ad matrimonium vocati sint, vocatione generali, exceptis iis solum qui se vocatos specialiter sciunt ad virginitatem. Neminem proinde examinare debere, num vocatus sit ad matrimonium; sufficere, quod se specialiter vocatum non sciat ad

celibatum. Aliam enim regulam cognoscendam divina vocationis tradit Apostolus 1. Cor. 7. si se non continent (id est qui praevident, vel prudenter metuant, ne in tentationibus, in quibus sunt, vel futuri sunt, in castitate non perseverabunt) nubant. Melius est enim nubere quam viri. Unde August. lib. de bono conjugali c. 10. concludit: hoc tempore solus eos, qui se non continent, conjugii oportere. Et Gregorius p. 3. cura Pastoral. admonit. 28. admonendi sunt celibes, ut si tentationum procelas cum difficultate salutis tolerant, conjugii portum petant. Vel ergo illi soli censentur ad matrimonium vocati, vel cum ipsis qui specialia in se signa cognoscunt divina ad eum statum vocationis.

benedictionem in filiis consequaris.

Hinc Concilium Colonienae anni 1536. can. 71. 12. postquam ostendit, matrimonium propter liberos procreandos, & propter fornicationem vitandam, esse institutum, monet eos qui matrimonium contrahere affectant, ne alius affectus ipsos huc rapiat. Nam si neque ad prolem sustentandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius divitiarum, aut opum narciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur, perperam agitur, ac graviter in Sacramento peccatur. Hic quoque Tobias 6. 7. & 8. scribitur, enarrari, proponi, ac doceri convenit. Ubi locus pulcherrimus est, exemplo commonstrans, quemadmodum bona uxor donum Dei sit, debitum timentis Dominum. Quomodo in timore Dei uxor a parentibus, non luxuria cauta, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Domini in secula, petenda. Quo pacto conjugii conscriptione facta, tradenda. Quemadmodum etiam convivium nuptiale cum laude & benedictione Dei agendam. Denique quomodo precandus sit Deus per conjuges, ut benedictionem suam in ipsos, quos conjunxit, impleat. Haec enim docent Sanctorum filii, qui non debent ita conjugii, sicut Gentes quae ignorant Deum. Eritque ob oculos ponendum horrendum illud exemplum, de septem viris Sarie a demonio occisis, quia libidinis explenda causa conjugium susceperant.

66 Et ideo frequenter & ferventer Deum hoc vel simili modo orare debet: Domine quid me vis facere? notam fac mihi viam in qua ambularem, da mihi virtutem contra hostes tuos, carnem & sanguinem, ut non secundum eorum inclinationem, sed secundum beneficium tuum dirigar. Adolescentibus & puellis, in aetate nubili constitutis, hoc frequenter inculcandum est a Parochis & Confessoribus.

67 Secundò, quia proprium iudicium hic facile corrumpitur a caeco amore propriae voluptatis; ideo eorumdem Parochorum & Confessoriorum, aliorumque (quibus animi sui propensio nota est) in re tanti momenti consilium dicti adolescentibus & puellis prudenter exquirent.

68 Nec sibi sponsum vel sponsam eligent, parentibus inconsultis, 1º. quia Scriptura parentibus committit et filios suos & filias nuptui tradant. 2º. quia graviter peccant contra praeceptum honorandi parentes, qui absque justa urgentique causa, matrimonium ineunt ipsis inconsultis aut invitis. Honor quippe parentibus debitus postulat, ne quid magnum sine ipsorum consilio aggrediantur. 3º. quia non parum interest parentum, quem generum vel nrum habituri sint, cui tanquam filio vel filiae dotem consignare, & parentum officium impendere debeant. Unde S. Ambrosius epist. 47. Sifymo scribit, justam fuisse paternam offensionem ipsius, quod, ipso inconsulto, filius uxorem accepisset: quoniam (inquit) venturam in locum filiae debuisse eligere iudicio, cui feres patrem. 4º. ipsorummet niorum id ordinariè interest. Uptote quos alioqui, in delectu conjugis, excacant libido, praecipitantia, & incurumpectio juvenilis.

69 Tertio, post dictam consultationem & orationem, persuasus se à Deo ad matrimonium vocari, eligere debet sponsam, nullo ligatam impedimento consanguinitatis, vel affinitatis, &c. quaeque par sit cum ipso conditionis, aetatis, & indolis. Ne à superioris conditionis sponso vel sponsa facile despiciatur, & inferioris conditionis sponsum vel sponsam ipse vel ipsa facile despiciat. Ad quod praevendum Poeta dixit: si vis nubere, nube pari. Sed & dispar indoles saepe disparitatem inducit animorum, & aetas longè dispar plerumque argumentum est vel avarae, vel libidinosae intentionis in matrimonio contrahendo, dum non prolis intuitu fit; sed vel libidinis, vel pecunia.

70 Quarto, matrimonium eà intentione contrahi debet, quam Raphael Archangelus Tobias 6. juniorem Tobiam docuit, dicens ei: Audi me, & ostendam tibi, qui sunt, quibus prevalere potest demonium. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente excludant, & suae libidinis ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem demonium super eos. Tu autem, cum acceperis uxorem... accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum, magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahae Tom, III.

Similiter S. Carolus Borromeus in Instructione de Sacram. Matrim. tit. qua Parochus doceat: docebit (inquit) quo animi affectu, & quam ob causam fideles matrimonium ineant. Quo in genere demonstrabit, ad illud eos non explenda libidinis causa duci oportere, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Neque praecipue effert cupiditatem divitiarum; sed cum proli suscipiende gratia, qua sanctam Catholicam Religionem colens, ad celestium praemiorum hereditatem, Christiane vitae praecipis, pieque agendi usum instituitur. Tum etiam causam vitandae fornicationis. Et ut conjuges, alter alterius ope adjuvi, vita incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queant.

Duos istos posteriores fines explicans Augustinus lib. de bono conjugali cap. 3. ostendit conjugium esse bonum, non propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Et hinc ostendit, conjugium esse bonum etiam in senibus: quia est in ipsis emarcuit ardor aetatis inter masculum & feminam; urget tamen ordo charitatis inter maritum & uxorem. Dumque à commixtione carnis suae pari consensu se continere ceperunt... servatur fides honoris, & obsequiorum invicem debitorum ab alterutro sexu. Denique tripliciter ostendit, quomodo conjugium bonum sit ex causa vitandae fornicationis, in quantum scilicet carnalis, vel juvenilis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandae prolis redigitur honestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio conjugali. Et quia reprimuntur, & quodammodo veterandis assuetudine concupiscentia carnis, quam temperat parentalis affectus. Intercedit enim quaedam gravitas servidae voluptatis, cum in eo quod sibi vir & mulier adhaerescunt, pater & mater esse meditantur. Tertio, quia in eo ipso quod sibi invicem conjuges debitum reddant, etiamsi id aliquantò intemperantius & incontinentius expectant, fidem tamen sibi pariter debent.

Primus itaque principalisque inveniendi matrimonii finis (si non ineatur ad castè vivendum, sed in ordine ad usum) est ad suscipiendam prolem, quae pie & christianè educata, aliquando pervenit ad caelestem hereditatem, prout Tobiam docuit Angelus supra n. 70.

Secundus, sed in quo sistere non oportet, sed cum ad ulteriorem finem referre, est propter vi-

- tandam fornicationem, juxta illud Apostoli, *propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, &c.* Et hic finis excusatur, dum concupiscentia carnalis ad propagandam prolem redigitur honestatem, dumque concupiscentia carnalis æstum temperat parentalis affectus, denique dum eidem concupiscentia expeita copula conceditur ad debitum reddendum, uti S. Augustinum audivimus exponentem.
- 76 Tertius finis est, *diversi sexus mutuo expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter, alterius ope adjutus, vita incommoda facilius ferat, & senectutis imbecillitatem sustentare queat, uti cum S. Carolo ait Catechismus Romanus.* Et hic finis est bonus, sed, ut bene intendatur, à charitate imperari debet, ad Deumque referri, prout innuit Augustinus supra n. 73. ibi: *viget tamen ordo charitatis.* Et hanc præcipue intendere debent, qui in ea cæte matrimonio inire volunt, in qua filius se procreare non posse sciunt, prout Augustinus ibidem.
- 77 Denique tunc sua intentionis rectitudinem ostendent, qui nubere volunt, si in eo vel in ea, quem vel quam ducere volunt, non tam terrenas opes, corporis pulchritudinem, vel aliud simile motivum terrenum considerent, quam opes & pulchritudinem animi. *Fallax quippe gratia, & vana est pulchritudo corporis: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.* Prov. 31. *Et gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.* Eccli. 26. *Et qui invenit mulierem bonam, invenit bonum.* Prov. 28. Juvabit præ oculis habere hocce Poëta versus:
*Quæ tibi dæcenda est, habeat P. quinque puella.
Sis Pia, sis Prudens, Pulchra, Pudica, Proba.*
- CAPUT XIX.
- Præter dicta capite præcedenti, matrimonium procedere debent tres proclamationes, seu denuntiationes, vulgò banna.*
- 78 **Q**uia sic statutum est in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. cap. 51. Et in Tridentino sess. 24. de reform. matrim. c. 1. præscribitur, ut, antequam matrimonium incatur, *ter à proprio contrahentium Parocho, vel alio Sacerdote, de ejus licentia, tribus continuis festis diebus (id est nullo festo interruptis) in Ecclesia, inter Misæ solennia publicè denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum.* Verba sunt Tridentini loco citato. Idque iustissimè statutum est, ut impedimenta matrimonii, si qua sint inter partes, Ecclesiæ innotescant, solæque illæ personæ conjungantur, quas legitimas esse confiterit. Et ideo si contrahentes diversarum sint Parochiarum, proclamationes faciendæ sunt in Parochia utriusque, juxta declarationem S. Congregationis Cardinalium. Alias impedimenta sufficienter cognosci nequeunt. Atque ita Paulus V. in Rituali decrevisse, refert Christophorus Marcellus.
- 79 Factis proclamationibus, si nullum legitimum opponatur impedimentum, statim ad matrimonii celebrationem procedi potest. Sed si impedimenti probabilis appareat conjectura, matrimonium expresse interdicendum est, donec de rei veritate manifestis constiterit documentis, cap. *cum inhabitis* de clandest. desponsat.
- 80 Porro ad Episcopum, ejusque Vicarium spectat dispensatio super proclamationibus istis. Utpote quas Ordinariorum prudentia & judicio Tridentinum supra committit, nimirum ut judicet, nam expediat, ut una tantum proclamatio ante matrimonium fiat, vel post illius celebrationem, ante confirmationem proclamationes in Ecclesia fiant, sive etiam ut dictæ proclamationes remigantur.
- Hoc ipso verò quod carum remissionem Episcopi judicio & prudentia committit, satis innuit, requiri justam causam ad dispensandum. Neque enim prudens est dispensatio, sed crudelis dissipatio (ut S. Bernardus ait) nisi causa iusta nitatur. Causa autem sunt, sequentes.
- 1°. si probabilis fuerit suspicio, matrimonium, vel matrimonii usum fraudibus iniustus, vel maleficiis malignosè impediri posse.
- 2°. si proclamationes fieri nequeant absque notabili infamia, scandalo, aliòve notabili incommodo, ut dum femina partum de proximo partolatur, vel periculum est relapsus in peccatum, vel gravium rixarum, odiorum, &c. inter con sanguineos, vel corrivales.
- 3°. si inisset tempus Adventus, vel Quadragesimæ, quo nuptiæ interdicuntur. Hanc causam approbavit S. Congregatio Concilii Tridentini apud Zerolam in praxi Episcopi verbo *matrimonium* dub. 9. Sed S. Carolus Borromeus cum Concilio V. Mediolanensi improbat p. 3. tit. *quæ ad matrimonium pertinent.*
- 4°. si periculum sit, ne comparis animus, dilato matrimonio, ex innata levitate, vel aliorum suasionem immutetur.
- 5°. ut proles, statim nascitura, legitimeretur.
- 6°. quoties disparitas conditionis, vel divitiarum, est inter volentes contrahere, ut si ignobilis cum nobili, dives cum paupere, honestus cum meretrice contrahere velit, ut eam à peccato revocet. S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 16.
- Septimam causam nonnulli assignant, dum summi Principes contrahunt. Non solum quia prærogativa aliqua digni sunt; sed & quia eorum genus & facta omnibus comperta sunt; nec proinde in ipsis periculum est impedimenti occulti. Præterea vix unquam contrahunt, quin matrimonium ipsorum aliquo prius tempore sit omnibus notum; idcirco absque proclamationibus facile innotescere possit impedimentum, siquod subesset.
- Quod si matrimonium ultra duos menses (juxta Rituale Romanum) vel ultra quatuor menses (juxta declarationem S. Congregationis, apud Possiveinum & Barbosam) factis proclamationibus differatur, proclamationes arbitrio Episcopi repetendæ sunt.
- Si denique, factis proclamationibus, testis unus, omni exceptione major, asserat impedimentum, ipsius unius assertionem matrimonium impeditur, donec oppositum probetur. Et idem est, si impedimento sit fama communis, cap. *super eo* de consanguin. & affin. cap. *præterea*, & cap. *cum in tua* de sponsal. ubi etiam dicitur, admittendum non esse juramentum à parentibus oblatum in contrarium. Quia parentes in eo tametsi suspecti sunt, quamdiu probationes in contrarium non proferunt.
- Quicumque absque dispensatione, aut causa legitima (v. g. dum gravis & aperta necessitas urget, nec per temporis angustias adiri Episcopus potest, ut dum vir, in præsentis mortis periculo, vult ducere feminam, ut proles ex ea suscepta, legitima reddatur, vel stuprator virginis (auctoritate Judicis) eam ea statim matrimonium contrahere compellitur, ad abolendam ipsius infamiam) nullis præmissis denuntiationibus, matrimonium contrahit, mortaliter delinquit contra Ecclesiæ præceptum in re gravi. Ita S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 16. Imò *matrimonium sine denuntiationibus validè contrahi non posse* in regno Galliarum, declarat Constitutio Regia Blesensis a. 40. Quod tamen intelligendum est quoad effectus Civiles, quamvis in ratione contractus & Sacramenti valida sint, uti Regis nomine Clero Gallicano Primarii Ministri Regii responderunt anno 1629.

CAPUT XX.

Nimia facilitas hodie dispensandi promiscue cum omnibus dispensationem petentibus, etiam sine iusta causa, super proclamationibus, seu bannis, plurimorum & ingentium malorum causa est.

- 92 **P**rimum malum, omnibus ejusmodi dispensationibus commune & generale, est quod nimia ista facilitate sacris Canonibus, Spiritu Dei conditis, & totius Orbis reverentia consecratis, vulnus absque necessitate, utilitateque Ecclesie, infligatur (dispensatio quippe vulnus est quoddam inflicto legi que relaxatur) hoc autem Bernardo crudelis dissipatio est.
- 93 Secundum malum est, quod saepe post matrimonium contractum, detegitur impedimentum, cum quo matrimonium invalide contractum est, & propter quod non sine magnis incommodis taliter conjunctos separare oportet.
- 94 Tertium est, quod dum sine proclamationibus matrimonium contrahitur, frequenter indigne contrahitur: eo quod Pastoribus non suppetat tempus ad dignam illius celebrationem disponendi eos qui contrahere volunt.
- 95 Et hinc quartum exurgit malum, seu potius congeries malorum n. 98. enarrandum, quae ex matrimonio indigne contracto nata sunt provenire, defectu gratiae sacramentalis, ad castam & piam in matrimonio vitam, ad Christianam prolium educationem, ad rectam familiae administrationem. Quibus profecto malis obviare non valent Parochi, matrimonium (non obstante dispensatione) differendo, nisi summis se difficultatibus exponant. Deploranda proinde est nimia illa promiscue dispensandi facilitas, meritoque deploratur a plerisque zelosis & doctis viris. Ut enim Tridentinum sess. 25. de reform. c. 18. frequentius legem solvere, exemploque potius quam certo personarum defectu, potentibus indulgere, nihil aliud est quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Quod certe non cedit in edificationem, sed in destructionem. Meminisse vero debent dispensatores, sibi dictum a Mellistuo Doctore: non sum tam rudis, ut ignorem, post vos dispensatores; sed in edificationem, non in destructionem. Rationem proinde dispensationum nimis facile concessarum, vos tremendo Judici redditeuros.

CAPUT XXI.

- Saepe periculosum est; mediante dispensatione, super impedimento dirimente, matrimonii statum assumere.
- 96 **P**rimo, quia periculosum est statum illum assumere sine divina vocatione. Neque enim status ille ipsum affluentibus cooperatur in bonum, nisi a Deo vocati sint, juxta illud Rom. 8. diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Sed quibus? sequitur, & dicit Apostolus: his qui secundum propositum vocati sunt sancti. . . Nam quos praedestinavit, hos & vocavit ad eum statum, in quo ipsos salvare decrevit & praedestinavit. Et quos ad statum illum vocavit, in eo hos & justificavit, & tandem glorificavit. Totum proinde istud pendet a vocatione Dei, facientis ut assumptio status eis cooperetur in bonum, qui secundum Dei propositum ad eum vocati sunt. Principium ergo salutis hominum est divina praedestinatio: medium divina vocatio: ac deinde iustificatio: finis glorificatio. Noli itaque putare, o homo, quod salutem consequeris in quocumque volueris statu, sed in eo solo ad quem te vocavit

Deus. Quemadmodum enim a Deo salus hominis; sic a Deo est determinatio status, in quo Deus decrevit salvare hominem. Hunc autem statum Deus vocatione sua determinat.

Jam vero qui statum matrimonialem cum ea 97 persona assumit, cum qua, non nisi mediante dispensatione, assumere potest, majora suae vocationis indicia, quam alius, habere debet. Cum enim impedimento Canonico per divinam providentiam impediatur, nec possit eo impedimento solvi sine vulnere inflicto Canonibus Spiritu Dei conditis; ipsomet impedimentum, quo detinetur, signum est non vocationis, nisi tam evidenter concurrant signa vocationis, ut, non obstante signo illo non vocationis, prudenter judicetur, talem hinc & nunc vocatum esse. Alias namque currit regula Juris: *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. Et in dubio judicandum secundum ordinarias divinae providentiae regulas. Ut plurimum vero, & secundum ordinarias divinae providentiae regulas, Deus non vocat ad statum, ad quem divina providentia induxit impedimentum. Idque tamdiu verisimilius censetur, quamdiu de opposito in casu particulari non constat.

Secundo melius est (regulariter loquendo) 98 matrimonium contrahere cum persona, cum qua id potes absque dispensatione (cum hoc conforme sit ordinariae dispositioni providentiae Dei, & Ecclesiae, a qua impedimenta dirimentia Spiritu Dei sunt constituta) cur ergo te subducis ab ista ordinaria regula cognoscendi divinae voluntatem? cur pro te vis infligi vulnus Ecclesiae legibus, sine quo vulnere nullam dispensationem concedi, unanimis Canonistarum sententia est. Quod cum ita sit, non difficile intelligitur, nullam dispensationem usurpandam esse, nisi illa vulnere inflicto alterius boni accessione compensetur, ut docet Augustinus epist. 50. & refertur can. *ipsa pietas* 23. q. 4. Siquidem loquens de Sacerdotibus, ab haeresi Donatistarum ad Catholicam Ecclesiam revertentibus, quos ut ad id attraheret pia Mater Ecclesia, respectu ipsorum relaxavit Canones, qui Sacerdotes lapsos suis gradibus post poenitentiam restitui non sinebant: *hoc non fieret (ait magnus ille Doctor) . . . quoniam fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanarentur*. Doleant qui in tanta morte praecipitiosis jacent, nisi isto quodam vulnere Matris Catholicae reviviscant. Sic etiam docet Bernardus de praec. & dispens. c. 2. novit fidelis servus & prudens ibi tantum usurpare dispensationem, unde bonam possit habere RECOMPENSATIONEM. Tanta proinde esse debet necessitas, vel utilitas ad licitam concessionem, vel usum dispensationis, quae vulnus Ecclesiasticae legi inflictae recompenset. Idem Fagnanus ad capitulum de fil. Presbyt. n. 8. testatur, quod sit unanimis consonantia Canonum, Conciliorum, & Interpretum, quod causa necessitatis, vel utilitatis in dispensatione debet esse magna, seu quod idem est major, maxima, iusta, evidens, urgens, & his consonantes; quibus sacri Canones promiscue utuntur tanquam synonymis. Alioqui, si ejusmodi causa desit, non est dispensatio, sed dissipatio. Et vero quid aliud sibi volunt Concilia & Patres, dum uno ore cum Leone Magno (apud Bernardum loco citato) ubi non est necessitas (inquit) nullo modo sanctorum Patrum instituta violentur. Ubi ergo necessitas fuerit ad utilitatem Ecclesiae, qui potestatem habet, dispenses. Quid aliud Bernardus ipse, dum l. 2. de confid. ad Eugen. c. 10. ait: ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas dico, communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Quid denique aliud Tridentinum, dum sess.

25. de reform. c. 18. ait: *sciatis universi. sacras-
simos Canones ab omnibus. Et quoad eos fieri potest.
indistinctè observandos. nisi argens iustaque ratio.
Et major quandoque utilitas postulaverit cum ali-
quo dispensandum esse.* Quod. in ordine ad matri-
monia contrahenda. raro contingere censuit. dum
scilicet. 24. c. 5. dixit: *in contrahendis matrimoniis.
vel nulla omnino dispensatio detur. vel rara.* Si ra-
ro contingit: raro ergo quis præsumere potest respec-
tu sui fuisse talem causam. Enimverò cum
talem oporteat esse causam. quæ non solum nec-
cessitatem. vel utilitatem propriam. sed commu-
nem Ecclesie concernat (aliàs namque per eam
non compensaretur vulnus Ecclesiasticæ legi in-
flictum) quis audebit facillè præsumere. talem
se esse. vel talis considerationis in mundo. ut Ec-
clesiæ utilitas vel necessitas ipsum in tali matri-
monio requirat? Merito ergo quisque privatus tim-
ere debet. respectu sui non fuisse causam. ad
id coram Deo sufficientem: cum sola illa coram
Deo sufficiens sit. quæ tanta est. ut communis
Ecclesiæ utilitas vel necessitas postulet dispen-
sationis concessionem. ut dictum est. Jam verò ni-
si revèra subit causa coram Deo sufficiens. ut con-
tra ordinarias regulas Spiritu Dei conditas. matri-
monii statum assumas. habes unde vehementer
metuas. ne idem ille Spiritus. cujus regulas absque
causa coram Deo sufficiente negligis & violas. tibi
subtrahat gratias & benedictiones. ad christianè &
salubriter in matrimonio vivendum necessarias.
Quibus subtractis. quanta non mala sequuntur!
Quemadmodum enim matrimonium. ritè & se-
cundùm Deum susceptum. ingentium bonorum
fons & causa est; ita & ingentium malorum. si
non suscipiatur ritè. & secundùm Deum. Nam
sicut per gratiam. in debita matrimonii susce-
ptione acceptam. fit. ut conjuges piam & chris-
tianam in matrimonio vitam agant. filios suos
in pietate. Deique timore educant. & familiam
suam rectè gubernent. unde & in filios filiorum
ad multas pierumque generationes. & ad dome-
sticos & famulos ad multas sæpè familias pietas
morumque honestas diffunditur. Sic econtra. per
subtractionem gratiæ. matrimonium indebitè sus-
cipientibus negata. contingit. quòd nec ipsi con-
juges suo in conjugio piè & christianè vivant. nec
pietatem. Deique timorem filios suos & dome-
sticos edocent. sed potiùs impietatem suo malo
exemplo: quæ deinde in filios filiorum. atque
in domesticos & famulos. & ab his in familias a-
liàs propagetur.

99 Tertio. ipsimet Canones docent. ad Superiores.
pro dispensatione. nisi magnà necessitate & Ec-
clesiæ utilitate. non esse recurrendum. Siquidem
canon ab excommunicatis 9. q. 1. ad Superiores
(inquit) *concedere non concedimus. nisi necessitas.
Et utilitas maxima flagitaverit. Et ipsorum sancta
conversatio promeruerit.* Can. expositi de præben.
Capellaniarum ad Canonicatus unio non conce-
ditur. nisi evidens necessitas vel utilitas exigat.
Can. est illa 1. q. 7. Gelasius expressè dicit. quòd
nullatenus mutanda sunt. quæ nec ulla necessitas.
nec Ecclesiastica prorsus extorquet utilitas. Ubi vo-
cùla extorquet haud dubiè significat necessitatem.
vel utilitatem adeò urgentem. ut quasi extorque-
re videatur dispensationem. Innocentius III. lib.
1. Reg. 13. epist. 118. ad dispensandum cum Duce
Austriæ in quinto gradu consanguinitatis simili-
ter requirit necessitatem urgentem. ac evidentem
necessitatem. quòdque scandalum ex hoc facto non
valeat suboriri. Unde merito Oldradus consil.
327. recessus à jure communi debet non esse. . . si-
ne notabili causa movente. Proinde tuti non sunt
in conscientia. qui utuntur dispensatione obtenta
absque ejusmodi causa. commanque utilitate
maxima. Quamvis enim non defuerunt. qui sa-

culo procedenti dixerunt. licitum esse usum dis-
pensationis absque sufficienti causa obtentæ. modò
postulata fuerit absque fraude & fictione. candidè
exponendo statum rei. ut se habeat. Putarunt
enim quòd licet peccaret Superior. dispensatio-
nem sine causa concederet. non peccaret tamen
subditus sic concessa utendo. Hæc tamen opinio
nec unquam fuit. nec modò est vera. nec tuta.
Tum quia eadem fidelitas à subditis exigitur in
obtemperando. quæ à Præpositis in dispensando.
S. Bernardus de præcept. & dispens. c. 3. Tum
quia certissimè peccat. qui petit ab alio. quòd
ipse concedere nequit absque peccato. Siquidem
peccant non solum qui faciunt. sed etiam qui con-
sentientem facientibus. Rom. 2. & à fortiori etiam
qui ad faciendum precibus & artificibus inducunt.
Unde Cajetanus 2. 2. ad q. 78. a. 4. *Siquis petere
ab aliquo actum. quem non potest exercere sine pec-
cato. procul dubio ad peccandum eum inducet.
quamvis paratissimum. ac per hoc particeps peccati
esset. consentiens peccato alterius.* Verissime pro-
terea 1. 2. ad q. 96. a. 5. si Papa licentia se. vel aliam.
quia placet. ad non dicendas Horas Canonicas. vel
carnes comedendum in Quadragesima. licentias
male facit. non dicendo Horas. aut carnes comen-
dando: quia turpis est pars. quæ non consonat suo toti.
ex nature jure. quòd violatur à subditio. Et multo
magis à Capite. Non est tamen reus violati præ-
cepti. super quo est validè. quamvis illicitè. dis-
pensatus. Vide quæ dixi to. 2. lib. 1. à num. 279.
ad 290.

Quarto. ex dictis ibidem tam multa requiruntur.
juxta modernæ Romane Curie stylum. ut
dispensatio valeat. ut quisquis ea vigilantius &
attentiùs perpenderit. facillè videbit. ea omninò.
in personis privatis. raro verificari. etiam saltem cer-
titudine. quæ requiritur in re tantò momenti. Ut
merito timendum sit. ne matrimonia taliter inita
à Deo improbentur. Quòd frequenter apparet ex
infaultis ejusmodi matrimoniorum eventibus.
Quibus Deus docet. quanto periculo queratur per
dispensationem. quòd est aliàs Ecclesiasticis legibus
interdictum. ait in simili Baronius ad annum 254.
Igitur quis sapiens erit (inquit Canispratanus l. 1.
de Apibus c. 10. n. 9.) qui sillas se. Et sibi super
dispensatione aliqua blandatur? Profecò Bernardus
in vita S. Malachie c. 3. agens de dispensatoria
Ordinatione ipsius ante etatem: *siquid (inquit)
præter Canonum formam processisse videtur. ut ve-
rè videtur. donandum sanè. tum zelo ordinantis.
tum meritis ordinati. Ego verò. nec in sancto re-
darguendum. nec usurpandum consulo ei qui san-
ctus non fuerit.*

Quinto. his omnibus accedit. frequenter con-
tingens miseria. de qua testatur Pyrrus Conradus
in praxi dispensat. Apostol. 1. 7. c. 1. nosque tem-
poribus nostris experimento comperimus: sanè
cum frequentissimus sit nostro hoc tempore dispen-
sationum usus (ait Pyrrus Conradus) nescio quæ pra-
va consuetudo. aut corruptela veritatis inolevit. quæ
Judices Commissariis. tamæ rei potius non aquè
laque abstantes. expostis. quæ per est diligentis.
veritate nisi negligant edoceri. Pontificem dispen-
sasse contenti. cum reverà non dispensat. sed ipsi
dispensandi auctoritatem. certis sub conditionibus.
demandaris: quæ nisi ut jubetur impleta fuerint.
quidquid superstruxerint. corruet. Olim quippe bu-
jusmodi dispensationes. in ipsa Romana Curia.
causæ cognitione. narratoresque verificatione præ-
cedente. in forma gratiosa usque plurimum concedeban-
tur. Et quidem. ut rarior. ita & tutior illarum
erat usus. At quoniam difficile. valdeque incom-
modum id compariebatur. optimè profecò ratione
ita sacri Canones sanciverunt. ut omnes dispensatio-
nes. extra ipsam Curiam. locorum Ordinariis. seu
eorum Officialibus. in forma communi. sive com-
missariis

CAPUT XXIII.

Matrimonium jungendi non sunt, qui Christiana fidei rudimenta ignorant.

misaria dirigerentur: qui nonnulli causis in partibus verificatis, tunc demum Apostolica auctoritate dispensarent. At sepe videmus, SS. Pontificum pro-priam ex delegatorum Judicium imperitia, aut incuria, via suo sine frustrari, ut quod ad boni communi edificationem salubriter conspiciamus insitutum, id ad certam perniciem atque destructionem detorqueatur. Ecce quot ex capitibus periculosum est, media dispensatione, matrimonium inire. Præter d'ca tamen, aliud est periculum, videlicet perjurii, dum illi, quibuscum est dispensandum, jurare jubentur veritatem narratorum in Rescripto Pontificio; quæ tamen plerumque non habent locum in istis determinatis personis, ad quas Rescriptum dirigitur. Neque enim formulæ Rescriptorum expediuntur post causæ expressionem earum nomine factam; sed jam pridem determinatae sunt in Congregationibus tam exiguo numero, ut difficile sit eas congruere tam multis personis, quæ dispensationem petunt.

CAPUT XXII.

Quam multis ex capitibus impetrata dispensationes matrimoniales frequentè invalidæ sint, & quanam ab Oratoribus exprimenda sint, ut dispensatio valeat.

102 **D**uo ista puncta fuis deducta, explicata, & probata vide to. 2. l. 1. de Legibus cap. 34. per totum.

Sic enim præscribit Rituale Romanum. Sic e- 103
Stiam S. Carolus in Concilio Mediol. V. nec-
non in Instructionibus. Et ratio est, quia ea my-
steria, in tali ætate, ut plurimum culpabiliter ig-
norantur; eaque proinde ignorantes, ratione istius
culpæ (utpote gravis) dispositi non sunt ad Sa-
cramentum Matrimonii dignè suscipiendum.

Maximè cum ex indigna susceptione illius se- 104
cutura sint ingentia mala, tum ipsis, tum proli-
bus, tum familiæ. Ipsi, quia non recipient gra-
tiam, quæ suam in matrimonio salutem operen-
tur. Proliibus, quia eas nec instruere, nec chris-
tiane educare poterunt; adeoque non enutrient
ad salutem, sed ad damnationem. Familiæ, quia
nec eam christiane gubernabunt, gratiâ illi desti-
tuti.

Ideo Parochi pro viribus obfistere debent, ne 105
hoc Sacramentum indigne suscipiatur, nisi neces-
sitas contrahendi tanta sit, ut sacrilegæ illius sus-
ceptioni, malique inde oriundis præponderet.
Quod quia rarissimum, facile sibi persuadere non
debent.

PARS SECUNDA.

DE SACRAMENTO MATRIMONII

CAPUT I.

Matrimonii essentia & institutio.

Matrimonium est legitima conjunctio mar-
italis viri & femine, individuum vita
societatem retinens. Dicitur 1.º legiti-
ma, id est absque ullo impedimento Ca-
nonico. 2.º maritalis, id est quæ vir conjungi-
tur ut maritus, femina ut uxor. 3.º indivi-
duam, id est inseparabilem usque ad mortem. Et
ratio est, quia cum Matrimonium ordinetur ad
generationem, educationemque prolis, & ad mu-
tua auxilia sibi invicem totâ vitâ præstanda: ut-
que adeo inseparabilis esse debet conjugii societas,
ut, relicta patre & matre, vir & uxor invicem
debeant inseparabiliter adherere, ut se invicem
adjuvent, tam in prolium generatione & educa-
tione, quam in mutuis obsequiis, ad vitæ incom-
moda facilius portanda, & sustentandam senectu-
tis imbecillitatem.

2. Matrimonium à Deo in ipso mundi exordio in-
stitutum esse, patet ex dictis in præloquio ad cap.
1. primæ partis. Et quamvis aliquibus videatur
tunc institutum, quando Deus Protoparentibus
dixit: *crescite & multiplicamini*. Quod & vitium est
S. Thomæ juniori. Alii tamen probabiliter sentent,
verbis illis solam datam ipsis, jam conjugatis,
à Deo benedictionem, sicut & per eadem bellis
data est. Tunc verò institutum aiunt Matrimo-
nium, quando Adam, inspirante Deo, dixit:
Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.
Quamobrem reliquit homo patrem & matrem,
& adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una.
Ita S. Augustinus l. 1. contra 2. epist. Pelag. c. 5.

agens, à Deo nuptias esse institutas tunc, quando di-
xit: *Aut est: propterea relinquet homo patrem, &c.* Id
enim non tam ipse Adam dixit, quam Deus per A-
dam, ut significat Christus Matth. 19. verba illa
referens, nec Adæ, sed Deo attribuens, cum ex
illis concludit: *quod ergo Deus conjunxit, homo
non separet.*

Et ab initio quidem Matrimonium fuit magnum 3
Sacramentum in Christo & Ecclesia, ut loquitur
Apostolus Ephes. 5. quia ab initio fuit signum re-
presentativum conjunctionis Christi cum Eccle-
sia, in utro Virginis inchoatæ per Incarnationem,
& in cruce (tamquam in thalamo amoris) con-
summata per pretiosissimi sanguinis ipsius effusio-
nem. Descendens quippe de caelis quodammodo
dereliquit Patrem, in caelis existentem; & in ter-
ris, Synagogam Matrem suam deseruit (juxta
illud Hierem. 12. *reliqui domum meam, & di-
misi hereditatem meam*) & adheruit Ecclesiæ Spon-
sæ suæ, ipsique adheret *omnibus diebus, usque
ad consummationem sæculi*, prout dicit Matth. ult.
Similiter Ecclesia reliquit patrem, diabolum, &
matrem, gentilitatem, ut Sponsa suo Christo ad-
hæretet.

Ab initio proinde Matrimonium Adami cum 4
Eva magnum fuit Sacramentum: quia significa-
tivum magnæ conjunctionis, & *Sacramenti Amo-
ris*, scilicet Matrimonii Christi cum Ecclesia;
quæ cum vera sit Sponsa Christi, quisquis amat
Christum, amare debet Ecclesiam, nec esse po-
test amator & venerator Christi, nisi sit & Eccle-

fiæ. Quæ causa est Augustino conc. 2. in Pfal. 88. dicendi: *amemus Dominum Deum nostrum, amemus Ecclesiam ejus; illum sicut Patrem, istam sicut Matrem. Matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit unum, & promeretur alterum. Nemo dicat: etsi in parte Donati (seu Lutheri vel Calvinii) sum, Deum tamen colo, & veneror. Quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, Filium ejus agnoscis sedentem ad dexteram Patris, & blasphemas Ecclesiam ejus? Quid tibi prodest venerari Patrem, qui offensam vindicat Matrem?*

5 Cæterum etiam matrimonium ab initio (largiore sensu dicto) fuit Sacramentum, & Magister l. 4. dist. 26. dicit, quod *Matrimonii Sacramentum ante peccatum legitur institutum à Domino, non ad remedium, sed ad officium* (quod absque cogente fundamento Vasquez de matrim. disp. 21. c. 1. & seqq. notat, tamquam fidei contrarium) hoc saltem certum est, quod ante Christi adventum, gratiam ex opere operato non conferebat, uti confert in nova lege. In qua Christus ipsum elevavit ad dignitatem Evangelici Sacramenti. Quod enim verè sit Sacramentum novæ legis, fide certum est; quia definitum est in Tridentino sess. 24. c. 1. & can. 1. his verbis: *si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum; sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.*

CAPUT II.

Matrimonium est verè & propriè novæ legis Sacramentum.

6 Illud enim inter novæ legis Sacramenta anniversarium, Sancti Patres nostri, Concilia, & universalis Ecclesie Traditio semper docuerunt, ait Tridentinum cap. 1. citato. Id denique (ut paulò antè dixit) Paulus Apostolus innuit, dicens: *viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam... mox subjungens: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & Ecclesia. Hoc etiam Apostoli loco Florentinum utitur in Decreto Eugenii, his verbis: septimum est Sacramentum Matrimonii, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, secundum Apostolum, &c.*

7 Et idè locum istum Apostoli prorsus inefficacem existimare non debent Catholici; cum eo uti sint Patres Florentini ac Tridentini. Et merito: quia licet Apostolus ibi ex parte loquatur de matrimonio Protapatentum, imò etiam de matrimonio Gentilium, præcipuè tamen de matrimonio Christianorum, ut patet ex subjecto & fine descriptionis ipsius. Ibi namque fidelibus scribit, finisque descriptionis ipsius est hortari Ephesios conjugatos, ut se invicem diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et ut ad id efficaciter hortetur, dicit, matrimonium ipsorum esse Sacramentum magnum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Est autem duplex conjunctio Christi cum Ecclesia: una per naturæ conformitatem, quæ facta est per Incarnationem. Altera per gratiam & charitatem, quæ Christus ut Sponsus, Ecclesie ut Sponsa suæ, archetissimo dilectionis nexu connectitur. Utramque hanc conjunctionem Christi cum Ecclesia representat matrimonium Christianorum, ratione duplicis unionis, quæ in ipso reperitur. Quarum una est civilis & naturalis, orta ex contractu, per quam representatur prior unio Christi cum Ecclesia; & ista representatio reperitur etiam in matrimonio Gentilium. Altera, per quam posterior conjunctio significatur, est spiritualis, quæ oritur ex gratia Sacramenti, quæ cum sit gratia

dilectionis & charitatis conjugalæ, de ea, ut potest maximè faciente ad propositum ipsius, maxime loquitur Apostolus. Matrimonium proinde Christianorum & Sacramentum est repræsentativè, in quantum repræsentat duplicem illam conjunctionem Christi cum Ecclesia: & Sacramentum est verè & propriè, in quantum confert gratiam conjugalis istius dilectionis, quæ Christiani conjuges se invicem diligere debent, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Quam gratiam per matrimonium Christianorum conferri amplius significat & explicat 1. Timothy. 2. ubi innuit, per Matrimonii Sacramentum quatuor gratiæ dona conjugibus necessaria conferri. 1. gratiam fidei, seu fidelitatis. 2. gratiam dilectionis. 3. gratiam sanctificationis, ut sciant vas suum possidere in sanctificatione & honore. 4. gratiam sobrietatis, quæ libidinem & concupiscentiam reprimat, & ad debitum modum reducant. De Christiana quippe conjugata dicit, quod *salvabitur per filiorum generationem, si permanent in fide, dilectione, & sanctificatione, cum sobrietate.* Quasi dicitur, quod in co statu salva fiet, si permanent in illis donis, quæ in matrimonii celebratione accipiunt.

Quod autem Tridentinum loco citato addit, 8 Concilia, Patres, & Traditionem semper annuerunt Matrimonium inter novæ legis Sacramenta, constat imprimis ex Concilio Florentino in Decreto unionis Armenorum, ubi septem novæ legis Sacramenta recensentur, & inter illa Matrimonium numeratur. Deinde Concilium Constantinense, in condemnatione Joannis Hus, ipsum cum sequacibus damnat, quod septem Ecclesie Sacramenta fideliter non constituitur.

Quod ad Patres attinet, Traditionemque, Ambrosius l. 1. de Abraham c. 7. dicit, *eam, qui conjugii thorum polluit, Sacramenti celestis amittere consortium.* Cyrillus noster Alexandrinus l. 2. Joann. c. 22. vocat nuptias sanctas, atque Christum suâ institutione sanctificasse principium natiuitatis nostræ, & in ipsis nuptiis præparasse gratiam hominibus nascituris. Idem habet S. Leo epist. 92. Augustinus l. de fid. & oper. c. 7. in Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, verum etiam Sacramentum, ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere. Et lib. de bono conjug. c. 18. in nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam secunditas veri. Et ibidem c. 7. matrimonii Christiani, præ matrimonio Gentilium, indissolubilitatem probat ex eo quod illud, non istud, sit Sacramentum. Et cap. 24. sicut & lib. de nuptiis & concupis. c. 10. eodem modo de Matrimonio loquitur, ac de Baptismo & Ordine, quoad Sacramenti rationem. Et tr. 9. in Joan. *Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugatis castitas firmaretur, & consensu Sacramentum nuptiarum.*

Denique (paribus omis) Lucius III. cap. ad 10. abolendam extr. de hæreticis Matrimonium inter cætera Ecclesie Sacramenta recensit, anathema dicens *is qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, vel de Baptismo, seu de peccatorum confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere non metuit, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat.*

His accedit perpetuus Ecclesie Orientalis cum 11 Occidentali quoad hoc consensus, ut constat ex Florentino, & censura Hieremie Patriarchæ Constantinopolitani c. 7. Orientales namque, seu Græci, etsi ab annis 800. schismatici, tenent septenarium Sacramentorum numerum, sicut Latini. In quem numerum si non consentirent ante schisma, non consentirent nunc. Neque enim in hoc puncto ad Latinos accedere voluissent, nisi perpetua Ecclesie Græcæ, sicut & Latine traditio

ditio septenarium illum numerum docuisset.

12 Accedit & ratio: congruebat enim legi gratiæ, ut matrimonium elevaretur in Sacramentum, quo gratia conjugibus præstaretur ad mutuam inter se dilectionem, ad sanctum conjugii utrumque ad piam filiorum educationem, ad rectam familiæ administrationem, & onera matrimonii constanter sustinenda.

13 Sed quandomam (inquies) Matrimonii Sacramentum Christus instituit? Res incerta est. Nonnulli putant, quando Joan. 2. in Cana Galiliæ nuptias suâ præsentia honoravit. Tunc enim nuptias sanctificavit, usque benedixit, ut Ephesini Patres affirmant. Alii censent id factum Matth. 19. quando Christus confirmavit primam matrimonii institutionem, majoremque ipsi quam antè tribuit indissolubilitatem. Alii denique post resurrectionem, quando discipulis frequenter apparet, multa cum ipsis locutus est de regno Dei, deque pertinentibus ad Ecclesiæ regimen. Quo etiam tempore Pœnitentiæ Sacramentum instituit Joan. 20. Ex tribus hæc sententiis, secunda est probabilior. Tum quia ex verbis Christi Matth. 19. *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, Tridentinum colligit, Christum instituisse hoc Sacramentum. Tum quia major indissolubilitas, quam Christus tunc matrimonio tribuit (excluso libello repudii, Judæis antè concessio) provenit ex ratione Sacramenti, uti dicitur in cap. *gaudemus* de divortii.

CAPUT III.

Eadem est materia & forma Sacramenti Matrimonii, quæ contractus matrimonii. Verba proinde Sacerdotis: ego vos in matrimonium conjungo, &c. non sunt forma substantialis Sacramenti Matrimonii.

14 Probatur, quia ipsummet matrimonii contractum Christus elevavit in Sacramentum. Neque ex Scriptura vel Traditione habemus, aliam esse materiam & formam ipsius in esse Sacramenti, quam in esse contractus. Hinc

15 Collige 1.º quod sicut contractus, sic Sacramenti Matrimonii materia remota sunt personæ, seu corpora contrahentium: proxima, traditio eorum, seu verba vel signa, quibus ea traditio fit: forma denique, mutua acceptatio istius mutue traditionis, seu verba vel signa eam significantia.

16 Ad cujus intelligentiam, observandum quod verba ista: *accipio te in meam, accipio te in meum*, duplicem significant consensum. Primum in mutuum corporum traditionem. Secundum in mutuum istius traditionis acceptationem. Quatenus ergo significant consensum mutuum in traditionem, habent rationem materiæ proximæ. Quatenus verò significant consensum mutuum in acceptationem, habent rationem formæ, juxta illud S. Thomæ in 4. dist. 26. q. 2. a. 1. ad 1. *verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus Sacramenti; non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale.*

17 Scio Melchiorum Canum, Estium, Sylvium, aliosque Theologos non contemnendæ autoritatis aliter censere de forma hujus Sacramenti, & dicere, hujus Sacramenti formam non esse dicta verba conjugum, sed verba Sacerdotis: *ego vos in matrimonium conjungo, &c.* Verum in contrarium faciunt argumenta sequentia: 1.º quia verba ista Sacerdotis non esse formam, ex S. Thomæ proximè audivimus. Quod & S. Doctor repetit dist. 28. q. 1. a. 3. in corp. & ad 1. post Magistrum Sentent. ibidem §. *præmissæ autem*, ubi sic: *In*

hujus Sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam Sacramenti, ut consensus de presenti (qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium) quædam verò pertinent ad decorem & solemnitatem Sacramenti, ut.... Sacerdotis benedictio. Magistro, & S. Thomæ concinuit S. Bonaventura, Scotus, & longè maxima Scholasticorum Veterum & Modernorum pars, ita ut opposita paucorum sit, nec satis fundata, ut videbitur.

2.º nulla forma verbalis est de substantia hujus Sacramenti, prout est de substantia aliorum Sacramentorum (aliàs Ecclesiæ certa aliqua verba præscripsit, saltem pro tota Ecclesiæ Latina; sicut pro aliis præscripsit Sacramentis: hoc autem non fecit. Imò verba proferenda à Sacerdote reliquit dispositioni ejusque Provinciæ, ut proximè videbimus) ergo verba illa Sacerdotis: *ego vos in matrimonium conjungo*, &c. non sunt forma substantialis hujus Sacramenti, sicut verba Sacerdotis in aliis Sacramentis sunt eorum forma substantialis. Aliàs iisdem illis verbis, ex præscripto Ecclesiæ, Sacerdotes omnes uterentur, saltem in Ecclesiæ Latina; sicut iisdem verbis, ex præscripto Ecclesiæ, omnes Latini Sacerdotes utuntur pro forma aliorum Sacramentorum. Non iisdem autem verbis omnes Latini Sacerdotes, nec omnes Ecclesiæ Latine utuntur, prout ipsummet Tridentinum innuit sess. 24. c. 1. de reform. matrim. ibi: *Parochus... vel dicat: ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque Provinciæ morem.* Testaturque Sotus in 4. dist. 26. q. 2. a. 2. ar. 4. in nonnullis Ecclesiis Parochos dicere: *ego vos sponso, & Sacramentum confirmo.* Alios alibi: *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Alios aliter.

3.º S. Congregatio Concilii Tridentini die 2. Martii 1580. proposito sibi hac de re dubio, censuit illa verba, quæ juxta Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. *Parochus, viro & muliere interrogatus, dicere jubetur (ego vos conjungo &c.)* non pertinere ad substantiam matrimonii, ideoque *matrimonium valere, etiamsi verba prolata sint tantum à contrahentibus, & non à Parocho, dummodo adsit presentia Parochi, quam absque verbis sufficere putavit.* Ita refert, testaturque Illustrissimus Fagnanus ad caput *quod nobis* de clandest. despons. num. 54. Qui cum fuerit vir integerrimus, per multoque annos sacra Congregationis Concilii, aliarumque Secretarius, declarationem illam ut legitimam & authenticam non retulisset, nisi talem esse cognovisset. Non est proinde de numero earum, quas eadem Congregatio anno 1621. reprobavit, ut fictitias, & quibus fidem non habendam Urbanus VIII. anno 1631. 2. Augusti statuit. Nam etiam tunc Fagnanus Secretarius erat, & quibus fides habenda esset, apprimè noverat. Supradictam proinde declarationem vir integerrimus, & in istis versatissimus, non retulisset, si talem esse cognovisset.

4.º si verba illa Sacerdotis forent substantialis forma Sacramenti Matrimonii, nunquam sine illis, uti nec ante vel post illa, foret Matrimonii Sacramentum, ut à simili constat in forma substantiali ceterorum Sacramentorum, quæ nec sine forma eorum, nec ante vel post illam sunt, seu esse incipiunt. Atqui Sacramentum Matrimonii plerumque est, seu esse incipit, dum verba illa non sunt, sive ante, aut post illa.

Imprimis quodcumque masculus & femina, baptizati, absque ullo impedimento, coram Parocho, nihil dicente, & duobus testibus, cum debita intentione contrahunt per verba de presenti. Neque enim dubium, quin istud matrimonium

fit non solum licitum, sed & verum, ratum, & legitimum. Catholicis autem semper docuerunt, matrimonium verum, legitimum & ratum Christianorum, cum debita intentione contractum, esse Sacramentum, adeo ut contrarium asserere, Fagnano ad cap. quod nobis de clandest. despons. n. 51. & Doctoribus communiter apud ipsum, esse videatur periculosum in fide. Saltem esse videtur contra declarationem Innocentii III. cap. quanto de divortis, qua declarat, quod est matrimonium verum inter infideles existat; non tamen est ratum. Inter fideles autem (abique impedimento, cum debita intentione contrahentes) verum & ratum existit, non solum in ratione contractus (quomodo est inter infideles) sed & in ratione Sacramenti. Quare? quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, & nunquam amittitur, ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus, ipso durante, perduret. Ecce matrimonium fidelium dicitur ratum, & magis indissolubile, quam matrimonium infidelium, quia est Sacramentum. Enimvero cap. fin. 28. q. 1. matrimonium infidelium dicitur legitimum, sed non ratum & indissolubile, quia non est Sacramentum. Omne ergo fidelium matrimonium, cum debita intentione contractum, secundum Canones est Sacramentum. Profecto ut tale sit, nec Scriptura amplius requirit, quam quod dictum est, nec Traditio. Nec ad id necessaria esse verba Sacerdotis, ex Scriptura, vel Traditione, ullo modo ostendi potest, uti proxime videbitur.

22 Deinde dum matrimonium coram Parocho & testibus per verba de presenti contrahitur, cum impedimento gravis metus, sed occulto, tamen Parochus taliter contrahentibus dicat: ego vos conjungo, certum est quod matrimonium tunc (ob dictum impedimentum) nec ratum, nec legitimum efficitur, live in ratione contractus, live in ratione Sacramenti. Si tamen postea accedat consensus liber & spontaneus utriusque, etiam non repetantur solemnitates à Tridentino requisitæ quoad presentiam Parochi, &c. matrimonium ex tunc convalescit, efficiturque validum, legitimum & ratum, uti S. Congregatio respondit, & Pius V. declaravit apud Fagnanum ad cap. is qui fidem de sponsalib. n. 14. ubi sic: *dubitavit Episcopus Hieracensis, si matrimonium contractum & consummatum fuerit per metum, servatâ in cæteris formâ Concilii Tridentini, & postea conjugum mutuo consensu, & spontaneâ cohabitatione convalescerit, an hodie illud censetur validum, non aliter servatâ formâ Tridentini Concilii?* Ad hoc dubium (ait Illustrissimus Fagnanus) bona memoriæ Cardinalis Caraffa hæc annotavit (utique in libris S. Congregationis, prout declarat ad cap. cum inhibitis de clandest. despons. n. 9.) *si impedimentum ex metu præsupposito occultum sit, non esse opus iterum contrahere repetitis solemnitatibus, alias rite adhibitis in primo contractu. Si autem impedimentum esset manifestum, matrimonium de novo contrahendum esse, servatâ formâ Concilii Tridentini, juxta responsum S. Congregationis, alias datum ad dubium Cardinalis Portugallensis, ac secundum declarationem Pii V. de qua testatur Navarrus in Summa c. 21. n. 70. vers. ad advertendum quartò. Quod profecto S. Congregatio intellexit de matrimonio, etiam in ratione Sacramenti. Si enim non censuisset matrimonium illud, accedente spontaneo consensu, non repetitâ Parochi presentiam, effici validum in ratione Sacramenti, absolute & indistincte non respondisset in dicto casu, non esse opus iterum contrahere repetitis solemnitatibus, &c.; sed cum distinctione dixisset, id non esse opus ad matrimonium convalescendum in ratione contractus; secus in ratione Sacramenti. Cum ergo indistincte respon-*

derit, non esse opus novâ presentiam Parochi; creditibile profecto non est, Congregationem solum voluisse docere, quid necessarium sit ad matrimonium convalescendum in ratione contractus, non curando docere de necessariis ad illud convalescendum in ratione Sacramenti: cum grati illius desituti Christiani conjuges; magnis desituantur beneficiis cælestibus, gratiisque necessariis ad sanctum conjugii usum, ad castum amorem mutuum, ad prolium educationem, ad cætera onera matrimonii sanè portanda. Perspicuum ergo videtur ex illo responso S. Congregationis, & declaratione Pii V. presentiam Parochi in dicto casu non esse repetendam ad efficiendum matrimonium validum in ratione Sacramenti. Atqui ad hoc necessaria foret, si verba supradicta Parochi: ego vos conjungo, &c. essent forma substantialis hujus Sacramenti. Cum Sacramentum hoc effici nequeat validum, dum præsens non est forma substantialis ipsius, sed vel antè fuit, vel postmodum erit.

Præterea quotiescumque in S. Pœnitentiaria committitur dispensatio super matrimonio, inito cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, in commissione ponitur hæc clausula, ut Commissarius cum taliter conjugatis, de nullitate prioris consensûs certioratis (ita cautè, ut si comparis adhuc ignoraverit, latoris delictum nunquam detegatur) dispenses, ut matrimonium secretè inter se contrahere valeant. Non adhibito prout de novo Parocho, &c. Creditibile est, similes commissiones sacræ Pœnitentiariæ solum valere ad matrimonium validè in eundem in ratione contractus, non in ratione Sacramenti: atque adeo S. Pœnitentiariam solum sollicitam esse de procurando valore, non de procuranda sanctitate matrimonii eorum, qui ad ipsam pro dispensatione recurrunt?

Præterea, dum matrimonium coram Parocho & testibus contractum est per verba de presenti, sed sub conditione de futuro, matrimonium solum incipit valere, dum postea conditio purificatur; nec tamen tunc opus est iteratâ presentiam Parochi, nec repetitione verborum ipsius: ego vos conjungo, &c. Immo ne quidem opus est repetitio contrahentium consensu, ut communis est sententia Canonistarum, quam servas Romana Curia, etiam post Concilium Tridentinum (inquit Fagnanus ad cap. super eo de condition. apud. in desponsat.) & ideo ab illa, consulendo & judicando, non est ulatenus recedendum. Nam (inquit) in S. Congregatione Concilii alias fuit præpositam infrascriptum dubium. Cum quidam contraxissent coram Parocho & testibus, per verba de presenti, sub conditione licita, que postea fuit purificata, si reputantes se pro legitimis conjugibus, sine alia solemnitate, matrimonium consummaverint: an validum sit ipsum matrimonium, vel conjuges cogendi sint, ut deus (quia purificata est conditio) coram Parocho legitime contrahant? In Congregatione Generali, cui interfuerunt S. R. E. Cardinales Moronus, Perastinus, Alicius, Senensis, Montaltus, S. Sixti, & Caraffa, sicut Alicius tenuit cum communi Canonistarum, quod, conditione purificatâ, non sit opus aliâ iteratione contractus matrimonii coram Parocho. Reliqui omnes tenuerunt opus esse contrahere coram Parocho. Et ita respondendum: non quia contra dictam communem Canonistarum prævaleat opinio Theologorum... Sed quia Concilium videtur intelligere de matrimonio perfectò purè per verba de presenti, ibi: ego vos conjungo (nota verba ista: ex his namque perspicuum est, in ea Congregatione actum de matrimonio in ratione Sacramenti; cum certum sit de eo agere Tridentinum, cum dici vult à Parocho: ego vos conjungo)... 14.

non dictum fuit apud eum Sanctissimo... Sanctissimus (nempe Pius V.) probavit sententiam Canonis, quod (purificata conditione, per consensum patris) matrimonium sit perfectum, nec opus est alia iteratione contractus coram Parocho, neque prevalere, & in decidendo attendendam esse opinionem Canonis. Concilium autem Tridentinum nihil ad hanc rem facere, seu non esse contrarium. Idem sentit altera Congregatio sub Clemente VIII. idipsum approbante, ut videre est apud Fagnanum loco citato.

25. Ecce Sanctiss. D. Pius V. aperte pro assertionem nostram. Quia hoc ipso virtualiter declaravit, verba illa Parochi (ego vos conjungo, &c.) non esse formam substantialem Sacramenti Matrimonii, quo declaravit, secundum opinionem Canonistarum (in dicto casu) Matrimonii Sacramentum, purificata conditione, esse perfectum, absque nova presentia Parochi. Quod esse non posset, si verba illa Parochi essent forma substantialis hujus Sacramenti. Cum enim verba illa sint de presenti, presentia liter profertur, dum Matrimonii Sacramentum perficitur, si sint forma substantialis ipsius; sicut forma verbalis & substantialis reliquorum Sacramentorum presentia liter profertur debet, dum ipsa perficiuntur.

26. Denique (ut arguit Fagnanus ad cap. quod nobis de clandest. despons. n. 5.) certum est, ante Concilium Tridentinum, matrimonium clandestinum fuisse verum & ratum matrimonium, & consequenter Sacramentum. Doctores in cap. ex publico de convers. conjug. cap. gaudemus, & cap. quanto de divortis, adeo ut contrarium asserere, sit (inquit) periculosum in fide. Nam cum Ecclesia Catholica semper docuerit, verum fidei matrimonium esse Sacramentum, cap. ad abolendam de heret. sitque definitum, matrimonium clandestinum fuisse verum & ratum matrimonium. Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. Sequitur, ut definitum itidem sit, matrimonium clandestinum esse Sacramentum. Ita ille. Enimvero, juxta laudatos Canones, solum illud matrimonium dicitur ratum, quod est Sacramentum. Et si nec matrimonia clandestina (antequam ea irrita faceret Ecclesia) nec matrimonia, de quibus n. 21. 22. 23. 24. fuissent Sacramenta, sed contractus mere civiles; ad forum Ecclesiasticum privative non spectarent: utpote ad quod privative non spectant contractus pure civiles: & ad quod matrimonium non spectabat, priusquam esset Sacramentum. Siquidem causa matrimonialis, ratione Sacramenti, pertinet ad Ecclesiasticam, non ad Laicam Potestatem, ut docet S. Thomas in 4. dist. 42. a. 1. ad 4. juncto argumento contrario, estque receptissima Theologorum & Canonistarum sententia. Dicta vero matrimonia ad forum Ecclesiasticum non pertinere, nec pertinuisse, nullus est qui audeat asserere.

CAPUT IV.

Parochus, vel Sacerdos de ejus licentia matrimonio assistens, non est Minister essentialis Sacramenti Matrimonii, sed ipse contrahens.

27. Minister hujus Sacramenti esse Sacerdotem, innuere videtur Guilielmus Parisiensis lib. de Sacram. tr. de Matrim. c. 9. Sed vel nullos, vel paucissimos sectatores habuit usque ad Melchiorum Canum, qui lib. 8. de locis Theol. c. 5. in solut. ad 3. hanc opinionem tueretur, pro ea perperam referens Petrum Paludanum in 4. dist. 5. q. 2. cum ibidem clare tradat oppositum, his verbis: *essentia matrimonii consistit in mutuo consensu per verba unius alteri expresso. Hic benedicens, qui solum sacramentale quoddam ad-*

Tom. III.

bibet. Canum tamen secuti sunt Simon Vigor, Doctor Sorbonicus, Estitus, Sylvius, Scribonius, & nonnulli hodie Sorbonici & Lovanienses, in eo tamen suos non secuti Majores, ut videre est in Hesselio Catech. lib. 5. cap. 102. de causa efficiente matrimonii, ubi dicit consensum utriusque partis per verba de presenti sufficere ad essentiam conjugii. Et infra: *patet sufficere consensum conjugum quoad essentiam Sacramenti secundum leges*, ut Nicolaus Pontifex ait; id est secundum legem naturae & divinam.

Idem videri potest in Molano, Wiggers, &c. In eo etiam dicti Authores recessisse videntur à Magistro Sententiarum, S. Thoma, Scoto, & maxima parte Veterum & Modernorum. Aperte enim fallitur Bannez (ut Cabassarius ostendit in Jur. Can. Theor. & Prax. lib. 3. c. 18. n. 2) dum 1. p. q. 1. a. 8. dub. ult. in respons. ad 3. ait, Magistrum, D. Thomam, & Scotum dubitasse de hac questione: Itaque cum Doctores penè omnibus (ut videre est apud Vasquez de Matrim. disp. 3. dub. 3. & seqq.) asserimus, Sacerdotem non esse ministrum essentialem Sacramenti Matrimonii, sed ipsomet contrahentes. Et

Probat 1. ex Tridentino sess. 24. c. 1. de reform. matrim. ubi non praecipit absolute Parochis, ut verbis illis utantur, dum matrimonio assistunt: *ego vos conjungo*, &c.; sed vel illis, vel aliis, pro ritu cujusque Provinciae. Absolute verò praecipisset illis uti, si verba illa substantialem Sacramenti formam continere putasset. Etsi enim in ritibus accidentalibus Sacramentorum suis cuique Ecclesiae ritus permittatur; non tamen in ritibus essentialibus, ac praesertim in forma substantiali: ut patet ex eo quod Concilium Florentinum eandem materiam & formam Sacramentorum omnibus Nationibus, saltem pro Ecclesia Latina, praescripserit. Quodque de mente Patrum Tridentinorum verba illa Parochi non sint de essentia Sacramenti Matrimonii, amplius colligitur ex eo quod circa questionem: *num quodcumque inter Christianos conjugium esset Sacramentum? omnes ferè in Tridentino sentiebant quod sic.* Pauci enim cum Simone Vigor id censabant de eo solo quod Sacerdotis benedictio suscipit, teste Pallavicino lib. 20. Hist. Conc. Trid. c. 4. num. 1.

2. Si Sacerdos foret minister essentialis hujus Sacramenti, necessario deberet esse praesens, dum hoc Sacramentum de invalido & nullo (v. g. ob occultum metus impedimentum) fit validum. Atqui dum matrimonium coram Parocho & testibus est invalidè celebratum, ob occultum metus impedimentum, Parochus non debet necessario esse praesens (nec per se, nec per alium à se commissum) dum hoc Sacramentum de invalido fit validum, uti Pius V. & Clemens VIII. sacraque Congregatio Concilii declararunt supra n. 24.

3. dum Christus instituit hoc Sacramentum, nullum novum ritum instituit, quoad materiam, formam & ministrum matrimonii; sed legitimum matrimonii contractum, qui jam erat in usu, secundum quod erat in usu, voluit in baptizatis esse Sacramentum. Solum proinde aliquid speciale requisivit ex parte subjecti, seu contrahentium, ut scilicet forent baptizati, intentionemque haberent in omnibus Sacramentis requisitam, utique faciendi quod ipse instituit. Amplius enim voluisse, dum hoc Sacramentum instituit, neque ex Scriptura probari potest, neque ex Traditione, sive ex Patribus & Conciliis.

4. causa efficiens reliquorum Sacramentorum est eorum minister. Igitur & causa efficiens Sacramenti Matrimonii est illius minister. Sed causa efficiens Sacramenti Matrimonii est mutuo consensus per verba de presenti regulariter expressa.

sus, seu ipsimet contrahentes, per illum consensum. Florentinum in Instructione Armenorum. Quod enim Florentinum ibi loquatur de Matrimonio, ut Sacramentum est, non ut contractus est præcisè, conficitur ex eo quòd in ea Instructione Patres Florentini *Ecclesiasticorum Sacramentorum veritatem, pro faciliori Armenorum doctrina, sub brevissima redegerunt formula, ut ibidem dicitur.* Incredibile proinde est quòd cum Florentinum ibi singulorum Sacramentorum veritatem ipsis compendiosè explicandam proposuerit, reliquorumque Sacramentorum ministrum expresserit, hujus solius Sacramenti ministrum inexplicatum reliquerit. Per consequens, incredibile est quòd postquam suscepit declarare ministrum, seu causam efficientem hujus Sacramenti, sui deinde propositi immemor, solius contractus, non Sacramenti Matrimonii causam efficientem intellexerit, cum ait: *causa efficiens Matrimonii est mutuus consensus, &c.* Maximè cum id à se intelligi de Matrimonio, ut Sacramentum est, contextus satis designet. Immediatè enim præcedit: *septimum Sacramentum est Matrimonium, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia.* Post quæ verba immediatè sequitur: *causa autem efficiens Matrimonii.* Non dixit causa efficiens hujus Sacramenti, prout in aliis Sacramentis dixit, *causa efficiens hujus Sacramenti.* Ne hujus Sacramenti hic referretur ad conjunctionem Christi cum Ecclesia, de qua mentio immediatè præcedebat. Denique nullum alium ministrum hujus Sacramenti designavit, nisi contrahentes. Ipsos ergo designavit ministros, & nullum alium. Non proinde Sacerdotem: quem si censuisset hujus Sacramenti ministrum, id utique declarasset; eum hujus Sacramenti veritatem, Romanæque Ecclesie de eo doctrinam declarandam suscepisset: ne ignorato ministro, contingeret Armenos necessarium ministrum non adhibere, Matrimoniique proinde Sacramentum carere.

33 *5.º* minister essentialis hujus Sacramenti ille est, qui profert formam substantialem ipsius. Sed eam profert contrahentes, non Parochus, seu Sacerdos, ut probatum est capite præcedenti. Igitur Parochus non est minister hujus Sacramenti, sed contrahentes. Nec oppositum sufficienter probant Adversarii, vel probare possunt, ut proxime ostendemus.

CAPUT V.

Satisfit argumenta qua obijciuntur contra doctrinam Capitis tertii & quarti.

34 *Obijciunt ipsi 1.º* Matrimonium non esse Sacramentum, absque Sacerdotis ministerio, ex sacris Canonibus & Traditione probatur. Si quidem Evaristus Papa (relatus 30. q. 5. c. 1.) legitimum (inquit) non est conjugium, nisi ab his qui siper *fermatam dominicalitatem habere videntur, & à quibus custoditur, non peratur, & à parentibus sponsatur, & legibus docetur, & suo tempore sacerdotibus (ut mos est) benedicatur, & à Parantibus custodiat, & solemniter accipiatur.* Item: *ita peracta legitima, non est connubia. Aliter verò præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel fornicationes sunt: nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vobis succurrerint legitima.* Tertullianus lib. 1. ad uxorem c. 9. unde suffragamus ad enarrandam *severitatem hujus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, obsequat benedictio, Angeli renuntians, Pater rato habet.* Concilium Cartag. IV. c. 13. sponsus & sponsa, cum benedicti sunt à Sacerdote, à parentibus suis, vel à Parantibus offerantur: qui cum acciperent benedictionem, eadem nocte, pro reverentia ipsius benedictionis, in *virginitate permanent.*

Refertur 30. q. 5. c. 5. Hormifias Papa (ut refertur ibidem c. 2.) nullas fideles, cuiuscunque conditionis sit, occultò nuptias faciat, sed benedictione accepta à Sacerdote, publicè nuptias in Domino. Siricinus epist. 1. ad Himerium Tarracon. Episc. c. 4. illa benedictio, quæ nuptiarum Sacerdos imponit, apud fideles cuiuscunque sacrius instar est, si nulla transgressio violetur. Innocentius III. epist. 2. ad Victricium Rothomag. Episc. in *Paradiso, cum Parentes humani generis conjugerentur, ab ipso Domino sunt benedicti. Quam formam etiam Sacerdotes omnes servare, usus ipse demonstrat Ecclesie. Formam tenuisse legis, à Domino antiquitas inhiuit, doceatur.*

Respondeo 1.º negando antecedens. Ad cuius probationem auctoritates allegatæ nihil faciunt ad rem. Cum nullus in Jure locus reperitur, ubi conjunctio conjugum per hæc verba Sacerdotis, ego vos conjungo, &c. vocetur nuptiarum benedictio. De illa ergo conjunctione sermo non est in objectis auctoritatibus, sed de benedictione solemni, quæ fit cum precibus & oblationibus (quam Adversarii fatentur Sacramentum essentiali non esse, dum præterunt, sola illa verba Sacerdotis, ego vos conjungo, &c. essentialia esse) dicit namque Evaristus: *cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur.* Et Tertullianus: *quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, obsequat benedictio.* Quòdque de ea etiam agit Concilium Cartag. IV. argumento est, quòd loquatur de benedictione, ad quam sponsi à Parantibus debentur, quæ solemnitas denotat ibi sermonem esse de benedictione solemni. Enimverò sola solemnis benedictio in Jure solet intelligi, dum simpliciter agitur de benedictione nuptiarum, ut patet ex cap. Capellanum, & cap. vir autem de secundis nuptiis, in quorum priorè Alexander III. & in posteriore Urbanus III. statuit, secundas nuptias non esse benedicendas, nuptiarumque benedictionem iterandam non esse; imò puniendum Sacerdotem qui iteraverit. Certum est autem non esse prohibendum Sacerdoti in secundis nuptiis dicere: ego vos conjungo, &c. Idem constat ex Tridentino, & Rituali Romano. Siquidem Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. postquam statuit, Parochum, accepto utriusque partis consensu, dicere debere: ego vos in matrimonium conjungo, &c. hortatur conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statimque benedictionem à proprio Parocho fieri, eamque à conjunctione (per illa verba: ego vos conjungo, &c.) aperte distinguit, dum suspendit Sacerdotem, qui alterius Paroche sponsos, sine illorum Paroche licentia, matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit. Ritualis verò Romanum tit. de matrim. benedictionem à conjunctione perpetuo distinguit: moneat Parochus conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, &c. *Caveat etiam Parochus, ut, quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat. Matrimonium. . . si domi celebratum fuerit, presente Parocho & vestibus, sponsi veniant ad Ecclesiam, benedictionem accipere, &c.*

Respondeo 2.º specialiter ad Evaritium, 34 matrimonia facta sine solemnitatibus, quæ ibi enumerat, esse coram Deo legitima, etiam in ratione Sacramenti; sed non sic ut habeant omnem decorem & honestatem debitam. Ita respondet Magister loco citato. Et verò si omnia, quæ ibi enumerantur, forent de essentiali matrimonio, requireretur, matrimonium contractum, non potest venià parentum, aut tutorum, aut sine dote, &c. coram Deo esse illegitima & nulla. Quod est contra fidem. Nec solum illegitima & nulla for-

rent in ratione Sacramenti, sed & in ratione contractus: dicit enim matrimonia *altere presumpta, non conjugia, sed adulteria, vel fornicationes esse.* Quod ne ipsi quidem objicentes admittunt. Sequeretur denique, talia esse matrimonia inita sine benedictione solemni, cum precibus & oblationibus (quod etiam ipsi non admittunt) utpote de qua loquitur ibidem, ut supra vidimus. Nihil ergo habet Evaristus, quod ipsis vel in speciem faueat. Imò solutionem omnium antè dictorum præferant ultima Evaristi verba, quibus declarat non esse conjugia, nisi *voluntas propria conjugum suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.* Istit ergo solis effici censet conjugia.

37 Respondeo 3°. Concilium Cartaginense non loqui de benedictione, quæ sit essentia Sacramenti; cum loquatur de benedictione, quæ non omnibus adhibetur matrimonio. Neque enim diceret: *spontè, cum benedicendi sunt, ut omnes benedicendi essent.* Loquitur ergo de benedictione, quæ non fit, efficiat Sacramentum, sed solemni sit sacramentale quoddam, ut ait S. Thomas supra n. 16. Ob cuius nihilominus reverentiam jubet ab usu conjugii ea nocte abstinere. Sicut ob reverentiam diei Festi vel Dominici, olim lege vel consuetudine jubebatur, ab eodem usu itto die abstinere; sic ut & eo die quo Martyrum cryptas quis visitasset, ut ex Patribus & Historicis ostendi potest.

38 Respondeo 4°. quòd licet benedictio nuptialis non sit Sacramentum, sed sacramentale dumtaxat; ipsius tamen violatio apud fideles meritò habetur instar sacrilegii, ut Sicutus Papa dicit. Tum quia non Sacramentorum dumtaxat, sed & sacramentalium violatio sacrilegium est. Tum quia licet non sit Sacramentum, accessorium tamen est Sacramenti. Accessorium autem sequitur suum principale: & ideo Matrimonii Sacramentum violare censetur, qui violat accessorium ipsius.

39 Instabis: imò benedictio illa Sacramentum est. Sic enim benedictionem nubentium vocat Alexander III. cap. *cum in Ecclesia* 9. de simonia: *horribile nimis est, quòd... pro sepulturis, & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis aliquid requiratur... Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro... sepeliendis mortuis, seu benedicendis nubentibus, seu aliis Sacramentis conferendis, seu collatis, aliquid exigatur, districtius inhibemus.*

Respondeo, neque hanc instantiam ad rem adversariorum facere: quia Alexander III. benedictionem nuptiarum ibi non vocat Sacramentum, quasi sit ipsum Matrimonii Sacramentum: cum sit benedictio solemnis, à conjunctione matrimoniali distincta, nec fiat dicendo, *ego vos in matrimonium conjungo.* &c. sed cum precibus & oblationibus, ut constat ex dictis n. 35.

40 Vel ipsis proinde objicentibus explicare incumbit, quo sensu benedictionem nuptialem Alexander III. ibi vocet *Sacramentum.* In proprio certe & stricto sensu id intelligere nequeunt de benedictionibus nubentium, magis quàm de sepulturis & exequiis mortuorum, quæ ibi pariter enumerantur. Nisi fortasse octavam comminisci velint Sacramentum propriè & strictè dictum, à Sacramento Matrimonii distinctum, ut voluit Glossa ibi verbo *benedictionibus nubentium*, & quidem Sacramentum intercrabile, ut ait ad cap. *sum* eod. tit. In quo profecto Glossa illa erravit. Et tanto magis erravit, quòd priori loco dixit, per benedictionem nuptiarum gratiam conferri, non per Matrimonii Sacramentum. Quod potestem censuit etiam Cardinalis de Vitriaco c. 36. Sicut & Robertus Cardinalis Pullus, & Petrus Pictaviensis, per Matrimonii utriusque Sacramentum gratiam non conferri. Sed hoc damnatum est in Tridentino sess. 24. can. 1. Vel ipsi ergo

objicentes fateri debent. Sacramentum ibi latè accipi pro Sacramentali, vel pro sacro ministerio, quatenus scilicet benedictio nuptiarum est cæremonia sacra, repræsentans benedictionem, quæ in Paradiso, cum parentes humani generis conjungerentur, ab ipso Domino sunt benedicti, prout Innocentius III. ait supra n. 34. in fine. Hæc quippe intelligentia sufficit ad intentum Alexandri III. quia eo ipso quo benedictio nubentium est cæremonia sacra, vel Sacramentale quoddam, sive sit Sacramentum propriè & strictè, sive non, pro ea aliquid exigere simonia est.

Objiciunt 1°. Ambrosius epist. 70. dicit, quòd *ipsum conjugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oportet.* Igitur ante sacerdotalem benedictionem non est sanctum. Nec proinde Sacramentum.

Respondeo negando consequentiam. Quæ est enim ista consecutio: oportet conjugium sacerdotali benedictione sanctificari (ex Ecclesiæ præscripto, vel legitima consuetudine) igitur aliqui sanctum non est? nonne scriptum est: qui sanctus est, sanctificetur adhuc? quidni ergo conjugium, sanctum ex institutione Christi, adhuc sanctificari possit per benedictionem Ecclesiæ, si ipsa, lege vel laudabili consuetudine, id præscribat? Quàm inermes esse oportet objicentes, dum objiciunt argumenta tam levè armata? Oportet tamen conjugium, jam sanctum in ratione Sacramenti, seu potius conjuges eo sanctificatos, adhuc sanctificari, ex Ecclesiæ præscripto, sacerdotali benedictione: quis objicentibus revelavit oportere hoc fieri per illa verba, *ego vos conjungo, &c.*? Rogo ad verba opinionis sequaces, ut, attentis dictis & dicendis, videant, quàm parùm solida sint, quæ objiciunt. Oporteret certè validius armatam esse paucitatem, quæ contra tantam numerositatem præcipuorum Scholasticorum, imò Scholæ Principum decertat. Tandem aliquando discant, inermes se esse in antiquitate, seu Veterum traditione. Quamdiù enim non probant, Veteres, de sacerdotali benedictione loquentes, de ea conjunctione loqui, quæ Sacerdòs dicit: *ego vos conjungo, &c.* aërem verberant. Atqui Ambrosium de ea conjunctione loqui, haud magis verisimile est, quàm Nicolaum I. ad Consulta Bulgarorum c. 3. de ea loqui, dum refertur Latinorum conjugiorum morem: *nostrates (inquit)... quando nuptialia fœdera contrahunt... post sponsalia, qua futurarum nuptiarum sunt promissa, fœdera quoque, consensu eorum, qui hæc contrahunt... celebrantur (ecce matrimonium per verba de præsentia)... post hæc ambo ad nuptialia fœdera consummanda perducuntur. Exprimunt quidem in Ecclesiâ Domini, cum oblationibus, quas offerre debent Deo, per Sacerdotis manus statuuntur; sicque demùm BENEDITIONEM ET VELAMEN CELESTE SUSCIPIUNT.* Ecce Pontifex, iidem utens (quibus Ambrosius) verbis, non loquitur de sacerdotali conjunctione per hæc verba, *ego vos conjungo, &c.* sed de benedictione solemni, cum oblationibus, conjugium per verba de præsentiam completum subsequente, quæque non datur in omni conjugio. Subdit enim: *verumtamen velamen illud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat.*

Objiciunt 3°. Martinus V. in fine Concilii Constantiensis, jubet suspectos de hæresi interrogari: *an credant, quòd Christianus, contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis, vel Extreme Unctionis, vel solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter?* Ergo solemnizationem Matrimonii (cujus solemnizationis Parochus est Minister) perinde Sacramentum vocat, quàm Confirmationem, vel Extremam Unctionem.

Respondeo 1°. neque hoc facere ad rem. Neque enim per Matrimonii solemnizationem Martinus intelligit sacerdotalem conjunctionem per hæc ver-

ba, ego vos conjungo, &c. Iam namque intellectum quis objicientibus revelavit? Et unde eum ipsi probant? Nos potiori jure (quia secundum regulam Juris, *inspicimus in obscuris*, &c.) intelligimus solemnem matrimonii benedictionem; eod quod hæc in Jure ut plurimum intelligi solet per matrimonii solemnizationem, seu benedictionem, ut ex præmissis constat. Et hinc

43 Respondeo 2°. dum Martinus V. matrimonii solemnizationem vocat Sacramentum, abstractum accipere pro concreto, id est matrimonii solemnizationem pro matrimonio solemnem. Et per matrimonium solemnem intelligere matrimonium solemniter benedictum (ut antè) vel matrimonium in facie Ecclesiæ celebratum. Cujus ministri sunt ipsi contrahentes, non Parochus, qui solum est minister solemnitatis, seu benedictionis solemnem. Quæ licet non sit de substantia Sacramenti matrimonii, peccat tamen mortaliter qui eam contemnit. Quia cum ab Ecclesiæ adhibeatur in honorem & reverentiam Sacramenti matrimonii, quisquis eam contemnit, ipsum Matrimonii Sacramentum contemnere censetur.

44 Obijciunt 4°. Concilium Florentinum, in Decreto Eugenii, docet Sacramenta tribus perfici, rebus tamquam materiâ, verbis tamquam formâ, & intentione ministri. At Matrimonii Sacramentum sine verbis perfici posset, si contrahentes forent illius ministri, utpote nutibus aliquando, vel per litteras consentum exprimentes. Posset etiam perfici sine intentione ministri. Cum conjuges de intentione conficiendi Sacramentum sapè non cogitent; nec de eo ab Ecclesiâ moneantur.

Respondeo nec istud argumentum ullius esse momenti, cum Matrimonii Sacramentum in contractu fundetur; contractus autem non semper verbis perficiatur, ut distinguuntur à nutibus, vel aliis signis; sed nutibus & signis aliquando perficiatur. Quod cum sit, nutus, & alia ejusmodi signa, licet formaliter non sint verba, sunt virtualiter & æquivalenter, in quantum signa sunt internam exprimentia voluntatem, perinde ac verba. Propter quod Florentinum, agens in specie de Sacramento Matrimonii, dicit, quod causa efficiens illius est *mutuus consensus per verba de presenti regulariter expressus*, per quod satis innuit verba non esse necessaria universim & semper, sed regulariter, quando sic fieri potest.

45 Quoad intentionem, licet conjuges plerumque non habeant explicitam intentionem faciendi Sacramentum, dum contrahunt matrimonium, plerumque tamen fideles illam habent implicitè, dum volunt contrahere matrimonium sicut Christianos decet, & sicut vult Christus, quem sciunt elevasse matrimonium ad dignitatem Sacramenti. Nec opus est quod aliter instruantur; cum sufficiat generalis instructio, ut velint conjungi, eo modo quo Christus vult conjungi Christianos, nec necesse sit ipsos monere de presenti controversia.

46 Obijciunt 5°. Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. vult ut Parochus, tamquam Dei minister, contrahentibus dicat: *ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris*, &c. Igitur per hæc verba Parochus eos verè in matrimonium conjungit, & non solum conjunctos declarat. Alias dicere potius deberet: *ego vos declaro in matrimonium conjunctos*, &c.

Respondeo 1°. plura & solidiora pro assertionem nostram ex Tridentino argumenta depromi, quam contra illam. Primum namque Tridentinum, in eo tantum ponit differentiam matrimonii novæ ac veteris legis, quod illud *per Christum gratiâ præstet*. Non omisit, quod etiam ministro præset, si ita censuisset. 2°. *elandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata*

et vera esse matrimonia pronuntiat, quamvis Ecclesiæ ea irrita non fecit. Illa ergo non solum censuit vera in ratione contractus, sed & rata in ratione Sacramenti. Unde dum addit, quod ea nihilominus Ecclesiæ semper deestata est, atque prohibuit, causam hujus non enarrat, quod Sacramenti minister is deesset, idcirco Sacramentum non esse censeret (semper enim deestata est, & prohibuit Baptismum, Confirmationem, & alia Sacramenta conferri ab excommunicato, tametsi ea equidem vera Sacramenta esse crederet) sed planè alias hujus causas recenset, peccata ex magis inconvenientibus, quæ proveniebant ex eo quod tale matrimonium in facie Ecclesiæ probari non posset. Pro quorum efficaci remedio contrahentes reddidit inhabiles ad matrimonium contrahendum quam in facie Ecclesiæ, *presente utique Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus*. 3°. ut insinuat, de per hoc non requirere Parochum, tamquam ministrum Sacramenti Matrimonii, non dixit: *qui aliter quam presente, & loquente Parocho*, seu verba illa profertente: *ego vos conjungo*, &c. sed solum *qui aliter quam presente Parocho*. ... eos S. Synodus ad se contrahendum omnino inhabiles reddidit. Ideoque Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum, declaravit, de mente Concilii, non pertinere ad substantiam matrimonii, ut Parochus aliqua verba profert, ut n. 19. vidimus, ubi & declarationem illam legitimam, non spuriam esse ostendimus. 4°. verba illa Parochi non esse formam substantialem Sacramenti Matrimonii, aliâ insuper declaratione Pii V. & Clementis VIII. aliisque argumentis solide probavimus cap. 3. 5°. verba illa non profert à Parocho, tamquam conficiente matrimonium, seu Matrimonii Sacramentum, constat ex eo quod Tridentinum ad illa referenda Parochum absolute non adstringat, sed vel ad illa, vel ad alia, *juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum*. In nonnullis verò Provinciis, ut in Diocesi Constantiensis, non illa, sed ista habentur in Rituali: *matrimonium per vos contractum, secundum ordinem S. Matris Ecclesiæ, ego, auctoritate quâ habeo in parte fungor, ratifico, confirmo, & benedico in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen*. Et idem.

Respondeo 2°. manifestum esse ex ritu illo 47 nonnullarum Provinciarum, aliisque argumentis à nobis deductis, Parochum non conjungere contrahentes, nisi sensu illo quem exprimit ritus Constantiensis, à Tridentino approbatus; eumque proinde esse sensum verborum illorum, *ego vos conjungo*, &c. Nisi malis ea sic explicare: *ego vos conjungo in facie Ecclesiæ, sive in presenti, & auctoritate officio vos conjunctos conjunctione legitima, non solum in foro interno, sive Dei; sed & in foro externo, sive Ecclesiæ*.

At (inquit Sylvius) ista non est conjunctio 48 propriè dicta; sed conjunctio declaratio.

Respondeo, esse conjunctioem propriè dictam quatenus *coram Ecclesiâ*, pro quanto propriè efficit, ut contrahentes in foro Ecclesiæ habeantur verè & propriè conjuncti; tamen ista conjunctio *coram Ecclesiâ*, supponat conjunctioem *coram Deo*, per mutuum contrahentium consentum. Quod etiam verum est in sententia Sylvii, in qua Sacerdos propriè non conjungit, sed conjunctos supponit. Propriè enim conjungere, est vinculum novum imponere. Quod *coram Deo* non imponit Sacerdos, ne quidem vinculum perpetuitatis indissolubilitatisque matrimonii. Ut pote quod (teste Tridentino) non deest matrimonio Protoparentum nostrorum; nec nimis perpetuum indissolubileque foret matrimonium fidelium, si loco

loco verborum illorum: *ego vos conjungo*, &c. Sacerdos diceret: conjunctionem vestram *rati- ficio* & *confirmo*, juxta ritum Constantiensem; vel (juxta ritum nonnullarum aliarum Provinciarum apud Sotum) diceret: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Frustra proinde Sylvius præten- dit, quærendam omnimodam proprietatem in sig- nificatione sacerdotalium verborum: *ego vos conjungo*. Cum alia significatio quærenda non sit, nisi quam Ecclesia per verba illa intendit. Est autem manifestum ex d'ctis, Ecclesiam non inten- dere aliam ab ea quam expressimus, quamque communis Doctorum penè omnium sensus intel- ligit.

49 Instat quidem Sylvius: Sacerdos in omni prop- rietate absolvit: ergo in omni proprietate con- jungit.

Sed instantia solida non est: quod enim Sacer- dos verè & propriè absolvat in foro Dei, & non solum absolutionem declarat, vel confirmet, sci- mus ex Ecclesiæ definitione: ex qua etiam habemus 1°. verba illa, *absolve te*, esse formam es- sentiali Sacramenti Pœnitentiæ. 2°. non sup- ponere anteriorem absolutionem. 3°. profertur judicialiter à Sacerdote, tamquam illius Sacra- menti ministro. Quæ omnia indubitata sunt apud omnes Catholicos. Sed nihil simile habemus ex Ecclesiæ definitione; imò contraria habemus ex multis & validis Theologicis argumentis, com- mune Doctorum Catholicorum sensu, de ver- bis illis, *ego vos conjungo*, &c.

50 Obijciunt 6°. Concilium Coloniense in En- chiridio Christianæ Institutionis dicit: *in nova le- ge Sacerdotes... legitimos hujus Sacramenti mi- nistros esse. In lege quidem veteri pater, aut, defun- ctus patre, proximus puella agnatus, seu tutor, Dei loco conjuges iungebat. Sic Tob. 7. legis: Et ap- prehendens Raguel dexteram filie sue, dexterae Tobie tradidit, dicens: Deus Abraham... vo- biscum sit, & ipse conjugat vos, &c. Ad eun- dem modum ab Apostolorum temporibus Matrimo- nii Sacramentum in facie Ecclesiæ celebratum est, ministris Sacerdotibus Christi.*

Respondet 1°. ex his verbis potius arguen- dum, quod Sacerdos minister sit accidentaliter, non essentialiter, sive minister solemnitatis, non subst- antie Sacramenti Matrimonii, nisi fortè accepti prout *in facie Ecclesiæ*, ut supra. Neque enim in veteri lege pater fuit minister essentialis, neque Raguel fuit minister, nisi solemnitatis, dum pu- blicam interposuit autoritatem illi contractui, qui tunc Sacramentum non erat. 2°. isdem Con- cilium ibidem §. *verbum* expressè dicere, quod contrahentes ministri sint Sacramenti Matrimo- nii: *verbum* (inquit) *hujus Sacramenti, quo ac- cidentè ad elementum sit Sacramentum, id nimirum est, quo ambo, mas & femina, cum pietatis respectu, quæ ad Deum est, sibi mutuo fidem conjugalem dant accipiuntque*, quo proinde non quovis modo, sed *in Dei nomine conjunguntur*.

51 Obijciunt 7°. varia Ritualia vocant Paro- chum ministrum hujus Sacramenti, sicut eum vocat & Synodus Cameracensis anni 1567. cap. 1. de matrim. Ritale etiam Romanum sub Pau- lo V. dicit administrationem hujus Sacramenti ad Parochos pertinere.

Respondet, salvâ assertionem nostrâ, Parochum multis de causis dici posse, & à Ritualibus dici ministrum matrimonii, quamvis non conficiat il- lud, neque in quantum contractus est, neque in quantum est Sacramentum, videlicet 1°. quia sua præsentia dat firmitatem, & quodammodo valorem matrimonio, quod aliàs esset invalidum. 2°. (& in idem redit) quia licet non sit causa illius, neque in quantum contractus est, neque in quantum est Sacramentum; est tamen causa

illius in quantum *in facie Ecclesiæ*, sive in quan- tum publicum est, publicamque habens authori- tatem. Hanc enim ipsi dat Parochus, non per verba quæ profert, sed per suam præsentiam. 3°. quia non solum fideles dirigit in eo suscipiendo, sed & dignos ad illud admittit, indignosque re- pellit: quâ ratione Sacramentum dispensare dicitur, qui secundum regulas æquitatis hos ad Sa- cramentum admittit, illos arceat. 4°. quia mi- nister est sacrarum caeremoniarum, benedictionum & precum, quæ matrimonio, ob Sacramenti re- verentiam, adiunguntur, arque aded minister est solemnitatis Sacramenti.

Obijciunt 8°. S. Thomas non uno loco di- cit, solum Sacerdotem ex officio Sacramenta mi- nistrare & dispensare. Et in 4. dist. 1. q. 1. a. 3. ad 5. dicit, quod Pœnitentiæ, & Matrimonium, *se- cundum quod utrumque est Sacramentum*, in dis- pensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, ut- rumque habet aliqua verba pro forma, sicut in matrimonio sunt verba experimentia consensuum, & iterum benedictiones ab Ecclesiâ institutæ.

Respondet 1°. mirum esse quod nobis obi- ciunt S. Thomam, cujus habemus testimonia me- ridiana luce clariora pro assertionem nostrâ, tum illud quod n. 16. protulimus ex dist. 26. lib. 4. a. 1. ad 1. Tum quia ibidem dist. 28. q. 1. a. 3. in corp. dicit, *quod sicut in aliis Sacramentis quedam sunt de essentia Sacramenti, quibus omissis non est Sacramentum; quedam autem ad solemnitatem Sa- cramenti pertinent, quibus omissis verum perficitur Sacramentum... ita etiam consensus expressus per verba de presentis, inter personas legitimas ad con- trahendum, matrimonium facit* (etiam in ratione Sacramenti; sequitur enim) *quia hæc duo sunt de essentia Sacramenti. Alia autem omnia* (igitur & sacerdotalia verba, *ego vos conjungo*, &c.) *sunt de solemnitate Sacramenti... unde si omittantur, ve- rum matrimonium est. Et ad 2. Actus noster in pœnitentiâ, quamvis sit de essentia Sacramenti, non est tamen sufficiens ad inducendum proximum effe- ctum Sacramenti, scilicet absolutionem à peccatis. Et ideo oportet, quod ad perfectionem Sacramenti interveniat actus Sacerdotis. Sed in matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio: quia quicumque est sui juris, potest se alteri obligare. Et ideo Sacer- dotis benedictio non requiritur in matrimonio, quasi de essentia Sacramenti. Ecce his locis, ubi hæc de re agit specialiter, arque ex professo, aperuissimè est noster. Nullâ igitur æquitate, his neglectis, ad- versarii ipsum nobis eripere conantur, ob alia quædam loca, ubi neque specialiter & ex profes- so hæc de re agit, neque clarè eam determinat. Cum nec æquum, nec rationale sit, clara & perspicua testimonia explicare per obscura, nec apertam veritatem, quæ oculis clarè inspicitur, obsecutionibus conjecturis elidere.*

Respondet 2°. solum Sacerdotem ex officio 53 ministrare & dispensare Sacramenta, in quantum solus ex parte Ecclesiæ ad hoc est ordinatus, sive ut ea conficiat, sive ut aliunde confecta dispen- set, sive ut assistat & dirigit eos, qui ex divina ord- inatione ea conficiunt, sive aliis modis n. præ- cedenti explicatis. Ex quibus patet ad objectum tes- timonium ex dist. 1. q. 1. a. 3. ad 5.

Obijciunt 9°. Sacramentum Matrimonii est 54 res sacra. Ergo petit ministrum sacrum, & for- mam sacram.

Respondet 1°. ex eo quod Matrimonii Sa- cramentum sit res sacra, non sequi quod ipsius minister necessariò esse debeat sacer: cum baptis- mus, etsi sacer, à ministro non sacro valide, & in necessitate etiam licitè confici possit. Neque ex eo quod aliorum Sacramentorum minister extra necessitatem sit sacer, idem consequens est in hoc

Sacramento; sicut ex eo quod cetera Sacramenta in re transeunte consistant, idem non sequitur de Eucharistia. Disparitas est 1°. quod alia Sacramenta non consistant in contractu, prout Matrimonii Sacramentum; idemque absurdum non sit quod minister conficiens hoc Sacramentum non sit sacer. Quemadmodum enim absurdum non est matrimonii contractum, aliis non factum, elevatum esse ad dignitatem Sacramenti; sic absurdum non est ministros contractus, aliis non sacros, elevatos esse ad dignitatem ministrorum istius Sacramenti. Secundo disparitas est, quod alia Sacramenta ordinantur, vel ad spiritualem cujusque hominis in seipso perfectionem, vel ad spiritualem gubernationem multiplicationemque Ecclesiae, uti Florentinum docet in Decreto Eugenii. Matrimonium verò ordinatur ad corporale Ecclesiae augmentum; quod sicut Deus per laicos viros & feminas fieri disposuit; sic & ipsos hujus Sacramenti ministros esse voluit, per quos & hujus Sacramenti materia exhibetur, & forma profertur.

55 Respondeo 2°. contrahentes matrimonium, prout elevatos à Deo ad dignitatem conficiendi hoc Sacramentum, posse certo sensu dici ministros sacros, sicut & verba quae profertur, ex intentione conficiendi hoc Sacramentum, ex Christi institutione & elevatione dici possunt forma facta.

56 Objicit 10°. Franciscus Farvacius: minister Sacramenti profert formam, vice, nomine, & in persona Christi. Sed contrahentes non profert formam matrimonii, vice, nomine, & in persona Christi. Alias sicut Christus est qui principaliter baptizat, confirmat, consecrat, absolvit, ungit, ordinat; sic Christus esset, qui matrimonium principaliter contrahit, quique principaliter dicit: *accipio te in maritum, accipio te in uxorem*.

Respondeo, sicut Christus est qui tamquam principalis minister principaliter baptizat, confirmat, &c. ita Christus est qui tamquam principalis minister principaliter conjungit & conjungendo sanctificat eos quos conjungit. Nec mirum, quia, etiam ante elevationem matrimonii in Sacramentum, Deus erat qui principaliter eos conjungebat, secundum illud: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Sed sicut in Baptismo Christus seipsum principaliter non baptizat, nec in Confirmatione seipsam confirmat, &c.; sic in Matrimonio seipsum principaliter non conjungit, sed contrahentes invicem jungit. Et ideo verba ista: *accipio te in uxorem, accipio te in maritum, à contrahentibus non profertur vice, nomine, & in persona Christi, tamquam per illa accipientis v. g. Cajam in uxorem, & Titium in maritum (hoc enim Christi personam non decet) sed vice, nomine, & in persona Christi, tamquam principaliter conjungentis Titium tamquam maritum Cajae tamquam uxori, per istamque conjunctionem ipsos sanctificantis.*

CAPUT VI.

Omne matrimonium baptizatorum, cum debita intentione, etiam per procuratores inuicem, est Sacramentum.

57 **P**Robatur, quia sacri Canones, & Concilia, Florentinum & Tridentinum, definiunt, matrimonium fidelium esse Sacramentum. Quae propositio cum sit indefinita, & in materia doctrinali, aequivalat universali, ac si diceret, omne matrimonium fidelium, seu baptizatorum, suppositis supponendis, supposita utique debita materia, forma, & intentione ministri, esse Sacra-

mentum. Requirit namque Florentinum in omni Sacramento debitam materiam, formam, perfonamque ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Si autem nihil eorum desit, perficitur haud dubie Sacramentum in subiecto capaci. Cum igitur omnis fidelis, nullo impedimento ligatus, sit capax hujus Sacramenti, si contrahentes sint fideles, adhibeantque debitam materiam & formam, ut dictum est cap. 8. habeantque intentionem faciendi quod facit Ecclesia, omne ipsorum matrimonium taliter contractum haud dubie est Sacramentum.

Dixi, etiam per procuratores inuicem. Quia tametsi Cajetanus, Victoria, Canus, Sylvius, &c. hoc negent; merito tamen affirmant Serus, Valentia, Sanchez, Aversa, Basilus Pontius, Wiggers, Gonet, & è nostris Cornejo, Gabriel à S. Vincentio, Andreas à Matre Dei, Bonae spei, &c. Quia in matrimonio per procuratores inuicem, nihil desit ad rationem Sacramenti. Cum non desit legitima materia, scilicet corpora contrahentium; nec legitima forma, nimirum consensus utriusque partis sufficienter expressus per verba, vel signa contrahentium, ad hoc utentium procuratoribus, tamquam instrumentis, & vicariis suis, per ipsosque facientium quod ipsi faciunt, juxta vulgatam Juris regulam: *quod per alium facimus, per nos utique facere censetur*. Denique non desit intentio debita, ut supponimus, nec Parochi & duorum saltem testium praesentia per Tridentinum requisita. Supponimus enim procuratores, exhibito suae commissionis mandato, coram ipsis illud exequi, consensusque mandatum per verba de praesenti eorum nomine exprimere. Nihil igitur desit ad rationem Sacramenti, sicut adversarii nihil desit fatentur ad rationem contractus. Ex quo assertio nostra roboratur. Contractum enim matrimoniale baptizatorum, supposita debita materia, forma & intentione, Christus elevavit ad rationem Sacramenti, ut Scriptura & Traditio docet.

Proinde hic arguendum non est a paritate aliorum Sacramentorum, quae per eorum ministros mediata & personaliter perfici debent. Est enim speciale Sacramentum Matrimonii, quod fundetur in contractu, ideoque sequatur naturam contractus, qui ex natura sua inter absentes, per procuratores, vel interuentium, perfici potest, ut constat ex utroque Jure.

Nec contrarium evincitur ex forma hujus Sacramenti, *accipio te in meum, accipio te in meum*. Tum quia verba ista non sunt de necessitate formae, sed sufficienter quaecumque verba, vel signa, exprimentia consensum contrahentium de praesenti: quae expressio per procuratores fieri potest. Tum quia procurator Titii v. g. nomine ipsius dicere potest procuratori Cajae, *accipio te in meum*. Et procurator Cajae, nomine ipsius dicere procuratori Titii, *accipio te in meum*.

Tres tamen condiciones cap. ult. de procuratoribus in 6. requiruntur, ad hoc ut matrimonium per procuratores inuicem fiat. Prima, ut procuratores ad hoc mandatum habeant speciale. Secunda, ut procuratores alium deputare non possint, nisi & hoc sit ipsis specialiter commissum. Tertia, ut procurator, antequam contraxerit, à Domino non fuerit revocatus. Alias contractum postmodum matrimonium ab eodem nullius momenti existit: cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequit.

Non requiritur tamen diversitas sexuum in procuratoribus: utpote non contrahentibus pro se & nomine suo, sed nomine mandatum, ipsis ut instrumentis utentium, ad exprimentum consensus sui. Quem vir & mulier exprimeret possunt, vel

vel per duos viros, vel per duas mulieres, æquè ac per literas nullius factus.

CAPUT VII.

In matrimonio tamen fidelium baptizatorum ratio contractus separabilis est à ratione Sacramenti, dabileque est verum matrimonium, quod non sit Sacramentum.

63 Hoc fieri posse negant Ledesma, Sanchez, Castro-Palao, Averfa, noster Cornejo, noster Bonæ spei. Sed meritò affirmant Cajetanus, Melchior Canus, Vasquez, Bonacina, Pontius, Villalobos, Sylvius, Gonet, Herinx, & è nostris Gabriel à S. Vincentio, Andreas à Matre Dei, & alii, quos l. 5. retulimus c. 130. n. 1445. Quia contractus matrimonii, intentione celebrandi ipsum, separari potest ab intentione celebrandi Sacramentum. Utpote à qua de facto separatur in infidelibus, separataque fuit pluribus annorum millibus, quibus matrimonium elevatum non fuit ad dignitatem Sacramenti. Ex quo verò Christus matrimonium baptizatorum ad eam dignitatem elevavit, non invalidavit contractum matrimonii aliàs validum, nec abstulit contrahentibus potestatem validè contrahendi absque intentione Sacramenti (nullum quippe invenitur in Scriptura vel Traditione fundamentum dicendi, contractum matrimonii sic à Christo elevatum esse ad rationem Sacramenti, ut si Sacramentum non esset, nec contractus esset) sed valido baptizatorum contractui solum addidit dignitatem Sacramenti, dum adessent reliqua ad rationem Sacramenti generaliter requisita. Certum est autem, ex declaratione Concilii Florentini, intentionem faciendi Sacramentum, seu faciendi quod facit Ecclesia, usque adeò esse requisitam, ut, si desit, non perficiatur Sacramentum. Cùm ergo intentio illa æquè possit contrahentibus non adesse, ac potest exterius applicanti materiam, & profertur formam Baptismi, non adesse intentio per hoc faciendi Sacramentum Baptismi, ut offendimus lib. 1. sequitur matrimonium baptizatorum perfici posse in ratione contractus, absque eo quòd perficiatur in ratione Sacramenti.

64 At (inquis) supponimus falsum, scilicet posse in baptizatis abesse intentionem Sacramenti Matrimonii, ubi adest intentio contractus; vel posse adesse intentionem illi contrariam. Cùm intentio faciendi Sacramentum Matrimonii ex Christi institutione sit in baptizatis ipsamet intentio faciendi contractum matrimonii. Utpote quem Christus eo ipso voluit esse Sacramentum, quo foret matrimonium baptizatorum.

65 At (inquam ego) ipse potiùs falsum supponis, principiumque petis. Hoc est enim quod queritur, an Christus voluerit hoc quod ipse dicit (quodque neque ex Scriptura, neque ex Traditione, neque ex Christi institutione probas.) An (inquam) an (inquam) eo ipso voluerit matrimonium esse Sacramentum, quo foret matrimonium baptizatorum; ita ut nulla in baptizatis requireretur intentio faciendi Sacramentum, nisi qua foret ipsamet intentio conficiendi matrimonii contractum. Hoc neque Scriptura dicit, neque Concilia, neque Patres, neque communi calculo Doctores. Quia licet ex ipsis habeamus, omne baptizatorum matrimonium ex Christi institutione esse Sacramentum, eo ipso quo ponuntur reliqua ad rationem Sacramenti generaliter requisita, v. g. intentio suprà dicta. Cæterùm quòd hæc eo ipso adsint, quo validus est matrimonii baptizatorum contractus, hoc nullibi dicunt. Et nos oppositum probavimus loco citato. Oppositum etiam probat Bonæ spei to. 1. de Sacram. in gen. disp. 4. dubi. 3. ubi multis ostendit, ad Sacramenti valorem

Tom. III.

necessarium esse quòd minister intendat facere quod facit Ecclesia, non solum quoad externa materialia Sacramenti, sed quoad esse Sacramenti, quòd absolute intendit. Si enim non sufficit velle exteriori materiam & formam reliquorum Sacramentorum, nisi per hæc quis velit conficere Sacramentum: non sufficit ergo velle exteriori contractum matrimonii, seu materiam & formam illius, nisi per hæc minister conficere velit Matrimonii Sacramentum. Et si hoc ipso non velit conficere reliqua Sacramenta, quo ponere vult materiam & formam eorum: igitur nec eo ipso conficere vult Matrimonii Sacramentum, quo ponere vult materiam & formam contractus matrimonialis. Denique si in reliquis Sacramentis requiritur intentio distincta ab intentione ponendi & applicandi materiam & formam eorum: igitur & in Sacramento Matrimonii. Quòd enim in Baptismo v. g. requiratur intentio distincta, &c. ibidem n. 19. probat, quia alioqui minister plerumque baptizaret sub invincibili ignorantia Christi, Ecclesie, & Sacramentorum ejus, dum, infantem vel adultum abluendo, diceret: *te abluo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Quod censet dici non posse: quia Sacramentum confici debet nomine Christi; nihil autem sit nomine Christi, aut Ecclesie, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie.

Atqui idem argumentum militat pro Sacramento Matrimonii. Si enim in eo non requireretur intentio distincta, &c. ministri illius plerumque illud conficerent sub invincibili ignorantia Christi, Ecclesie, & Sacramentorum ejus, quoties utique duo baptizati in infantia, & statim ad Turcas abducti, ibi inter se matrimonium contraherent, ubi nihil omnino de Christo, nec de rebus ad Christianæ fidei documenta spectantibus audissent. Quo etiam casu intendere non possent Matrimonii Sacramentum, nec agere nomine Christi, aut Ecclesie, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramentorum. Nec per consequens possent velle facere quod Christus instituit, & quod Ecclesia facit; utpote prorsus invincibiliter ignorantes & Christum, & Sacramentum quod Christus instituit, & quod Ecclesia facit. Neque enim voluntas velle potest, quòd intellectus nullo modo cognoscit, sed prorsus invincibiliter ignorat.

Siquis insitet, & contendat cum Bonæ spei, dictos baptizatos, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramentorum, velle equidem matrimonium in ratione Sacramenti, idque non solum confusè, sed & distinctè, hoc ipso quòd distinctè intendunt vinculum matrimoniale, sive matrimonium reipsa baptizatorum, tamen tales se esse nesciant. Eò quòd Matrimonii Sacramentum, & matrimonium reipsa baptizatorum prorsus idem sint, nec Sacramentum addat contractui ullum novum ritum quoad ministrum, materiam & formam, sed solum requirit baptismum ex parte subjecti, seu contrahentium.

Respondeo id frustra contendere 1. quia certum est quòd baptizati, invincibiliter ignorantes se esse tales, non velint vinculum matrimoniale in ratione Sacramenti invincibiliter ignorati. 2. sicut matrimonium baptizatorum Christus elevavit ad rationem Sacramenti Matrimonii; sic abluentionem non baptizati, cum prolatione istorum verborum: *ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Christus elevavit ad rationem Sacramenti Baptismi. Ipse tamen faceret, eam qui sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramenti Baptismi, vult abluere infantem non baptizatum, & abluendo dicere: *ego te baptizo, &c.* non velle eo ipso baptismum in ratione Sacramenti. Ergo nec dicti contrahentes eo ipso volunt matrimonium in ratione Sacramenti. Tamen ergo Christi

R r r

fitus instituerit matrimonium baptizatorum Sacramentum novæ legis, nec aliquid immutaverit circa ritus exteriores, sive materiam, formam & ministros contractus; requirit tamen in ministris contractus intentionem generaliter requisitam in ministro Sacramentorum, utique faciendi quod facit Ecclesia, distinctam ab intentione adhibendi exteriorem ritum, sive materiam & formam contractus, super subiectum capax Sacramenti Baptismi, prout in ministro Sacramenti Baptismi requirit intentionem faciendi quod facit Ecclesia, distinctam ab intentione adhibendi materiam & formam Baptismi super subiectum capax Sacramenti Baptismi. Confer quæ dixi citato cap. 130.

CAPUT VIII.

Matrimonium baptizati cum non baptizata, contractum ex Pontificia dispensatione, Sacramentum est in baptizato: minime in non baptizata.

69 **I**Ta Eckius in lib. homil. hom. 73. de Sacram. Sotus, Bonacina, Cornejo, Andreas à Matre Dei, contra Vasquez, Sanchez, Coninck, Palaum, Pontium. Et ratio est, quia nihil obstat quominus sit Sacramentum respectu baptizati: cum sit subiectum capax illius Sacramenti; & neque ex Scriptura, neque ex Traditione habeamus Matrimonii Sacramentum sic esse essentialiter contractum duorum baptizatorum, ut habere nequeat rationem Sacramenti in uno solum baptizato. Unde Adversarii gratis asserunt & contendunt, Christum solum elevasse ad rationem Sacramenti contractum duorum baptizatorum. Neque enim id ex Scriptura probant, neque ex Traditione. Ex alterutro tamen capite probare debent. Cum ea quæ dependent à supernaturali Dei institutione, nobis non innotescant, nisi vel per Scripturam, vel per Traditionem. Fatemur quidem, matrimonium, quæ Matrimonii Sacramentum totale, sive in utroque conjuge, esse essentialiter contractum duorum baptizatorum. Sed quid (quæso) obstat, ne matrimonium, quæ partiale Sacramentum in uno conjuge, & non in alio, sit contractus unius dumtaxat baptizati, & in eo dumtaxat Sacramentum, non in alio qui baptizatus non est, idèdque capax non est Sacramenti Matrimonii? Si fieri queat, quod absolutio super duos prolata sit Sacramentum in uno disposito & capaci, non in alio indisposito & incapaci; quòdque idem Matrimonii Sacramentum in uno operetur gratiam, quia disposito; in altero non operetur, quia indisposito: Quidni etiam fieri queat, quòd idem matrimonium in uno sit Sacramentum, quia ob baptismum capaci; in altero non sit, quia ob baptismum defectum incapaci? Id profectò sic contingere merito asserimus, eò quòd in baptizato non sit ullus defectus dispositionis, secundum Concilia & Patres ex Christi institutione necessariæ ad suscipiendum Matrimonii Sacramentum.

70 Accedit 1°. quòd idem matrimonium, duorum baptizatorum, in uno sit Sacramentum, non in alio, dum unus vult, alter non vult suscipere Matrimonii Sacramentum, uti colligitur ex dictis cap. præcedenti. Ergo similiter, in casu nostro.

71 Accedit 2°. quòd in primitiva Ecclesia, dum pauci erant fideles, idèdque necessitas erat contrahendi matrimonium cum infidelibus, congruum erat fidelem conjugem eo casu non privari gratiæ Sacramenti Matrimonii: cum ipsæ, imò majoribus subjacerent matrimonii difficultatibus & oneribus, quàm modò. Est quidem necessarium carere gratiæ Sacramentorum Confirmationis, Eucharistiæ, &c. eos qui Sacramenta illa recipere non possunt, quia versantur in locis ubi non habent

qui ministrant. Sed disparitas est in casu nostro, in quo non deest minister, nec subiectum capax Sacramenti.

Accedit 3°. quòd utriusque quidem corpus, consensus, & verba, seu signa exprimentia consentium, sint materia & forma matrimonii; idèdque Matrimonii Sacramentum requirit consentium utriusque. Quia tamen consensus, ut procedit personaliter à quolibet conjuge (cum simili & reciproco consensu alterius) est contractus legitimus & matrimonialis, quo transfert potestatem sui corporis in alium, & vicissim acquirit potestatem alterius; perfit in ipso Sacramentum, si capax sit illius, debitamque ad id habeat intentionem. Quia illud sibi ipse ministrat, non alter; licet abique consensu alterius, sibi ministrare non posset.

CAPUT IX.

Parentum consensus necessarius non est ad validum matrimonium.

ITa Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. 73 **I**matrim. ubi dicit, quòd *jure damandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathematizat damnat... qui falso affirmant matrimonium, à filiis-familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.*

Certum est tamen filios, abique parentum consentu matrimonium contrahentes, contra divinas humanasque leges, regulariter loquendo, mortaliter peccare (nisi prævideantur futuri irrationabiliter inviti, juxta dicta p. 1. c. 5.) sicut & Sacerdotes assentes, ut satis innuit Tridentinum ibidem aiens, quòd ejusmodi matrimonium *Ecclesia semper detestata est.*

Merito quidem, quia matrimonium abique consentu parentum contrahere, est contra præceptum *honorandi parentes*, graviterque repugnat pietati in parentes, sicut & naturali æquitati, quæ dicitur, filios à parentibus, abique eorum consensu, non debere recedere, nec ipsi privigas inducere, postquam tot & tantis sollicitudinibus & laboribus eos ipsi aluerunt, & ad ætatem nubilem perduxerunt.

Hinc sequitur 1°. grave peccatum esse, contra rationale consilium parentum, habere v. g. cum hæretica, vel in fide suspecta, vel pravis moribus imbuta, notabiliter inæquali, vel cum bonorum dissipatore, &c. imò hinc in casibus, parentes jure patrio impedire possunt matrimonium filiorum suorum, peccantque Ecclesia Prælati, ejusmodi matrimonii faventes; sicut & Sacerdotes in Universitatibus nimis facile assentes matrimonii inæqualium, quæ parentibus inconsultis vel invitis licentur. *Nam nec in terris filii sine consensu patrum rectè & jure nubunt.* Tertullianus lib. 1. ad uxorem.

Sequitur 2°. nimis laxam esse sententiam eorum qui dicunt, filios, inconsultis parentibus, licetè matrimonium inire posse; sicut & eorum qui (cum Sanchez l. 4. de matrim. disp. 23. n. 10.) generaliter aiunt, filios, invitis parentibus, ad nuptias licetè progredi, postquam consilium & consensum ipsorum petierunt, nec obtinuerunt. Cum hoc solum licitum sit, dum parentes injustè & irrationabiliter dissentiant.

Sequitur 3°. justas esse leges Civiles, quæ in Hispania & Gallia parentibus dant facultatem exheredandi filios & filias, contra justam rationabilemque voluntatem ipsorum matrimonium contrahentes. Justum est enim hoc fratri levitatem coercere filiorum, ne per eam grave dedecus familiae suæ inferant, vel gravem parentibus moerorem, ut pluribus ostendit Basilius Pontius l. 2. de matrim. c. 1. ubi etiam probare conatur ex Tertulliano & Basilio, prius Ecclesiæ temporibus

bus servatas fuisse leges Romanorum, secundam quas consensus parentum requirebatur ad matrimonii valorem.

79 Sequitur 4°. ad promovendam filiorum erga parentes observantiam, iussit Philippum IV. Catholicum Regem nostrum 23. Novembris 1635. minores 25. annis, sine parentum consensu nuptias, privasse omnibus emolumentis, quae ab invicem, per donationem, vel successionem, alterutri obvenire possunt, irritasseque omnia pacta in utilitatem alterutrius inita. In Gallis autem per Edicta Regum Henrici II. Henrici III. & Ludovici XIII. sancitum est, ne Parochi filios familias, minores 30. annis, & filias, minores 25. completis, invitatis parentibus, matrimonio conjungant; sed eorum consensum in scriptis exigere teneantur. Tamen enim incommoda quaedam ex hoc sequuntur in paucioribus, majori & publica utilitate, matrimoniorumque, Veneris potius quam Dei amore contractorum, extirpatione compensantur. Admonendi tamen sunt ab Episcopis & Parochis parentes, ne hoc legum beneficium, & patriae abutantur auctoritate, se nimis difficiles & morosos exhibendo, in filiorum suarumque suarum matrimoniiis permittendis, dum convenientia sunt.

80 Quoad filios & filias, qui praescriptam Regis Constitutionibus etatem attingerunt, Constitutione Blefensi, & Edicto Ludovici XIII. statutum est pro Gallis, Parochos conjungere ipsos matrimonio non debere, nisi consilium parentum scripto illos rogasse constet.

81 Sequitur 5°. eorundem Regum Christianissimorum Henrici III. & Ludovici XIII. Edicta, quibus matrimonia filiorum absque consensu parentum, vel tutorum, vel etiam absque proclamationibus inita, decernuntur irrita & invalida, nihil statueri contra Tridentinum, nec attingere vim Sacramenti, imò ne valorem quidem contractus matrimonialis, quoad effectus juris divini, naturalis, & ecclesiastici, secundam explicationem, quam Ludovici XIII. Regis nomine regni Cancellarius, & Illustrissimi Commissarii, ad id à Rege deputati, Clero Gallicano anno 1629. dederunt, quod scilicet tota nullitatis & invaliditatis declaratio intelligeretur quoad effectus iure civiles, ita scilicet ut taliter contractantes, eorumque filii ac nepotes, in perpetuum excluderentur ab omni hereditate, priventurque omnibus juribus & commodis, quae vi matrimonialium contractuum, testamentorum, Legumque aut Constitutionum municipium beneficiorumque acquirere possunt, & nepotes eorum, in ordine ad honores, ac successiones civiles, in tribunalibus civilibus, perinde habeantur, ac si forent illegitimi. Videri possunt Isaacus Habertus, Episcopus Vabrensis, in lib. de justitia conubialis Edicti à Ludovico XIII. conditi, Caballatus in Theor. & Prax. Jur. Canon. lib. 3. c. 27. Natalis Alexander Theol. Dogm. & Moral. to. 6. l. 2. tr. de Sacram. Matrim. c. 2. a. 2. regul. 1. 2. 3. 4. & 5. ubi ex Ambrosio offendit, pietatem postulare, ut Episcopi, Parochi, & Confessarii, parentes filiis placare & reconciliare conentur, ipsisque persuadere, ne secundam legum severitatem in ipsos agant.

CAPUT X.

Ad valorem matrimonii necessarius est contrahentium consensus, per verba vel signa de praesens, sensibilibus expressus.

82 Ita Florentinum in Decreto Eugenii. Et ratio est quia verba futuri temporis matrimonium non efficiunt, sed spondent. Unde non sufficiunt haec verba: non ducam nisi te. Imò neque haec: Tom. III.

non ducam uxorem, nisi te; quamvis aliqui fecus exilliment. Quia non significant quòd Cæsus v. g. Titiam de praesenti accipiat in uxorem, sed quòd non accipiat aliam. Quòd verum est, licet nullam accipiat.

83 Sed quid de casu sequenti: Parocho & duobus testibus vocatis apud Cajam, ibi expectantem Titium ad finem contrahendi cum ipso matrimonio, superveniens Titius, interrogatus ad quid veniat, respondit: *ut videam Cajam, quia ipsa est conjux mea.* Tumque Cajo respondit: *Et ipse meus est conjux.* Quo audito, fugit Parochus. Quæsitum fuit de valore matrimonii taliter contracti? Multi Jurisæ, teste Lugone to. 2. de contractibus, censuerunt valere. Lugo oppositum sensit. Illa tamen Juristarum opinio non caret probabilitate, si Titius & Cajo seriam habuerint intentionem per illa verba matrimonium contrahendi, de quoque sub juramento interrogati, eam se habuisse affirmant. Cum enim verba, quibus Sacramenta consueverunt, practica sint, efficiantque quod significant, per verba illa Titius & Cajo practice significaverunt, & quòd Cajo fieret conjux Titii, & Titius conjux Caje; sicut per verba illa: *hoc est corpus meum*: practice significatur, quòd contentum sub his speciebus fiat corpus Christi.

84 Si tamen interrogati, dicant se nescire, quàm intentione verba illa protulerint, signum est seriam illam intentionem ipsis defuisse. Neque enim tam facile memoria excidisset, si habuissent. Cum homines non soleant talis intentionis oblivisci, in negotio tanti momenti, ad quod sine magna deliberatione procedere non solent.

CAPUT XI.

Necesse non est quòd consensus matrimonialis exprimitur verbis, sed et verborum loco, tum nutus, tum signa, quae internum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa taciturnitas, cum puella, propter verecundiam, non responderet, sed pro ea tacente parentes loquantur.

85 Verba sunt Catechismi Romani. Et idem Florentinum non requirit verba absolute, sed cum addito, *regulariter.* Et cap. cum apud Sedem de sponsalibus Innocentius III. declarat mutum & surdum posse alicui matrimonialiter copulari: cum quòd verbis non potest, signis valeat declarare.

CAPUT XII.

Expressio verborum, sine interiori consensu, matrimonium non facit. Qui tamen tum tali simulatione matrimonium cum altera, sincere procedente, contraxit, eam dicere tenetur, nonnullis casibus exceptis.

86 Ita S. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. a. 2. quaestio 4. Cui concinit S. Bonaventura ibidem q. 2. dicens: *si sit consensus exterior, sine interiori, non est matrimonium secundam veritatem, nec secundam divinum iudicium, nec secundam conscientiae formam; quamvis esse videatur. Et iudicetur secundam iudicium Ecclesiasticum.*

87 Ratio est, quia sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc Sacramentum (ait S. Thomas loco citato.) Unde sicut si aliquis ablutionem exteriorem reciperet, non intendens accipere Sacramentum, sed indumendo lina facere, non esset baptizatus; ita expressio verborum, sine interiori consensu, matrimonium non facit. Unde Innocentius III. interrogatus an valeat

ret matrimonium, quo quis, alienum nomen mentitus, absque interiori consensu mulieri dixerat, *Joannes se in uxorem accipit*, cum ipse non vocaretur Joannes, sed Petrus, tamen copulam postea cum ipsa habuisset, cap. tua nos extr. de sponsi. & matrim. Respondit: quod si ita res se habuerit, videlicet quod ille eam non proposuerit ducere in uxorem, nec unquam consensit in praedictam personam, non debet ex illo facto conjugium judicari. *Cum in eo nec substantia conjugalis contrahitur, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri. Quoniam ex altera parte dolus solummodo adjuit, & desuit omnino consensus, sine quo caetera nequeunt se ad perficere conjugale.*

88 Si dicas, quod fraus & dolus nemini debet patrocinari. Respondet S. Thomas, quod fraus & dolus ipsi non patrocinatur, nec in foro conscientiae, nec in foro Ecclesiae: quia in utroque foro pro hoc puniuntur. Deinde ex iustitia tenetur fictionem tollere, simulationeque deposita, ipsam ducere, uti dixi p. 1. cap. 1. Quia dum verbis exprimitur, quod animo non habebat, mulieri sincerè procedenti illi sit, contra iustitiam commutativam graviter peccavit. Ex iustitia namque tenebatur & ipse sincerè procedere, consensumque verum praestare. Quod debitum eum non sit extingui per fraudem injustitiamque ipsius, manet ergo ex iustitia debitor veri consensūs. Manet proinde ex iustitia obligatus ad ipsam ducendam.

89 Excipiuntur tamen à Theologis casus sequentes.
1° si cum legitimo consensu alteram duxerit, quamvis injuriam priori illatam, prudentum arbitrio tunc compensare teneatur. Quamvis etiam casus ille vix occurrat. Quia cum Ecclesia iudicet secundum ea quae foris apparent, iudicat pro priori matrimonio, nec secundum permittit; ipse tamen debet potius excommunicationis sententiam sustinere, quam ad primam uxorem accedere; vel debet in alias regiones remotas fugere, ait S. Thomas ubi supra ad 3.

90 2° non tenetur eam ducere, si tanta sit conditionis disparitas, vel tanta fuerit evidentia fictionis, ut merito iudicetur mulierem voluntariè deceptam fuisse. Quia volenti non fit injuria.

91 3° si mulier decepta, ipsum etiam deceperit, simulando se virginem, cum non esset.

92 Si grandia mala, capitales inimicitiae, dissidia, caedae, &c. ex matrimonio cum ipsa merito timeantur. Quo casu pecuniaria sufficiet compensatio.

CAPUT XIII.

Consensus matrimonialis, coram Parocho & testibus praestitus per verba de praesenti, sub honesta conditione de futuro, purificatione conditione transit in absolutum, per eumque perficitur matrimonium, absque necessitate novi consensūs, iterationeque contractūs coram Parocho.

93 **E**si communis sententia Canonistarum, contra compuniorem sententiam Theologorum, ex quibus tamen S. Antonius, Paludanus, Petrus Soto, Card. de Lugo, Sanchez, Perez, Gaspar Hurtadus, alique piires, nobiscum, & cum Canonibus sentiunt. Et probatur, quia assertionem nostram sequitur Romana Curia, ex quo Pius V. auditis variantibus hac de re Cardinalium opinionibus, Canonistarum sententiam probavit, & in decidendo attendendam esse censuit, declaravitque opus non esse iteratione contractūs coram Parocho, ut vidimus p. 1. n. 24. Idemque censuit S. Congregatio sub Clemente VIII. Qui & istam S. Congregationis sententiam probavit, ut videre est apud Eagnanum ad cap. super eo de conditione. apposit. n. 6.

Nec contrarius est Urbanus III. cap. super eo de conditione. apposit. ubi interrogatus, utrum ille qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum praestaret esponsum, sit ad consummandum matrimonium compellendus? Respondet: nisi voluntas patris postmodum accedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum.

Non (inquam) contrarius est: solùm enim vult, talem non compellendum ad matrimonium consummandum ante conditionis eventum. Quod verissimum est, quia ante conditionis eventum matrimonium non est perfectum, eum (ut ibidem Pontifex ait) hujusmodi consensus non sit de praesenti habendus, id est de praesenti efficiens matrimonium perfectum, sed solùm impletà conditione, ut exponit Eagnanus ibidem n. 3. post Abbatem. Per adventum verò conditionis consensūs conditionalis purificatur, & matrimonium ex eo tempore perficitur, perinde ac si purè ab initio foret initum. L. posterior ff. qui potiores in pignore habeantur. Et L. haec venditio ff. de contr. empt.

Dixi, ad matrimonium consummandum: sic enim textum capituli istius sumunt Abbas, & Alex. de Nævo. Proinde dum Pontifex ait: non est cogendus ad matrimonium contrahendum, sumit contrahere pro consummare, ut sic responsio congruat interrogationi. L. Aurelius § Scito ff. de libert. leg. & L. 1. Cod. de divers. rescript.

Multò minùs contrarius est Alexander III. cap. 97 de illis de condit. appof. dicens, quod qui juravit mulieri: ego te in uxorem accipiam, si tantum mibi donaveris: non est reus perjurii, si eam nolentem sibi solvere, quod sibi dari petiit, non accepit uxorem, nisi postea de praesenti purè consenserit, vel eam cognoverit. Idco enim non tenetur ducere ipsam nolentem implere conditionem, nisi postea purè de praesenti consenserit; quia prior consensus pro praesenti non habet effectum, sed pro tempore futuro, si tunc ponatur adjecta conditio. Quae deficiente, consensus deficit; idcoque tunc novus requiritur consensus absolutus.

Aliquid tamen observatione dignum est in responsione ista Alexandri III. utique eum qui cum muliere contraxit, sub conditione de futuro, si eam cognoscat ante conditionis eventum, pro copulam istam recedere censetur à conditione, absolutèque consensere, atque ad id matrimonium perficere, independentèr à conditione. Aequè ita Doctores communiter tradunt.

CAPUT XIV.

Consensus matrimonialis, coram Parocho & testibus praestitus per verba de praesenti praestitus, sub honesta conditione de praesenti, vel de praesenti (v. g. accipio te in uxorem, si es legitima, si es virgo, &c.) ab initio nullus est deficiente conditione, nec convalescit ex copula subsequente.

Ratio prioris partis est, quia licet error qualitatis, vel fortunae, alias non reddat consentium in substantia nullum, hoc tamen non procedit, dum qualitas, in qua erratur, adficitur contractui per modum conditionis honestae, v. g. accipio te, si es dives, nobilis, &c. Tunc enim deficiente conditione, nullus est consensus, utpote conditioni alligatus. Ita S. Thomas in 4. dist. 29. q. 1. a. 3. q. 3. S. Bonaventura in 4. dist. 30. in exposit. lit. n. 4. Paludanus ibidem q. 1. a. 2. n. 9. S. Antonius 3. p. tit. 1. c. 2. in fine. Adrianus, Sylvester, Sotus, & alii pat. sim.

Ratio posterioris partis, quod scilicet ex copula subsequente non convalescat, est quia tunc

demum per copulam recedere quis censetur à conditione, quando conditio est de futuro. De qua expressè agit Pontifex cap. *per suas* supra relato: scilicet dum conditio de presenti est, vel de præterito. Et ratio disparitatis est, quia dum conditio est de futuro, consensus ab initio non est nullus, sed validus, & legitimus, tamen effectus ipsius suspensus sit usque ad conditionis eventum. A qua suspensione, sicut & à conditione Ecclesia recedere præsumit eum, qui cognoscit taliter sibi desponsatam: quia (ut fornicationis præsumptionem excludat) in favorem matrimonii præsumit accessum ad eam fuisse affectu maritali, atque ad eum transiisse de consensu conditionato in purum & absolutum. Dum verò conditio est de presenti, vel præterito, cā deficiente, consensus non est suspensus, sed ab initio nullus, ut dictum est numero præcedenti. Dum autem consensus ab initio nullus est, postea convalescere non potest per copulam, sed opus est novo consensu, novoque proinde contractu coram Parocho & testibus. Cum ob defectum consensus matrimonium ab initio fuerit omnino nullum, nulliterque coram Parocho contractum.

101 Quam sententiam (inquit Fagnanus ad cap. *si conditiones* de condit. appof. n. 26.) jam pridem approbavit Sacra Congregatio Concilii, dum censuit matrimonium nullum ob defectum ætatis, quamvis contractum coram Parocho & testibus, tamen non convalescere per consensum & copulam supervenientem post legitimam ætatem, sed debere iterum contrahi, servatâ formâ à Concilio præscriptâ.

CAPUT XV.

Conditio turpis, adjecta contractui matrimoniali, illum reddit irritum & nullum, si sit contra substantiam & bona matrimonii. Alias habetur pro non adjecta.

102 **T**Ria sunt bona de substantia matrimonii, secundum Augustinum lib. de bono conjug. c. 24. videlicet proles, fides, & Sacramentum. Per prolem intelligitur obligatio non impediendi generationem proles per sterilitatis poculum, abortum, &c. Per fidem, obligatio fidelitatis, quâ uterque conjux prohibetur accedere ad alterum vel alteram. Per Sacramentum, obligatio non dissolvendi matrimonium. Quæ indissolubilitas idem vocatur Sacramentum, quia ex divina institutione, signum est rei sacre, indissolubilis utique conjunctionis Christi cum Ecclesia.

103 Quod conditio turpis, non contraria substantiæ matrimonii, non vitiat matrimonium, sed habetur pro non adjecta, constat ex cap. *quicumque* de condit. appof. & cap. *si conditiones*, &c. Quod autem turpis conditio matrimoniali contractui adjecta contra substantiam, seu bona dicta matrimonii, matrimonium nullum & irritum reddat, Gregorius IX. expressè declarat cap. *si conditiones* de condit. appof. his verbis: *si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta, si alter dicat alteri: contrabo tecum, si generationem proles evites. Vel, donec inveniam aliam bonore vel facultatibus ditorem. Aut, si pro quaestu adulterandam te tradas; matrimonialis contractus... caret effectu.*

104 Ubi per primam conditionem Pontifex non intelligit evitacionem generationis præcisè, nec per tertiam adulterium præcisè. Sed per primam intelligit obligationem seu promissionem evitandi generationem, per aliquem contranaturalem modum; quo proprius copulæ conjugalis effectus impediatur, v. g. per sterilitatis poculum, abortum, &c. Per secundam intelligit reservationem

potestatis ducendi aliam, vivente comparte. Per tertiam intelligit obligationem tradendi se adulterandam. Quæ profectò tres conditiones aperte repugnant tribus substantialibus obligationibus matrimonii.

Sola tamen conditio vitandi copulam, sive ex pacto, sive ex voto, mutuo consensu adjecta contractui matrimoniali, non adversatur obligationi substantiali ipsius, ut patet ex matrimonio B. Virginis cum S. Josepho, S. Henrici Imperatoris cum S. Ganegunde, Eleazari cum Delphina, Eduardi Angliæ Regis cum Editha, Marciani Imperatoris cum Pulcheria, &c. Matrimonium quippe verum B. Virginis cum S. Josepho, Angelus huic in formis apparet agnoscat, cum dicit: *mihi timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et S. Augustinus lib. 1. de nupt. & concup. c. 17. necnon in lib. de consensu Evangelist. c. 1. hoc (inquit) exemplo magnificè insinuat *fidelibus conjugatis, etiam servatâ pars consensu continentia, posse permanere vocarique conjugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.*

Et ratio est 1°. quia *matrimonium non coitus, sed consensus facit*, prout in Jure dicitur.

2°. matrimonium contrahi potest cum intentione, imò votiva obligatione, ante illius consummationem, religionem ingrediendi, cap. *commissum* de sponsal. Ergo & cum votiva obligatione, de mutuo consensu, castitatem servandi.

3°. ita verum matrimonium, stante vero dominio in mutua corpora. Sed verum in mutua corpora dominium esse potest ligatum & impeditum quoad usum, per votum, vel pactum, seu conditionem matrimoniali contractui adjectam: sicut verum in alias res dominium esse potest ligatum & impeditum quoad usum, per legem, vel pactum. Sæpè enim lege fit, ut habens directum rei dominium, seu proprietatem, nec utrum fructum habeat, nec usum, ut fit in pupillo, quamdiu sub tutoribus est: quamvis enim sit *dominus omnium*, de iis tamen, absque tutorum consensu, disponere non potest. Et ratio à priori est, quia usus à dominio separabilis est, cap. *exiit* de verb. signif. Stat ergo dominium sine usu, & sine potentia expedita ad usum, ut in dictis pupillis patet.

CAPUT XVI.

Consensus ad valorem matrimonii requisitus debet esse liber à coactione, & metu gravi, ad ipsum extorquendum injustè incusso.

Rationem adfert Alexander III. cap. *cùm locum* de sponsal. & matrim. *cùm enim locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi consensus cujusquam requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur; & ubi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de injuriis solet nuptiis provenire.*

Unde cap. *veniens* secundo eodem tit. cùm quidam sponditur se ducturum mulierem, cum qua copulam habuit, ex qua & filium suscepit, ac deinde in domo vicini sui cum filia ipsius concubisset, & à patre puella in uno lecto inventus, coactus fuisset ipsam, per verba de presenti desponsare. De eo casu idem Pontifex interrogatus, respondit: *si inveneris quid primam post fidem præstitam cognoveris, ipsam cum ea facias permanere. Alioquin secunda (nisi meta coactus, qui postea in virum constantem cadere, eam desponsaverit) adbarere facias ut uxore.*

Et cap. *consultationi* eod. *mulieres* (ait Inno-

centius III.) que veniunt ad valvas Ecclesie cum sponsis, & iis reclamantes, affirmant se nunquam in eorum matrimonium consensisse: audiri (sponsis legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simpliciter assertio prevalere. Sanè illis que, benedictione accepta, mox à sponsis aufugiunt, ante carnis copulam subsecutam, asserentes se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas, verba protulisse consensu, licet animo dissentirent, non statim est audientia deneganda; sed de illato metu est cum diligentia inquirendum. Et si talis metus inveniat illatus, qui cadere potuit in constantem virum, erunt non immerito audiendæ.

111 Ex citatis Canonibus satis apparet, matrimonium ex gravi metu contractum esse ipso iure nullum. Idque probat S. Thomas in 4. dist. 29. q. 2. a. 3. q. 1. quia vinculum matrimoniale perpetuum est. Unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit matrimonium. Metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit: quia potest peti restitutio in integrum (secundum canones allatos) & idè talis coactio metus, qui cadit in constantem virum, tollit matrimonium, & non aliter. Quidam autem dicunt, quod, si adsit consensus, quamvis coactus, interius est matrimonium, quantum ad Deum; sed non quantum ad statum Ecclesie, que præsumit ibi non fuisse consensum interiore, propter metum. Sed hoc nihil est: quia Ecclesia non debet de aliquo presumere peccatum, quousque probetur. Peccavit autem (mentiendo) si dixit se consentire, & non consensit. Unde Ecclesia præsumit eum consensisse; sed iudicat illum consensum extortum non esse sufficientem ad faciendam matrimonium.

112 Dixi ex metu gravi, iniuste incussis. Quia dum metus iuste incuitur, consensus per injuriam non extorquetur, nec iure se invitum conquiri potest, qui iure ipso cogitur, cui si non parcat, injulius est, ut dum ab Ecclesia sub gravissimis penis compellitur quis ducere eam, cui fidem suam obstrinxit, sub eaque data copulam ab ea extorsit. Et idem est dum à Judice quis sub pena exilii, vel trilemum, compellitur ad ducendam eam quam constupravit.

113 Hinc Gregorius Magnus episcopus 42. ad Episcopos Sipontin. lib. 2. jubet ut Felix, qui virginem quamdam stupro deceperat, aut quam stupravit, uxorem habeat, aut, si renuendum putaverit, corporaliter castigatus, excommunicatusque, in Monasterium, in quo agat penitentiam, retrudatur; de quo nulla sit egrediendi sine nostra præceptione licentia.

114 Nec metus, à causa naturali, vel interna proveniens, irritum facit matrimonium carnale, magis quam spirituale, juxta cap. sicut nobis extr. de Regularibus, ubi approbatur religiosa professio, ad quam aliquis metu mortis, ex gravi morbo imminenti, inductus est. Et ratio est, quia dum metus ex tali causa provenit, citra omnem injuriam provenit, ex sola dispositione divina. Et sicut tunc non deest libertas sufficiens ad votum; ita nec ad matrimonium. Denique dum metus causatur ab intrinseco, à nullo alio quis ad matrimonium compellitur, nisi à seipso.

115 Et idè si viator videat puellam ab incendio, vel tempestate, de vita periclitantem, & vocatus in auxilium, renuat, nisi matrimonium ipsi promittat, & ipsa metu mortis ipsi promittat, tenetur promissione. Et si Medicus, videns infirmum usque adeo periclitantem, ut nulla sit ipsi spes recuperandæ sanitatis, nisi ope Medici; & interim Medicus minetur se derelicturum ipsum, nisi filie suæ nubat, matrimonium ex ejusmodi metu contractum validum est. Quia metus mortis (qui causa est illius) ipsi propriè non incuitur à Medi-

co, sed à morbo, sicut in proprio casu si juvenis nollet puellam de naufragio periclitantem juvare, nisi duceret ipsum.

Nec ille metus, iniuste incussus, matrimonium irritum facit, qui illatus non est ad extorquendum consensum in matrimonium, sed alla de causa, ut si pater hominem cum filia sua inventum in stupro interficere velit, in ultionem injuriæ dedecorisque familie suæ, & ipse, ad evadendam mortem illam, sponte offerat matrimonium in compensationem illius injuriæ, ad placandum irati patris animum, valet matrimonium. Quod tamen irritum esset, si pater ipsi minaretur mortem, nisi filiam suam statim duceret, ut constat ex cap. consultationis n. 110. relato. Quod si non minaretur ipsi mortem à se inferendam, sed à Judice, cui ipsum delaturus esset, nisi stupratum duceret, matrimonium valet. Quia pater non incussisset metum iniuste. Denique secundum omnes valet matrimonium, metu mortis vel stupri contractum à puella, que lapsa in manus sacratorum, vel supratioris, ne ab eo occideretur, vel stupraretur, promittit matrimonium viatori illuc transeunti, si ipsam ex imminente periculo eripret.

Potè quotiescumque puella ex gravi metu iniuste, juxta matrimonium invalide contractit, debitum reddere non potest, etiam si ad illud metu mortis adigeretur. Aliàs fornicaretur. Cum tamen mortem vir & femina constans subire debeat, potius quam mortale peccatum committere. Ut enim S. Thomas ubi supra a. 2. ad 2. peccata sunt maxima malorum. Et idè ad hoc nullo modo potest homo constans cogi; imò magis debet homo mori, quam talia sustinere.

Sed quisnam (inquis) metus gravis, & ca. 118 dens in constantem virum; quis levis censetur, seu cadens in virum inconstantem? Hoc enim scire interest: cum levis metus (secundum D. Thomam, Bonaventuram, & omnes) non dirimat matrimonium. Partim quia tamen libertatem minuat, non tam per se minuit, atque ex vitio concitantis metum, quam per accidens, ex vitio timentis, ob ejus inconstantiam. Partim quia libertatem non minuit invincibiliter, sed vincibiliter, cum facile deponi possit.

Respondeo metum gravem esse, quo grave malum ex gravi timetur fundamento. Grave (inquam) malum, id est tale, ut vir gravis & constans metu illius moveatur ad faciendum quod aliàs facturus non esset (cujusmodi est metus mortis, stupri, carceris, exilii, &c.) cujus metu vir gravis non movetur, nisi ex gravi fundamento illud timeat, id est ex tali fundamento, ut appareat probabiliter futurum, è quod facile illud vitare nequeat, & persona, à qua malum timetur, potens sit minas exequi, probabiliterque præsumatur eas executurus.

Tunc autem levis est metus, seu cadens in virum inconstantem, quando vel est metus levis mali, vel, si gravis, ex levi fundamento; è quod inveniunt metum vel non sit potens minas exequi, vel probabiliter non præsumatur executurus; è quod quod malum facile impediri possit.

CAPUT XVII.

Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, si ab initio fuerit occulte nullum, ob gravem metum vel fictionem unius partis, occedente vero & libero consensu ipsius convalescenti, modo altera pars in proximo consensu persistat.

Ita S. Thomas in 4. dist. 29. q. 2. a. 3. ad 1. ubi: ex consensu libera illius qui prius coactus est.

est, non fit matrimonium, nisi in quantum consensus procedens in altero adhuc maneat. Censet ergo fieri matrimonium, si consensus procedens in altero adhuc maneat. Concinit S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 7. si postea consentiat liberè, personam alteram in consensu pristino persistente, verum efficitur matrimonium. Etque communis sententia, non solum Theologorum, sed & Canonitarum, ut Fagnanus ostendit ad cap. *libet* de sponsa duorum hum. 2.

122 Et ratio est quia, ut convalescat, non est opus iteratâ præsentiâ Parochi & testium, prout declaravit Pius V. Nec opus est novo consensu utriusque partis, cum consensus unius partis supponatur adhuc moraliter perseverare. Solum ergo opus est, ut ei accedat consensus verus & spontaneus alterius partis, quæ prius fuit vel coactè consentit.

123 Et confirmatur 1°, si pars, quæ prius coactè consentit, spontaneè postea cohabitaret, vel committeretur alteri ut conjugi, matrimonium convalesceret, juxta cap. *ad id* de sponsal. & matrim. cap. *significavit* extr. de eo qui duxit in matrimonium poli. per adult. Et cap. *proposuit* de conjugio fervor. Hoc autem idè est, quia spontanea cohabitatio, vel commixtio, seu copula coactionem subsecuta, quædam est spontanei consensûs declaratio.

124 2°. rectè arguitur à matrimonio spirituali ad carnale. Matrimonium autem spirituale, quod contrahitur inter eligentes & electum, valet, licet electi & eligentium consensus eodem tempore non præsentetur, cap. *cum inter Canonicos* de electione.

CAPUT XVIII.

Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, si ab initio nullum fuerit ob impedimentum occultum, dispensatione obtentiâ non convalescit, nisi novus utriusque partis consensus accesserit, verbis aut signis expressis, licet hoc postea necessarium non sit eum de novo exprimere coram Parocho & testibus.

125 Ratio prioris partis est 1°. quia consensus ab initio præstitus fuit nullus, quia inter personas illegitimas.

126 2°. quia dispensatio, superveniens matrimonio invalide contracto, non facit priorem consensum de invalido validum, sed dumtaxat personas de illegitimis legitimas ad matrimonium contrahendum.

127 3°. novo proinde opus est contractu, ut jam legitime contrahant, qui prius illegitimè contraxerunt. Igitur novo opus utriusque partis consensus, utpote sine quo novus contractus fieri non potest.

128 4°. matrimonium legitime non contrahitur, nisi consensu utriusque partis legitimo. Cum ergo consensus antè præstitus legitimus non fuerit, novus adhibeatur necesse est.

129 Ratio posterioris partis est, quia novâ præsentiâ Parochi & testium opus non est, dum semel adhibita fuit, & in facie Ecclesiæ probari nequit quoddam illegitimo contractui adhibita fuerit, prout ostensum est ex declaratione Pii V. non semel allata.

130 Novâ proinde præsentiâ Parochi & testium solum opus est post dispensationem, obtentam super impedimento publico, sive quod publicè probari potest. Et ratio est, quia si tunc sufficeret consensus clandestinus ad matrimonium de novo validè contrahendum, ex simili matrimonio facile oriri possent incommoda, propter quæ Tridentinum irrita esse voluit matrimonia clandestina, ut constat ex supra dictis. Quæ quia prudenter

timeri nequeunt ex matrimonio clandestinè renovato, post obtentam in S. Pœnitentiaria dispensationem super impedimento occulto, postquam matrimonium cum eo publicè coram Parocho & testibus celebratum est (eò quod primum matrimonium publicè celebratum probari non possit nullum) idè Pius V. declaravit tunc sufficere clandestinam renovationem per novum consensum privatim expressum. Quippe nunquam S. Pœnitentiaria occultè dispensat, nisi impedimentum taliter occultum sit, ut in foro externo probari nequeat. Si enim aliquis esset timor, vel probabile periculum, quòd aliquo modo fieri posset publicum in futurum, Major Pœnitentiarius (ut monet Pyrrhus Corradus) remitteret supplicationem ad Datarium, ut Oratores ibi peterent secum dispensari in utroque foro: quia non occultum, sed manifestum dicitur, quòd potest probari.

Idè ergo in supplicia exprimenda non sunt nomina eorum pro quibus dispensatio petitur in S. Pœnitentiaria, & in Rescripto Major Pœnitentiarius ponit hanc clausulam, *admodò impedimentum inde proveniens occultum sit*. Dumque dispensationem committit super matrimonio inito cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, hanc addit clausulam: *quòd Oratores diligenter experiantur, num sine scandalo possint separari: Quòd si fieri potest, fiat omnino. Si autem fieri non poterit, saltem experiantur, an cohabitantes, ut frater & soror, continenter vivere valeant. Quòd si neutrum fieri valeat, & ex cohabitatione incontinentiam, ex separatione verò scandalum oriri posse tibi visum fuerit, cum ipsis latoribus, de nullitate prioris consensûs certioratis (sed ita cautè, ut si illa adhuc ignoravit, latoris delictum nusquam delegatur) dispensa, ut matrimonium secreto inter se (nova ergo non requiritur præsentiâ Parochi, &c.) contrahere valeant, prolem susceptam, si que sit, & suscipiendam exinde, legitimam declarando in foro conscientie tansum.*

Ex his verbis, cum ipsis latoribus, de nullitate prioris consensûs certioratis, nonnulli inferunt, matrimonium nullum, ob impedimentum dirimens, de novo validè non contrahi, nisi uterque conjugum certioretur de impedimento. Non in specie, sed saltem in genere, ita ut saltem cognoscat aliquem defectum fuisse in matrimonio prius inito; idèque opus esse novo consensu. Rationem dat Scotus in 4. dist. 35. q. 1. quia *primus consensus non fuit matrimonialis; & idè ad hoc quòd sint conjuges, requiritur novus consensus. Et tunc dico, quòd si impedimentum non exprimitur persona incesta, ipsa in copula carnali sequenti non consentit novo consensu, sed solum reddit in virtute primi consensûs, qui nullus fuit. Et idè licet persona scilicet de novo consentiat, non tamen sufficit. Hoc expressè dicit Glossa in cap. 1. de eo qui duxit in uxorem quam poli. per adulter. In primo (inquit) consensu, qui fuit nullus, intelligitur perdurare, quamdum nihil scit de illius nullitate; idèque novo consensu ad validum conjugium opus esse. Propterea ergo in dispensationibus, quæ dantur in sacra Pœnitentiaria, ad tollendum omne dubium in materia tam delicata, poni solet hæc clausula: *cum ipso latore dispensa, muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, sed ita cautè, ut latoris delictum nusquam delegatur.**

Hoc haud dubie tutius est, servandumque in praxi, si possit absque periculo suspitionis adultèrii, dissensionis, scandali, absolutæ separationis. Uno verbo si tanta sit unio inter utrumque, ut nihil inde timendum sit. Sed quia non raro ex hoc periculum est, vel scandalorum, vel dissensionum, vel suspitionum, absolutæ etiam separationis, si magna non sit unio inter ipsos, tunc satis esse censet Sanchez, Sylvius, Natalis ab

Alexandro, Neesen, aliique viri docti, quod pars conscientia impedimenti, alteram blanditiis suaviter deliniam, sollicitet ad sui amorem, hoc vel simili modo: *Charissima, ita te diligo, ut si non esset inter nos matrimonium, te acciperem, & ita de facto te accipio. Siquis forte defectus fuerit in nostro matrimonio. Numquid tu similiter?* si verbis vel signis annuat, matrimonium convalescit. Igitur absolute necessarium non est, quod pars conscientia impedimenti, fiat illius conscientia, ut novum conscientium sufficientem praestet, & non solum perfectam in priori, vel ejus ratificationem. Quae profecto non sufficeret.

CAPUT XIX.

Matrimonium Christus reduxit ad primam institutionem: secundam quam esse debet unius cum una.

¹³⁴ **P**robatur 1°. ex illis Christi verbis Matth. 19. *non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos. Et dixit: propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* Igitur (secundum declarationem Christi) matrimonium sic a Deo primitus institutum est, ut esset unius cum una, non unius cum pluribus. Propterea enim non dixit: *masculum & feminas*; sed, *masculum & feminam fecit eos.* Nec dixit, *adhaerebit uxori suae*; sed, *uxori suae.* Nec dixit, *erunt tres vel plures*; sed, *erunt duo in carne una.* Ex quibus verbis, unum tantum uxori ex primava institutione conjugendum SS. Patres colligunt, Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & Innocentius III. cap. *gaudemus* de divortio.

¹³⁵ Polygamia itaque simultanea, non qua una uxor plures simul haberet maritos (quod nunquam permillum fuit; sed quod fini matrimonii, scilicet generationi prolis adverteretur) sed qua vir unus plures simul haberet uxores, primava, imò naturali institutioni matrimonii à Deo factae adverteretur. Non sic tamen ut sit intrinsece mala, nullaque de causa ex divina concessione, vel dispensatione de facto licita fuerit Patriarchis, ad multiplicationem populi Dei, certorumque mysteriorum significationem. Ut enim Innocentius ait loco citato, *nulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum.... Per quam.... Patriarchae, & alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur.* Quam revelationem, seu divinam concessionem, quia habuisse non creditur Lamech, primus polygamus, idem polygamiam ipsius damnant sancti Patres, & Nicolaus Papa cum *adulteram* vocat. L. 1. ad Consulta Bulgar. c. 51.

¹³⁶ Secundo, probatur ex illis aliis verbis Salvatoris Marci 10. *quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & aliam nupserit, noceatur.* Ex quibus Innocentius III. ibidem arguit sic: *si ergo uxore dimissa, duci alia de jure non potest, forsus & ipsa retentâ.* Concessionem itaque Patriarchis factam Christus sustulit, matrimoniumque ad primavam Dei institutionem reduxit, ut communis est, semperque fuit traditio Christianorum omnium à tempore Apostolorum, ne ipsi quidem haereticis dissentientibus, excepto spurcissimo Luthero (apud Bellarminum lib. 1. de matrim. cap. 10.) & Anabaptistis apud Kemnitium in 2. p. exam. pag. 129. ubi fateatur eorum errorem recte damnari à Tridentino sess. 24. can. 2. ubi anathema dicitur, qui dixerit, licere Christianis plures simul ha-

bere uxores, & hoc nullâ lege divinâ esse prohibitum. Hic canon contra Lutherum edictus est, qui unâ cum Bucero & Melanchtone, novo & apud Christianos inauditio exemplo, permisit Philippo, Hassia Langravio, ut, vivente adhuc Christiana Ducissa Saxoniae, Margaritâ Saal uxorem duceret, quae tamen solum secundaria foret, & velut concubina, ita ut filii ipsa suscipiendi haeredes non forent, prout ex actis publicis refert Jacobus Benignus Episcopus Meldensis l. 6. variat. Eadem acta exhibet Iveninus de matrim. q. 4. c. 1. a. 2. Instructionem scilicet Langravii Bucero traditam. 2°. Lutheri, Melanchtonis, Buceri, &c. ad eundem Langravium consultationem. 3°. publicum Notariorum Instrumentum, quo constat Langravium, post receptam illam consultationem, aliud matrimonium, stante adhuc priore, contraxisse. Sed nullus alius Rex, vel Princeps haereticus, factum insolens ausus est imitari. Quod Romani Gentiles semper horruerunt; prout & ipsimet Barbari Germani, eo nomine laudati à Tacito. Apud Graecos laudatur Cerops, eò quod primus (teste Athenaeo) unam feminam uni marito attribuit. Quem morem sapientissimi quique Ethnici probarunt. Hinc ab ipsis laudari solet haec sententia Euripidis, in persona Hermonis: *non decet unum imperare feminis geminis virum; consentus uno conjugis vivat ibro, quicumque capere ritè curatam domum Uique vel ipsi Ethnici viderunt rectae administrationi familiae, pacique domesticae convenientem non esse simultaneam uxorum polygamiam.* Eamque contrariam esse legi divinâe, Augustinus ostendit in lib. de bono conjugali c. 7. & 15. Et lib. 22. contra Faustum c. 47. Et lib. 3. de doctr. Christi. c. 18. Proinde non solum illicita est Christianis, sed & Turcis, aliisque Infidelibus & Paganis. Et idem dum Infideles ad fidem convertuntur, jubentur unam tantum uxorem, primo utique loco acceptam, vel legitimam retinere, ceteris velut illegitimis dimissis.

CAPUT XX.

Matrimonium baptizatorum ratum, solâ morte (naturali vel civili) quoad vinculum solvi potest: consummatum, solâ morte naturali.

Est dogma Catholicum, aperte traditum à Christo Matth. 19. *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et Matth. 10. *quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit, &c.*

Necnon ab Apostolo 1. Cor. 7. *iii autem qui matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Quia si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Mulier aligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, &c.*

Idem tradunt Patres omnes. Quos inter Augustinus lib. de bono conjugali c. 15. *semel (inquit) instum connubium in Civitate Dei nostri (id est in Ecclesia) ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam Sacramentum nuptiae gerunt, nullo modo potest, nisi alicujus eorum morte dissolvi. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cujus causâ instum est, manifestâ sterilitate non subsequatur, &c.*

Et idem Tridentinum sess. 24. can. 5. anathema dicitur ei qui (cum Calvino) dixerit, propter haereticam, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate, dissolvi posse matrimonii vinculum. Quod & à Calvinistis practicatur.

Nec contrariatur Gregorius II. can. *proposuisti* 141. 32. q. 2. *si mulier, infirmitate correpta, non voluerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? ... si se non poterit continere, vadit magis.* Quamvis

Quamvis enim contrariari putet Gratianus ibidem, & idem Rescriptum illud Gregorii rejicit ut Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus adversum; Baronius ad annum 726. accipit in meliorem partem de infirmitate matrimonium præcedente, per quam mulier facta fit impotens ad matrimonii utrum.

142 Fator tamen nonnullos Pontifices in Rescriptis matrimonialibus nonnulla contra matrimonii indissolubilitatem scripsisse. Nam & Papa Deusdedit in Rescripto ad Gordianum, Archiepiscopum Hispanensem, interrogatus quid agendum cum conjugatis, viris & mulieribus, qui pro magno populorum concursu nescientes proprios suos filios susceperunt ex lavacro sancto? Respondit: Nos enim... invenimus in Archiepiscopis hujus Apostolicæ Sedis jam talia consensisse Ecclesiæ Hispaniæ, & Episcoporum, simulque Hierosolymæ... Quidque beate memorati sanctissimi Patres Julius, Innocentius, & Celestinus... prohibentes talia præscripsissent & confirmaverunt, ut nullo modo jam in conjugio se recipere mulieres, aut viri, qui quæcumque ratione suos susceperant natos, sed separent se. Mulieres vero, cum separata fuerint pro hac illius re à propriis viris, totam præcipimus recipere dotem. Et post expletum annum, recipiant alium virum. Similiter & vir uxorem. Clemens III. (ut refert Robertus Corzen in Sum. Theol. g. de impedim. matrim. atque ex eo Christianus Lupus dissert. de opin. probab. c. 6.) rescripsit uxorem hæretici, ad fidem conversæ, ad alias posse nuptias convolare, si vir pertinax abique fidei injuria nolit cohabitare. Quidam etiam Prædecessores Alexandri III. judicantur matrimonium ratum cum una, dirimi per consummatum cum alia. Sed contrarium rescripsit Alexander III. cap. licet de sponsa duorum: *quamvis* (inquit) *aliter à quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum.* Rescriptum etiam Clementis III. ab Innocentio III. revocatum fuit, cap. quanto de divort. constatque ex citato can. 5. Concilii Tridentini jam teneri non posse. Denique Hugo à S. Victore tr. 7. Theol. erudit. c. 20. post relatum Rescriptum Deusdedit Papæ, sed non est (inquit) *et in hoc accedendum. Cum prohibeat Dominus virum dimittere uxorem, nisi causâ fornicationis.* Et etiam Innocentius, & alii Auctores, quos ipse induxit ad suam sententiam corroborandam, de illis tantum agere videntur, qui ante compates, & comitates fuerunt quam conjuges essent. Quos jure prohibuerunt, ne se conjugio reciperent.

143 Nec tamen solide Joannes Launojus ex allatis Rescriptis arguit contra infallibilitatem Summi Pontificis in definitionibus fidei. Ut enim optime Cajetanus loco citato: *Decretales Pontificiæ de hac materia, non sunt definitivæ fidei, sed judicialis facti.* Proferuntur autem ipsi Pontifices, ut patet in cap. quanto de divortis, & cap. licet de sponsa duorum; Romanos Pontifices aliquando in his judiciis matrimoniorum errasse.

CAPUT XXI.

Ne quidam ob adulterium dissolvi possit matrimonii vinculum, si non de fide, saltem est fidei proximum.

144 Matrimonii vinculum dissolvi posse ob mortalem cohabitationem, affectatam absentiam conjugis, & adulterium, hæretici cenent, apud Bellarminum de matrimonio l. 1. c. 15. & Florim. Raymondum de ort. & progress. hæres. l. 8. c. 13. n. 4. & 5.

145 Et in causa quidenradulterii, matrimonii (etiam consummati) vinculum posse dissolvi, magni olim viri, imò magnæ Synodi docuerunt (inquit

Tom. III.

Christianus Lupus dissert. de opin. probab. c. 5.) sic utique intelligentes verba Christi Matth. 5. *omnis qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causâ, facit eam machari.* Ita imprimis (cum pluribus aliis authenticis Græcis Patribus) S. Asterius, Episcopus Amasenus, homil. in cap. 19. Matthæi, dicens, *exceptâ morte ac adulterio, nulla ex causâ matrimonium dirimit.* Ita etiam Græcos passim docuit, liquet (inquit) ex Imperatoris Justiniani, & Leonis sapientis Legibus, & variis Decretis existentibus in Jure Græco-Romano. Itaque consuetudo multis à sæculis apud Græcos invaluit, ut patet ex eo quod inter articulos, de quibus Latini in Concilio Florentino à Græcis rationem, post conclusam unionem, postularunt, fuerit ille: *quare conjugia dirimiti, dicente Domino: quod Deus conjunxit, homo non separet?* Cümque Dorotheus, Mitylenensis Metropolitæ, prætatas leges allegasset, & Latini reposuissent eas prevalere non posse Evangelio: interrim Eugenius censuit unionem propter articulum istum non abrupendam. In Concilio etiam Tridentino, cum paratos esset Canon, cum anathemate in eum qui diceret, matrimonia consummata ob adulterium dissolvi, Oratores Veneti 11. Augusti 1663. solemniter intercesserunt, ut Canon ille leniretur, quod satis constaret, in more possessionis apud Græcos, ut uxorem adulteram deserant, & aliam ducant, veterissimam Majorum consuetudinem, ut ipsi dicunt, secuti, nec idcirco illos damnatos, aut anathemate percussos fuisse ab ulla Synodo Oecumenica, etiam si Romana & Catholica Ecclesiæ hujusmodi mos liquido imitasset, prout narrat Card. Pallavicinus Hist. Concil. Trid. lib. 22. c. 4. n. 27.

Quin & piures Latini Patres, & Synodi eandem sententiam docuerunt, quos inter Christianus Lupus ubi supra refert Avitum Archiepiscopum Viennensem epist. 29. ad Antemondum, S. Bonifatium Martyrem in selectis Capitulis c. 35. S. Thodorum Cantuariensem Archiepiscopum cap. 116. ubi sic: *cujus uxor fornicatur, licet eam dimittere, & aliam ducere.*

147 Refert & Synodum primam & numerosissimam Arelatensem can. 10. Veneticam can. 1. Synodum Compendiensem sub Pipino Rege can. 8. Synodum Sueffionensem sub eodem cap. 9. Synodum Vermericem sub eodem cap. 2. ubi sic: *si quis cum filiastra sua manet... uxor ejus... si postquam cognovit quod cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet... potest alii nubere.* Simile quid habetur in Capitularibus Caroli Magni lb. 5. c. 19. Sicur & in synodo Romana sub Eugenio II. cap. 36. Et altera sub Leone IV. c. 26. ubi sic: *nullo liceat, exceptâ fornicationis causâ, adhibitam uxorem relinquere, & aliam copulare.*

Denique (pluribus aliis Synodis omiffis) sic etiam Cajetanus censuit in cap. 19. Matthæi, & Catharinus in tract. de matrim. qui Romæ editus est anno 1552. cum Julii III. privilegio. Et novissime Hamelius tr. de matrim. lib. 1. c. 4. dicit, quod multi & graves Theologi in ea sint opinione, ut putent hanc questionem ad disciplinam potius quam ad fidei dignam pertinere. In quam opinionem ipse etiam propendet ibidem, & cap. 5. nisi quis (inquit) Ecclesiam Catholicam in hoc errare perteneret.

Censeo tamen 1°. assertionem nostram, quæ (contra Lutheranos, Calvinistas, & Anabaptistas) dicit matrimonium ne quidem ob adulterium solvi posse; si non abique controversia fide certam, saltem esse fidei proximam. 2°. esse contra fidem, asserere cum istis hæreticis, quod Ecclesia erret, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adu-

Siff

- rium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi.
- 150 Hoc secundum patet ex can. 7. sess. 24. Concilii Tridentini: *si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugate vivente, aliud matrimonium contrahere; mœchæbarique cum, qui dimissa adulterâ, aliam duxerit, & eam, quæ dimissa adulterâ, aliam nupsit, anathema sit.* Enimvero est contra fidem, asserere quòd Ecclesia, quæ columna est, & firmamentum veritatis, cuique Deus infallibilitatem promittit, erret in intelligentia Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ.
- 151 Ratio verò prioris dicti nostri, seu prioris illius partis, si non absque controversia fide certam: est quia inter viros doctos aliqua adhuc controversia est, an sit omnino de fide, quòd matrimonium ob adulterium dissolvi non possit, uti constat partim ex præmissis, partim ex eo quòd Græcorum consuetudo suprâ relata, laudatarumque Synodorum doctrina, à nulla Synodo Oecumenica, nec ab ullo Romano Pontifice damnata fuerit, & anathemate percussa. Non utique à Nicolao I. nec à Leone IX. tamen temporibus ipsorum Latinos inter & Græcos grave hæc de re ortum esse diffidium. Nec à Concilio Lateranensi sub Innocentio III., vel à Lugdunensi sub Gregorio X. ubi Græci cum Latinis convenerant. Nec à Florentino, in quo Latini Græcis consuetudinem illam obsecrunt: quam tamen Eugenius IV. correctione dignam asseruerit, non idè tamen Græcos hæreticos censuit; imò (cæ non obstantes) sic Græcos allocutus est: *Nos, Fratres, Dei beneficio sumus fide conjuncti.* Denique cum in Tridentino Canon paratus fuisset, quo anathema dicebatur asserenti, matrimonium consummatum quoad vinculum ob adulterium solvi posse, ad instantiam Oratorum Venetorum Canon iste lenitus fuit, & in eum (quem paulò antè exhibuimus) commutatus, ne illam Græcorum consuetudinem anathemate ferire videretur. Tamen Andreas Cuesca, Episcopus Legionensis, fortiter obstitit, dicens hanc veritatem, de indissolubilitate matrimonii ob adulterium, esse definitam in Synodo Milevitana can. 17. in sexta Oecumenica, & in Florentina.
- 152 Sed de Florentina contrarium videtur ex proximè dictis. Sextam Synodum laudatus Episcopus malè allegavit: cum in ea nulli Canones editi fuerint. Voluit fortasse allegare Trullanam Synodum, cujus Canones in Ecclesia recepti non sunt. In laudato quidem Canone Milevitano habentur hæc verba: *placuit, ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungatur. Sed ita maneat, aut sibi sibi reconcilietur.* Sed non idè Augustinus (qui ei interfuit, & istius Synodi Canones magna ex parte digessit) censuit hoc ibi determinatum, tamquam articulum fidei, sed tamquam articulum disciplinæ. Anno quippe circiter 419. (adèque post Synodum istam, anno 416. celebratam) scripsit duos libros suos de adulterinis conjugis, ubi lib. 1. c. 25. quætionem hanc *obscurissimam & implicatissimam esse* fatetur, & lib. 2. retract. c. 57. *difficillimam.* Quod non diceret de quætionem, tamquam articulo fidei, ex Evangelica Apostolicæque doctrina dilucidè definita.
- 153 His tamen non obstantibus, asseritionem nostram de indissolubilitate matrimonii ob adulterium, esse fidei proximam, ostenditur ex eo quòd doctrinam istam Ecclesia tradat velut Evangelicam & Apostolicam, teste Tridentino ibi: Eccle-

lia docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium... matrimonii vinculum non posse dissolvi. Atqui doctrina, quam Ecclesia tradit ut Evangelicam & Apostolicam, si non est de fide, quia necdum ab Ecclesia definita ut talis, saltem est proximè definita, adèque fidei proxima. Enimvero eam Tridentinum de facto definitum, nisi intercessio Oratorum Venetorum ad lenendam definitionem movisset, prout constat ex Canone ad ipsius definitionem parato.

Accedit 1°. quòd asseritio illa fidei proxima sit, quæ probabilissimè, imò moraliter certò continetur in sacris Litteris. Atqui indissolubilitas vinculi matrimonialis ob adulterium, probabilissimè, imò moraliter certò continetur in sacris Litteris. Contineri enim censet Ecclesia; nec negari potest probabilissimum, imò moraliter certum esse, quòd Ecclesia censet.

Accedit 2°. quòd ille Scripturæ sensus vel de fide sit, vel fidei proximus, quem Ecclesia tenet ac tenet (cum ei sensui nullus contradicere queat, juxta Tridentinum sess. 4. prohibens ne quis S. Scripturam ad suos sensus contorqueat, contra sensum quem tenet & tenet S. Mater Ecclesia.) Atqui loca Evangelii & Apostolici (capite præcedenti relata) Ecclesia intellexit & intellexit in sensu asseritionis nostræ, ut patet ex Tridentino relato, probaturque insuper

1°. ex Concilio Eliberitano can. 9. *fideli femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxerit, prohibetur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam si quem reliquit, de saculo exierit.*

2°. ex citato Canone 17. Milevitano, cui consonat Canon 69. Concilii Africani.

3°. ex Concilio Nannetensi anni 900. can. 12. *si quis uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis pœniteat. Vir vero ejus, illa vivente, nullatenus accipiat aliam uxorem. Idem sancit Concilium Forojulienste anni 791. can. 10. ubi addit quòd *est legatur in sacris Evangelicis Paginis, solâ fornicationis causâ dixisse Dominum, dimittere virum uxorem suam; non tamen legatur concessisse aliam, vivente illa, in conjugio sibi copulare: prohibuisse quidem modis omnibus non ambigitur, in locis utque cap. præcedenti relatis.**

4°. ex Florentino in Decreto (post Græcorum discessum) Armenis tradito, quomvis ex causa fornicationis liceat sibi separationem facere; non tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cum matrimonii vinculum (legitimè contracti) perpetuum sit. Unde & Eugenius IV. convocatis Præsulibus Græcis, ante discessum eorum dixit, omnes de separatione matrimoniorum conquiri, atque correctione indigere. Cui Præsules illi dixerunt, responsum se dare non posse, ob Imperatoris, & multorum Præsulum absentiam. Idèque nihil ibi definitum fuit, tamquam de fide. Quidquid de eo sit, mens Ecclesiæ Romanæ, seu Occidentalis, hæc de re certissima est, eique adimplentur præcipui Patres ferè omnes, etiam Græci, Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, Origenes homil. 7. in Math. 19. Basilus epist. ad Amphilochem. can. 9. Ambrosius in cap. 16. Lucæ 21. 26. & 48. Hilarius can. 4. in Math. 8. Martialis epist. 2. c. 9. Hieronymus in cap. 19. Math. 1. 1. in Jovin. epist. 20. ad Oceanum, epist. 147. ad Amandum. Augustinus homil. 47. inter 50. l. 1. de nupt. & concupisc. c. 10. in duobus libris de adult. conjug. & alibi frequenter Innocentius I. epist. 111. ad Exuper. Beda in cap. 10. Marci. Et in cap. 7. primæ ad Corinth. Pafchafius Radbertus l. 9. in Math. Drum-

rus cap. 11. in Matth. Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus epist. ad Thomam Eborac. Anselmum in cap. 5. & 19. Matth. Ivo Carnot. epist. 125. Cum his Magister, S. Thomas, S. Bonaventura, & omnes Scholastici sentiunt.

160 Difficultatem nonnullam facit textus Matth. 19. qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Hunc enim textum contra assertionem nostram planum & dilucidum exillimant Cajetanus & Catharinus; in eo secuti Erasmus annotat. ad cap. 7. prioris ad Corinth.

161 Verum Augustinus l. 1. de adult. conjug. c. 8. & seqq. offendit, textum illum non posse sic intelligi, quasi sensus sit: quicumque causâ fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur, vel quasi non omnis qui uxore dimissâ, aliam ipsâ vivente duxerit, mœchetur, si utique aliam duxerit, ob fornicationem dimissâ uxoris. 1. quia par est quoad hoc causa uxoris & mariti, juxta Apostolum 1. Cor. 7. Par autem non est, si modo dicto intelligeretur. Quoadquidem mulier, etiam si causâ fornicationis discesserit à viro, & alii nupsierit, mœchatur. Neque enim Christus Matth. 19. exprimit id posse uxorem, ob fornicationem mariti, quod marito concedit ob fornicationem uxoris. Quæ causa fuit consuetudinis Legibus Imperialibus sustulæ, secundum quam id quidem licebat marito, sed non uxori.

162 2. Christus sic ibi affirmavit mœchari eum, qui dimissâ uxore non fornicante aliam duxerit, ut non negaverit mœchari eum qui dimissâ uxore fornicante aliam duxerit. Quemadmodum Jacobus c. 4. dicens, scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi, sic affirmat peccare scientem bonum facere, & non facientem, ut non neget peccare nescientem bonum facere, & idem non facientem. Non negat (inquam) dari peccata ignorantie, dum affirmat dari peccata scientie. Sed sicut Jacobus peccatum scientie idem commemorare voluit, quia gravius peccato nescientis; sic Matth. 19. idem Christus commemorare voluit adulterium mariti, dimissâ uxore non fornicante aliam ducentis, quia gravius adulterio ejusdem, dimissâ uxore fornicante aliam ducentis.

163 3. quia si obicitur aliqua remanet, ex eo quod Matthæus ibi generaliter non asseruerit, mœchari eum qui dimissâ uxore aliam duxerit, sed id tacuerit: alii Evangelistæ, Marcus & Lucas, id non tacuerunt, sed obicitatem sustulerunt, tantâ generalitate exhibendo verba Salvatoris, ut ex his satis intelligatur, mœchari tam eum qui ducit aliam dimissâ uxore fornicante, quam dimissâ non fornicante. Generaliter quippe & absque exceptione Salvator Marci 10. ait: quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupsierit, mœchatur. Et Luc. 16. omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Et qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Quod cum ita sit: qui nos sumus (inquit Augustinus c. 10.) ut dicamus, est qui mœchatur uxore suâ dimissâ alteram ducens; & est qui hoc faciens non mœchatur? Cum Evangelium dicat, omnem mœchari, qui hoc facit. Proinde si quicumque hoc fecerit, id est omnis qui... uxore suâ dimissâ alteram ducit, mœchatur, sine dubitatione ibi sunt ambo, & qui prater causam fornicationis, & qui propter causam fornicationis dimittit uxorem. Hoc est enim: QUICUMQUE DIMISERIT, hoc est OMNIS QUI DIMITTIT. Locus proinde obscurior apud Matthæum explicandus est per clariorum apud Marcum & Lucam, sicut & per concinentem æquè clarum textum Apostoli Rom. 7. & 1. Cor. 7. non clarior per obscuriorem, prout adversarii præcedunt.

Tom. III.

4. difficultatem omnem submovet doctrina Ecclesie, cujus est de vero Scripturæ sensu judicare, juxta Tridentinum sess. 4. Ecclesia verò sic intelligit allatum textum Matthæi, ut per eum Christus non permiserit viro, dimissâ uxore adulterâ, aliam ducere.

164 Quam quidem Ecclesiâ interpretationem genuinam esse, Bellarminus de matrim. c. 16. bene ostendit, observans Dominum Matth. 19. respondisse Pharisæis, qui venerant parati ut eum tentarent, & in sermone caperent. Et quia jam audierant eum in monte quædam discessisse contra libellum repudii, à Moysè in lege concessum, & consequenter etiam contra polygamiâ; interrogaverunt eum, an liceret uxorem dimittere quacumque ex causa, ut nimirum eâ interrogatione impellerent eum ad pronuntiandum aliquid apertè contra legem, & exemplâ Patrum.

165 Quare Dominus, cum videret Auditores incapaces esse, respondit eis præcisè ad interrogata. Quæsierant illi, an liceret uxorem dimittere, nimirum quoad vinculum, quacumque ex causa? Respondit Dominus, non licere quacumque ex causa. Idque probavit, quia non licet dimittere non fornicantem, & aliam ducere. Id quod tam perspicuè verum erat, ut nullo modo negari posset. Utrum autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere? Dominus tunc apertè dicere noluit. Quia hoc altius erat, quam ut ab eis tunc capi posset. Quamquam ex his quæ Dominus dixerat de prima origine instituti matrimonii, facile poterat hoc etiam intelligi. Sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit ut ipsi per se hoc intelligerent, quemadmodum fecit in parabola vineæ, & aliâ sæpè. Et nihilominus domi paulò post (ut Marcus scribit cap. 10.) apertè pronuntiavit, omnem, qui dimittit uxorem, & aliam ducit, mœchari. Hactenus Bellarminus.

CAPUT XXII.

Asserta matrimonii indissolubilitas est de jure divino: probabiliter etiam de naturali.

DE jure divino esse probatur ex Apostolo 1. Cor. 7. præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, &c.

166 Quod probabiliter etiam de jure naturali, ratio est, quia matrimonium ex intentione nature ordinatur ad educationem prolis, non solum per aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Unde de lege nature est, quod parentes filiis thesaurizent, & filii parentum heredes sint. Et idem cum proles sit commune bonum viri & uxoris, oportet eorum societatem perpetuè permanere indivisam, secundum legis nature dictamen, inquit S. Thomas in 4. dist. 33. q. 1. a. 1. Tum quia Tridentinum sess. 24. explicans primam matrimonii institutionem, ait, quod matrimonii perpetuum indissolubileque nexum primus humani generis Parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

167 Ille quippe divini Spiritus instinctus, quo afflatus id pronuntiavit, alius non videretur nisi luminis naturalis, de quo Psal. 4. signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Sic enim Hieronymus intelligit apud S. Thomam in Caena super cap. 19. Matthæi, dum dicit, Christum, cum retulit verba illa Protoperentis, naturalem legem adduxisse. Tum denique quia si matrimonium non esset naturâ suâ indissolubile, naturâ

Stiff 2

suā solubile foret mutuo contrahentium consensu, sicut reliqui contractus: traditioque corporum, sistendo in jure naturali, fieri posset solubiler, sicut traditio aliarum rerum, juxta illud: *res per quas causas nascitur, per eas dissolvitur*. Sed non est ita: imò de traditione corporum in ordine ad generationem, sistendo in jure naturæ, aliter philosophandum est, quàm de traditione aliarum rerum. Aliàs traditio corporum jure naturæ fieri posset in ordine ad usum, non concessio dominio; sicut traditio equi jure naturæ fieri potest in ordine ad usum, dominio illius non concessio. Quemadmodum ergo usus corporum jure naturæ inseparabilis est à dominio, licet usus aliarum rerum ab earum dominio separabilis sit; sic corporum dominium jure naturæ concedi solubiler non potest, licet aliarum rerum dominium sic concedi possit.

- 170 Fateor hoc argumentum principaliter probare naturalem indissolubilitatem matrimonii consummati. Valer tamen etiam pro matrimonio rato, utpote per quod etiam traditur dominium corporum, licet nondum fiat corporum usus. Quod per accidens est. Cùm usus domini, domini naturam non immutat.
- 171 Et confirmatur: sicut ex allatis verbis Protoperentis bene probatur naturalis matrimonii unitas (quòd utique jure naturæ matrimonium esse debeat unius cum una; ita & naturalis indissolubilitas, utpote quam ex iisdem verbis Tridentinum deducit.

CAPUT XXIII.

Matrimonium ratum, non consummatum, solemnem professionem religionis approbata solvitur quoad vinculum, jure divino.

- 172 **Q**uòd solvatur solemnem professionem religionis approbata, expressè declarant SS. Pontifices cap. *verum*, cap. *ex publico*, & cap. *ex parte tua* de convers. conjug. Et cap. *commissum* de sponsal. & matrim. definitque Tridentinum sess. 24. c. 6. *si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterutrius conjugum non dirimi, anathema sit.*
- 173 Quòd autem solvatur jure divino, Doctores communiter affirmant post Abulensem & Scotum in 4. dist. 31. q. un. ubi dicit hoc fieri ex privilegio in favorem religiose professionis à Christo concessio, quòdque Ecclesia nunquam attentasset licentiam alterum ad religionem, altero in sæculo remanente, nisi Christus hoc instituisset.
- 174 Et probatur 1°. quia non solvitur jure Ecclesiastico. Ergo divino. Probat antecedens: quia, ut S. Thomas ait in 4. dist. 38. §. 8. *quidam dicunt, quòd hoc est propter statutum Ecclesie. Sed hoc non sufficit: quia secundum hoc Ecclesia posset etiam contrarium statuere (quòd utique professio solemnem matrimonium non dirimeret) quòd non videtur verum.*
- 175 2°. quia matrimonium, non solum consummatum, sed & ratum, indissolubile est jure divino; eò quòd indissolubilitas ipsi competat ex primæ institutione, quæ usque aded divina est, ut Christus matrimonium ad primævani institutionem suam reducens, absque exceptione ullius hominis dixerit: *quòd Deus conjunxit, homo non separet.*
- 176 3°. ipsamet Ecclesia in cap. *ex publico*, & cap. *ex parte tua* de convers. conjug. declarat, quòd dissolutio matrimonii rati per religiosam professionem fiat, ex sacri Eloquii interpretatione (aut dicitur cap. *ex publico*) & divina revelatione, uti habetur cap. *ex parte tua*.
- 177 4°. in Ecclesia Dei hoc semper observatum

fuit, quòd per religiosam professionem matrimonium ratum, non consummatum solveretur, nec offendi potest hoc per aliquod Ecclesie Statutum, vel per aliquem Canonem, etiam Apostolorum, introductum. Cùm prima introductio, seu institutio nullquam reperitur. Signum est ergo, quòd sit ex institutione Christi, per Ecclesiam & Apostolorum traditionem nobis notificata. Ut enim Augustinus docet l. 4. de bapt. c. 24. *quòd univèrsa tenet Ecclesia, nec Concilii statutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectè sime creditur.*

Quòd autem offendi nequeat hoc per aliquod Ecclesie Statutum introductum, inde patet, quòd antiquissimum Statutum, quod hac de re invenitur, sit Eusebii Papæ, vel (ut alii) Theodori Archiepiscopi Cantuariensis, circa annum 680. dicens, quòd desponsatæ puella licet Monasterium sibi eligeret. At Eusebius, vel Theodorus, non dicit licet, tamquam rem novam statuens; sed licet, tamquam rem antehac licitam declarans. Id ergo antea licitum erat, nec offendi potest, quando licitum esse cœperit.

5°. tamen Pontifices nonnulli (plurimum Juristarum opinionem secuti) arbitrati sint matrimonium ratum, nondum consummatum, auctoritate suâ posse dissolvi; alii tamen S. Bonaventuram, Scotum, & majorem Theologorum antiquorum partem secuti, id se non posse sentire, ut Alexander III. in Append. Concilii Lateran. p. 6. c. 8. ubi reprobat judicium quorundam Prædecessorum, qui judicaverant à se dissolvi posse matrimonium ratum, non consummatum, ideoque illud dissolverant, in casu secundi matrimonii jam contracti & consummati, & dicit, feminam quæ secundo sic contraxit & consummavit, à secundo viro separari debere, & ut ad primum redeat, Ecclesiastica dissolvi compelli, quamvis alii aliter sentiant; aliter etiam à quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum. Et ane Alexandrum III. Nicolaus I. cap. *is qui matrimonium*. 32. q. 8. ait dissolvi non posse matrimonium à sanis contractum, licet alteri superveniat amentia, impotentia, &c. Quæ tamen foret S. Pontifici iustissima causa dissolvendi illud, si per ipsum dissolvi posset. Sed & Innocentius III. relatus à Petro de Sampone apud Fagnanum ad cap. *verum* de convers. conjug. n. 8. & Innocentius VIII. relatus à Panormitano apud Basilium Pontium l. 9. de matrim. c. 3. cum ab ipsis talis dissolutio quaereretur, eam proflus recusarunt. Cùmque Orator Innocentio VIII. allegaret Gloriam, dicentem hoc ab ipso fieri posse, respondit Innocentius: *maledictus, qui se docuit.*

Et Adrianus VI. (teste Dom. Soto in 4. dist. 27. q. 1. a. 4.) rogatus ut super matrimonio rato dispensaret, allegatâ auctoritate Casetani istam auctoritatem ipsi concedentis: miratus Pontifex Theologum hoc sibi persuadere potuisse, tandem respondit, se concedere quantum posset; credere tamen se non posse.

Tandem Paulus IV. anno 1557. rogatus dispensare in simili matrimonio Francisci Montmorantii, & Joannæ Halluyne Pienncæ, clarè significavit se propendere in sententiam, quæ dicit non posse. Convocatis namque sapientissimis Cardinalibus, unâ cum Archiepiscopo Constantino, & Episcopo Antoniello, hunc cum ipsis terminem habuit, teste Joanne Haya, Doctore Parisiensi, qui isti Congregationi interfuit. Pontifex incipit, & argumentum rei proposuit, in hunc sermone: *Fratres & Filii mei, ego sanè vos congregare volui, ut ex vobis id cognoscam, quid exigi non est momenti ac ponderis. Nam videlicet matrimonium, per verba de presenti contractum, ipsi nostra auctoritate dissolvi. Et notate diligenter quòd*

ego dico. Hic enim non agitur questio de verbis futuri temporis, aut de simplici promissione. Nos quaerimus, nunc matrimonium, per verba de presenti contractum, quod est verum matrimonium, & verum Sacramentum, juxta sanctorum Theologorum sententiam, auctoritate nostra dissolvi possit. Intellego cum carnalis nulla intercessit conjunctio. Deinde addidit haec: Ne, quae, vulteneat Praedecessorum meorum facta & exempla, quae eatenus sequi volo, quatenus Scripturae auctoritas, & Theologorum rationes vos ad illud agendum adducunt. Dixit adhuc quod sequitur: Non dubito, quin ego & Deceffores mei errare aliquando potuerimus, non solum in hoc, sed etiam in pluribus aliis rerum generibus: & tamen condemnandi plane non sumus. Nam Deus suam ita regit Ecclesiam, ut illi ad certum tempus abscondat multa, quae tum inde patefacit. Quod Christus ipse satis innuit, cum B. Petro dicebat: quod ego facio, tu necis modo, scies autem postea. Et in alio loco aiebat: adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modum. Quis igitur scit modo, nunc quae reliquis circa indissolubile matrimonii vinculum ante fuerant incognita, per nos Deus apertam in lucem nunc prodi velit? Quamobrem Fratres & Filii mei, omni studio incumbite in illud auxilium, quod a vobis hac in causa expecto. Nec rationem habete illam exempli, quod hic vel ille Deceffor meus possit reliquerit. Ut jam admonui, perspicite, an Deceffores nostri id satis intellexerint, quod de indissolubili vinculo matrimonii disquirimus.

182 Hic confectus, ad Consentinum Archiepiscopum, alias Apostolicum Nuntium apud Imperatorem, sermonem convertit, & ut delibereat precepit.

183 Constantinus ingenti ac industria sua nervos omnes contendit, ut persuaderet matrimonium, de quo agitur, dissolvi nullo modo posse. Pontifex sententiam hanc gratam sibi atque acceptam esse, indicium pluribus ostendit. Consentinum opinando excepit Episcopus nomine Antonellus, vir admodum senex, & veneratione dignus, qui contrariam in sententiam discessit, & paucis decessit, Pontifex posse dissolvere istiusmodi matrimonium. Cui Pontifex respondit, se pro tanta sibi attributa potestate nullas gratias agere. Sed quia Episcopus hic nonnullis B. Thomae testimonio usus fuerat, Pontifex sibi junxit, B. Thomam potuisse, cum esset junior, multa dicere, quae factus cum etate doctior, revocaverat. Insuper B. Paulum induxit, dicentem: eum esse parvulum, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus... quando autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli. Deinde addidit: ego non sine causa vos hac de re moneo, sed at ex his, qui deliberrari sunt, nullus fundamentum in his rebus, quas S. Thomas, cum esset junior, docuerit, constituat.

CAPUT XXIV.

Matrimonium ratum, quoad vinculum probabilem dissolvi nequit auctoritate Pontificia.

184 Hic in re Theologiam Sanctorum tradentes, S. Thomam sequimur in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. quaestione. 1. ad 31. cum Theologis communis, & SS. Pontificibus Nicolao I. Innocentio III. & VIII. Alexandro III. Paulo IV. & Adriano VI. cap. praecedenti relatis. Nec verò Alexander III. in Appendice Conc. Lat. p. 6. c. 8. negans primum matrimonium dissolvi posse propter consummationem secundi, quamquam aliter a quibusdam Praedecessoribus suis sit aliquando iudicatum, agit de primo matrimonio consummato. Cum ostendit nequeat istos Praedecessores ipsius censuisse matrimonium contummatum à se dissolvi posse.

185 Itaque probatur assertio. Quia in jure naturali & divino (unde ex dictis provenit indissolubi-

litas matrimonii rati) Pontifex dispensare non potest, cap. sunt quidam 25. q. 2.

Nec satisfit dicendo, id quidem non posse jure ordinario: sed ex speciali Christi commissione & privilegio, quando obligatio juris divini & naturalis pro fundamento habet actum humanum, uti habet in presenti. Quamvis enim specialis illa Christi commissio ex perpetuo Ecclesiae sensu & traditione locum habeat in votis simplicibus, non religiosis; nullo sufficienti fundamento demonstratur locum habere in matrimonio rato, magis quam in consummato; tamen obligatio illius pro fundamento aequè habeat actum humanum, quam obligatio illius.

Imò contrarium ostenditur, tum ex cap. inter corporalia de translat. Episc. ubi sic: Omnipotens Deus dissolutionem carnalis conjugii, quod est inter virum & feminam, suo tantum judicio reservavit. Ejus proinde vinculum homo dissolvere nequit, cap. 17. eod. tit. Ubi de rato matrimonio, non consummato, sermone esse contextus manifestat. Tum ex cap. si quis matrimonium 32. q. 2. & cap. hi qui ibid. q. 7. ubi dicitur, matrimonium ratum à Pontifice dissolvi non posse ob amentiam, vel impotentiam supervenientem. Non apparet autem cur ista non foret justa causa dissolvendi, si penes Pontificem foret hoc faciendi potestas. Tum denique ex cap. ex parte de convers. conjug. ubi Innocentius III. dicit, matrimonium ratum solum posse dissolvi ex divina revelatione, id est, ut ibidem exponit, ex causa ingressus religionis. Non igitur ex dispensatione Pontificis.

Satisfit argumentis in contrarium.

Objicies 1. multi Pontifices de facto dispensaverunt in matrimonio rato, ut Martinus V. & Eugenius IV. (teste D. Antonino) Paulus V. Pius IV. Gregorius XIII.

Respondet inde confici oppositae sententiae probabilitatem, ob tantorum Pontificum auctoritatem, qui nisi eam probabilem censuissent, non praecassent. Nosstram tamen assertionem aliis Pontificibus n. 184. relatis vitam probabiliorem, talemque nobis videri, tum ob rationem à nobis exhibitam. Tum quia praesens questio resolvenda non est ex factis Romanorum Pontificum, nisi quatenus Scripturae auctoritate, vel Theologica ratione probantur, uti Paulum IV. supra monentem audivimus.

Objicies 2. ista potestas necessaria est Ecclesiae, ad occurrendum gravissimis malis, regnorumque perturbationibus, quae per Pontificiam matrimonii rati dissolutionem subinde sedari possunt.

Respondet potestatem solvendi matrimonium ratum, Ecclesiae non magis necessariam esse, quam potestatem solvendi matrimonium consummatum. Per cuius dissolutionem aequalia vel majora subinde mala sedari possent, uti non ita pridem Orbis ingemiscens vidit in matrimonio Henrici VIII. Angliae Regis cum Catharina Austriae, cujus dissolutione impedita fuisset defectio totius Anglicani regni à fide Catholica.

Objicies 3. Ecclesia per solemnem professionem religionis approbata solvere potest matrimonium ratum. Igitur & per Pontificiam dispensationem.

Respondet negando antecedens: neque enim matrimonium ratum per solemnem professionem religionis approbata dissolvitur jure Ecclesiastico, sed divino. Neque professio solemniter illud dissolvit, in quantum solemniter est solemnitate per Ecclesiam inducta, sed in quantum est immobiliter religiosa, & perpetua, tam ex parte Religiosi per eam se Deo immobiliter ac perpetuo tradentis,

quàm ex parte Ecclesiæ, seu Dei per Ecclesiam traditionem illam in perpetuum acceptantis. In eoque S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. art. 3. discrimen constituit inter votum solemne & simplex, quod in voto simplici non sit actualis traditio, sed promissio dumtaxat proprii corporis, nec proinde simplici castitatis voto ligatus, proprii corporis amiserit potestatem seu dominium; sed per votum solemne homo (inquit) sui corporis amiserit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens, quam traditionem Deus per Ecclesiam immobiliter, sive in perpetuum acceptat. Et idem voto solemni Christus vim tribuit matrimoniorum ratum dissolvendi, potius quàm simplici, sicut eadem vim tribuit matrimonium contrahendum dirimendi, potius quàm simplici. Ut enim S. Thomas ibidem, homo sui corporis potestatem amplius non habens, non potest ipsum tradere in potestatem uxoris, matrimonium contrahendo.

194 Obijcies 4°. Ecclesia dispensare potest in voto solemni castitatis religiose. Igitur & in matrimonio rato. Consequentia bona est, quia solemne votum religiose castitatis fortius ligat, quàm matrimonium ratum (utpote quod per illud dissolvitur) si ergo Ecclesiastica dispensatio solvere potest illud, solvere potest & istud, secundum vulgatum istud: *si vinco vincentem te, à fortiori vinco te*. Probatur itaque antecedens, quia votum solemne à simplici (in quo Ecclesia dispensare potest) non differt nisi per solemnitatem. *Solemnitas autem voti est ex Ecclesiæ Constitutione, uti dicitur cap. quod votum de voto in 6. Quemadmodum verò in sua Constitutione, sic in eo quod ex sua est Constitutione, Ecclesia dispensare potest.*

195 Respondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 88. a. 11. in corp. probabilius esse, quod in voto solemni religiose castitatis Ecclesia dispensare non possit. Quia per illud Religiosi corpus est immobiliter traditum Deo, ab eoque in perpetuum per Ecclesiam acceptatum. Quod autem est immobiliter acquiritum Deo, ipsi non potest per Ecclesiam subtrahi; sicut quod per matrimonium consummatum, est immobiliter traditum uxori, ab eaque acceptatum, non potest uxori per Ecclesiam subtrahi. Propter quod cap. *cum ad Monaster.* de stat. Monach. Innocentius III. dicit, quod *custodia castitatis ita est annexa regale Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*. Quo non solum significat, Monachum, quoadmò manet Monachus, ad ducendum uxorem non posse dispensari; hoc enim falsum est, si tota solemnitas religiose castitatis sit ex Constitutione Ecclesiæ. Quia eo dato Religiosus, manens per votum non solemne Religiosus, Ecclesiæ dispensatione poterit uxorem ducere. Neque enim solemnitas Ecclesiastica de essentia est castitatis religiose, ut contat in religiose castitate Scholarium Societatis Jesu.

196 Ad probationem antecedentis, dicendum, Summum Pontificem dispensare posse in votis solemnibus religionis, secundum quod solemnitas sunt; non secundum quod immobiliter religiose sunt. Vel dic, in solemni religiose castitatis voto duplicem esse considerandam solemnitatem: una est primaria, quæ Religiosus immobiliter & in perpetuum Deo, per Ecclesiam id acceptanti, se perfecte & totaliter tradit; altera secundaria, consistens in variis conditionibus ad illius traditionis legitimitatem ab Ecclesia requisitis. Et ista est quæ dependet à Constitutione Ecclesiæ, non ista, positâ semel Ecclesiæ acceptatione. Quemadmodum enim ad solemnitatem matrimonii carnalis varias condiciones Ecclesia requirit; sic & ad solemnitatem matrimonii spiritualis, requirit v. g. Novitiatûs annum, talem ætatem, quod usque ad

mortem professio fiat in religione approbata, &c. Et sicut positâ conditionibus ab Ecclesia requisitis, carnale matrimonium per Ecclesiam dispensationem nequit dissolvi; ita nec matrimonium spirituale. Denique sicut carnale matrimonium indissolubile non est, nec ratum, nisi accedat consensus, & acceptatio comparis; ita nec spirituale, nisi accedat consensus, & acceptatio Dei per Ecclesiam sponfam suam acceptantis. Gratis autem dicunt aliqui, quod Ecclesia non acceptet illam Religiosi traditionem simpliciter & absolute, sicut fit à Religiosis simpliciter & absolute, sed secundum quid, ut quædam ipsa per Summum Pontificem dispenset. Cum istius limitationis nullum appareat fundamentum in religiose professione solemni. Imò in dicto cap. *cum ad Monasterium* appareat declaratio Ecclesiæ in contrarium. Quod si in votis simplicibus limitatio ista subintelligatur, hoc ex perpetua & constanti Ecclesiæ praxi habetur. Non fuit autem similis perpetua & constantis Ecclesiæ praxis pro religiose professione solemni. Neque enim perpetua, & constanti Ecclesiæ praxi S. Thomas, cum famosis aliis Doëtoribus, variisque Pontificibus contradixisset, si talis fuisset.

Et quid est quod simplex castitatis votum, e. 197 tiam Scholarium Societatis, ex communi sententia Doëtorum ejusdem Societatis, vim non habet dissolvendi matrimonium ratum, ante contractum, sicut vim habet solemne votum religionis, nisi quia illud non est ex divina institutione perpetuum & immobile; sicut illud tale est, positâ semel Ecclesiæ acceptatione? Certè si illud non foret à Christo taliter acceptatum, non magis accepisset vim dirimendi matrimonium ratum, ante contractum, ex divina institutione perpetuum, quàm illud (neque enim verisimile est quod ex divina institutione superaret firmitatem matrimonii rati, ex divina institutione perpetui, nisi ipsum foret ex divina acceptatione & institutione perpetuum;) accepit verò vim istam à Christo, potius quam illud. Signum est ergo quod potius sit simpliciter & absolute, ex divina institutione, perpetuum, quàm illud. Unde per illud Religiosus censetur in perpetuum absolute civiliter mortuus. Et ista est ratio congruentis, propter quam Christus dictam vim ipsi tribuit. Eò quod utique per matrimonium ratum conjuges inter se non conjugantur nisi civiliter; per religiosam autem professionem solemnem civiliter moriantur. Congruum autem fuit civilem conjunctionem solvi per civilem mortem; sicut carnalis conjunctio matrimonii consummati per carnalem, seu naturalem mortem solvitur.

CAPUT XXV.

Impedimenta matrimonii impedientia.

Duplicis generis sunt impedimenta matrimonii, videlicet impedientia & dirimentia. *Impedientia* sunt quæ reddunt illud illicitum, non invalidum. *Dirimentia*, quæ ipsum necdum illicitum, sed & invalidum efficiunt.

Olim varia fere impedimenta matrimonii impedientia. Sed vel à Tridentino, vel à consuetudine sublata sunt, exceptis quatuor, quæ comprehenduntur hoc versu: *Ecclesiæ vetitum, votum, sponsalia, tempus.*

Primum proinde impedimentum impediens est *Ecclesiæ vetitum*, seu interdictum, quo scilicet Tridentinum prohibet, ante factas proclamationes matrimonium inire; vel quo Juxta Ecclesiasticus idipsum vetat fieri, donec plenior de impedimentis notitia accesserit.

Secundum est *votum simplex castitatis*, vel ingrediendæ religionis. Graviter enim peccat, qui, postquam simplici se continentis, vel religiosus

CAPUT XXVII.

Impedimentum erroris, & conditionis.

ingrediendæ voto obstrinxit, illius exsolvendi impedimentum, per matrimonium, voluntariè affumit, ut probat Augustinus episcopus. 70. ad Bonifacium Comitem. Unde Apollotus 1. Timoth. 5. viduas, post fidem Deo datam, nubere volentes, dicit habere damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt.

202 Tertium est impedimentum *sponsalium*. Quo (jure naturali) quilibet prohibetur fidem alteri danti infringere, nisi persona, cui data est, voluntariè cedat juri suo, vel juxta alia subit causâ contraveniendi.

203 Quartum impedimentum est *temporis feriatæ*, id est intra quod Ecclesia prohibet matrimonia solemnia. Circa quod notanda sunt verba Tridentini sess. 24. de reform. c. 10. *ab Adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniæ; & à feria 4. Cinerum usque in octavam Paschæ inclusivè, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari S. Synodus præcipit.* Ubi quia solum mentio fit *solemnium nuptiarum*, plerique Doctores censent, his diebus absolvi non prohiberi nuptias, sed solemnæ dumtaxat, id est cum solemnâ benedictione, solemnæque sponsæ ad ædes sponsi traditione, cum pompa, choris, canticis, &c. Ita Glossa in cap. *Capellanus* de feriis, Paludanus, Cajetanus, Sylvester, Navarrus, Sanchez, Coninck, Bonacina. Sed hic bene monet sequendam hæc in re locorum consuetudinem.

CAPUT XXVI.

Impedimenta dirimentia in communi.

204 Sunt quatuordecim hæcæ verbis comprehensa.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sit affinis, si foris coire nequibus.

Duo sequentia Tridentinum jure novo adjecit:

Si Parochi & displicitis desit præsentia testis, Raptivè sit mulier, nec loco reddita tunc. Hæc faciendæ videntur, facta retrahant.

205 Præter allata impedimenta (à Concilio Tridentino statuta) nulla alia sunt, etiam in Gallia, quæ Matrimonii Sacramentum, vel etiam contractum, invalidum reddant coram Deo, vel Tribunali Ecclesiastico; sed ad summum civiliter, coram Judice Civili, quatenus ex ipso non conceditur civilis actio, nec civilis oritur obligatio, neque civilia illa jura præteriri possunt, uti cap. 9. dictum est.

206 An verò (præscindendo à questione de facto) Principes sæculares inducere possint nova impedimenta, matrimonii contractum irritantia? Respondendo id posse quoad effectus civiles, juxta dicta ibidem. Quoad substantiam & firmitatem contractus coram Deo, id posse negat Zypæus, & est sententia communior inter Doctores, ex quo matrimonium est Sacramentum (tametsi secus sentiant Petrus & Dominicus Soto, Ruardus Tappereus, Albertus Pighius, Petrus de Marca, Layman, Gonet, D. Gerbais, Joannes Baptista du Hamel, &c.) sive potestas illa Principibus sublatâ fuerit Evangelicâ lege, dum matrimonii contractum nobilitavit Sacramenti dignitate: sive Ecclesiasticâ lege, declarante causas matrimoniales ad Judices Ecclesiasticos pertinere; in omnibus proinde Christi fidelibus ab Ecclesiâ Constitutionibus pendere. Quod totus Christianus Orbis adeo credit, ut circa hoc omnes passim Christiani Principes & Magistratus tanti ponderis potestatem (exceptis solum effectibus civilibus à multis sæculis Ecclesiæ reliquerint.

207 **T**Riplex est error, personæ, qualitatis, & conditionis. *Error personæ*, est quando quis existimans se contrahere cum una persona, v. g. cum Rachele, contrahit cum alia, v. g. Jacob cum Lia. *Error qualitatis*, sive accidentium personæ, est quando quis existimans se contrahere cum divite, nobili, formosa, virgine, reverâ contrahit cum inope, ignobili, deformi, corrupta. *Error conditionis*, est quando quis existimans se contrahere cum persona libera, contrahit cum serva, id est cum mancipio. Neque enim *servi* nomine hic veniunt famuli & ancillæ nosstrates, suas operas & obsequia aliis elocantes.

Error itaque matrimonium dirimens, non est error qualitatis, sed error personæ, vel conditionis. Quod enim *qualitatis error* matrimonium non dirimat, ratio est, quia matrimonii contractus versatur circa personas, non circa personarum qualitates; eoque errore non obstanti, adeit verus & absolutus consensus circa personam præsentem.

Nec refert, quod Titius in eam non consentiret, si sciret esse corruptam, pauperem, iracundam, &c. Hoc enim non tollit absolutum hic & nunc consentium in personam præsentem; sed tantum tolleret, posita illâ conditione, id est scientiâ qualitatis.

Duo tamen casus excipiendi sunt. Primus est, quando quis explicitè vel implicitè intendit non contrahere, si talis qualitas non inest personæ, cum quâ contrahit. Quia non subsistente conditione, mente vel exteriori significatione apposita contractui, contractus non subsistit.

Dixi *explicitè vel implicitè*. Parum enim refert, quod ejusmodi conditio explicitè adjecta censetur. Unde Doctores Salmanticensis apud Basilium Pontium rectè censuerunt, nullum fuisse matrimonium puellæ, quæ frequenter declaraverat se malle mori, quam matrimonium inire cum aliquo ex sanguine Judæorum oriundo. Et postea, sponso protestante se non descendere ex sanguine Judæorum, ipsum duxerat. Quo errore postea deprehensa, reclamavit puella, & matrimonium judicatum est nullum.

Secundus casus est, dum error qualitatis tran- sit in errorem personæ. Quod contingit quotiescumque qualitas, circa quam erratur, determinat certam aliquam personam, distinctam ab ea quæ præsens est, ut dum quis intendens contrahere cum filia Titii, Provincia Præsidis v. g., contrahit cum ea quæ se dicit filiam ipsius, cum non sit. Tunc enim non consentit in personam præsentem, sed in aliam, ab ipsâ divertam. Ita Navarrus, Sanchez, Bonacina, &c.

Quod autem *error personæ* matrimonium dirimat, est de jure naturæ, & habetur 29. q. 1. per totam. Quia qui circa personam præsentem errat, in eam non consentit, imò de ea ne cogitat quidem, uti patet in Jacob, primitus non consentiente in Liam, sed in Rachelem. Consensus verò in personam est de essentia matrimonii.

Nec refert quod Titius, per errorem contrahens cum Caja, putans esse Titiam, sic animo affectus sit, ut si sciret esse Cajam, cum ea nihilominus contraheret. Quia ex hoc non probatur velle hic & nunc contrahere cum Caja, sed id voluit, si sciret, &c. Si tamen vellet ipso actu contrahere cum persona præsentem, quæcumque illa sit, validum hæud dubiè foret matrimonium, ob sufficientem consentiam.

215 Denique error conditionis servilis matrimonium dirimit inter liberum & servam, vel liberam & servum, cap. *vult* de conjug. servor. Non tamen inter duos servos. Servus namque valide contrahit cum serva, quam putat esse liberam, cap. *siquis*, & cap. *ad nostram* tit. cod. Sed & si liber contraheret cum serva, sciens conditionem servitutis ipsius, valeret matrimonium, cap. *vult* citato.

CAPUT XXVIII.

Impedimentum voti.

216 **N**omine voti hic intelligitur solemnne castitatis votum, quod emittitur per professionem religionis approbatam, vel sacri Ordinis susceptionem. Utrumque enim matrimonium dirimit. Clement. un. de consanguin. Et qui cum tali voto contrahit, excommunicationem latae sententiae incurrit. Ibidem. Vide Tridentinum sess. 24. de Sacram. Matrim. can. 9. Et quia vota simplicia, quae post biennium Novitatus emittuntur in Societate, verè efficiunt Religiosos, ipsa etiam subsequens dirimunt matrimonium. Gregorius XIII. in Bulla *ascendente Domino*. Imò solemnne religionis votum tanto privilegio decoratum est à Christo, ut si emittatur post matrimonium ratum ante consummationem, illud sic dissolvat, ut, secunda professione, conjux in saeculo superflua ex tunc aliud matrimonium contrahere possit, priorè conjugè in Monasterio vivente. Tridentinum ibidem can. 6.

217 Non potest tamen ad alias nuptias convolare, nisi post ipsius professionem. Et ideo favore religionis conjugatus conceduntur duo menses (velut Novitatus quidam) post contractum de praesenti matrimonium, ad deliberandum de religionis ingressu; intra quos, is qui deliberat, comparati petenti non tenetur reddere debitum, nec matrimonium consummare, potestque, comparate invitata, Monasterium ingredi, quamdiu non consummavit, cap. *verum*, cap. *ex publico*, & cap. *ex parte* de convers. conjugat. Id tamen privilegium non competit voto emisso per susceptionem Ordinis sacri. Extrav. un. Joan. XXII. de voto. Nec competit supradictis votis simplicibus Societ. Vaquez, alique passim Soc. Scriptores. Ratio est, quia vota illa non faciunt immobiliter Religiosum. Et alias Religiosus Societatis, post illa dimissus, vivente uxore (cum qua ante Societatis ingressum matrimonium contraxerat, sed non consummaverat) cum alia matrimonium contrahere possit. Ex quo turbae & scandala frequenter sequuntur. Quia, ob frequentem dimissionis usum, casus iste frequenter accedere possit. Et ideo cum Frater Avila, temporalis Coadjutor, post matrimonium ratum, tempore S. Ignatii fuisset Societatem ingressus, fuit Romae solemniter professus, ut matrimonium illud dissolveretur.

CAPUT XXIX.

Impedimentum cognationis.

218 **T**riplex est cognatio, naturalis, spiritualis, legalis. *Cognatio naturalis*, seu consanguinitas, est propinquitas duorum, vel plurium, ab eodem communi stipite per carnalem generationem descendentium. *Cognatio spiritualis* est propinquitas jure Ecclesiastico inter personas aliquas introducta, ratione Baptismi, vel Confirmationis, vel Pœnitentiae. *Cognatio legalis* est propinquitas personarum ex adoptione proveniens, per quam persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, licetque tranfit in potestatem adoptantis, ut ei tanquam hæres succedat.

§. I.

Cognatio naturalis.

219 **I**n cognatione naturali stipex vocatur illa persona, ex qua aliqui ducunt originem, ut pater respectu duorum fratrum, avus respectu filiorum fratrum, &c.

220 Distinguitur verò consanguinitas per lineas & gradus. *Linea consanguinitatis*, est ordinata collectio personarum consanguinitatem inter se habentium. Gradus nomine intelligitur distantia personarum consanguinearum à communi stipite. Unde tot sunt consanguinitatis gradus, quot gradus distantiae à communi stipite. Persona proinde, quae stipes dicitur, gradum aliquem non facit. Quippe nemo à seipso distare dicitur.

221 *Linea est duplex, recta & transversa, seu collateralis.*

222 *Linea recta*, est collectio personarum, quarum una mediata vel immediata descendit ab alia, v. g. in qua filius comparatur ad patrem, avum, &c.

223 *Linea transversa*, est collectio personarum, quarum una, nec mediata, nec immediata descendit ab alia, v. g. in qua frater comparatur ad fratrem.

224 Ad faciliorem computationem graduum consanguinitatis tres statuuntur regulæ, una pro linea recta, duæ pro transversa.

225 Pro linea itaque recta unica utroque Jure, Canonico & Civili, regula statuitur ista: *tot sunt in linea recta gradus, quot persone, una dempta*. Et ideo pater & filius consanguinei sunt in primo gradu, Avus & nepos in secundo. Proavus & pronepos in tertio. Abavus & abnepos in quarto.

226 Pro linea transversa duæ sequentes regulæ statuuntur Jure Canonico. Prima: *in regula transversa aequalis* (id est in qua personæ consanguineæ aequaliter distant à communi stipite) *quot gradibus singule in linea recta distant à communi stipite, eosdem distant inter se*. Unde quia fratres & sorores uno tantum gradu à patre suo, vel matre, distant in linea recta, uno etiam tantum gradu distant inter se; atque ideo inter se consanguinei sunt in primo gradu; filii verò fratrum, vel sororum, in secundo. Quia in linea recta duobus gradibus distant à communi stipite. Et sic de aliis.

227 Secunda regula: *in linea transversa inaequalis* (id est in qua personæ consanguineæ inaequaliter distant à stipite communi) *quot gradibus persona remotior distat à communi stipite, eosdem gradibus ipsa persona distant inter se*. Unde avus à filio sororis suæ distat in secundo gradu: quia filius sororis suæ (quæ est persona remotior à communi stipite, scilicet patre avi) duobus gradibus distat à communi stipite, eò quod in linea recta duæ tantum sint personæ, dempto patre avi, scilicet mater (quæ soror est avi) & filius ipsius.

228 Gradus tamen lineæ transversæ aliter computantur Jure Civili: quot enim gradibus à communi stipite distat, totidem simul sumptis omnes distant inter se, secundum Jus Civile. Sicque duo fratres, quia singuli uno gradu distant à communi stipite, se contingunt in secundo gradu, alter verò eorum cum filio alterius in tertio gradu, & sic deinceps. Eò quod utique Lex Civilis spectet translationem hereditatis: quæ cum transferri nequeat nisi ab una persona in aliam; ideo Jus Civile non constituit duas personas in uno gradu lineæ transversæ, sed numerat personas singulas, ita ut quot personæ sunt, dempto stipite, tot sint gradus in linea transversa. Jus verò Canonicum duas personas in uno gradu constituit, quia spectat matrimonium, quod sine duobus

bus personis stare non potest. Alexander II. cap. ad Sedem 35. q. 5. ubi propterea dicit, quod duo gradus legales, unum gradum canonicum constituunt. Fratres itaque, qui secundum seculares leges dicuntur in secundo gradu, juxta Canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic numerantur in quarto, hic computantur in secundo. Nepotes vero, qui in sexto ibi, illic numerantur in tertio.

227 Confanguinitas itaque olim quidem matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum; sed jure novo Concilii tam Lateranensis IV. quam Tridentini solum dirimit usque ad quartum inclusive. Et in primo quidem gradu linea recta valde probabiliter illud dirimit jure naturali, prout insinuat Ambrosius epist. 66. ne pater accipiat filiam suam in uxorem, interdictum est jure naturali. Eo quod conjuges aequalem habeant potestatem dominativam in mutua corpora; jure vero nature indecens videatur, quod filia potestatem habeat dominativam in corpus patris, aequalem cum patre: utique istius potestatis in ordine ad generationem resistere videtur pudor à natura impressus, qui & offendit turpe esse, quod filia revelet turpitudinem patris sui in actu conjugalium, excepto saltem casu metaphysico necessitatis extremæ, quo genus humanum aliqui perire oportet. Quod quia falso exillimarunt filia Loth, post eversionem Sodomorum, à Chrysolomo excusantur in eo quod patrem suum ebrium cognoverunt.

228 Idem aliqui probabiliter docent de primo gradu lineæ transversæ, sive de matrimonio inter iratrem & sororem; tamen si oppositum videatur probabilius. Alias Deus humanum genus non sic instituit, ut statim ab initio necessarium fuisset matrimonium inter fratres & sorores; ut necessarium fuit inter filios & filias Adam.

229 Siquis objiciat, turpe esse, quod frater revelet turpitudinem fororis suæ. Respondeo turpitudinem istam non habituram locum in statu nature integræ. In hoc tamen statu nature corruptæ, Gentiles solius luminis nature ductu matrimonia fororum cum fratribus abhoruerunt. Et Tertullianus Apolog. c. 9. Gentilibus probro verit, quod Jovis exemplo incestuosi forent, sorores suas duccendo, uti Jupiter Junonem sororem suam duxit. Sed & Augustinus lib. 15. de Civit. Dei c. 16. dicit, quod etiam apud quosdam Gentiles perverfis legibus permittantur fraterna conjugia; melior tamen consuetudo ipsam malis exhorere licentiam, ita ut vel ipse Lucretius, & passim Poetæ incestos appellent partus fororum ex fratribus; & Lucianus in Necromantia connubia fratrum cum fororibus nefanda apud inferos haberi non dubitet. Propter quod etiam Innocentius III. cap. gaudemus de divort. decernit, infideles, ad fidem conversos, separandos non esse à matrimonio tempore infidelitatis contracto in secundo gradu consanguinitatis, & deinceps. Sed nihil simile dicit de primo gradu.

§. II.

Cognatio spiritualis.

230 Secundum Tridentinum sess. 24. c. 2. de reformatione matrimonii cognatio spiritualis dirimit matrimonium inter baptizatum & baptizantem, baptizatumque patrem & matrem. Necnon inter suscipientes de baptismo, & susceptum, susceptique patrem & matrem, non ultra. Et idem proportionaliter statuit de cognatione, quæ ex Confirmatione contrahitur, quam dicit matrimonium solum dirimere inter confirmantem & confirmatum, confirmatque patrem & matrem, suscipientemque de Confirmatione, susceptique patrem

Tom. III.

& matrem. Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

Præterea idem Concilium ibidem statuit, ut unus tantum, sive vir, sive mulier... vel ad summum unus & una baptizatum de fonte suscipiant. Et ut Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab eis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admitat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spirituales nullo pacto contrahant. Ex quibus

Sequitur 1°. inter susceptorem & susceptorem non exurgere spiritualis cognationis impedimentum. 232

2°. baptizatum inire posse matrimonium cum foreore patris sui. 233

3°. Parochum committere incestum, si desiderio, vel opere, peccaverit cum matre infantis à se baptizati. 234

4°. baptizatum scienter (absque necessitate) propriam prolem, contrahere spirituales cognationem cum uxore sua, impediendam ipsam à petitione debiti. 235

Dixi absque necessitate: quia in mortis articulo, quando alius non reperitur, qui baptizes, pater aut mater, tunc baptizando, nullam contrahunt cognationem, quæ matrimonium suum impediatur, uti declarat Rituale Pauli V. Eam tamen contrahit baptizatus prolem suam illegitimam ex fornicatione susceptam. Quia in Tridentino nulla invenitur exceptio, nisi respectu patris, vel matris, prolem ex matrimonio susceptam in necessitate baptizantis. Fagnanus ad cap. veniens de cogn. spir. Et quia fraus & dolus nemini debet patrocinari, si fraudulenter quis baptizaverit prolem suam ex fornicatione susceptam, ut liberaretur à promissione ducendi matrem, non idem liberaretur ab obligatione istius promissionis, sed teneretur petere dispensationem.

Sequitur 5°. in casu quo plures tangunt baptizatum, si nullus eorum in patrum designatus sit à parentibus, vel saltem à Parocho (cujus est in defectum parentum designare) nullum ex ipsis contrahere spiritualis cognationis impedimentum, uti colligitur ex allatis verbis Tridentini: si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint, spirituales cognationem nullo modo contrahant. Si tamen plures quam unus & una designati fuerint, nec appareat quis prior sit designatus, omnes contrahunt cognationis impedimentum, uti S. Congregatio respondit apud Fagnanum ad cap. ex litteris de cognat. spir.

Sequitur 6°. in casu quo designatus per procuratorem levat infantem, cognationem spirituales à procuratore non contrahi, utpote non designato, nec levante nomine suo, sed patris designati. An vero designatus, per procuratorem levans, contrahat impedimentum cognationis? Negant aliqui, ad id requirentes actionem personalem. Sed S. Congregatio Concilii declaravit contrahere, ut videre est apud Fagnanum ad cap. veniens de cognat. spir.

Ex collatione etiam Sacramenti Pœnitentiæ exurgit cognatio spiritualis inter Confessarium & filium vel filiam confessionis, quæ licet non sit impedimentum matrimonii, facit tamen ut accessus Confessarii ad istam confessionem habeat rationem eujusdam iunctis, necessario in confessione exprimentam. Quia, ut Synmachus dicit can. omnes 30. q. 1. omnes quos in pœnitentiâ suscipimus, isti nostri sunt spirituales filii, ut & ipsi quos vel nobis suscipimus, vel urine merisimi vocabulo moti

T III

gentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Sylvester quoque docens admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus, causa fornicationis, ad suam penitentialem accedat. Quia scriptum est: omnes qui in penitentia suscipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptismo suscipi. Unde S. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. a. 2. ad 8. per penitentiam (inquit) contrahitur quoddam socius inter Sacerdotem & mulierem consentientem, simile cognitioni spirituali (quæ contrahitur per baptismum) ut tantum peccat eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua spiritualis filia. Et hoc ideo quia maxima familiaritas est inter Sacerdotem & consentientem, & ex hoc ista prohibitio est inducta, ut tollatur peccandi occasio.

§. III.

Cognatio legalis.

239 **D**irimit matrimonium 1°. inter adoptantem & adoptatum, ejusque descendentes & adoptantis ascendentes usque ad quartum gradum. 2°. inter adoptatum & filios naturales adoptantis. 3°. inter uxorem adoptati & adoptantem, & inter adoptatum & uxorem adoptantis. Et ista dirimens cognatio, sicut & prima, est perpetua; sed secunda solum subsistit durante adoptione, & quamdiu filius naturalis in potestate est patris; alias non cap. unico de cognat. legali.

240 **A**dverte tamen, quod licet aliqui velint hoc impedimentum exurgere non solum ex adoptione perfecta, per quam persona extranea, sui juris exiitens, Principis rescripto in alterius veluti patriam transit potestatem, & in familiam ipsius; verum etiam ex imperfecta, per quam persona extranea, in potestate sui patris exiitens, ab alio in filium vel filiam adoptatur, sic tamen ut ex patris vel avi potestate non egrediatur, nec necessarius sit hæres ex testamento patris adoptantis, sed tantum jus habeat ipsi ab intestato succedendi; nec Principis requirit potestatem, sed à Magistratu fieri potest. Probabilius tamen Sylvester, Petrus Ledesma, Valquez, & alii censent hoc impedimentum solum exurgere ex adoptione perfecta, cõ quod matrimonii impedimenta dirimenda in dubio amplianda non sunt, sed potius restringenda, & adoptati per imperfectam adoptionem solum imperfecte gerant similitudinem filii naturalis, hoc ipso quod non transeunt in potestatem & familiam adoptantis.

CAPUT XXX.

Impedimentum affinitatis.

241 **A**ffinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, sive illa licita fuerit, sive illicita. Cujus ratio est, quia cum vir & femina per copulam carnalem fiant una caro; consanguinei unus sic pertinent ad alterum, ut femina fiat affinis consanguineis viri, & vir affinis consanguineis femine; in eodem gradu, in quo ille vel illa consanguineus est, vel consanguinea cum iisdem. Unde per carnalem copulam Titii cum Caja, consanguinei Cajæ in primo, secundo, tertio gradu, &c. sunt affines Titii in primo, secundo, tertio gradu, &c. Consanguinei tamen Cajæ non sunt affines consanguineis Titii. Quia illi soli sunt affines, quorum unus per copulam factus est una caro cum consanguineo vel consanguinea alterius. Cujus defectu pater & filius, ducere possunt matrem & filiam, duo fratres duas sorores, & Titius, qui duxerat Cajam, sororem Sempronii, post mortem Sempronii ducere potest viduam ipsius. Quia Titius per copulam habitam cum Caja, factus est quidem affinis cum fratre Cajæ, aliisque consanguineis ipsius, sed non cum affinibus Cajæ; vidua autem fratris

Cajæ solum est affinis Cajæ, non consanguinea. Et hoc est quod dicitur: affinitas non parit affinitatem: id est, non ideo efficitur affinis consanguineis tuis, quia efficitur affinis tibi; nec per consummationem matrimonii Titii cum sorore mea efficitur affinis consanguineis Titii, sed affinis Titio dumtaxat.

Porro gradus affinitatis eodem modo computandi sunt, quo gradus consanguinitatis; sic tamen ut in arbore affinitatis, stipes, seu principium affinitatis, sit duplex illa persona, per carnalem copulam una caro facta; & in linea recta ejusdem affinitatis sint ascendentes & descendentes personæ, quacum altera facta fuit una caro. Ascendentes quidem, pater, avus, abavus ipsius, &c. descendentes verò, ipsius filii, nepotes, abnepotes, &c. In linea verò transversa sint ipsius fratres & sorores, cognati & cognata, &c.

Necessaria verò est ad inducendam affinitatem, 243 copula perfecta per commixtionem femininam; necessaria proinde effusio feminis intra vas debitum femine: utpote sine qua fieri nequeant una caro. Quod est fundamentum affinitatis. Quæ proinde non provenit ex sola copula sine dicta feminatione; neque ex copula præputera & sodomitica; neque ex matrimonio rato, non consummato.

Affinitas itaque ex copula licita, seu conjugali, 244 matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusivè; ex illicita, usque ad secundum inclusivè, ut præscribit Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 4. Unde Titius, qui sponsalia contraxit cum Caja, & postea fornicatus est cum sorore ipsius, neutram ducere potest. Non Cajam, ob impedimentum affinitatis in primo gradu contractum per fornicationem cum sorore ipsius. Neque ipsius sororem, ob impedimentum publicæ honestatis, ex sponsalibus validis cum Caja ipsius sorore.

In nullo tamen gradu linea transversa affinitatis matrimonium dirimit jure naturæ, nec divino; sed Ecclesiastico dumtaxat; in quo Ecclesia potest dispensare: prout colligitur ex eo quod in lege veteri, frater post mortem fratris, absque liberis defuncti, jubebatur ducere uxorem ipsius, & suscitare semen fratri suo. Neque enim ex eo quod in omni gradu illius linea Ecclesiæ sæpe dispensat. Videri potest cap. finale de divortio.

In primo tamen gradu linea rectæ, affinitas, 245 si non dirimit matrimonium, saltem impedit vel jure naturali, vel divino, vel gentium. Quia omnes gentes bene instituta semper execratae sunt conjugia privignorum cum novercis suis, ut habetur L. liberi C. de nuptiis. Unde Apollolus 1. Cor. 5. auditur (inquit) inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Sed & Amos 2. Deus sic queritur: filius & pater ejus, inveniunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum. Et Levit. 20. coitus cum nuru vel noverca sua connumeratur inter gravissima peccata bestialitatis, & sodomie, acerbissimoque ignis supplicio concremari jubetur, qui novercam suam duxerit: qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in membris vestri.

Nec obstat exemplum Seleuci, Regis Syriæ, 247 qui videns Antiochum filium suum periculo infirmum, ex languore amoris, quo Stratonicem novercam deperibat; hanc ipsi nuptii dedit, ut referunt Valerius Maximus, & Plutarchus. Illud quippe factum connumerandum est inter execranda scelera, prout exemplum Persarum, approbantium nuptias filiorum cum proptis parentibus, uti referunt Herodotus, & Quintus Curtius. Non obstat etiam exemplum Aconia, qui affe-

Etavit nuptias cum Abiaca uxore David patris sui 3. Reg. 2. Quia nullam cum ipsa habuit affinitatem; cum David, teste Scriptura, non cognoverit eam. Illa tamen cupiditas Adoniae temeraria fuit, & contraria publicae honestati.

CAPUT XXXI.

Impedimentum publicae honestatis.

249 **P**ublica honestas est propinquitas orta ex sponsalibus validis, vel matrimonio rato, nondum consummato. Ob quam Ecclesia iudicavit indecorum, & publicae honestati contrarium, cum tali propinquitate inire matrimonium. Et, si quidem oriatur ex sponsalibus validis, iure novo Tridentini sess. 24. c. 3. (quo sublatum est impedimentum ex sponsalibus invalidis) solum dirimit matrimonium in primo gradu; tamen iure veteri dirimeret usque ad quartum gradum. Neque hoc impedimentum morte finitur, cap. *si quis deponserit* 27. q. 2. Nec cessat per voluntariam ex mutuo consensu sponsalium dissolutionem. Quia Ecclesia impedimentum istud, semel contractum, voluit esse perpetuum, cap. *si quis deponserit* eod. Atque ita Romae (approbante Alexandro VIII.) 6. Julii 1658. decisum est à S. Congregatione, prout videre est apud Fagnanum ad cap. *ad audientiam* de sponsal. num. 29. Opposita proinde Barbosa sententia non est amplius audienda: cum decisionem illam S. Congregationis Alexandri VII. mandaverit deinceps observari.

250 **S**i autem publica honestas oriatur ex matrimonio rato, extenditur usque ad quartum gradum, sicut olim, uti Pius V. declaravit Bulla ad Romanum anno 1568. edita. In ea quippe declaravit, impedimentum publicae honestatis ex matrimonio rato, durare adhuc in omnibus casibus, & gradibus, quibus de iure veteri, ante Tridentinum, introductum erat, idque procedit etiam matrimonium, ex quo oritur, sit irritum ex quacumque causa, praeterquam ex defectu consensûs, prout S. Congregatio declaravit apud Fagnanum ad cap. *na nos* de sponsal. impub. n. 24. Unde corrigendi imprimis sunt Toletus & Lopez, scribentes impedimentum honestatis ex matrimonio rato finire in primo gradu. Cum ante Tridentinum extenderetur ad quartum gradum, teste Pio V. in Bulla citata, Tridentinum nihil innovaverit circa hoc impedimentum, orum ex matrimonio rato. Et licet Sanchez l. 7. de matrim. disput. 70. n. 13. & Natalis Alexander de matrim. l. 2. c. 4. a. 10. regulâ 5. censcant istud impedimentum non oriri ex matrimonio invalido ob clandestinitatem, seu defectum praesentiae Parochi & testium: contrarium sequitur ex dictis; ex eo utique quod usque ad quartum gradum oriatur ex matrimonio, ex alia quacumque causa invalido, praeterquam ex defectu consensûs, ut multis probat Fagnanus ad cap. *ad audientiam* de sponsalib. & matrim. à num. 20. ad 29. Neque enim matrimonium nullum ex defectu clandestinitatis, nullum est ex defectu consensûs naturalis, tamen ad validum matrimonium nunc insufficientis; neque inhabilitas per clandestinitatem inducta, est inhabilitas ad naturalem consensum, sed ad effectum illius de iure positivo.

CAPUT XXXII.

Impedimentum Ordinis.

251 **O**mnis & solus Ordo sacer matrimonium dirimit. Tridentinum sess. 24. c. 9. Et ideo Presbyter, Diaconus, Subdiaconus matrimonium invalidè contrahit, contrahendoque irregularitatem incurrit, cap. 1. & 2. qui Clerici vel voventes. Necnon excommunicationem. Clement. un. de consanguinit.

Tom. III.

Istud verò impedimentum non solum incurritur ratione solemnis voti castitatis, annexi sacro Ordini; sed immediatè etiam ratione legis Ecclesiasticae, sic statuentis, in reverentiam sacrae Ordinationis. Cum Ordo numeretur ut impedimentum distinctum à voto, idque Tridentinum infinet sess. 2. c. 9. *si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica pro dictis Clericis, vel voto pro Religiosis, anathema sit.* Efficaciùsque id ipsum colligitur ex Canonibus antiquis, Decretisque veterum Pontificum & Conciliorum, quibus obligatio continentiae absolute & simpliciter sacro Ordine initiatis imponitur, matrimoniumque interdicitur; nulla facta mentione voti. Siquidem omnia ferè praesca Concilia legem continentiae sacro Ordine initiatis praescribunt, usque matrimonii, antè initi, abstinere iubent. Enimverò indubitatum est, Niceno Concilio antiquiora fuisse in Oriente Ancyranum, & in Occidente Eliberitanum. Ancyranum verò can. 10. dispensat ab illa continentiae lege solos illos Diaconos, qui ante suam Ordinationem expresse protestati sunt, nec posse, nec velle se ab uxore abstinere. Eliberitanum autem can. 33. *placuit in totum prohiberi Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus postis in ministerio, abstinere se à conjugibus, & non generare filios: quicumque verò fecerit, ab honore Clericatus exterminetur.* Nicenum I. can. 3. statuit, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono licere subintroductam habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quae omnem suspensionem carnalis conversationis subterfugiant. Concilium Neocaesariense cap. 1. statuit, Presbyterum, si uxorem duxerit, ab Ordine deponendum: si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri, & ad poenitentiam redigi debere. Cartaginense V. can. 2. *placuit & condempni sacrosanctos Antistes, & Dei Sacerdotes, & Levitas continentis esse in omnibus... ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit Antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui Sacramenta contrahant, pudicitiae custodes, etiam se ab uxoribus continent.* Cartaginense V. can. 3. *placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundum priora statuta, etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Ceteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscuiusque Ecclesiae consuetudinem observari debere.* Arclatense II. can. 2. *assumi aliquem ad Sacerdotium non posse sub matrimonii vinculo constitutum, nisi fuerit promissa conversio. Et can. 3. si quis de Clericis, à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem, praeter aviam, & matrem, & neptem, sororem, filiam, vel conversam secum uxorem habere praesumpserit, à communione alienum habeatur.* Siricius Papa epist. ad Himerium Tarraconensem c. 7. continentiae legem in sacro Ordine initiatis renovat, sed ultra Diaconos non extendit, uti nec Innocentius I. epist. 2. & 3. In Concilio Agateni can. 9. Siricii Decretum renovatur. Et similiter Turonense I. Presbyteris tantum & Levitis conubii usum interdicit. Leo I. epist. 82. ad Anastasium Episc. Thessalon. *ne Subdiaconis quidem (secundum Romanum morem) conubium carnale conceditur.* Concilium Turonense II. Subdiaconos, Diaconos, & Presbyteros deponit, si ab uxoribus suis non abstinant. Subsecuta Concilia id ipsum prohibere. Ante beatum tamen Gregorium id non fuit Subdiaconis generatim in omnibus Ecclesiis prohibitum, cum in Sicilia aliter observaretur. Verum ipse Gregorius Magus

1. 1. epist. 42. Romanum morem de continentia Subdiaconorum sic induxit, ut qui, ante prohibitionem, uxores duxerant, nec castitatem promiserant, compellendi non essent ab uxoribus, seu earum usu separari. Sic tamen ut *ab praesenti die Episcopi omnibus dicatur, ut nullum Subdiaconum facere praesumant, nisi se victurum castè promiserit.* Post cuius tempora non fuit amplius in Subdiaconis toleratum, ut fuis uxoribus uterentur.

253 Nec sola antiqua Concilia, Summique Pontifices, sed & veteres Patres, etiam Græci, cœlibatum Sacerdotum adstruunt, nullâ factâ voti mentione. Eusebius l. 3. Demonstrat. Evangel. c. 9. Epiphanius ad finem operis contra hæreses. Basilii Magni epist. 198. Chrysostomus homil. 2. de patientia Job. Gregorius Nyssenus lib. de virginit. c. ult. Ambrosius l. 1. de Offic. c. ult. Hieronymus l. 1. contra Jovinian. &c.

254 Opposita Græcorum (utentium uxoribus ante sacram Ordinationem ductis, uxores tamen post suam Ordinationem non ducentium) consuetudo quinto demum sæculo, paulò ante Synodum quini-sextam, invalescere cœpit, ut constat ex Hieronymo diu in Oriente versato, contra Vigilantium sic scribente: *quid facient Orientis Ecclesia? quid Aegypti, & Sedis Apostolica? qua aut virgines Clericos accipiunt, aut continent; aut, si uxores habuerint, mariti esse desistant?*

255 Ceterum etiam matrimonia Clericorum, in sacris existentium, in Ecclesia apud Latinos semper fuerint prohibita; non fuerunt tamen semper invalida, ut colligitur ex citatis Canonibus Conciliorum Ancyrani & Neocæsariensis, constatque ex Concilio Cartag. V. can. 3. Araucano can. 23. & 24. Turonensi l. can. 2. Nec certè Siricius & Innoc. matrimonia huiusmodi irritarunt. Quando irritari cœperint, planè non constat. Id primis mille annis lege universali in Ecclesia Latina factum non esse censet Merbesius de matrim. differt. 72. Imò nec ante Concilium Lateranense II. anni 1139. Contrarium tamen probatur ex canone *Presbyteris* dist. 27. qui canon in Summario dicitur esse Calixti II. sed in correctione Romana esse dicitur Urbani II. circa annum 1090. editus. Ibi enim sic habetur: *Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicitur: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis diijungi, & personas ad poenitentiam redigi debere, juxta sacrorum Canonum diffinitiones judicamus.* Juxta priorum ergo Canonum diffinitiones Ordo sacer erat impedimentum dirimens. Quod postea in dicto Concilio Lateran. II. sub Innocentio II. & alio Lateran. sub Alexandro III. & in Remensi sub Eugenio III. rursus fuit expressè declaratum. Et aliquando quidem continentia votum facere iussi sunt sacris Ordinibus initiandi. Verùm Ecclesia Orientalis, ut dicitur cap. *olim* de Cler. conjug. *votum continentie* non admittit. Græci tamen, seu Orientales, cum Latinis conveniant, sacrum Ordinem esse impedimentum dirimens matrimonium postea contractum. Igitur Ordo sacer, etiam independentè à voto, matrimonium postea contractum dirimit. Maxime cum usus voti expressi, olim per sacros Canones præcepti, in desuetudinem abierit. Neque sacri Ordinis susceptio alio sensu hodie censetur continentia professio, nisi quatenus eum Ordinem suscipiens eo ipso censetur se prædictæ legi Ecclesiasticæ subijcere, illiusque vinculo ex virtute religionis in sacri Ordinis reverentiam se subijcere, nisi expressum animum habeat se non subijciendi, nec votendi. Quo nihilominus casu vi dictæ legis Ecclesiasticæ, & non vi voti (cujus effectus animus ille repugnat) adhuc invalidè con-

traheret matrimonium, qui post sacram Ordinationem illud contraheret. Videri potest S. Thomas Supplem. q. 53. a. 3. ad 2. ubi dicit, quòd *Ordo sacer ubique impedit matrimonium contrahendum* (tam scilicet apud Græcos, quam apud Latinos) *quamvis non habeat ubique votum annexum.*

CAPUT XXXIII.

Casus mirabilis de conjugato, qui, uxorem solum existmans mortuam, absque consensu ipsius sacros Ordines, etiam Sacerdotium, atque Pastoratum suscepit.

Itius non ita pridem Coloniae relicto, cui vacabat, Philophia cursu, Cajam accepit uxorem. Deinde Hollandicæ militiæ adscriptus, cumque aliis ad concidendam classem evocatus, uxorem reliquit graviter ægrotantem. Post multos menses cum classe redux eam non inveniens in loco ubi eam reliquerat, fidem adhibuit testimonio cujusdam, sine certis indicis narrantis ipsam obiisse. Idèdque de consilio Constans imperiti, cui rem, ut proximè deduda est, exposuit, sacros Ordines suscepit, & exercuit, etiam Presbyteratum. Interè uxor ipsam undique conquisitum tandem invenit, & nihilominus Pastoratum ipse suscepit, admirativèque, ipsa non invitâ, nec reclamante.

Quæritur 1. an sacros Ordines taliter suscipiendo peccarit?

2. an eos exercere poterit, postquam uxorem superstitem scivit?

3. an uxori petenti debitum reddere debuerit?

4. an Pastoratum vel aliud Beneficium Ecclesiasticum suscipere poterit?

5. an exequi poterit officium Pastoris?

Ad primum respondeo, ipsum procul dubio peccasse, sacros Ordines suscipiendo, absque certo nuntio de morte uxoris. Quemadmodum enim conjugatus, absque certo nuntio de morte uxoris, ad alias nuptias convolare nequit, ut videtur cap. sequenti; ita nec ad sacros Ordines. Maxime cum nullus conjugatorum sit ad sacros Ordines promovendus, nisi ab uxore continentiam proficiente fuerit absolutus, cap. *conjugatus*, & cap. *sane* de conversi. conjugat. Qui enim uxore non consentiente, neque divortii causam per adulterium dante, sacrum Ordinem suscipit, mortaliter peccat, nisi per credulitatem de morte uxoris moraliter certam excusetur. Si enim de morte ipsius solum habeat credulitatem probabilem & incertam, exponit se discrimini contra sacros Canones in re gravissima faciendi, atque adeò graviter peccat.

Ad secundum, quartum & quintum respondeo, sacros Ordines, uxore non consentiente susceptos, absque consensu uxoris exercere non potuisse, nec Beneficium vel Officium Ecclesiasticum obtinere, minus exercere, postquam uxorem superstitem scivit. Quia Joannes XIII. extr. *antique* de voto & voti redempt. *autoritate Apostolica districtius inhibet, ne quisquam, durante matrimonio, nondum etiam consummato, aliquem de sacris Ordinibus presumat suscipere, nisi prout sacris Canonibus noveris convenire: a dèdque non sine certo nuntio de morte uxoris, vel de consensu ipsius continentiam proficientis. Quòd si factis à quoquam forsitan attentatum fuerit, ordinamus, quòd nec matrimonio soluto (quanti minus durante) in sic suscepto Ordine ministrare, nec ad superiores Ordines provehi, nec ad aliud quod Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum valeat promoveri, nisi aliquam de religionibus approbatis.... ipsum canonicè contigerit ingredi, at*

ejus regulam expresse vel tacite profiteri. Quo casu Diocesanus super praemissis & singulis praemissorum cum eo dispensare valeat. . . . Ad ingressum huiusmodi sic ordinatum (si matrimonium consummatum non fuerit) per Diocesanus instanter moneri praecipimus, & induci. Quod si forsitan rennerit adimplere, ipsum (si sponsa ejus instruerit) per censuram Ecclesiasticam compellendum decernimus contractum matrimonium consummare. Quia (ut ante Pontifex dixit) votum solemnizatum per sacri susceptionem Ordinis. . . . ad dissolvendum matrimonium prius contractum, etiam si per carnis copulam non fuerit consummatum (cum nec jure divino, nec per sacros reperimus Canones hoc statutum) invalidum est censendum. Et ratio est, quia sacros Ordines absque consensu uxoris susceptos, absque eo non potuit exercere, simul & debitum reddere. Utrumque enim juxta sacros Canones incompatible est. Post Ordines proinde absque consensu uxoris susceptos, absque eo non potuit debitum non reddere. Absque eo igitur non potuit susceptos Ordines exercere. Nec Pastorale Beneficium obtinere & administrare. Cum nihil istorum possit, qui non potest conjugate debitum non reddere. Cum qua redditione non consistit exercitium Beneficii & Officii Pastoralis.

264 Ad tertium respondeo, non potuisse debitum non reddere uxori petenti, quamdiu ipsa juri suo non cessit, in susceptionem vel exercitium sacri Ordinis, vel Beneficii, Officivè Pastoralis contentiendi. Quia Titius sacros Ordines, vel etiam Pastoratum, absque consensu legitimæ uxoris suscipiendo, non potuit uxori auferre jus, per legitimum matrimonium acquisitum, exigendi ab ipso conjugate debitum. Quia ex susceptione vel executione sacri Ordinis, vel Beneficii Ecclesiastici, absque uxoris consensu facta, nullum ei præjudicium generatur, inquit S. Thomas loco proxime referendo, constat ex citata extravagante Joannis XXII. Ex quo tamen Caja scivit Titium exercere sacrum Ordinem, suscipereque curam Pastoralem, & non reclamavit, juri suo ad debitum exigendum cessisse censetur. Ex tunc proinde non potuit debitum exigere, sed debuit continentiam perpetuam vovere, sicut debet illa uxor, de cujus consensu maritus sacrum Ordinem suscepit, juxta laudatum caput conjugatus, & cap. sanè. Quibus consonat S. Thomas in 4. dist. 37. q. 1. a. 2. ad 2. si uxor sciat, & de ejus consensu vir Ordinem sacrum suscepit, tenetur continentiam perpetuam vovere. Non tenetur religionem intrare, si sibi non timeat de periculo castitatis, propter hoc quod vir ejus solenne votum emisit. Qui ibidem in corpore addit, quod qui sacrum Ordinem suscepit absque uxoris consensu, non potest ab ipsa debitum petere, nec uxor tenetur ei reddere. Quia sacrum Ordinem suscipiendo, ratione legis Ecclesiasticæ, & voti, seipsum à petitione debiti impedit.

CAPUT XXXIV.

Impedimentum ligaminis.

265 Ligamen est vinculum matrimonii, quo quis alligatur, quamdiu vivit persona cum qua matrimonium contraxit. Ut enim Apostolus ait Rom. 7. mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus. Nec prius matrimonium, licet ratum tantum, solvitur per secundum, tamen consummatum, sed dirimit illud jure divino, quo polygamia in lege nova, nec licita est, nec valida; licet olim Judæis permessa fuerit uxorum polygamia; ideoque repudiata uxore possent alteram ducere, vinculo prioris matrimonii non

soluto, uti docent SS. Patres, Ambrosius, Augustinus, &c. significatque Scriptura Deuteronom. 14. & Hierem. 3. dum mulier, post repudium, alteri nubens, *putiva & abominabilis* dicitur, fornicariæque comparatur.

Ligamen itaque prioris matrimonii dirimit quodcumque aliud, quamdiu vivit prior conjux. Nec mulier, matrimonio juncta, potest alteri nubere, nisi ipsi certò moraliter constet de morte prioris mariti, vel per certum nuntium, vel per litteras, vel per alia indicia, de quibus, arbitrio prudentum, nulla subit ratio dubitandi. Nec ad hoc sufficit longa absentia, etiam septem, decem, viginti, vel plurium annorum, ut constat ex responso Clementis III. ad Casaraugustanum Episcopum, cap. in presentia de sponsi. & matrim. *quævisisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causâ captivitatis, vel peregrinationis absentes, ultra septennium præsolata fuerint, nec certificari possunt de vita, vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, & pro juvenili ætate, seu fragilitate carnis, nequeunt continere, petentes aliis matrimoniis copulari. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod quocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonicè convolare; nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum recipiant nuntium de morte virorum.*

Quod si quis, certò moraliter credens priorem conjugem obisse, alterum matrimonium bonâ fide contrahat, tamdiu exculatur, seu petendo, seu reddendo debitum, quamdiu moralis illa certitudo perseverat, uti docet S. Leo epist. 129. ad Nicetum Episcopum Aquileiensem, filique ex secundo matrimonio geniti nihilominus legitimi judicantur, uti docet S. Raymundus in Summa lib. 4. fol. 553. Verum statim atque de priore marito superlitate constiterit, mulier, licet bonâ fide à secundo viro ducta, ipsi restituenda est, prout S. Leo docet ibidem, confirmatque Lucius III. cap. Dominus de secundis nuptiis. Nec isto casu licitum est ab ista secunda conjugate debitum exigere, imò nec reddere, prout ex Innocentio III. proxime dicitur. Si vero aliquis, vel aliqua, nondum habitâ obeuntis conjugis certitudine, ad secundas nuptias convolarit, & de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non degenet postulanti. Quod à se tamen noverit nullatenus exigendum, ait Lucius III. ibidem.

Denique Innocentius III. cap. inquisitioni de 268 sentent. excommun. sic habet: *Credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probare non possit? An non sciat pro certo, sed credat? In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam huiusmodi ex credulitate levi & temeraria (cum qua stare potest moralis certitudo de contrario) an probabili & discreta? (cum qua certitudo moralis stare nequit) & quidem, ad sui Pastoris consilium (conscientiâ levi & temeraria credulitatis exploratâ) licitè potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta; debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet: ne in alterutro, vel contra legem conjugii (debitum negando) vel contra judicium conscientie (exponendo se probabili periculo exigendi à non sua) committat offensam.*

CAPUT XXXV.

Impedimentum criminis.

269 **I**mpedimentum criminis potest contingere quadrupliciter. Primo, solo homicidio. Secundo, solo adulterio. Tertio, homicidio simul concurrente cum adulterio. Quarto, adulterio simul concurrente cum matrimonio de presenti cum adultero vel adultera.

267 Primo itaque solum homicidium, seu occisio unius conjugum, ex machinatione, seu conspiratione alterius conjugis cum tertia persona, matrimonium ejus ambiente, tamen nullum adulterium inter ejusmodi personas interverit, matrimonium inter eas dirimit. Ita ex Concilio Triburicensi Cælestinus III. cap. laudabilem de convers. infidel. ubi sic: *interrogasti de Saracenis, qui, dum in captivitate essent, quarundam Christianarum viros, earum insidii & machinationibus occiderunt, utrum, quia postea per ipsas ad fidem Christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores? Hic Triburicensis Concilii regulam contenti sumus, asserentis, quod si in mortem ipsorum multitudine fuerint machinate, licet earum studio ad fidem accesserint; tamen nec eis adhaerere debent; nec sunt, si adhaerent, etiam tolerandi. Cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit.* Ibi profecto nulla fit adulterii mentio, nec intentionis cum illis contrahendi. Sufficit proinde occisio mariti, ex conspiratione uxoris matrimonium cum occisore ambientis machinata; nec requiritur occisio ab uxore physice perpetrata, sed sufficit moraliter procurata consilio, mandato, &c. Non sufficit tamen occisio attentata, sed requiritur perfecta. Et si uxor occisionem quidem mandaverit, sed mandatum ante executionem revocaverit, mandati-que revocationem significaverit, tunc non est causa efficax mortis, nec proinde obnoxia est impedimento. Uti nec in casu quo mariti occisionem non procuravit, sed post factum solum ratificavit. Quia ad impedimentum canones requirunt procuracionem, seu machinationem, non solum ratificationem. Ita Glossa ad citatum cap. laudabilem, & ad can. si quis vivente 31. q. 1. Nec dubium, valere matrimonium cum mariti occisore contractum, si uxor occisionem non procuraverit, sed aliunde acciderit. Quia, ut Cælestinus addit ibidem, *cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter hujusmodi personas (dictorum scilicet virorum uxores, & occisores qui eos prelio occiderunt) potest contrahi.*

271 Denique impedimentum dirimens non contrahit, qui suam, vel alterius conjugem occidit, ut possit matrimonium contrahere cum ipsius superlito, quæ homicidii particeps non fuit, nec adulterium cum ipso commisit. Quia Canones, hoc impedimentum statuunt, ad illud contrahendum requirunt, quod conjux superstes, vel occisionem compartis defunctæ procuraverit, vel cum occisore adulteraverit.

272 Secundo, adulterium solum, id est absque homicidio, matrimonium inter adulteros dirimit, quando factum est cum promissione, quæ adulter adulteræ promittit matrimonium post mortem alterius conjugis. Tunc enim ne quidem post mortem alterius conjugis matrimonium inter ipsos subsistere potest, cap. propositum, cap. super hoc, & cap. significasti de eo qui duxit in uxorem, quam polluit per adulterium.

273 Quod si quis, uxore vivente, fide datâ, promittit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante, nec post (legitimo ejus superlito) cognovit eandem: quamvis utrique ipsorum...

graviter deliquerint... non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit post uxoris obitum, dirimendum, inquit Gregorius IX. cap. si quis, eodem tit.

Similiter si quis uxorem alterius adulterio polluit, absque promissione matrimonii, cum ipsa post mortem conjugis contrahendi, matrimonium cum ipsa, post ipsius mortem contractum, validum est, cap. significasti supra. Tamen enim contrarium primâ fronte innuere videatur canon nullus 31. q. 1. & canon illud verò ibidem, prohibentes, ne ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium: hanc tamen prohibitionem Glossa ibidem rectè monet restringendam ad tres casus: nempe si vivente marito dederit ei fidem, quod si maritus promoveretur, eam duceret. Vel si alter in mortem mariti cum effectu machinatus est. Vel si publicè eam duxit. Aliâ mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium potest, cum quo prius adulterium fuit, inquit Augustinus l. i. de nupt. & concupisc. c. 10.

Nec criminis impedimentum contrahit, qui, fide adulteræ datâ, de ipsa in matrimonio ducenda, ipsam cognovit, nesciens uxorem esse alienam, sed putans esse solutam. Uti nec ille qui, uxorem habens, sibi aliam, hujusmodi rei inficiam, matrimonio copulavit. Sic enim habetur citato cap. propositum, & cap. veniens eod. tit.

Nec denique (secundum plerosque Doctores) criminis impedimentum contrahitur ab eo, qui, fide datâ de matrimonio cum ipsa post mariti mortem contrahendo, uxore ipsius abutitur absque effusione seminis intra vas, vel cum ea taliter polluta in marito vivente de facto contrahit. Quia canones hoc impedimentum statuunt, ab ipsi loqui censentur de adulterio profecto. Quale non est absque seminis intra vas effusione. Ad verum enim & perfectum adulterium tria requiruntur, 1.º ut matrimonium sit legitimum. 2.º ut adulter & adultera noverint conjugem esse superlitem. 3.º ut semen intra vas naturale fundatur. Quia alias non fiunt una caro.

Tertio, homicidium cum adulterio concurrente, matrimonium cum adultero vel adultera contrahendum dirimit, tamen contrahentium alter non fuerit homicidii conficius, nec particeps, dummodo homicidium ab altero commissum fuerit eo fine ut cum altero conjugis superlito matrimonium contraheret. Ita enim Doctores colligunt ex cap. super hoc de eo qui duxit, &c.

Quarto, adulterium concurrentes cum matrimonio de presenti cum adulteri complice, vivente adhuc ipsius conjugis, dirimit matrimonium istius adulteri cum adultera, etiam post mortem ipsius conjugis. Ideoque Titius, qui uxore sua vivente Cajam adulterio polluit, cum eaque matrimonium (licet invalidum) de presenti contraxit, non potest legitimam cum Caja matrimonium inire, etiam post mortem legitimæ uxoris suæ, cap. ex litterarum, cap. cum haberes, & cap. si quis eod. tit. Ad istud tamen impedimentum necesse est quod uterque, adulter scilicet & adultera, conficius fuerit prioris matrimonii, cap. propositum, & cap. veniens eod. Necesse quoque est, quod prius matrimonium validum fuerit. Si enim invalidum fuerit, impedimentum non incurritur, cap. significasti eod. Videri potest S. Raymundus l. 4. Summæ fol. 546.

CAPUT XXXVI.

Impedimentum disparitatis cultus.

Per cultus disparitatem hæc intelligitur diversitas religionis, non qualis est inter Catholicum & hæreticum, sed qualis est inter baptizatum & non baptizatum. Et certum est baptizatorum cum

non baptizatis matrimonia in Ecclesia Dei irrita esse, olimque fuisse, non ex aliquo Canone Ecclesiastico pro tota Ecclesia condito (ut notant Etlus in 4. dist. 39. §. 3. & Christianus Lupus in notis ad can. 14. Concilii Calcedon.) sed ex universalis Ecclesie consuetudine, vim legis habente, quae post tempora S. Monice, & S. Augustini, videtur sensim introducta fuisse, licet exordium ipsius ignoretur. Unde Concilium Toletanum IV. can. 63. præcipit, ut eiusmodi conjugium separetur. Et Ivo Carnotensis ep. 122. expresse supponit irritum matrimonium Catholici cum Judæa. In eoque Theologi omnes cum S. Thoma, omnes item Canonistæ conveniunt, tanquam in re certa, per Majorum traditionem accepta.

280 *Certa pariter sunt assertiones sequentes. Prima: fidelium cum infidelibus matrimonia jure naturali, & divino positivo illicita sunt, ubi periculum subversionis, seu æternæ salutis imminet fidei, vel proli nascituræ. Propterea namque Deus Exodi 34. & Deuteron. 8. Israëlitis prohibuit connubia cum gentibus, quarum terram possessuri erant. Et Apostolus 2. Cor. 6. nolite (inquit) jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum infideli, &c.?*

281 *Secunda: matrimonia fidelium cum infidelibus, secluso periculo subversionis, educationisque filiorum in falsa religione, ab Ecclesia tolerata fuerunt, saltem ubi spes fuit conversionis conjugis infidelis per fidem.* Id enim constat exemplis SS. Cæciliæ, Monicæ, &c. *Nihilque in Evangelio, vel Litteris Apostolicis sine ambiguitate in contrarium declaratum esse censet Augustinus lib. de fid. & oper. c. 19. & l. 1. de adult. conjug. c. 25.*

282 *Tertia: dum infidelium conjugum alter ad fidem Christianam conversus baptizatur, non ideo matrimonium dirimitur. Sic enim canonicis regulis declaratur cap. si quis, & cap. gaudemus de divortis.*

283 *Quarta: conjux ad fidem Christianam conversus, in eaque baptizatus, licet non teneatur, potest tamen, Ecclesiastici Judicis sententiâ, quoad thorum, non quoad vinculum dimittere conjugem infidelem, in infidelitate pertinacem, cum ipso pacificè cohabitare nolentem. Id tamen non expedit. Est doctrina Sanctorum, Augustini l. 1. de adult. conjug. c. 13. 17. 18. 20. 21. & 25. ubi verba Apostoli 1. Cor. 7. scribentis: si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, consilium esse dicit, non præceptum. Quod confirmat l. 1. de ferm. Dom. in Monte c. 16. Si non est præceptum non dimittere; igitur potest dimittere. Non expedit tamen, cum (Apostolo teste) consilium sit non dimittere. Unde idem Augustinus c. 18. citato: tunc non expedit quod licitum est, quando permittitur quidem, sed nisi ipsius potestatis alius offert impedimentum salutis. Sicut est... discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis; sed prohibet Apostolus consilio charitatis: quia infidelis offert impedimentum salutis. Non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam quia in alia conjugia cum ecciderint, viventibus eis, à quibus dimittuntur, adulterant nexibus colligati difficillimè resolvuntur.*

284 *Quod autem in dicto casu conjux fidelis, vivente comparte infideli, non possit ipsum dimittere quoad vinculum, nec prohibe ad alias nuptias convolare, idem S. Doctor tradit citato cap. 25. dum ibi de infidelitate loquitur sicut de adulterio: propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere. Quoniam Dominus, nullâ exceptione factâ, dicit: si uxor*

dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur. Et omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur. Marci 10. & Luc. 16. Ipsi sum confirmat Alexander III. cap. *quesivis* de divortis: *si conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari, ita quod ei nubere alteri non licebit. Quia licet separentur, semper tamen conjuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma servetur.*

Confirmat totam hanc assertionem S. Thomas 285 in 4. dist. 39. q. 1. a. 5. *si infidelis vult cohabitare, sine contumelia Creatoris, vel sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis liberè discedere, sed discedens non potest alteri nubere. Ut enim dixerat a. 3. per hoc quod alter eorum convertitur ad fidem, non ex hoc ipso vinculum matrimonii solvitur, uti declaratur can. si quis 28. q. 2. & cap. gaudemus de divortis.*

Quinta: si conjux infidelis cum fidei nullo modo cohabitare velit, vel non velit sine contumelia Creatoris, vel non nisi ut fidem petrahat ad mortale peccatum; fidelis infidelem non solum deserere potest quoad thorum, sed & quoad vinculum, aliud matrimonium contrahendo. Sic enim SS. Patres, sacrique Canones intelligunt dictum Apostoli 1. Cor. 7. *quod si infidelis discedat, discedat: non enim servituti subiectus est frater, aut soror in hujusmodi, id est (inquit Augustinus lib. de fid. & oper. c. 16.) ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor, legitimâ societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit. Non attendant (illi quibuscum disputat) eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus domum nostram transigebas, etiam Christianus exerceas; aut si quid aliud vel facinorosum, vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam incedebat ornatio. Tunc enim illo, cui hoc uxor dicit, si veraciter egit patientiam ab operibus mortuis, quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore divine gratiæ, quam carnis uxorie, & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputat. Similiter Author canonicus si infidelis 28. q. 2. Et Innocentius III. cap. quanto de divortis: si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel us eum petrahat in peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquatur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: si infidelis discedit, discedat: frater enim, vel soror, non est servituti subiectus in hujusmodi.*

Sexta: si infidelis ad fidem Christianam convertatur, antequam conjux prius conversus, aliud inierit matrimonium, illud recipere tenetur, uti declarat Innocentius III. cap. gaudemus eod. Quia scilicet vinculum matrimonii inter utrumque non solvitur, nisi dum conjux fidelis, ob causas proximè dictas, aliud matrimonium contrahit. Ut enim S. Thomas ait in 4. dist. 39. q. 1. a. 5. ad 2. *crimen uxoris, nolentis cohabitare sine injuria Creatoris, absolvit virum à servitute, quæ tenebatur uxori, ut non possit eâ vivente aliam ducere; sed nondum solvit matrimonium. Quia si blasphemia illa converteretur, antequam aliud matrimonium contraheret, redderetur ei vir suus. Sed solvitur per matrimonium sequens, ad quod pervenire non potest vir fidelis non solvens à servitute uxoris per copulam ejus. Ad 4. tamen addit, quod si post conversionem viri sit aliqua probabilis spes de conversione uxoris, non debet votum continentie vir omittere, nec ad aliud matrimonium transire: quia difficultas*

converteretur uxor, viro suo sciens se privatam. Si autem non sis spes de conversione, potest ad sacros Ordines, vel ad religionem, vel ad aliud matrimonium accedere, prius requisita uxore ut convertatur. Et tunc si postquam vir sacros Ordines, vel aliam uxorem accepit, uxor convertatur, non ei vir suus erit reddendus; sed debet sibi imputare in penam tarde sue conversionis, quod viro suo privatatur. Isti tamen uxori, post feriam suam conversionem, & transitum mariti ad alias nuptias, concedi potest ut alium virum accipiat, ut Angelicus Doctor ibidem ad 8. dicit: *postquam fidelis contraxit, solum est vinculum matrimoniale ab utraque parte: quia matrimonium non claudicat quoad vinculum. Unde... si uxor infidelis postmodum convertatur, potest ei concedi dispensative, ut alteri nubat, si vir ejus aliam uxorem duxit.*

288 Septima: proles minores conjugis ad fidem converti debent ipsi dari, & subtrahi alteri, in infidelitate pertinaci. Sic in favorem fidei Christianæ merito declaratur can. *Judei*, & can. *Judeorum* 28. q. 1. sic ut & cap. *ex litteris* de conversi. infidel. *cum in aetate talis quis non debeat apud eas remanere personas, de quibus possit esse suspicio, quod saluti vel vite infidensur illius.*

289 Octava: Catholicorum cum hæreticis matrimonia valida sunt, nec propter transitum alterutrius à fide ad hæresim, vel etiam ad gentilitatis errorem, dissolvi possunt. Ratio prioris partis est quia nec naturalis, nec divina, nec Ecclesiastica lex statuit ejusmodi matrimonia esse irrita. Posterioriorem partem definit Innocentius III. cap. *quanto de divortis*. Et Tridentinum sess. 24. can. 5. *si quis dixerit, propter hæresim... dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.* Rationem autem, cur potius irritum sit matrimonium propter disparitatem baptismi, quam propter disparitatem fidei, S. Thomas loco citato a. 1. esse dicit, *quia matrimonium Sacramentum est; & ideo, quantum pertinet ad necessitatem Sacramenti, requirit paritatem quantum ad Sacramentum fidei, scilicet baptismum, magis quam quantum ad interiorem fidem.*

290 Nec obstat canon 71. Trullanæ Synodi, Catholicorum cum hæreticis matrimonia pronuntians irrita. Quia Synodus ista legitima non fuit, & Canonem illum Ecclesia Catholica nunquam recepit.

291 Corrigendus proinde est Lessius in Auctario, verbo *hæreticorum cum Catholicis conversio* casu 26. dicens, quod hæreticorum matrimonium est nullum, eorumque conjunctio est fornicatio.

292 Corrigendi etiam sunt, qui apud Gobat tract. 9. de matrim. num. 242. & tract. 10. num. 705. putant, hæreticorum, vel cum hæreticis matrimonia non esse indissolubilia, magis quam matrimonia infidelium: eo quod radix indissolubilitatis sit ratio Sacramenti, quæ ratio deficit (inquirunt) in matrimonio hæreticorum, vel cum hæreticis: eo quod rationem Sacramenti nec credant, nec intendant. Tridentinum autem ad valorem Sacramenti requirit intentionem ministri conficiendi illud. Corrigendi (inquam) sunt, tum quia ex dictis cap. 6. coulat omne matrimonium Christianorum validum & consummatum, ex sententia omnium Catholicorum, esse indissolubile, juxta illud Luc. 16. *omnis qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit, mæchatur.* Tum quia ex eo quod hæretici non credant suum matrimonium esse Sacramentum, non sequitur quod communiter non habeant intentionem conficiendi & suscipiendi Sacramentum. Siquidem error iste privatus ipsorum non obstat, ne generalem intentionem communiter habeant faciendi & suscipiendi quod Christus instituit. Quamvis enim non conficerent, nec susciperent Sacramentum, si

contraherent cum expressa intentione non conficiendi, nec suscipiendi Sacramentum, non obstant quod matrimoniale contractum Christus Sacramentum esse voluisset: paucissimi sunt, siqui habent voluntatem. Tum denique quia baptizatorum matrimonium eo ipso indissolubile est, quo ratum & consummatum, prout Innocentius III. definit cap. *quanto de divort.* ibi: *est matrimonium verum inter infideles existat (id est inter non baptizatos) non tamen est ratum. Inter fideles autem (id est baptizatos) verum & ratum existit; ideoque indissolubile, si consummatum fuerit: quia Sacramentum fidei, quod semel admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsam in conjugibus, illo durante, perduret. Ubi priorum verborum, est matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum, sensus est, quod est matrimonium non baptizatorum verum sit, non tamen est ratum, id est ita firmum, ut etiam postquam consummatum fuerit, nullo casu dissolvi possit. Posteriorum verò, inter fideles autem, &c. sensus est, quod inter baptizatos matrimonium verum & ratum existat, adeoque post consummationem nullo casu dissolubile sit (siquidem, ut Glossa observat, in textu illo Pontifex agit de eo fidelium matrimonio, quod ita verum & ratum est, ut carnali copulâ sit consummatum) quia Sacramentum fidei (id est baptismus) quod semel admissum, nunquam amittitur, sic ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsam in conjugibus, illo durante, perduret: omni proinde casu indissolubile est. Unde laudatum caput sic communiter accipitur, ut ibi definitur matrimonium baptizatorum (etiam hæreticorum) consummatum nullo casu dissolvi posse. Quamvis enim Pontifex dicat: *inter fideles autem, &c. per fideles intelligit baptizatos: nec decisionem suam fundat in eo quod fideles, id est verâ & Catholicâ fide præditi sint; sed in eo quod baptizati seu insigniti sint Sacramentum fidei.* Aliâs, ut bene observat Basilus Pontius l. 1. de matrim. c. 15. matrimonium Catechumeni esset ratum, & si ante baptismum resisteret à fide, nolletque absque contumelia Creatoris cohabitare alteri converso & baptizato, baptizatus non posset ducere aliam. Cujus oppositum ex dictis constat. Deinde matrimonium baptizatorum non dici ratum ex fide suscepta, constat ex eo quod aliâs in hæreticis, amissâ fide, desineret esse ratum, atque aded non obstante consummatione desineret esse indissolubile. Cujus oppositum ibi definit Innocentius III. definit & Tridentinum sess. 24. can. 5. Ibi ergo dicitur ratum ex reali susceptione baptismi, tamquam causa, suppositâ consummatione ex significatione conjunctionis Filii Dei cum carne humana & Ecclesia, tamquam signo, vel effectu.*

293 Ex hac proinde utraque ratione provenit indissolubilitas matrimonii consummati baptizatorum, non præcisè ex eo quod baptizatorum matrimonium sit Sacramentum proprie dictum. Neque enim illis verbis, *ratum efficit conjugii Sacramentum*, Pontifex vim facit in eo, quod baptizatorum matrimonium, in dicto casu, sit Sacramentum, hoc intelligendo de Sacramento proprie dicto (aliâs separata in nonnullis casibus ratione Sacramenti proprie dicti, à ratione contractus (sati separabilis est ex plurimorum Doctorum sententia) matrimonium, etiam Catholicorum, non esset ratum, nec omnino indissolubile, tamen consummatum, quod nullus dixerit) sed per Sacramentum intelligit matrimonii vinculum, quod ratione sacræ significationis, de qua autem, sit Sacramentum late acceptum.

Corrigendus demique Petrus Marchantius Tri-

bul.

hunal. Sacram. to. 4. tr. 1. tit. 6. ubi pro civiliter legitimis habentis matrimonia qua heretici inter se contrahunt, cum impedimento dirimente juris tantum Ecclesiastici; ex eo tamen præcisè quòd matrimonia ejusmodi non sint (inquit) Sacramenta, sed contractus merè naturales & civiles, non sunt omninò indissolubilia, sicut nec infidelium matrimonia; sed si alteruter ad veram fidem convertatur, periculo aliquo subversionis existente, potest Catholicus relinquere conjugem hereticam, & ad alias nuptias in foro conscientia transire, licet in foro externo, ob Republica bonum, hereditates, successiones prolium, &c. civiles leges contradicerent. Unde sicut infidelis (ut ait Apostolus 1. Cor. 2.) si discedat, discedat: non enim servituti subiectus est frater: ita si hereticus discedat, discedat: cum enim vinculo Sacramenti non sint colligati, ob periculum subversionis, contractus naturalis & civilis (Christo per Apostolum ita declarante) dissolvi etiam quoad vinculum potest. In eo (inquam) Marchantius corrigendus est. Quidquid enim sit, an matrimoniales contractus hereticorum cum impedimento dirimente juris Ecclesiastici, sint vel non sint veri & legitimi contractus naturales & civiles (de quo postea) supposito quòd tales sint, accedente consummatione, secundum omnes Doctores, & legitimum intellectum capituli quanto supra allatum, sunt ex mente Ecclesie omninò indissolubiles, ut vidimus.

295 Nona assertio: Catholicorum cum hereticis matrimonia, per se, & ut plurimum sunt graviter illicita. Ita S. Ambrosius l. 1. de Abraham c. 9. & Doctores omnes. Quia hereticus, Ecclesiam non audiens, habendus est sicut ethnicus & publicanus. Eius secundum Apostoli sententiam devitandus: hereticum hominem, post unam & secundam correctionem devita. Nec in domum admittendus est, nec salutandus, secundum illud Joannis epist. 2. si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei disceratis. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis. Denique hereticus omnis est excommunicatus. Cum ipsis proinde Catholici matrimonia contrahere non debent. Maxime cum ea contrahendo, cum ipsis communicent in iis quæ Sacramenta sunt (cujusmodi sunt baptizatorum matrimonia) ipsique occasionem præbent eorum sanctitatem violandi, ac sibi metipsis periculum essent subversionis; proliumque suis periculum malæ educationis; domesticis denique periculum dissensionum & rixarum, ob diversitatem religionis. Ad quæ præcavenda, Catholicorum cum hereticis conjugia prohibita sunt per varia Concilia, Eliberitanum can. 16. Laodicænum can. 10. Cartaginense III. can. 12. Calcedonenf. can. 14. Agathense can. 67. &c.

296 Nec consuetudo, seu potius corruptela Regionum, in quibus Catholici cum hereticis permixti vivunt, & passim cum illis matrimonia contrahunt, taliter contrahentes à gravi peccato excusat, nisi dispensationem à S. Pontifice iustis gravibusque de causis obtulerint, absque periculo subversionis, providentur denique catholice prolium educationi. Tamen enim, his suppositis, hujusmodi matrimonia prohibita non sint lege naturali, nec divina; sunt tamen prohibita legibus Ecclesiasticis, quarum dispensatio in re tantum momenti, ad disciplinam Concilii Generalis auctoritate constitutam spectante, pertinet ad S. Pontificem, ut constat ex præscriptorummet Principum, pro ea ad Summum Pontificem recurrentium. Particularium autem secus racionum consuetudo, quamlibet longæva, non tam consuetudo, quam corruptela dicenda est, juxta cap. cum tanto de consuetudine. Unde ex tali præxi

Tom. III.

ut plurimum oriri majora mala, quam bona, Tannerus, Layman, Marchantius, alique Doctores testantur: ut plurimum enim mariti heretici, si non pervertant uxores, saltem iis non permittunt se immiscere filiorum, saltem masculorum educationi, nec hereticæ uxores, maritis permittunt immiscere se educationi filiarum, in concernentibus religionem; imò pactum in contrarium explicitè vel implicitè adhibere solent. Impium autem, & nullo casu licitum est matrimonium Catholici cum heretica, vel Catholice cum heretico, cum tali pacto. Finis enim matrimonii jure divino est generatio prolium educandarum in Dei timore, in eaque religione, in qua salvari possint. Id etiam est contra jus Ecclesiasticum can. Judæ 22. q. 1. & cap. ex litteris de convers. infidel. Unde Navarrus & alii passim aiunt, impia esse pacta matrimonialia, ut pars prolium nasciturarum patrem hereticum sequatur, pars matrem, vel contra.

CAPUT XXXVII.

Impedimentum violentiæ, seu coactionis.

PER violentiam, seu coactionem, non intelligitur violentia, seu coactio absoluta, & omnimoda (utpote quæ inferri nequit voluntati in actibus suis elictis) sed intelligitur violentia & coactio secundum quid, quæ fit incutiendo metum. Et metus quidem levis non dirimit matrimonium. Cum enim facile vincibilis sit, non tollit libertatem sufficientem ad matrimonium, uti S. Thomas, S. Bonaventura, & Doctores communiter observant.

Metus itaque matrimonium dirimens, est solus metus gravis, seu cadens in constantem virum, vel constantem feminam, injustè incussus ad extorquendum consensum in matrimonium. Cujus naturam & cetera huc spectantia, quia fusè explicavimus cap. 17. necesse non est hic repetere, sed solum denudè observare, quòd ut metus sit gravis & sufficiens ad matrimonium dirimendum, esse non debeat talis absolute & respectu omnium, nec proinde esse debeat metus mortis, vel incarcerationis, vel mutilationis, vel publicæ ignominie, aliorumque ejusmodi malorum, quæ gravia sunt absolute & respectu omnium. Talem quippe metum exigere ad matrimonium dirimendum, est contra regulam communiter receptam, quòd ad iudicandam metus gravitatem inspicere oporteat ætatem, qualitatem, aliasque circumstantias personæ, cui metus incuitur, nec tanti mali metum exigere in puella juvenescula, quam in viro forti. Quia, ut rectè Suarez de relig. to. 3. l. 6. c. 4. n. 11. aliam circumstantiam requirit recta ratio in viro, quam in femina, & aliam in maturo ætate, quam in puero. Aliam proinde in femina maturioris ætatis, quam in juvenescula; aliam in puella aliud refugium habente quam personam incipientem metum, & sub illius potentate non constitutam, aliam in ea quæ sub ipsius est potestate, nec aliud habet refugium, cujus proinde diu sustinere terribilem vulvum, verba aspera, malam tractationem, consuetæ gratiæ, & amicitie subtractionem, indignationem, minas ejektionis & paternæ domo, mandata imperiosa ducendi talem, &c. respectu juvenesculæ hujusmodi puellæ merito ceperunt gravia mala, eorumque proinde metus gravis, ut videre est apud Barbotam in votis decisivis l. 1. voto 1. ubi agit de coactione cetè non majori, imò non acedè gravi, à Pedagogo illata Ludovico ad matrimonium incedendum cum Josepha, ut confecti persequendum erit. Illud tamen matrimonium ab illustrissimo D. Nuntio Hispaniarum, iudicibusque ab ipso

Vvvv.

designatis, pronuntiatum fuit irritum & nullum. Quia scilicet in matrimonio, tam carnali, quam spiritali, requiritur omnimoda libertas, ait Barbosa ibidem, & ad hoc ut matrimonium dicatur non coactum, non sufficit simplex consensus, sed requiritur plena securitas & libertas, prout tenent Navarrus consil. 3. sub n. 3. de sponsal. Fachin. l. 3. controv. c. 28. versu ad 2. respondeo. Rota decis. 643. n. 9. p. 1. recent. Et sunt observata digna verba Parlii consil. 61. n. 31. lib. 4. *quoniam matrimonium debent esse libera, & gaudere plenissima libertate*, ut in cap. cum locum, cap. requisivit, cap. gemma de sponsal. Et iterum consil. 53. n. 56. eod. lib. 4. *quia in matrimonio requiritur voluntas cum plena libertate, & securitate*, ut deduxit & tenet Abbas. . . . *infertur necessario, quod voluntas & libertas necessariae sunt in ipso matrimonio, & si adest voluntas, & non libertas, non potest dici satisfactum dispositioni juris, nec matrimonium ita celebratum poterit subsistere. Sequitur Hippolytus Rimin. consil. 77. n. 14. inter matrimonialia Ziletti. Fortunatus. Gaza in tract. de ult. fin. n. 188. 189. & 409.* At verò habere non dicitur liberam arbitrium, seu libertatem, multò minus plenam libertatem, qui in eligendo sequi compellitur alterius voluntatem. Anton. de Burr. in cap. cum virum n. 7. de regular. Et pulchre in nostris terminis Franc. Monaldus consil. 5. n. 42. & 44 p. 2.

299 Facit etiam ad intentum doctrina Gobat de Matrim. tr. 9. sect. 1. casu 12. n. 250. quòd quando probatur intercessisse metum respectivè gravem, perinde dissolvendum est matrimonium, ac si demonstraretur intercessisse gravem absolutè. Quia in talem metum cadit proprièssimè, quòd Alexander III. ait in cap. cum locum de sponsal. quòd utique locum non habeat consensus omnino liber, ubi metus vel coactio intercedit. Quandoquidem defectus omnimodè seu plenè libertatis, matrimonium invalidans, immediatè & præcipuè causatur à vehementia metùs, seu apprehensionis mali imminenti; remotè autem & minus principaliter ab ipso malo formidato, foris existente, ut per se notum est. Quia igitur ratio, propter quam metus absolutè gravis matrimonium irritat, est quia plenam non relinquit libertatem; hanc autem respectivè ad talem personam plenam pariter non relinquit metus respectivè gravis, matrimonium pariter irritat. Quia ubi eadem est causa, idem est effectus, & ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio. L. illa ff. ad leg. Aquil.

300 Hinc ubi puella expressè declarat, se nolle tali nubere, pater autem, quem multùm veretur, & reveretur, imperiosè jubet ut ei nubat, resultat metus sufficiens ad matrimonium annullandum, uti Barbosa loco citato n. 16. arguit, & in terminis considerat Hippolytus Rimin. consil. 77. n. 24. in hæc verba: *ex quibus verbis imperiosè prolatis arguitur vis & metus illatus Martinello, secundum Vermas. in d. cons. 2. col. 2. tantoque magis, quia respondit Martinellus: io la voglio sposare. Vel, ut aliqui testes dicunt: gia che volete che io la sposo, la sposo.* Priora enim verba metum inferunt, veluti præceptiva. Secunda verò, defectum voluntatis Martinelli in desponsando dicuntur Gatimellam. Quæ ambo sunt contraria substantia matrimonii.

301 Similiter ubi præter imperium, & declaratam nolitionem accipiendi talem, importunissimè accedunt sollicitationes, nimisquè instantia eorum, sub quorum aliquis est potestate, arguitur defectus plenè libertatis ac voluntatis. Istud enim fuit secundum fundamentum, propter quod (teste Barbosa supra) matrimonium Ludovicii cum Josepha judicatum fuit nullum. Illæ enim impor-

tunissima sollicitationes, tantaque instantia, præsertim diù continuata, graviter compellunt, prout ex variis legibus & canonibus Barbosa ostendit ibidem n. 30. ex quibus iuris patet (inquit) quòd nimis importunitates & importunissima sollicitationes habentur loco compulsionis & coactionis, & inferunt matrimonii invaliditatem. Ita Angelus de Ubaldis consil. 46. n. 4. p. 1. inter consilia Ziletti, ibi: *nimis importunitas inferat ad actus invaliditatem, sicut & metus.* Idem probat Ferret. consil. 296. n. 17. ibi: *per quæ jurâ patet, quòd nimis persuasio, per quam persona inducitur ad contrahendum, habetur loco compulsionis & coactionis, & consequenter quòd tollitur in puella plena securitas, & liber consensus contrahendi, & æquiparatur metui ad actus refectionem. Invenitur ad cap. petiti de jurjur. Aym. Craver. consil. 461. n. 11. vol. 3. ibi: *persuasio enim vim coactionis habet.* Philipp. Pafchal. de virib. patriæ potest. p. 3. c. 2. n. 37. Francisc. Monald. consil. 5. n. 47. & 48. vol. 2. Joan. Delcattillo l. 3. c. 1. à n. 105. Et idipsum comprobatur eleganter, plures referens, Bassilius Pontius de matrim. l. 4. c. 5. n. 17. ibi: *ex spectata natura ipsius rei, & rationis iudicio, adeo gravem molestiam inferunt instantissima preces, saltem personæ quam revereris, & à qua plurimùm dependes, ut merito movere debeant virum constantem ad aliquid efficiendum. Si enim metus cruciatu alicujus corporalis est cadens in virum constantem; gravior cruciatu anime est instantia precum assidua. Quòd si apud Pontifices, quorum suprema in Republica auctoritas est, importuna preces adeo gravem molestiam inferunt, ut sapè, velut inviti, annuunt votis postulantis (juxta illud Joannis XXII. extrav. execrabilis de præbend. improbitas importuna petentium à nobis, & Prædecessoribus nostris, non tam obtinuisse, quam extorsisse plerumque noscatur, &c. utique inviti (ut Glossa notat ibidem) quis dubiet etiam, secundum rectè rationis iudicium, adeo molestas esse importunitates instantes, ut merito metui cadenti in constantem virum æquiparari possint. Ita etiam Glossa in cap. tunc fraternitatis, verbo importunitatem de præbend. Et ibi Hostiensis in princip. Imola n. 2. Rebuff. to. 2. Conflit. reg. tit. de re script. a. 2. Gloss. 3. Peralta in L. si quis n. 93. de legat. Naldus in Sum. verbo metus n. 4. Rota decis. 326. n. 3. coram Gregorio XV. ibi: *concurrunt importuna & continue persuasiones, quibus nomine patris sollicitabatur tam à noverca, quam à quadam sacerdote, quæ sufficiens sine mini & verberibus.***

Denique observanda est doctrina Baldi in l. 300 spadonem §. qui pubere ff. de excus. tutor. scilicet quòd habet in plenè probando metu locum illud: *singula quæ non prosunt, collecta juvant.* Et ut intra n. 12. dicit: *Judex debet illa simul jungere, quæ simul juncta poterunt plenam probationem facere, & sic ferre sententiam.* Ex multis enim deductis coram se, potest animi sui motum informare, ut dicit textus in cap. cum ad Sedem in fin. de restit. spoliat. Nam, ut iterum Baldus ait in cap. cum causam de probat. n. 1. *ex multis imperfectis fit una probatio perfecta, sicut ex multis membris invicem coherentibus fit perfectum corpus, & ex multis sonantibus fit perfecta harmonia.* Hæc jungere placuit dictis citato cap. 17. quia plurimùm ad matrimonium spirituale vel carnale contra voluntatem suam compulsiorem salutis & in integrum restitutioni servire possunt.

CAPUT XXXVIII.

Impedimentum impotentia.

Impotentia dirimens illa est, quæ impedit copulam conjugalem, per quam vir & mulier fiunt

una caro. Non sunt autem una caro, nisi per intramissionem virilis seminis intra vas naturale mulieris. Ideo dum vir intra illud semen suum intramittere nequit, etiam si aliqui vas penetrare possit, impotentia est. Quae si perpetua sit, & antecedit matrimonium, siue proveniat ex natura, siue ex maleficio, siue undecumque, matrimonium dirimit absolute & respectu omnium, si impotentia sit absoluta; respectu dumtaxat ad illum vel illam, si solum sit respectiva, siue solum respectu hujus vel illius, non respectu omnium. Nec matrimonium solum dirimit jure positivo, toto titulo de frigid. & malefic. sed & jure naturali. Quia sicut in aliis contractibus, nullus se obligare potest ad dandum vel faciendum id quod dare vel facere non potest; sic in contractu matrimonii nullus se obligare potest ad actum, ad quem potens non est. Si vero impotentia non sit perpetua, vel matrimonium non antecedit, sed ei superveniat, illud non dirimit.

304 Itaque 1°. eunuchi & spadones, utroque testiculo carentes, quamvis eorum aliqui vas mulieris ingredi valeant, quia tamen carent semine prolifico, incapaces sunt matrimonii, prout Sixtus V. motu proprio declaravit anno 1587. Et idem est de illis, quibus uterque testiculus est attritus: scilicet de illis, quibus unus superest illatus. Cum enim capaces sint generationis, capaces sunt & matrimonii.

305 2°. illi qui, integris licet partibus, semen prolificum emittere nequeunt, ob naturalem frigiditatem, vel perpetuam complexionis debilitatem, sunt pariter matrimonii incapaces. Sicut & illi, qui ob maleficium nequeunt erigere virgam, vel quibus virga ad accessum feminae sic coarctat, ut vas ipsius ingredi nequeat. Si enim maleficio vis iudicata fuerit perpetua, matrimonium dirimit, ut habetur toto titulo dicto.

306 3°. illae etiam feminae matrimonii sunt incapaces, quae sunt taliter arctae, ut cum ipsis vir copulam perficere non valeat. Solam tamen feminae ad feminandum impotentiam Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 17. n. 24. Bonacina q. 3. puncto 13. & alii censent non dirimere matrimonium; uti nec impotentiam ad retinendum semen viri, postquam illud intra se suscepit. Ut enim femina copula sit matrimonii, sufficit ut virile semen intra se sic suscipere queat, ut cum viro una caro fiat. Illa vero deperditio ex parte feminae subiequitur illum necessarium sufficientemque effectum, licet aliquando impediat generationem, quae si foret profusa necessaria ad matrimonii valorem, matrimonium inter conjuges steriles non sublesteret. Quod dici nequit.

307 4°. si qui sint praeter senio ita debiles, ut penetrare nequeant vas femineum, vel si penetrare possint, nequeant tamen intra illud feminare, incapaces sunt matrimonii. Ita Dominicus Sotus. Si tamen vetuli calorem sufficientem habeant ad carnalem copulam, & feminandum intra vas, tamen non habeant calorem sufficientem ad generandum, conceditur eis matrimonium, secundum quod est in remedium, quamvis non competat eis secundum quod est in officium naturae, inquit sanctus Thomas in 4. dist. 34. q. 1. a. 2. ad 3.

308 5°. idem aliqui censent de iis, qui ita calidae sunt naturae, ut semper totum semen effundant, antequam vulvam muliebrem aperiant. Hinc enim conjuges impediuntur, ne fiant una caro. Martinus Perez de matrim. disp. 37. sect. 2. n. 8. Verum Caballus Theor. & Prax. Jur. Can. lib. 3. c. 25. observat, hinc raro contingere perpetuam impotentiam. Tamen enim multos conatus & congressus conjugum hinc fieri contingat absque effectu; continget tamen aliquando, ut aliquis ex multis conatibus effectum non frustretur.

Tom. III.

tur, utque nimius ardor progressu temporis defervescat, & ut aliquam saltem partem seminis intramittere possit. Quod sufficit.

6°. Perez ibidem num. 8. perpetuo impotentes centet eos, qui tantam habent aversionem ab aliqua muliere, ob summam ipsius deformitatem, ut quando de conjugali actu cum illa habendo cogitant, toti frigeant ad venerem, si aversio illa & horror cum ipsis videatur inemendabilis.

7°. licet impotentia perpetua sit nota comparati, & haec juri suo cedat; adhuc equidem matrimonium dirimit, cap. consultationi, & cap. laudabilem de frigid. & malefic. Unde juxta laudatum motum proprium Sixti V. irrita sunt matrimonia cum quibuscumque mulieribus, etiam defectum scientibus, illorum eunuchorum & spadonum, qui utroque testiculo carent.

Scio Basilium Pontium lib. 7. c. 55. & seqq. alioque apud Dianam p. 4. tr. 4. resol. 75. existimare, quod taliter impotentes impotentia perpetua, utriusque nota, inire possint matrimonium in ordine ad castitatem vivendum. Sed cum Sixtus V. ibi declaret inhabiles ad matrimonium quocumque modo contrahendum, tenenda est sententia communis in contrarium.

8°. si mulier, post matrimonium inventa impotens ob arctitudinem, Medicorum judicio reddi queat apta viro per incisionem, absque periculo vitae vel gravis morbi, tenetur eam pati, si nequeat per medicinas vas laxativas aptam se reddere. Cum enim impotentia ipsius, utpote curabilis, perpetua non sit, juxta cap. fraternitatis de frigid. & malefic. ibi: nos attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod praeter divinum miraculum, per opus humanum, absque corporali periculo potuit removeri; ideoque matrimonium ipsius validum sit, & maritus per illud acquirerit jus ad copulam cum ipsa; juri isti satisfacere tenetur per media ad id necessaria, quae moraliter adhiberi possunt. Uti possunt in dicto casu, non obstant eo quem passura est dolore, qui non erit major dolore partus. Ita Doctores communiter, contra Pontium & Leonardum.

Si tamen defectus non teneat se ex parte mulieris, sed ex parte viri, probabile est quod mulier non teneatur tunc incisionem, & dolorem gravem pati, ut se viro aptam redderet. Cum apta supponatur ex parte sua, ineptitudoque ex parte viri se teneat. Cui proinde, non mulieri, incumbit uti remedio. Quod si nullo remedio, absque gravi corporis periculo, vir iste se illi aptum reddere possit, matrimonium ipsius censeri debet invalidum. Ita Basilium Pontius, aliique plures, dissentiente Sanchez cum nonnullis aliis.

9°. haec tamen dicta non habent locum in impotentia, matrimonium valide contractum sublecuta, can. si quis 32. q. 7. & cap. quoniam frequenter ut licet non contestata.

10°. nec habent locum in impotentia non perpetua, sed temporanea, ut constat ex cit. cap. fraternitatis, aliique canonibus. Matrimonia tamen impuberum sunt irrita, nisi in ipsis malitia suppleat aetatem, cap. de illis, & cap. tuae de desponsat. impuberum.

11°. tamen S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. a. 2. ad 5. censet nullam impotentiam naturalem esse perpetuam, si non fuerit absoluta, sed respectiva: non potest (inquit) esse perpetuum impedimentum naturale in viro respectu unius personae, & non respectu alterius; sed si non possit implere carnalem actum cum virgine, & possit cum corrupta; tunc medicinaliter aliquo instrumento posset claustra pudoris frangere, & se conjugii; nec esset hoc contra matrimonium: quia non fieret ad delectationem, sed ad medicamentum. Opinio

Vvvv 2

contraria apud Judices Ecclesiasticos prevailuit. Dum enim vir consummare nequit matrimonium contractum cum virgine, esse possit cum corrupta, matrimonium illud declarare solent irritum, dareque illi viro facultatem contrahendi cum vi-

317 12. impotentia ex maleficio perpetua censetur, quando humano opere, Ecclesiæque precibus & exorcismis curari non potest; sed solum per aliud maleficio, vel miraculum. Quod ubi compertum est, matrimonium eo ipso nullum censetur. Itaque si per fortiaras, atque maleficas, occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & diabolo preparante, concubitus non sequitur; hortandi sunt quibus ista eveniunt, ut puram confessionem Deo & Sacerdoti, corde contrito & humiliato, de omnibus peccatis suis faciant, & profusus lacrymis, & largioribus elemosynis, & orationibus, atque jejuniis, Domino satisfaciant, & per exorcismos, ac cetera Ecclesiastica medicina munia Ministri Ecclesiæ tales (quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit) sanare procurent. Quod si forte sanare non poterint, separari valebunt, cap. si per fortiaras 33. q. 1.

318 13. ad cognoscendum (inquit S. Thomas a. 2. citato in corp.) utrum sit impedimentum perpetuum, vel non perpetuum, Ecclesiæ tempus determinatum adhibuit, in quo hujus rei potest esse experimentum, scilicet triennium (cap. laudabilem de frigidis, &c.) ita quod si post triennium, in quo fideliter ex utraque parte (adhibitis spiritualibus remediis, de quibus proxime, si impotentia sit ex maleficio) dederunt operam carnalis copulæ implendo, inveniatur matrimonium non esse consummatum, judicio Ecclesiæ dissolvitur. Et tamen in hoc Ecclesiæ quandoque errat: quia per triennium quandoque non sufficienter experiri potest perpetuitas impotentiae. Unde si Ecclesiæ se deceptam inveniat, per hoc quod ille in quo erat impedimentum, inveniatur carnalem copulam cum eadem, vel cum alia perfectisse, redintegretur precedentis matrimonium, & dirimitur secundum, quamvis de ejus licentia factum. Unde priori viro, à quo ob præsumptam impotentiam separata fuerat, & alteri nupsit, mulier reddi debet, cap. laudabilem, & cap. fraternitatis de frigidis, &c. Triennale verò illud experimentum secundum aliquos computandum à die inchoatæ experientiae; secundum alios à tempore præfixo à Judice. Videri potest Diana p. 11. In Gallia tamen experientia triennalis consuetudo in tantum defuit, ut in nonnullis Provinciis illius ad id solum concedatur experientia trimestris; in aliis experientia unius dumtaxat diei à Judice præfixi, seu etiam trium, vel quatuor horarum, cum certis conditionibus pudibundis, quas necesse non est hic commemorare. Sed tam pudibundum & tam breve experimentum ipsimet Galli Doctores improbant, ut in Caballanus ubi supra, Merbecius dissert. 7. q. 14. 15. & 16. Natalis Alexander lib. 2. de matrimon. c. 4. a. 11. reg. 10. apud quem Cyprianus episc. 62. monet; quod in exploranda puellarum virginitate, & manus obstetricum, & oculus sæpe falluntur, quamvis experimentum inspectionis canones probent, & Judices sæpe decernant.

319 Quod si post triennalem experientiam, adhibitaque spiritualia remedia, impotentia perseveret, non possunt ultra experiri. Quia jam moraliter humano modo de impotentia perpetua, matrimonique adeo nullitate constat. Ideo non possunt amplius exercere tactus, aliaque quæ illicita sunt non conjugibus; sed communiter per Judicem Ecclesiasticum (ad tollendum scandalum) separandi sunt, ob periculum incontinentiæ. Quamvis eo seculo simul habitare permittantur tam-

quam frater & soror, cap. consultationi, & cap. laudabilem eod. tit.

Porro facta, ut dictum est, separatione, pars non impotens aliud matrimonium contrahere potest; secus pars absolutè impotens. Cui tamen idipsum concederetur, si non foret nisi respectivè impotens. Cujusmodi impotentia subinde etiam ex maleficio provenit. Ut enim S. Thomas ait loco citato a. 3. maleficio quandoque potest præstare impedimentum ad unam tantum: quia diabolus voluntaria causa est, non ex necessitate naturæ agens. Et præterea impedimentum malefici potest esse ex impressione demonis, in imaginatione hominis, ex qua tollitur viro concupiscentia movens ad talem mulierem, & non ad aliam.

Et idem S. Doctor ibidem, hæc est (inquit) 321 differentia inter maleficiam & frigiditatem: quia qui est impotens ex frigiditate, sicut est impotens ad unam, ita & ad aliam. Et idem quando matrimonium dirimitur, non datur ei licentia ut altera conjugatur. Sed ex maleficio homo potest esse impotens ad unam, & non ad aliam. Et idem, quando judicio Ecclesiæ matrimonium dirimitur, utrique datur licentia quod alteram copulam quarat. Itætiã S. Raymundus l. 4. tit. de impotentia coëcandi §. 4.

14. in dubio an maleficiam præcesserit matrimonium bonæ fide contractum, an illud fuerit subsæcutorum, posterius in favorem matrimonii præsumitur. Quia in dubio præsumendum est pro matrimonio, cap. fin. de sent. & re judic. & cap. siquis acceperit 33. q. 5. atque ita docent Sanchez, Gutierrez, Reginaldus & alii, contra Angelum, Sa, &c.

15. hermaphroditus, id est utrumque sexum habentes, per se loquendo non sunt impotentes. Ideoque per se loquendo nubere possunt, secundum sexum qui in ipsis prævaleret. Si uterque sexus in ipsis sit equalis, alterutrum eligere debent, & secundum illum contrahere. Sed, factâ semel electione, illam mutare, & secundum alium sexum aliud matrimonium contrahere prohibentur. Quamvis, si secus fecerint, validè contrahant. Quia per factam electionem, potentiam naturalem non amiserunt.

16. quando, contracto bonæ fide matrimonio, 324 deprehenditur impotentia, matrimonium propriâ autoritate equidem dirimi non potest, sed Judicis Ecclesiastici. Apud quem dum matrimonium ob impotentiam accusatur, si vir cognitam à se uxorem dicat, mulier verò neget, viro affirmanti & juranti credere debet, & secundum eum pronuntiare. Quia vir caput est mulieris. Et sic determinatur can. siquis acceperit 33. q. 1. cap. continetur de despons. impub. & cap. accepisti de frigid. & malef. Si tamen mulier virum arguat mendacii ac perjurii, sequæ virginem per experimentum plurium juratarum matronarum probet, juramento mulieris testimonioque illarum matronarum Judex fidem potius adhibere debet, cap. proposuisti de probat. Cautela tamen magna adhibenda est in hujusmodi inspectione (inquit S. Raymundus ubi supra §. 6.) ut fiat per duas vel plures matronas honestas, & peritas in opere maritali. Et hoc quia res illa occultata est, & non per via visui. Propter quod dicit Canon, quod manus obstetricum, & oculus sæpe fallitur.

In casu etiam quo vir litem movet de matrimonio, & coram Judice affirmat, se uxorem cognoscere non posse; mulier econtra se cognitam fuisse contestatur; si aliæ probationes pro viro non suppetant, mulieri afferenti fidem Judex potius adhibere debet, & in favorem matrimonii sententiam ferre. Quia, cum vir in illa actione sit actor, & mulier rea, actor non probante, qui vel quæ convenitur, est nihil præsumitur, & vincit.

cap. cum Ecclesia de causa profess. & propriet.
Et sic tradit S. Raymundus ibidem.

CAPUT XXXIX.

Impedimentum clandestinitatis, seu defectus presentie Parochi & testium.

- 326 **M**atrimonia aliter quam presente Parocho, vel alio Sacerdote (de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia) & duobus vel tribus testibus contracta, irrita & nulla Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 1. declaravit, ipsosque contrahentes ad sic contrahendum inhabiles reddidit. Nec dubium quin hoc facere poterit. Cum Ecclesia possit constituere impedimenta matrimonii dirimentia, ex quo matrimonii contractus ad Sacramenti dignitatem est elevatus, causaeque proinde matrimoniales ad Ecclesiam spectant. Nec ideo circa Sacramenti substantiam aliquid immutavit. De substantia quippe matrimonii divino naturalique jure est, quod à legitimis personis contrahatur. Ad legitimitatem autem personarum contrahentium, Ecclesia secundum potestatem sibi à Christo datam, certas quasdam conditiones exigere potest, sicut in Domino expedire judicaverit, sicut Legislator Civilis certas potest exigere conditiones, ad hoc ut aliquis sit habilis ad vendendum, emendum, &c.
- 327 Illud porro Tridentini Decretum vim habet omnibus & solis in locis, ubi est promulgatum, prout in fine citati capituli declaratur. An etiam solis in locis ubi non solum promulgatum, sed & usu susceptum est? Affirmant Ferdinandus de Castro-Palao disp. 2. de sponsal. p. 13. §. 8. n. 3. Gobat tr. 9. n. 456. usque adeo ut adjungant nec promulgationem, nec receptionem ipsius sufficere, si postmodum in usu esse desierit.
- 328 Verum ex hoc sequeretur Tridentini Decretum vim non habere in Hollandia, Zelandia, Frisia, aliisque locis, ubi Tridentinum promulgatum fuit, & aliquandiu observatum, sed deinde per haereticorum rebellionem, contemptumque legum Ecclesiasticarum in usu esse desit. In illis proinde subsistere matrimonia haereticorum absque presentia veri Parochi celebrata. Quod licet admittant Tannerus to. 4. disp. 8. q. 3. dub. 6. n. 122. Layman l. 5. tr. 10. parte 2. c. 4. n. 7. Dicastillo de matrim. disp. 3. dub. 10. n. 84. & alii apud Gobat n. 460. ipse tamen Gobat n. 461. & seqq. merito improbat. Quod enim isti pro fundamento subsistentiae matrimoniorum illorum allegant, Papam scire matrimonia ab haereticis absque vero Parocho fieri, nec tamen contradicere, nec ea declarare irrita; tacite proinde ea approbare, ad vitanda graviora mala. Probabile non videtur. Tum quia falsum est quod his non contradicat, imò per S. Congregationem ea declarat irrita. Tum quia licet non contradiceret, quia utiliter non potest, ubi ab haereticis non auditur, sed peius contemnitur ut Turca, vel Antichristus; probabile non est quod eorum malitia & rebellio, quoad hoc cedat & concedat, quod Catholicis sibi obedientibus non concedit. Alias commodum sine magnum ex sua malitia, rebellionem, Ecclesiaeque, & legum Ecclesiasticarum contemptu praeter Catholicis obedientibus reportarent. Quod equitas non patitur, magis quam quod sua fraus cuiquam patrocinetur. Sed haec de re plura capite sequenti.
- 329 Reliqua proinde tantisper haereticis, pro observantia Tridentini Decreti notanda sunt sequentia. 1. Decretum illud habere locum, etiam in articulo mortis, ita ut, ne in extremo quidem agone, moribundus absque Parocho ducere valde possit eam quam impragnavit, ad prolem legitimam. Ita Barbosa de Parocho p. 2. c. 21. n.

81. Quia Tridentini Decreti verba sunt clara, universalita, & absque exceptione. Quam proinde non licet nobis privatà auctoritate comminisci. Unde audiendi non sunt qui (apud Palaum loco citato n. 9.) oppositum probabiliter censent. Nec audiendus Amicus apud Dianam p. 10. tr. 13. refol. 13. duas alias privatà auctoritate faciens exceptiones à generali illa lege Tridentini, v. g. in casu quo tibi quis minaretur mortem, nisi clandestinè contraheres, & mox consummaret. Neque enim à generalibus Conciliorum Generalium legibus privatà licet auctoritate excipere. Alias nihil in illis firmum staret, dum latissima pateret janua luxuriantibus hominum ingenis, ad excogitandas privato sensu exceptiones & subterfugia.

2. nomine Parochi ibi intelligi verum Parochum (qualis non est Prædicans apud Acaholicos, tamen ab ipsis pro Pastore habeatur) nec quemcumque Parochum, sed proprium, uti S. Congregatio Cardinalium, Apostolica Sede approbante, sæpius declaravit.

3. licet Jacobus Boudart eum alius existimet, Parochum, ut matrimonio valide assistat, esse debere Sacerdotem, eumque putet obvium sensum verborum Tridentini, vel alio Sacerdote (vox enim alius, juxta obvium sensum, importat similem qualitatem in eo quem refert, & ita S. Congregationem verba illa ponderasse refert Navarrus lib. 4. consil. tit. 1. consil. 30.) contrarium Doctores communiter affirmant, valere utique matrimonium contractum coram Parocho nondum Sacerdote, idque S. Congregatio Concil. ann. 1595. declaravit, approbante Clemente VIII. ut videre est apud Dianam p. 11. tr. 3. refol. 32. Quia Concilium absolute loquitur de Parocho, qui verus & proprius Parochus est, licet nondum promotus ad Sacerdotium, nec ad illum Ordinem sacrum. Videri potest Barbosa de Parocho num. 60. & Fagnanus in cap. quoniam. de Constitutione.

4. matrimonium coram Parocho suspensum, vel excommunicato denunciato, nihilominus esse validum, prout eadem S. Congregatio, tempore Cardinalis Matthæi, re diligenter examinata, declaravit apud Fagnanum in cap. littere quas de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiae. Ratio est quia excommunicatus & suspensus non definit esse Parochus; & quamvis invalida sint acta ipsius, si sint acta jurisdictionis, secus si non sint acta jurisdictionis, sed mera presentia, ut in presenti. Irritum tamen est matrimonium coram Parocho publico haeretico, in loco ubi Tridentinum est promulgatum. Quia talis definit esse verè Parochus; utpote ipso jure privatus Beneficio Parochiali. Sicque declaravit S. Congregatio apud Fagnanum in cap. ad abolendam de haeret. n. 38. & seqq.

5. irritum esse matrimonium coram Parocho intruso. Quia non est verus Parochus. Valere tamen, si titulum habeat coloratum, communi quoque errore vulgi Parochus habeatur. Tunc enim licet non sit Parochus jure; est tamen possessione, parochialisque actuum valor; eo quod Ecclesia, ob titulum coloratum, communemque errorem, suppleat defectum istius juris, ut valeant acta per ipsum. Ita Doctores communiter.

6. ad matrimonii valorem sufficere presentiam unius Parochi, etiam si contrahentes ex diversis sint Parochiis. Quia Tridentinum requirit presentiam Parochi, non Parochorum. Sufficereque tunc Parochum loci, ubi matrimonium celebratur. S. Congregatio approbante Gregorio XIII. declaravit. Imò sufficere Parochum viri, etiam in Parochia mulieris. S. Congregatio Concilii patenter declaravit apud Fagnanum in cap. quod moribus de clandest. de sponsal.

- 335 7°. si sponsus sit de Parochia, ubi Tridentinum est promulgatum, sponsa verò de Parochia, ubi non est promulgatum, valere matrimonium sine Parocho contractum in Parochia sponsæ; tamen non valeret sic contractum in Parochia sponsi. Quia contractus quoad valorem sequitur leges loci, ubi celebratur, cap. fin. de foro compet.
- 336 8°. valere matrimonium celebratum in Parochia sponsæ, coram Sacerdote non habente licentiam à Parocho ipsius, modò licentiam habeat à Parocho sponsi. Sic 16. Februarii anno 1595. S. Congregatio declaravit. Quia assensu Parochi per se, vel per alium Sacerdotem, exerceri potest extra Parochiam: cum non sit actus jurisdictionis, sed nudæ præsentia, qui extra propriam Parochiam non minus exerceri potest, quàm actus jurisdictionis voluntariae. Hanc autem extra territorium exerceri posse, Jurisconsulti probant ex L. 2. ff. de offic. Procurat.
- 337 9°. ut valeat matrimonium coram Sacerdote, qui non est proprius contrahentium Parochus, non sufficere tacitam licentiam ex tolerantia Parochi videntis, & non prohibentis, sed necessariam esse specialem & expressam, vel saltem generalem administrandi omnia Sacramenta. Sic eadem Congregatio declaravit 22. Junii 1581. teste Fagnano suprà. Nec hoc tantum, sed insuper declaravit, Vicarios Ecclesiæ Parochialis, etiam temporales, & ad nutum amovibiles, matrimoniis tamquam Parochos interesse posse, & aliis licentiam dare ut intersint, ut videre est apud eundem.
- 338 10°. non valere matrimonium coram Sacerdote extraneo, licentiam à proprio contrahentium Parocho non habente, etiam si Parochus proprius factum postea ratificaverit. Quia ubi lex exigit præsentiam corpoream, rati habitio sequens non sufficit ad valorem actus, nec in similibus æquiparatur mandato præcedenti. Unde S. Congregatio 7. Septembris 1620. censuit, *matrimonium contractum coram Sacerdote extraneo, qui reverà non habuit à proprio Parocho licentiam veram, esse nullum.* Et die 5. Decembris 1626. declaravit, *matrimonium contractum coram Sacerdote extraneo, qui habet licentiam à proprio Parocho unius ex contrahentibus, & ignorat se illam habere, prout & ignorat unus ex contrahentibus, esse invalidum.*
- 339 11°. valere matrimonium coram Sacerdote, licentiam habente ab Episcopo contrahentium, etiam absque consensu Parochi. Quia Tridentinum solum requirit præsentiam Parochi, vel alterius Sacerdotis, de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia. De Ordinarii porro licentia fieri censetur, id quod ipse, vel Vicarius Generalis ipsius, vel Capitulum, Sede vacante, vel Legatus Pontificis, vel ipse Pontifex concessit. Abbas tamen, jurisdictionem quasi Episcopalem habens, personas suæ jurisdictioni subditas matrimonio jungere non potest, nec ad hoc Sacerdoti extraneo licentiam concedere, sub poena nullitatis. Quia non venit nomine Ordinarii.
- 340 12°. si Episcopus alicui Sacerdoti mandat, ut assistat alicui matrimonio, putans ipsum esse proprium Sacerdotem contrahentium, cum non sit, valere equidem matrimonium, uti S. Congregatio respondit apud Fagnanum ibidem. Quia Tridentinum voluit sufficere, ut matrimonium fiat coram Sacerdote, de licentia Episcopi, etiam si non esset proprius Parochus. Nec determinavit intentionem, vel modum talis licentia, sed satis habuit, ut daret licentiam Sacerdoti, non Parocho.
- 341 13°. valere matrimonium, licet Parochus adfuerit invitus, vel coactus, vel dolo vocatus, & licet adfuerit non vocatus, sed merè fortuito & casualiter. Etiam si nihil eorum quæ agebantur, viderit, vel intellexerit, si affuerit non intelligere. Quia v. g. obturavit aures suas ne intelligeret, clausitque oculos ne videret. Sic enim S. Congregatio declaravit apud Fagnanum in cap. *quæstum* de posit. & remiss. Qui enim admonitus velle matrimonium contrahere eos qui adfuerunt, ipsos de præsentibus contrahentes intelligere, & videre potuit, sed noluit, non censetur expertus scientiæ, sed affectuæ ignorantia, cap. *cum inibi*, de clandest. despons. §. *si quis verò*. Fagnanus loco citato. Barbosa de Parocho p. 2. cap. 21. Diana p. 11. tr. 3. resol. 32. & apud ipsum Pontius, Leander & alii, contra Sanchez lib. 3. disp. 39. opinantem contrarium, si Parochus equidem reverà non intellexerit. Sed Congregatio sic censuit non valere, si Parochus non intellexit, ut exceperit casum, quo affectasset non intelligere.
- 14°. sacram quidem Congregationem apud Fagnanum in cap. *quod nobis* de clandest. despons. n. 54. censuisse, quòd non valeret matrimonium contractum in præsentia Parochi, & aliis requisitis non omisissis; sed cui Parochus formaliter adhibitus non fuisset, solumque per accidens, dum convivendi, vel confabulandi, vel aliud tractandi causa ibi adfuerit, audivisset matrimonium de præsentibus contrahi. Non valere (inquam) nisi alia intervenerint, quæ Parochum à contrahentibus adhibendum fuisse arguant. Sed hinc consequens non est invalidum esse matrimonium, tempore convivii, vel confabulationis, vel tractationis alterius negotii, vel etiam tempore transitus Parochi celebratum, dum ipse præter expectationem audit à contrahentibus proferri: *Domine Paroche, serò accipio hanc feminam in meam uxorem: accipio hunc virum in meum maritum.* Neque enim alia formalis adhibitio Parochi necessaria est, nisi quæ appareat contrahentes intendisse coram ipso verba ista serò proferre. Quod apparere potest, etiam si tempore convivii, confabulationis, &c. verba ista proferantur. Nulla proinde alia formalis adhibitio Parochi requiritur, quæ sic coram ipso serò contrahatur, ut sufficienter cognoscat id serò coram se fieri, etiam si ipse coram se fieri nolit. Ita Barbosa l. 2. de Parocho c. 21. n. 50. Et in Tridentino sess. 24. de reform. c. 1. n. 77. cum plurimis aliis contra Pontium. Idque aperte colligitur ex L. *coram Titio* ff. de verb. signific. ibi: *coram Titio facere iustus, non videtur eo præsentem fuisse, nisi is intelligat.* Igitur à contrario sensu coram Parocho contrahere iustus, eo præsentem esse videtur, si is intelligat. Ut enim pergit ibi Jurisconsultus: *serò, non etiam velle is debet.*
- 15°. ut matrimonium valeat, necessarium non 343 esse ut contrahatur coram proprio Parocho loci, ubi fixum habet domicilium cum animo ibi perpetuò manendi, sed sufficere quòd contrahatur coram proprio Parocho loci, ubi hic & nunc habitat, quanvis diù ibi habitare non intendat, dummodò ibi non sit solius recreationis gratià, vel ad ruralia exercenda, aut alià brevi causà statim ad domicilium suum reverfurus. Ita Fagnanus in cap. *significans* de Parochis & alienis parochianis n. 30. id latè probans, dicens esse sententiam magis communem, & addens, quòd qui pelvis aut belli causà aliò divertunt, etiam non habeant ibi animum manendi, nisi quoad duraverit necessitas, verè tamen acquirere jus Parochiæ ad effectum recipiendi Ecclesiastica Sacramenta, præterquam Ordinis. Ad hoc enim (ut ostendit) iura non considerant domicilium, sed simplicem habitationem. Et ita (inquit) quoad matrimonium S. Congregatio Concilii sæpius declaravit. *Nam cum alim juvenis nobilis, & meretrix Senensis, caperent invicem matrimonio copulari, & dubitarent, ne si matrimonium in civitate Senarum con-*

364 Quod verò attinet ad casum specialem, in scripturis ejusdem Nantii contentum, Congregatio ita duxit respondendum. Cum secundum ea que proponuntur, matrimonium fuerit contractum in Parochia, ubi fuerat publicatum dictum Decretum, & extaret in Diocesi Antuerpiensi, cujus erat Parochia, Vicarius, qui, juxta Concilii Decretum, poterat providere. Utique hujusmodi matrimonium, absque forma contractum, esse nullum. Et subscriptum erat, Hieronymus Cardin. Matr. Facta est illa declaratio 19. Januarii 1603. non in primis hæreseos tumultibus, sed quando jam Gentii rerum poterant. Et videri potest apud Dianam p. 11. tr. 6. ref. 1.

365 Porro Concilium Tridentinum promulgatum fuit anno 1565. de mandato Philippi II. per Margaritam Parmensem. Constat proinde promulgatum fuisse in Hollandia, Zelandia, Frisia, Gueldria, Transfulania, & per totum territorium Ultrajectense, antequam illæ Provincie ab obedientia Regis Catholici defecissent. De quibus Provinciis Joannes Lindebornus in Notis Catecheticis ad matrimonii Sacramentum Catechesi c. 1. §. 4. constare dicit, apud se esse exemplar authentici Mandati Frederici Tautenburgii, Archiepiscopi Trajectensis, de 22. Aprilis 1568. quo ad iteratam ejusdem Concilii promulgationem, convocat omnes Prælatos, Abbates, Archidiaconos, Propositos, Priores, Decanos & Pastores territorii Trajectensis, Hollandiæ, Gueldriæ, Transfulania, Frisiæ. Aditque Lindebornus constare ex litteris (apud se pariter extantibus) Burgesii, tunc Decani Metropolitani, postea Tautenburgii in Archiepiscopatu successoris, id quod in Mandato suo Convocatorio Tautenburgius faciendum insinuaverat, factam esse. Denique Joannes Baptista Verjus in Pall. Mission. tr. 13. a. 1. scribit sibi relatum, quod à paucis annis viverent Ultrajecti viri senes, qui à parentibus suis certa dicta promulgationis ibi factæ signa acceperant.

366 Constat proinde ex authentica S. Congregationis declaratione supra relata, irrita esse matrimonia hæreticorum in dictis Provinciis, contracta coram Ministro hæretico, vel Laico Magistrali, non servatâ formâ Concilii Tridentini, præterquam in duobus casibus ibidem exceptis. Si illa sunt irrita, ergo & alia eorumdem matrimonia, contracta cum quolibet alio impedimento dirimente, sive cognationis, etiam spiritualis, sive affinitatis, sive lignaminis, &c. Quæ proinde Petrus Marchantius perperam vult sic irrita esse ac nulla, in ratione Sacramenti, ut tamen valida sint in ratione contractus naturalis & civilis, si nihil habeant contra leges naturales, divinas, & politicas. Cum id æquè contra Ecclesiæ mentem asseratur de matrimoniis hæreticorum, contractis cum aliquo ex dictis impedimentis, quam de matrimoniis Catholicorum: quandoquidem hæreticorum (utpote baptizatorum) matrimonia, validè contracta, juxta cap. quanto de divortis, æquè sint Sacramenta, quam Catholicorum; nec verisimile sit Ecclesiam tacitè consentire in valorem naturalem civilemque matrimoniorum, à suis infensibilibus pertinacissimisque rebellibus cum aliquo ejusmodi impedimento malitiosè contractorum, magis quam in naturalem civilemque valorem matrimoniorum, à suis obedientissimis filiis cum aliquo ejusmodi impedimento ignoerantè contractorum.

367 Secunda ratio, propter quam Scriptoribus n. 328. relatis acquiescere non possum, est quia hæretici, perinde ut Catholici, legibus Ecclesiasticis tenentur, ut communis & generalis est sententia Doctorum, nominatim Suarez de legib. l. 4. c. 19. n. 3. Cornelii à Lapide in 1. Cor. 15. vers. 12. Cardinalis de Lugo to. 3. in 7. p. disp. 15. Tom. III.

sect. 7. u. 149. Enimverò absurdissimus ille foret (ait ibidem Cardinalis de Lugo) qui assereret, hæreticos, qui non receperunt leges Ecclesiæ, cui per baptismum incorporati & subjeti sunt, iis non obligari. Nec est ullus Catholicus qui dubitet, ipsos teneri legibus jejuniorum, abstinentiarum, festorum, &c. Si autem teneantur legibus Ecclesiæ dirigentibus: eadem ratione tenentur ejusdem legibus irritantibus. Igitur tenentur Ecclesiæ legibus matrimonii impedimenta irritantia statutibus.

368 Tertia ratio est, quia si Ecclesiasticis legibus matrimonii impedimenta statutibus non teneantur, idè esset quia earum observantia, per diuturnam consuetudinem contrariam, apud illos desisset (si enim titulus contrariæ consuetudinis ipsis quoad hoc non patrocinetur, nullus profectò alius patrocinatur) atque contraria hæreticorum consuetudo non eximit ipsos ab obligatione dictarum legum Ecclesiasticarum, sive dirigentium, sive irritantium. Nulla enim consuetudo contraria quemquam eximit, nisi ex rationabiliter præsumpto Ecclesiæ consensu, ut probat Suarez de legib. l. 7. c. 13. fateturque Tannerus loco citato. Ecclesia verò nullo modo præsumitur consentire in illas hæreticorum consuetudines, ex Ecclesiæ contemptu, in camque rebellionem provenientes, nec ob eas ipsos eximere à communibus legibus suis. Cum ex una parte nullus Princeps censetur consentire in ullas rebellionum subditorum suorum consuetudines, legibus à se stabilitis contrarias, neque ullo modo probare earum non observantiam, ex sola rebellionem, Regiæque autoritatis contemptu provenientes, nec denique ob ejusmodi consuetudinem & non observantiam à communibus legibus suis ejusmodi rebelles & contemptores suos eximere. Ex alia parte rationale non sit aliquos eximere ab obedientia propter suam inobedientiam; & hæretici, utpote Ecclesiæ rebelles, atque in sua rebellionem pertinaces, Ecclesiasticæque potestatis contemptores impudentissimi, qui Ecclesiam omni momento perderent si possent, omninò indigni sunt, qui ex sua illa rebellionem, tantoque Ecclesiæ odio & contemptu, magnum illud exemptionis ab Ecclesiasticis legibus, seu dirigentibus, seu irritantibus commodum ex benignitate Ecclesiæ reportent. Ut enim Tridentinum sess. 24. de reformatione matrimonii. c. 5. non est dignus, qui Ecclesiæ benignitatem experietur, & cujus salutaria præcepta temerè contempserit. Et si æquum non est, ut legis sentiat auxilium, qui contemnit legem, juxta illud cap. bone de elect. frustra legis auxilium invocat, qui commisit in legem: similiter æquum non est, ut de Ecclesiæ benignitate reportet exemptionis privilegium, qui Ecclesiam contemnit.

Denique si æquum & rationale non est, præsumere quòd Ecclesia rebelles illos eximat ab obligatione communium legum suarum dirigentium, ob illarum non observantiam, contrariamque consuetudinem ex earumdem contemptu, Ecclesiæque odio provenientes; similiter æquum & rationale non est, præsumere quòd eisdem rebelles & contemptores ob eorum rebellem & contemptricem consuetudinem eximere velit ab obligatione communium legum suarum irritantium, ut satis declaravit per exhibitam authenticam S. Congregationis declarationem.

369 Quarta ratio est, quia consuetudo, que canonicis observat injuriis, nullius esse debet momenti, cap. ad nostram de consuetud. Et consuetudo, ex qua destruitur nervus Ecclesiasticæ disciplinae, irritanda est, cap. cum inter. Et consuetudo, sacris Canonibus inimica, non tam consuetudo, quam corruptela dicenda est, cap. cum venerabilis cod. tit. Et mala consuetudo, non minus quam perniciofa. XXXX

corruptela, radicibus est evellenda, can. mala consuetudo dist. 8. Atqui nullis consuetudinibus magis ista conveniunt, quam illis haereticorum consuetudinibus, quarum initium & progressus aliam causam non habet, nisi Ecclesiasticae autoritatis & disciplinae contemptum, odium, pervicacissimamque in illam rebellionem. Nimis ergo irrationabile est. quod ejusmodi consuetudines, seu potius corruptelas Ecclesia approbet, vel quod, ob cas, justissimarum, sanctissimarumque legum suarum vim emolliat. Maxime cum istae haereticorum consuetudines in sua radice sint haereticae, adeoque contrariae veritati. Consuetudo verò veritati contraria est abolenda, can. si consuetudinem ibidem. Et quia in Evangelio Dominus, ego sum (inquit) veritas; non dixit, ego sum consuetudo, debet consuetudo cedere veritati... Et consuetudinem ratio & veritas semper excludit, can. qui contempta ibidem. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. Propter quod, relicto errore, veritas sequenda est, can. consuetudo ibidem. Denique consuetudinum Ecclesiasticarum contemptores coercendi sunt, can. in his dist. 11.

Propterea Lessius in Auctario ad 1. 2. verbo prescriptio, casu 1. & 2. pronuntiat esse certum, quod irrita sint matrimonia haereticorum cum Ecclesiastico impedimento dirimente contracta. Idque confirmat ex praxi Ecclesiae: nam (inquit) simul atque ad fidem haeretici convertuntur, eorum matrimonia in gradibus ab Ecclesia prohibitis initia dissolvuntur, ita ut illi etiam qui non coram Parocho, sed coram haeretico Ministro, vel Magistratu contraxerant, dum ad Catholicorum transierunt castra, suum coram Parocho & testibus matrimonium renovarint.

370 Et cui non mirum videatur, quod aliqui ex Patronis contrariae opinionis dicere ausi sint, rescissis à Consistorio Praedicatorum haereticorum primis nuptiis, ob defectum consensus parentum (quas & rescindunt ob conversionem prioris conjugis ad Catholicam fidem) valere secundas, ab haereticis contractas vivente priori conjuge. Cum priores, semel consummatae, jure divino indissolubiles sint, imò vera Sacramenta; polygamiacque eodem jure divino in nova lege non solum illicita sit, sed & prorsus invalida. Quis Praedicatoribus haereticis dedit potestatem rescindendi, quod jure divino irrefcindibile, seu indissolubile est? Non majorem certe potestatem habet haereticorum Consistorium rescindendi priores nuptias, ob defectum consensus parentum, quam ob conversionem prioris conjugis ad Catholicam fidem.

371 Quid igitur faciendum haereticis ad fidem convertis, qui secundas nuptias, ob priorum rescissionem ab haeretico Consistorio factam, ut supra contraxerunt? relicto secundo conjugio ad priorem conjugem haud dubiè oportet ipsos redire, & si, in haeresi, matrimonium cum aliquo impedimento dirimente, v.g. consanguinitatis, vel affinitatis, &c. contraxerint, Confessarius, seu alius debet ipsis dispensationem impetrare, eaque impetrata oportet eos de novo contrahere, servata forma Concilii Tridentini. Quod etiam facere debent, qui in haeresi elandellinè, id est non coram vero Parocho contraxerunt.

372 Nec alicujus momenti est quod objicit Layman, oritura gravissima inconvenientia, si haeretici viderent sua conjugia à nobis reputari illegitima, filiosque suos illegitimos, nec admitti ad Ecclesiasticas dignitates, sacrosque Ordines. Hinc enim difficilior evadet conversio ipsorum. Haeretici namque, quamdiù haeretici sunt, parùm curant quid Papa de ipsis, eorumque filijs judicet. Cum Pontificem usque adeò rideant, totamque Ecclesiam Romanam, ut nihil apud ipsos solemnius, nihil magis decantatum in ipsorum Synodis, libris, suggestis, quam irrita esse matrimonia, quae vel ipsi Catholici Imperatores, Reges, Principes, ex Pontificia dispensatione contrahunt in primo gradu affinitatis, & in secundo consanguinitatis. Et cor ipsorum matrimonii favorabiliores esse debent Catholici, quam ipsi favorabiles sint matrimonii Catholicorum? Quibus haeretici non solum favorabiles non sunt; imò pro irritis habent matrimonia, in territoriis ipsorum contracta aliter quam coram Ministro vel Magistratu. Ad id quod additur conversionem ipsorum ex hoc evasuram difficiorem. Respondeo nihil minus. Quia certum est Sedem Apostolicam facillimè dispensaturam cum iis qui respicere voluerint, & ad Ecclesiam Matris suae gremium redire.

CAPUT XLII.

Catholicis, qui compelluntur à suis Magistratibus haereticis, in Hollandia, coram haeretico contrahere, Ministros, peccant si pareant huic mandato; licet intendant postea contrahere, vel antea contraxerint coram legitimo Sacerdote.

373 Si haereticus Minister ibi non concurreret ob causam religionis, sive ut Minister Ecclesiae ipsorum, sed ob rationem merè politicam, sicut concurrerit Magistratus (ut puat noster Stephanus à S. Paulo) id quidem illicitum non foret. Sed ipsum concurrere ut Ministrum Ecclesiae ipsorum, probat formula à Ministro usurpari solita, de qua Lessius in Auctario ad 1. 2. verbo Catholicis. cum haeret. conversatio casu 24. & 25. sic loquitur: *Letta formula, quae in Provinciis haereticis Belgii servatur, adverbi Ministrum adhiberi ut Ministrum Ecclesiae, & dare firmitatem matrimonio, & orare super conjuges, & populum haeticum vocat Ecclesiam Christi, communitatem sanctam, &c.* Et idem coram tali Ministro contrahere, est implicite approbare haereticorum sectam. Et idem Apostolica Sedes (teste Illustrissimo D. Castelloni in suis Constitutionibus fol. 25.) declarat, omnino esse illicitum, ut Catholicis contrahant coram Praedicante Aetholico, ea conjunctionis formula, quae apud ipsos solet usurpari. Hinc volumus (pergit idem Antistes, Sedis Apostolicae in partibus illis Vicarius Generalis) ut Cooperarii nostri sepe populum doceant, quam sit fides Catholica adversam, ita conjugis, ut si hoc ipsum docere neglexerint, eam incurrant poenam, quam divina justitia illis intental specularibus, qui videntes venire gladium, haud insounerint buccinam.

374 Nec Catholicis grave videri debet dicto mandato non obedire, ob periculum multa. Cum sciant melius esse multam illam solvere (quam tamen notabilis esse non solet) quam Deum offendere; temporalisquae aeternis à se postponenda esse, sumptumque illum recuperari posse, parendo sumptibus in luxu, convivis, &c.

375 Addit Lessius casu 26. Catholicis ordinariè licitum non esse convivium nuptiale haereticorum suà praesentia sic honorare, ut conjunctis de eorum conjunctione gratulentur. Cum eorum conjunctiones fornicariae sint, & nullae. Quia tamen adire tale convivium alium habet usum, amicitiae utique conservationem, corporis refectionem, &c. id non esse per se malum, modò conjunctis non gratulentur, nec munera dent in signum gratulationis. Quia tamen conjunctiones illae, licet quoad substantiam contractas, & Sacramenti, invalidae ac nullae, videntur dici posse validae quoad effectus civiles, quos suprema Principum suorum, vel Magistratuum, auctoritas ipsis tribuit, v.g. quoad haereditates, & similia merè temporalia: fortasse videbitur non omnino illicitum hoc tanto ipsis congratulari.

CAPUT XLIII.

Silvus Papa jure ordinario, & subinde Episcopus jure extraordinario, ex presumpsa rationabiliter Papa voluntate, dispensat in impedimentis, solo Ecclesiastico jure matrimonium dirimentibus.

376 **R**atio prioris partis est, quia dicta impedimentum, vel à Conciliis Generalibus, vel à SS. Pontificibus instituta sunt. In legibus verò SS. Pontificum, vel Generalium Conciliorum, Episcopi, utpote ipsi inferiores, jure ordinario dispensare non possunt. Cùm inferior, jure ordinario dispensare nequeat in lege Superioris, cap. cùm inferior de majori. & obed.

377 Ratio posterioris partis est, quia subinde occurrunt circumstantiæ, in quibus necessitas urgens exigit hic & nunc cum aliquibus dispensari, & interim vel tempus, vel alie circumstantiæ non permitunt pro dispensatione recursum ad Pontificem. In illis proinde circumstantiis rationabiliter presumitur voluntatem S. Pontificis esse, ut id Episcopi faciant, quod Pontifex ipse per se faceret, si de eo requisitus esset, ut tradunt omnes communiter Theologi, & Canonistæ, firmat consuetudo, dictaque recta ratio. Incredibile namque est, S. Pontificem velle dispensationem illam sibi reservatam in summis angustiis, cum animarum, gravissimorumque inconvenientium periculo. Cùm Pontifex presumi nequeat id velle quod repugnat charitati, bonoque fidelium regimini. Repugnat autem charitati, bonoque fidelium regimini, velle, quòd fideles, qui matrimonium bonæ fide cum impedimento dirimente ignoranter contraxerunt, in circumstantiis, in quibus ad S. Pontificem recurrere nequeunt, opportuno quo hic & nunc maxime indigent remedio mancant delicti. Id ergo velle Pontificem presumi nequit. Rationabiliter proinde presumitur velle, ut Episcopus pro tunc provideat de remedio opportuno cum talibus personis, ob urgentem necessitatem dispensando. Unde Zerola, Episcopus Minoricensis, in sua *Praxi Episcopali* p. 1. verbo *dispensatio* §. ad quintum testatur, sibi ex Romana Curia datum responsum, dispensationum illarum potestatem esse penes Episcopum, concurrentibus sex circumstantiis sequentibus.

378 1^a. ut matrimonium jam sit contractum:
2^a. ut sit contractum cum ignorantia impedimenti, adeoque bonæ fide. Cum enim Tridentinum sess. 24. c. 5. de reform. matrim. spe dispensationis consequendæ eos carere velit, qui *intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere presumpserint*, æquum non est potestatem dispensandi cum talibus, Episcopis esse concessam.

380 3^a. ut sit consummatum.
381 4^a. ut impedimentum sit occultum, id est publica fama non vulgatum, nec deductum ad forum contentiosum; vel in eo, ob defectum sufficientis probationis licet dirempta, reus sine nota dimissus. Si enim impedimentum fuerit publicum, in eo Episcopus dispensare non potest. Neque enim periculum est scandalum ex publica talium conjugum separatione.

382 5^a. ut partes ad eò pauperes sint, ut ad Summum Pontificem, vel ad Legatum mittere nequeant.
383 6^a. ut scandalum verisimiliter oriretur, si foret separatio.

384 Siqua ex his circumstantiis desit, & personæ revera sint pauperes, vel rudes ac rusticæ, Episcopolis vel Sacerdotalis charitatis erit hanc dispensationem à Sede Apostolica procurare in forma pauperum, ut à personis illis nihil exigatur.

385 Circa matrimonia verò contrahenda, longè
Tom. III.

contractor est Ordinariorum potestas. Si tamen magna id necessitas possit, nec temporis angustia recursum permittat ad Pontificem, vel ejus Legatum, sicut Episcopus ob similes circumstantias dispensare potest post, ita & ante matrimonium contractum. Ita Sanchez l. 2. disp. 40. n. 1. Sylvius, alique multi. *Ejusmodi autem necessitas* (inquit Sylvius) *videtur esse, si quis morti proximus, ad legitimandos liberos, vel ad restaurandum bonorem, vel pro bono, aut pro compositione magnæ litis, velit matrimonium contrahere; obset autem impedimentum dirimens, nec possit adiri Pontifex, vel ejus Legatus, habens potestatem dispensandi. Item si sponsus aut sponsa manè venit ad confessionem, & per eam deprehendatur esse inter illos impedimentum dirimens (v. g. affinitatis ex copula illicita) cujus manifestatio esset causa gravis infamiae, & si non statim procedant ad contractum, alteruter estimabitur fuisse confessus aliquod enorme peccatum, ob quod Parochus noluit, vel etiam non possit eos conjugere; jamque amici sunt in diem illum vocati, omnique ad nuptiale convivium parata, nullaque occurrit via cavendi publicum scandalum, infamiam, vel gravissimas inimicitias, si matrimonium differatur. In his rerum angustiis ad Episcopum recurrendum est, ut dispense pro conscientie foro. Quod ab ipso fieri posse, docent* (cum Sylvio) Sanchez, Reginaldus, Præpositus, Bonacina, Barbosa, Perez, Dicastillo, Pontius, Villalobos, Diana, plures ex ipsis referens p. 11. tr. 3. resol. 80. contra Sotum, Cordubam & Medinam.

Addit tamen Sylvius, in hoc casu videndum, 386
an Confessarius non possit scandalum & infamiam dispensationum cavere, jubendo penitenti ut voceat castitatem ad unum, duo menses, ut interea quærat dispensatio; penitens autem consanguineis & amicis dicat, se habere votum castitatis, & propterea Pastorem velle, ut expectetur dispensatio. ... Quod si tali medio possit differri matrimonium, sine ullius gravi nota vel infamia, donec recuratur ad S. Sedem, vel Nuntium sufficienti potestate instructum, Episcopus non potest dispensare. Si verò possit quidem evitari infamia & omne dedecus per aliquam dilationem, non possit tamen esse recursum ad Pontificem, vel ad eum, qui facultatem habet dispensandi, nec etiam possit matrimonium totaliter impediri sine magno scandalo, & dedecore, poterit Episcopus dispensare.

An etiam Vicarius Generalis Episcopi? Ne-
gant citati Authores Vicarium Generalem posse
in illis extraordinariis casibus dispensare; nisi Episcopus hoc ipsi specialiter commiserit, vel rationabiliter presumatur dedisse ipsi omnem suam potestatem, etiam quam habet, ut S. Sedis Delegatus. Quam rationabiliter presumitur ipsi dedisse Episcopus, plures possidens Episcopatus, ab invicem remotissimos. Videri potest Gobat tr. 9. n. 584.

Ad extremum observo, nonnullis Episcopis
esse titulo præscriptionis acquiretum esse dispensandi in quibusdam impedimentis dirimentibus. Quod fieri posse tradit (cum communi) Layman l. 3. tr. 1. c. 8. n. 15. Et sic Episcopus Leodiensis, ejusque Vicarius Generalis (ut Lessius observat loco citato, verbo *matrimonium*, cast. 9.) dispensare possunt cum pauperibus in tertio & quarto gradu affinitatis, quando justa necessitas celerem exigit dispensationem. Et quia Episcopatus Namurcensis extractus fuit à Leodiensi, idem praticare solent Episcopi Namurcenses, jure præscripto ab annis plusquam octoginta. In nonnullis etiam Galliarum Diocæsibus certum est id praticari.

CAPUT XLIV.

Tria matrimonii bona, debique reddendi obligata.

- 389 **T**ria matrimonii bona, prolem, fidem, Sacramentum, recensent Augustinus l. 1. de nupt. & concup. c. 11. & Concilium Florentinum in Decreto unionis. Per prolem prolis intelligitur procreatio, Christianaque institutio. Per fidem intelligitur obligatio iustitiae, quae uterque conjugum alteri obligatur potestati debitum reddere, & alteri quam conjugii sui corporis usum non concedere. Per Sacramentum à Florentino intelligitur indissolubilitas matrimonii, propter hoc quod significat indissolubilem conjunctionem Christi & Ecclesiae, divinique Verbi cum humanitate. De matrimonii indissolubilitate satis diximus cap. 21. 22. 23.
- 390 Obligationem reddendi debitum explicat Apostolus 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat; similiter autem & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi forte, ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi.*
- 391 Cum illa obligatio iustitiae sit, iniustitiae reus est, qui vel quae debitum absque iusta causa denegat, ipsiusque peccatum ex suo genere mortale est, aliorumque gravium peccatorum plerumque causa, veluti dissensionum, separationum, pollutionum, adulteriorum, &c.
- 392 Nichilominus non desunt causae, ob quas licet aliquando debitum negare. 1. si mulier sit gravida, & periculum sit foetum perdendi. 2. si sit menstruata. 3. si reddere nequeat sine sanitate deteriorato. 4. si perens labore lepra, vel alio morbo contagioso, quamdiu periculum est morbum illum contrahendi. 5. si conjug adulteraverit. Quia fidem frangendo perdidit jus exigendi debitum.
- 393 Ex dictis sequitur neutrum conjugum, absque alterius consensu, vivere posse continentiam, etiam ad tempus. Cum enim conjugatus sui corporis potestatem non habeat, non potest corpus suum Deo ad continentiam devovere.
- 394 An autem alter conjug, sine alterius consensu, facere possit votum nunquam exigendi debitum? Affirmat Richardus. Negat S. Thomas; quia matrimonium per ejusmodi votum, alteri redditur onerosum, quatenus ipsi tolli onus & necessitas incumbit exigendi debitum. Hinc Sotus & Etilius afferunt virum irritare posse huiusmodi votum uxoris, & uxorem viri. Id vir potest, quia est caput uxoris. Id etiam potest uxor, quia in tali matris voto magis gravata est, ob naturalem pudicitiam, qua fit ut ipsi pra viri mollior sit necessitas debiti semper exigendi: quamvis scrupulum hic omnem tollere possit dispensatio Episcopi, vel Confessorii ad id privilegii.
- 395 Sed nec alia vota, thorum conjugalem indebitae astringentia, sine patris assensu possunt à conjugatis omnium. Si nihil ad thorum attineant, non pauci equidem censent, virum, ut caput mulieris, potest valide omnia uxoris vota irritare (tametsi licet ea sola irritare possit, quae marito nocent, vel familiae administrationi) dicitur enim Num. 30. *Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & spexerit de ore ejus verbum egrediens animam, ejus obligaverit juramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserit. Sin autem audiens statim contradixerit, & irrita fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam, propitius erit ei Dominus. Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel ceterarum*

rerum abstinentiarum, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quid si audiens vir tacuerit. . . quidquid voverit alique promiserit, reddet. . . Sin autem contradixerit, potest quam respicit, portabit ipse iniquitatem ejus. Quae ultima verba ianuunt, maritum sine causa contradicentem peccare, sed uxorem à voto liberam esse.

CAPUT XLV.

Finis, quem juxta doctrinam Sanctorum intendere debent conjuges, alteram conjugalem exercentem, ut omni culpa vacent, est procreatio prolis, per quam Deus benedicatur, & debiti redduntur.

Non est dubium, quin licitus & honestus sit nactus conjugalis, dum sit causa procreandi prolem, per quam Dei nomen benedicatur. Quia tunc eo fine fit, propter quem à Deo est institutus, & propter quem factus fuisse etiam in Paradiso. Unde Tobias, & nunc (inquit) Domine tu scis, quia non luxuriae causa accipio uxorem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula saeculorum. Licitus quoque atque honestus est actus conjugalis, causa reddendi debitum. Quia actus est iustitiae, ad quem ipse Deus obligat, ut constat ex Apollolo supra.

Propter alterorum ex duobus illis finibus actum illum fieri debere, ut conjuges in eo omni culpa vacent, communis est doctrina Sanctorum. Communis item doctrina veterum Theologorum, ipsorumque Scholae Principum.

Clemens quippe Alexandrinus in suo Pedagogo l. 2. c. 10. *Non est* (inquit) *in terra & lapidibus seminandum, sed in hominibus ubi semen radicari potest, & germinare. Semen generationi dederat, inemptumque reddat, si matris sulcus privetur. Neque vero Moyses ulum anquam veterum Hebraeorum inducit, coeuntem cum sua uxore praegrante. Sola enim voluptas, hanc ea naturam, etiam in conjugio, est praeter legem, & iniusta, & à ratione aliena. Rursus autem Moyses abducit viros à praegrantibus quosque pepererint. Reverta enim matris, sub vestra collocata, super inestum autem, quod relictum appellatur, posita, extendit collum inter humeros in vesica, & in colli, in quod venit semen, impletum occludatur atque ad partem. Fructus autem deposito, deinde semen suscipit. Matris itaque sitiens filiorum procreationem, semen suscipit, probrosque & visperandum negat curam post rationem, ore clauso jam omnia excludens libidinem. Eius autem appetitio. . . inter conversae, in procreatione sobolli occupata, operatur una cum ossifice. Nefas est ergo operantem iam naturam molestita albus afficere, ipsius ad peccantem prorumpendo libidinem. Et in ista; & solum qui uxorem duxit, ut qui tunc sit agricola, serere permittitur est, quando tempus sementem admittit. Et l. 3. Strom. addit ita iuberi, nedum à Moysse, sed & à melioribus Gentilium Philosophis, quali ex ipso naturalis legis dictamine. Manifeste ergo docet, conjugium ulum peti licite non posse, nisi ad finem procreandae prolis; ideoque inordinatam esse petitionem, quando tempus sementem & novam generationem non admittit.*

Similiter Ambrosius lib. 1. in Luc occasione Elizabethae, Matris S. Joannis Baptistae (qua ut tenui se aetate gravidam sentiens, quinque mensibus ex verecundia quadam se occultavit) graviter observat, esse etiam ipsi quaedam tempora praescripta conjugii, quando dare operam liberum sit decurata, dum scilicet anni viginti, dum suscipiendorum liberorum spes est. Senes enim ab ipsis excluduntur aetate, & iusto intereratibus quavis re-

vocantur ab opere nuptiarum... Quia etiam ipsi...

lenti quadammodo dicit Dominus: si causa libera...

Et culpam homines, in eo minus moderatos...

S. Augustinus l. de bono conjugali c. 7. Redde...

S. Hieronymus l. i. adversus Jovinianum cir-

399 Pater hoc, ex eo quod subdit: certe qui dicunt...

400 Cur ita Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Hieronymus...

lenti quadammodo dicit Dominus: si causa libera...

postquam fructum oriunda prolis susceptus uxoris neri indicaverit, quid coitus cum uxore, nisi jam actum libidinis demonstrat, &c. ut supra num. 400. Et infra: Liquido igitur patet, quoniam si clarissimorum Doctorum dicta saniant, & antiqui conjugati Patres in exemplum sunt, prorsus a coitu uxorum praegnantium sit abstinendum.

409 S. Petrus Damian. l. i. epist. 15. dum non gignenda proli, sed ngenita deservimus voluptati, non mariti, sed proleclari; non conjuges, sed potius amatores iure dicuntur.

410 Similia habent Hilarius Romanae Ecclesiae Diaconus in 1. ad Cor. 7. V. Beda ibid. S. Anselmus ibid. Magister Sententiar. in 4. dist. 31. Albertus Magnus ibidem a. 2. 1. S. Thomas ibidem q. 2. a. 2. S. Bonaventura ibid q. 3. Alensis 2. p. Summ. q. 147. memb. 2. Scotus in 4. dist. 26. Richardus de Media-Villa loco infra referendo. S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 20. Dionys. Carthus. in 1. Cor. 7. Gerson Compend. Theol. de Sac. conjug. uno verbo omnes Veteres. Teste namque Soto in 4. dist. 31. q. 1. a. 3. nemo Doctorum (ante Majorum) contradixit. Teste quoque Etlio ibid. §. 7. Veteres omnes, & Scholasticorum praecipui... docent conjuges venialiter delinquere in actu conjugii, quando non intendunt proli procreationem, nec debiti redditionem, sed solum voluptatem, vel tentationem evadere periculosam.

411 Qua in re SS. Patribus, & antiquis Scholasticis, insignes hujus & praecedentis saeculi Scriptores accedunt. Accedit etiam Innocentius XI. in Decreto quo hanc condemnat propositionem: *Opus conjugii ob solum voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa & defectu veniali.*

Concludo itaque Sanctorum, veterumque Doctorum agmen verbis expressissimis clarissimisque S. Thomae loco citato: *Semper in actu matrimonii aliquod peccatum accidit, nisi hac intentione fiat conjunctio, ut proles procreetur, vel saltem ut debitum reddatur. Nam motus naturae solus tendit in prolem habendam absolutam, quae intentio non est recta, nisi ulterius referatur in Deum, ita ut proles quaeratur ad cultum Dei suscipienda & nutrienda. Et in fine corp. duobus solum modis conjuges abique omni peccato conveniunt, scilicet causa proli procreanda, & debiti reddendi. Alias autem semper est sibi peccatum ad minus veniale. Unde ad 2. dicit, quod si aliquis per actum matrimonii intendit vitare fornicationem in conjugio, non est aliquod peccatum; quia haec est quaedam reddio debiti, quod ad bonum fidei pertinet: sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quae est de peccatis venialibus. Et ad 4. quamvis intendere sanitatis conservationem non sit per se malum; tamen haec intentio efficitur mala, si ex aliquasimilitate intendatur, quod non est ad hoc de se ordinatum. Sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quaerere. Et similiter est in proposito de actu matrimoniali. Et in 4. dist. 31. in expt. litt. cum Hieronymo vituperat accessum viri ad uxorem impraegnatam; non tamen ita quod semper sit peccatum mortale, nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus. Haec tamen S. Thomas, qui, quod ait primo loco, intentionem suscipiendae proli non debere in prole consistere, sed ad Deum ulterius tendere debere, ita ut proles quaeratur ad cultum Dei suscipienda, &c. ex S. August. de sumpt. fit, qui l. 1. de nuptiis c. 4. sic ait: *nuptiae habent intentionem generandi regenerandos, ut qui ex eis filii nascuntur, in Dei filios renascantur. Quapropter qui non hac intentione, hac voluntate, hoc fine generant filios, ut eos ex membris hominis primi in membra transferant Christi... etiam si tanta sit observantia, ut, secundum matrimoniales ca-**

bulas, non nisi liberorum procreandorum causa concumbant, non est in eis vera pudicitia conjugalit. Et l. 4. contra Julian. c. 1. haec est enim, & esse debet piorum conjugum intentio, ut regenerationis generatio praeparetur.

CAPUT XLVI.

Satisfit objectionibus recentiorum Casuistarum, contra allatam SS. Doctorum, praecipuorumque Scholasticorum doctrinam.

Objicies 1.º, si actus conjugalit solum esset licitus ob filiorum procreationem debitivè redditionem, sequeretur 1.º. cum non esse licitum ad vitandam fornicationem. Hoc autem est falsum. Quia ad vitandam fornicationem licitum est inire conjugium, juxta illud Apostoli, propter fornicationem autem uniusquique suam uxorem habeat, 1. Cor. 7. Ergo eundem ob finem licitus est conjugalit actus, secundum quod Apostolus addit ibidem: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Sequeretur 2.º. non esse licitum decumbere cum uxore gravida, utpote ex qua nec sperari, nec intendi potest filiorum procreatio.

Sequeretur 3.º. sterilibus & senibus decrepitis illicitum esse actum conjugalem, ob eandem rationem. Hoc autem esse videtur contra Ecclesiam mentem, quae dum matrimonio jungit personas steriles, & effetas, ipsis matrimonii usum concedit. Alias matrimonio jungendo eas monere deberet, ne utantur conjugio, saltem debitum petendo.

Sequeretur 4.º. matrimonii statum esse multis peccatis venialibus obnoxium.

Respondeo ad primam sequelam, sanctos Doctores tradere, quod actus conjugii licitus non sit ad solum finem vitandi in se fornicationem. Ita S. Augustinus de bono conjugii c. 6. 7. & 10. cujus verba habes supra. S. Gregorius supra ad interrogationem 10. Augustini. Beda in 1. Cor. 7. S. Thomas in verbis relatis ex dist. 31. q. 2. a. 2. ad 2. Qui etiam in 4. ad Hannibaldum dist. 31. a. 3. ad 3. dicendum (inquit) quod semper in actu matrimoniali aliquod peccatum incidit, nisi hac intentione fiat conjunctio, ut proles procreetur... vel saltem ut debitum reddatur... vitatio autem fornicationis intenta non excusat a toto: quia aliter potest quis fornicationem vitare, scilicet penitus abstinendo. Non enim totaliter excusatur, qui facit minus malum, ut evitaret majus, si posset utrumque vitare. Qui autem nullo amore proli, vel justitiae conjugalis, facit actum conjugalem, sed solum ad vitandam in se fornicationem, facit minus malum ad vitandum majus, cum possit utrumque vitare. Quia malum est obsequi concupiscentiae intra limites matrimonii, ut docet S. Augustinus supra, & S. Thomas ibidem a. 3. si quaeratur delectatio intra limites matrimonii, ut scilicet talis delectatio in alia non quaeratur quam in conjugio, sic est veniale peccatum. Hoc autem facit, qui nullo amore proli, nec justitiae conjugii reddenda, facit actum conjugalem ad vitandam in se incontinentiam. Reverti enim (juxta Augustinum supra relatum) obsequitur concupiscentiae intra limites matrimonii, quamvis ei obsequi non sit extra limites illius. Quia in matrimonio quaerit voluptatem, ne eam quaerat extra, eamque habeat pro fine, licet simul intendat abstinere à voluptate non matrimoniali. Quemadmodum tentatus ad carnes manducandas die prohibito, si ad hoc vitandum, velit se delectare in cibus delicia-

torum piscium, ne delectet se in esu carniu, re- ve à obsequiur concupiscentia circa materiam licitam, ne ei obsequatur circa materiam illicitam. Et idèd S. Thomæ concinit S. Bonaventura in 4. dist. 31. a. 2. q. 2. ubi quærit, an coitus conjugalis causâ fornicationis vitandæ, possit esse sine omni peccato veniali? Et respondet, quòd qui coit causâ fornicationis vitandæ, aut hoc est in se, aut in altero? Si in altero, ut reddat debitum, hoc est pure justitie... qui verò coit causâ fornicationis vitandæ in se, in hoc semper peccat venialiter. Et hæc opinio (ait Richardus de Media-Villa in 4. dist. 31. a. 3. q. 2.) est communior. Et (ut Dominicus Soto ait ibidem q. 1. a. 4.) gravitas est numero Patrum protegitur. Denique communiter tenetur, ait Angelus de Clavatio verbo debitum n. 22.

417 Nec obstant verba illa Apostoli: *Revertimini in ipsam, ne tenet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Hoc enim Apostolus declarat se dixisse secundam indulgentiam, id est secundam veniam. Quæ verba culpam venialem evidenter deouare, communis est doctrina & interpretatio SS. Patrum, secundum quam Concilia exponi jubent S. Scripturam. Videri potest Tridentinum sess. 4. Enimverò præcipua laxata disciplina causa est recessus à sanctissima purissimaque doctrina SS. Patrum, uti to. ostendimus, specialiterque offendi potest ex pluribus laxissimis & licentiosissimis opinionibus nonnullorum Casuillarum, quibus habenas laxat conjugatis circa fordidas voluptates, quas referre pudor est.

418 Neque ex eo quòd licitè, ex motivo vitandæ incontinentiæ, conjugium inear, consequens est quòd licitè ex eodem solo motivo postea actus conjugii exerceatur. Quia (præter dicta cap. 18. num. ...) qui tali motivo matrimonium inuit, non necessariò sic dispositus est, ut velit ex eo solo motivo postea matrimonium uti; sed, si animo planè casto velit matrimonium inire ad vitandam incontinentiam, sic apud se statuit: quia fragilitati meæ timeo à fordibus incontinentiæ, illi me statui dedam, in quo minus sit earum periculum. In illo namque officium conjugis in timore Dei exercendo, amore posteritatis, vel justitiæ conjugalis, adjuvante gratiâ tanti Sacramenti, minus tentabor à desiderio faciendi extra matrimonium, quod in matrimonio licitè facio.

419 Ad secundam sequelam. Respondeo 1º. eam invidiosè proponi, ad reddendam doctrinam Sanctorum populo odiosam. Hoc enim non semel expertus sum ab adversariis fieri ad suscitandas vociferationes vulgi, sæculi corrupticulis assueti, magis quàm in castissima Sanctorum, præcipuorumque Theologorum doctrina versati. Sed propter insanas ejusmodi vociferationes, animaleque judicium vulgi carnalibus dediti, abjicienda non est castissima doctrina Sanctorum. Et idèd

420 Respondeo 2º. esse licitum decumbere cum conjugæ gravida, ad justitiam conjugalem ipsi petenti reddendam: reddere enim conjugis debitum, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem, ut Augustinus supra dicit.

421 Respondeo 3º. unanimem esse doctrinam Sanctorum, quòd illicitum sit debitum exigere ab uxore gravida, postquam venter ipsius sic intumuit, ut superferatio sperari non possit, uti capite præcedenti vidimus. Ita enim Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius Diaconus, Jonas Aurelianensis, solidè comprobantes, eos qui secus faciunt, incontinentes, irrationabilesque esse, nec voluptatibus suis modum ponere; imò vix non sequi putidam Mahometi regulam, uxores vestre sunt aratura vobis: indute araturam vestram ad libitum. Propter quod ipsi præmentia imponitur in Pœnitentiali Romano

tit. 7. c. 9. & 10. Sicut & in Pœnitentiali Bedæ c. 22 & 10. *Non tamen semper hoc est peccatum mortale* (inquit S. Thomas in 4. dist. 31. in exposit. text.) nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus.

Ad tertiam sequelam. Respondeo, si vera sit Augustini regula, ab aliis etiam communiter SS. Patribus tradita, concubitus necessarius, causâ generandi, inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Enchirid. 78. complexus carnalis propter solos pignendos filios adhibendus est. L. 2. de consensu Evang. c. 1. reddere tamen conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem: Ex ea conficitur, steriles, & valdè senes, secundum Augustini doctrinam, posse quidem reddere, sed exigere non posse debitum. Idque Augustinus ipse declarat, dum 3. contra Julian. 21. dicit, quòd conjugalis pudicitia nec menstruat, nec gravidis utitur feminis, nec ejus ætatis, quæ certum est eas jam concipere non valere.

Verum (inquunt adversarii) inde sequeretur, senes non posse licitè inire matrimonium. Verum (inquam ego) conjugium non solum propter filiorum procreationem, sed etiam propter ipsam naturalem in diversis sexu societatem, bonum esse docet Augustinus de bono conjugali c. 3. co ergo sine iniuri potest à senibus, intendendo casus vivere; vel matrimonio bene uti, reddendo; non exigendo debitum. Et idèd matrimonium ipsis Ecclesia permittit. Dumque permittit, necesse non est ut ipsos moneat de non ex gendo debito; sicut dum matrimonio juvenes jungit, necesse non est ut ipsos moneat, ne ob solam voluptatem matrimonio utantur. Frustra namque id moneat, sciens monitum istud ab ipsis vix, aut ne vix quidem servandum; melius proinde esse in ipsis dissimulare minus malum, quàm de eo cavendo ipsos moneat, cum periculo mortificæ incontinentiæ ipsorum extra matrimonium. Quam etiam ob causam Confessarii, prudentiam Apostolimitantes (dissimulantis minus malum, &c.) ut plurimum dissimulare debent cum conjugibus, qui sese continere vix aut ne vix quidem possunt, ut debitum frequentius exgant, quàm matrimonii finis permittat. Interrogati tamen à conjugibus, an illud licitè exgant ad vitandum in seipsis fornicationem, respondere debent, sanctos Patres id ipsis non permittere. Tametsi enim vitare in seipsis fornicationem medio licito, rationale sit, tale medium non est matrimonii usus, ob fines, ob quos matrimonium non est institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.

Ad quartam sequelam. Respondeo id quod assumitur usque adèd verum esse, ut propterea in Evangelio Petrus dicat, quòd non expedit nubere, atque id ipsum Augustinus frequenter inculcet in libro de bono conjugali, & in lib. de S. virginitate. Unde 4. Soliloq. 10. dicit, conjugem, qui hac in parte nunquam excellit, magis esse mirabilem, quàm imitabilem. Et cap. 13. citati lib. de bono conjugii, quòd hoc tam magnum est, ut multi homines facilius se totâ vitâ ab omni concubitu abstineant, quàm modum teneant non cocundis, nisi proli causa, si matrimonio copulantur. Nam (inquit) quem tandem audivimus inter familiaria colloquia, sive eorum qui conjugati sunt, sive qui fuerunt, indicantem vobis, nunquam se conjugii esse commixtum, nisi sperando conceptum? Quod ergo præcipiunt conjugatis Apostoli, hoc est nuptiarum, quod autem venialiter concedunt, aut quod impediat orationes, non cogunt nubere, sed serunt, id est tolerant minus malum, ad cavendum majus.

Objicies 2º. matrimonium est ordinatum in remedium concupiscentiæ. Ergo licitum est uti matrimonio in remedium concupiscentiæ. Respondeo negando consequentiam. Ob ea quæ

dixi in fine responsionis ad primam & tertiam sequelam objectionis precedentis. Itaque matrimonium catenis ordinatum est in remedium concupiscentiæ, quatenus per Matrimonii Sacramentum confertur gratia coercitiva concupiscentiæ, & quatenus ratione operum licitorum in matrimonio, concupiscentia minor exurgit, ut explicat Augustinus l. 1. de nupt. & concupisc. c. 10. Status quippe matrimonialis licet concupiscentiæ non permittat fructualem, seu amorem voluptatis propter se, permittit usum, amore filiorum, iustitiamque conjugalis, sicque facit quod concupiscentia non ita stimulet ad usum fornicarium, adulterium, contrahaturalem, &c.

427 Obijcies 3°. dum SS. Patres avertunt usum conjugii, causam vitandam in se fornicationis, non esse immanem ab omni peccato, commode intelliguntur de iis qui intendunt vitare fornicationem fatiando suam concupiscentiam, id est exercendo actum conjugalem causam voluptatis: secus de iis qui actum illum exercent causam sanandam concupiscentiæ.

428 Respondeo argumentum illud non esse nisi speciosum, deceptoriumque sophistica. Ut enim non fatietur, sed sanetur concupiscentia, usus illius referri debet ad id propter quod a natura, Deoque Authore naturæ institutus est; utique ad prolis procreationem, vel iustitiæ conjugalis adimplerionem. *Dum enim ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur*, inquit Augustinus supra. Jam proinde non sanatur, sed fatiatur concupiscentia. Tunc enim fatiatur, quando conceditur ei id quod postulat. Tunc sanatur, quando ei fatiatur & obeditur intra limites matrimonii, ne ei fatiatur & obediatur extra limites matrimonii, ut dictum est in responsione ad sequelam primæ objectionis. Ut ergo fatiatur, non fatietur concupiscentia, usus illius contineri debet intra fines matrimonialis institutionis. Si enim ultra illos progreditur, Augustino iudice, ei, non rationi, homo obsequitur.

429 Obijcies 4°. copula matrimonialis, præter generationem prolis, debet redditionem, alios fines habet, videlicet, ut vitetur periculum incontinentiæ, &c. juxta illud Geronimi in Compendio Theol. tit. de vitio in fine desumptum ex confessi. Bonav. p. 14. c. 2. *concupiscentia matrimonialis... licet est tripliciter, vel scilicet causa prolis ad honorem Dei & cultum; vel causa reddendi debiti, dum exigitur; vel causa fornicationis vitandæ. Ita Bonæ-ipsi in sua Noctua Belgica, &c.*

430 Respondeo negando antecedens. Quod non bene probatur ex Gerone, utpote integrè non relato. Neque enim Geronius simpliciter dicit, concubitum illum esse licitum *causâ fornicationis vitandæ; sed (cum Bonaventura supra relato) sic: causâ fornicationis vitandæ, non quidem in se, sed in sua conjugæ. Quod idem adversarius omisit, quia contra sententiam suam esse non ignoravit.*

431 Obijcies 5°. quando Augustinus dicit, esse peccatum veniale, conjugalem actum exercere, præcisè ad vitandam in se fornicationem, per peccatum veniale, non intellexit peccatum propriè dictum, sed intellexit aliquid de se licitum, ad vitam tamen æternam non ordinatum, sive non beatificum. Ita subtilis quidam Recentior in Noctua Belgica n. 133. id se colligere putans ex illis Augustini verbis 4. contra Julian. 3. *hoc ergo amore Creatoris opus est ut bonum beatificum sit, & pudicitia conjugalis.* Aliàs (inquit) cum Apostolus (postquam 1. Cor. 7. dixit: *propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*) addat, se hoc dixisse secundum veniam, seu indulgentiam, & Augustinus de bono conjug. c. 10. subjungat, *absurdissimè dicit, non peccasse, cui venia datur, Augustinus vellet Apostolum dedisse veniam ad*

Temp. III.

committendum peccatum veniale propriè dictum. Respondeo negando antecedens. Quia glossa illa adeo violenta est, & ab obvio sensu aliena, ut manifeste sit Augustini tortura, à Doctoribus communiter omnibus rejecta, qui Augustinum intelligunt de peccato veniali propriè dicto. Quod Augustinus ipse patenter denotat l. 5. contra Julian. c. 9. *Apostolum audiatur fideles Christi, qui sunt consilio colligati, ut ex consensu temperent, quo vacent orationi; & cum in idipsum redeunt propter intemperantiam suam, noverint etiam inde dicere Deo: dimitte nobis debita nostra: quod enim secundum veniam à tanto Domino dicitur, usque ignoscitur, non subicitur.* Per debita namque in Oratione Dominica, haud dubiè intelliguntur peccata propriè dicta, non præcisè opera ad vitam æternam non ordinata.

432 Neque idem Apostolus dedit veniam ad propriè peccandum venialiter. Dicendo enim, *hoc dico secundum indulgentiam* (Græcè habetur, *secundum ignoscensiam*) absolute & simpliciter id non permittit, sed comparativè, quasi diceret, melius esse ut *revertendo in idipsum*, ad vitandam periculosiorem tentationem satans, venialiter peccent, quam mortaliter, periculosiori tentationi succumbendo.

434 Obijcies ultimò: *quamvis illicitus sit actus conjugii ob voluptatem immoderatam: secus ob moderatam.* Sic cum pluribus aliis Novioribus idem Author tam in Noctua, quam disput. 8. de matrim. n. 26. & 27.

435 Respondeo negando antecedens: tum quia damnatum ab Innocentio XI. ut vidimus n. 411. Nam dum Innocentius XI. 65. propositiones damnavit, non damnavit propositiones à nullo Catholico Scriptore traditas; sed *partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas; & partim noviter adinventas*, ut ipsemet declarat in Proæmio Decreti sui. Nullus verò Scriptor Catholicus, imò ne hæreticus quidem, unquam asseruit, conjugalem actum esse licitum ob voluptatem immoderatam. Tum quia omnes SS. Patres, supra relati, merito docent, omnem voluptatem carnalem, propter se amatam & quæsitam, esse immoderatam ex parte finis. Quia scilicet excessus est debita moderationis, quando voluptati ceditur ob indebitum finem. Quod fit quando ceditur propter ipsam. Propter quod Augustinus l. 5. contra Julian. c. 5. Juliano solum libidinis excessum culpanti sic respondet: *quid enim te adjuvat, quod reprehendere videris ejus excessum, cuius approbas motum, ad alium quam voluptatis finem non relatum? Tunc enim excedit limitem, quando ejus motibus ceditur.* Sapiens certè non approbat, nec concubitum propter voluptatem ipsius concupiscit. Imò Eccl. 23. Sapiens orat: *auster ad me ventris concupiscentias, & concubitum concupiscentia non apprehendas me.* Denique immoderatam esse exactionem omnem debiti conjugalis, quæ fit præter causam procreandæ prolis, Augustinus, relatus can. *quidquid 32. q. 2. expressè docet, vitium esse dicens in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam eis secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi miscantur, addens quod eos pravos mores ad talem concubitum impellunt.*

CAPUT XLVII.

Illicitam esse debiti exactionem à conjugæ menstruata, Scripturæ & Patres docent.

436 **T**AM redditionem, quam exactionem debiti, tunc esse peccatum mortale, docent Scotus, Richardus à Media-Villa, Lyranus, Petrus Soto, Estius, & Hestelius in 2. p. Catech. c. 135. *Petitionem esse peccatum mortale, sed redditionem*
Yyy

uxoresque monere, quod tali modo non debeant, nec possint reddere.

453 Quartus casus est propter probabile periculum abortus, ubi per experientiam innotebit, exemploque non uno vir didicit, uxorem abortui subjectam esse, si tali vel tali situ, vel frequentiori copula ad eam accedatur. Quo casu non dubium est, accessum talem ex illa circumstantia reddi mortiferum, maxime dum periculum est, ne proles edatur mortua, absque possibilitate conferendi ipsi baptismum. Tunc namque ejusmodi accessum aliqui perperam excusant hac ratione, quod melius sit proli sine vita & baptismo nasci, quam omnino non esse: cum ratio ista parum sit christiana; imo contraria Oraculo Christi: *melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Suam proinde incontinentiam, nimiamque lubricitatem coerecent viri illi, eluantque convenienti poenitentia. Deinde aliquandiu abstinentes ab usu conjugii, Deum interim elemosynis, sacrificiis, jeuniis, magnis & ferventibus precibus, aliisque operibus bonis deprecantur, pro suscipienda prole, qua perveniendo ad baptismum, Deum laudet in aeternum. Quo facto, cum Dei timore, castitate, speque divinae misericordiae poterunt convenire.

454 Quintus casus est propter tempus menstrui ordinarii. De quo satis dictum cap. 48.

455 Sextus casus est propter periculum pollutionis, dum scilicet copulam praevenit tactus ad eum impudici, ut ante copulam pollutio sequatur, vel periculum sit ne sequatur. S. Antoninus idem docet pro casu quo conjuges dia insuntur fordidis illis tactibus, incendendo sistere in illis, non autem venire ad copulam conjugalem. Quia diuturni illi tactus, per se loquendo, nati sunt adferre periculum pollutionis.

456 Septimus est propter negationem debiti. Ad quod reddendum conjuges sub mortali tenentur, sive formaliter & expresse, sive virtualiter & implicite petatur, nisi causa aliqua, rationabilis hic & nunc excuset, ut si reddi nequeat absque notabili incommodo, vel periculo gravis morbi. Non excusat tamen titulus devotionis seu intentae Communionis, si comparata absolute exigat, ut periculum sit incontinentiae ipsius. Peccat tamen (secundum Etlum) mortaliter; secundum D. Thomam venialiter, sed graviter in linea peccati venialis, qui tam frequenter & assidue petit, ut impediatur tempora orationi & reverentiae erga S. Communionem debita. Quia *actus matrimonialis rationem deprimit propter carnalem delectationem, idedque hominem reddit ineptum ad spiritualia. Est ided in diebus, in quibus praecipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum,* ait S. Thomas in 4. dist. 32. q. 1. a. 5. quaest. 1. Non esse tamen mortale, docet quaestiuicula 2. Videri possunt plures hac de re canones 33. q. 4. quos inter canon sciatis sic habet: *Si panes propositionis non poterant ab eis, qui uxores suas tetigerant, comedere; quanto magis panis ille, qui de caelo descendit, non potest ab his qui conjugalibus paulo ante habere complexibus, violari atque contingi. Non quod nuptias condemnemus; sed quod eo tempore, quo carnes Agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.* Denique (post multos SS. Patres) S. Carolus Borromeus in Instructioibus conjugatos monet, *ut in magnis anni solemnitatibus, diebusque Dominicis, ex Nicolai I. Rescripto, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi assignato, & quibus diebus Eucharistiam sumpturi sunt, sumserint, a copulatione actuque matrimonii, quantum possunt, de communi consensu abstantent.* Ita ille, conformiter Apollonio 1. Cor. 7. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi.* Quod Tom. III.

si conjuges observarent, fieret ut ipsa matrimonii bona majori in dies divinae gratiae cumulo auferi sentirent, uti Catechismus Romanus docet p. 2. de Matrim. Sacram. n. 38.

Non excusat etiam ab obligatione reddendi debitum praetextus paupertatis, seu impotentiae alendi tot proles. Hoc enim titulo debitum negare, est diffidentia quaedam de divina providentia, qua Deus dans benedictionem uteri, dat etiam frequenter benedictionem temporalis boni, sive faciendo ut tot inter liberos nascatur unus qui familiam promoveat, sive aliter.

Octavus casus est propter impedimentum exigendi debitum, ratione voti, vel contractae affinitatis. Ita Doctores communiter.

Novus, propter notabile nocumentum, quod per immoderatum veneris utrum, aut suae, aut conjugis sanitati comparis infert.

Ultimum casum D. Antoninus (cum S. Thoma) esse dicit propter adulterium manifestum compartis. In quo si perseveret, pars innocens tenetur (inquit) ab eo se quoad thorum separare, ne censetur particeps adulterii ipsius, scandalum non cavendo, debitamque correctionem committendo, cap. *si vir sciens* de adulterio.

CAPUT L.

Fide certum est, multas ob causas, divortium; seu separationem inter conjuges; quoad thorum & cohabitationem, Ecclesia judicio fieri posse.

Sic enim Tridentinum definit sess. 24. can. 8. 460
S. post Alexandrum III. & Innocentium III. tit. de divortis.

Prima causa est adulterium, juxta illud Math. 461
5. *omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moerhari.* Uxorem tamen adulteram vir dimittere non potest. si & ipse reus foret adulterii, cap. *significasti*, & cap. *ex literis* de divortis. Nec vir uxorem dimittere potest, quae ipsum mortuum probabiliter credens, ob longam ipsius absentiam, alteri nupsit, si certior facta de vita prioris mariti, relicto secundo, ad eum statim reverti voluit. Nec in casu, quo uxor fraudulenter cognita est ab aliquo sub mariti specie lectum subintrante. Nec si vi fuerit oppressa. Nec si eam post adulterium commissum receperit & cognoverit. Ita Doctores passim ex variis canonibus colligunt, addentes 1. quod uxorem adulteram poenitentem & emendatam vir recipere possit, christianaeque benignitatis sit ut recipiat, licet ad id non teneatur. 2. quod proprio judicio uxorem adulteram in foro externo dimittere non possit (licet possit in foro conscientiae, utendo facultate sibi data in Evangelio) sed Judicis duntaxat Ecclesiastici. 3. quod par quoad hoc jus sit viri & uxoris. 4. quod uxor a viro dimissa, ad eum redire teneatur, si revocata fuerit. 5. quod vir cogi non possit ad recipiendam uxorem adulteram, quamvis post sententiam divortii, ipsemet adulterium commiserit. 6. denique quod vir, occultis adulterii reus, divortium ab uxore publice adultera sine peccato petere nequeat; imo Judicis sententia dimissam, recipere, maritalique affectu tractare teneatur, uti docent S. Thomas in 4. dist. 35. q. 1. a. 6. ad 5. Et S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 21. §. 6.

Secunda causa est lapsus alterius conjugum in 462
heresim vel apostasiam, cap. *de illa*, & cap. *quanto* de divort. Justam etiam divortii causam esse, quando conjugum alter, alterum instigat ad mortale peccatum, nec monitus desistit, docet S. Antoninus p. 3. tit. 1. c. 21. §. 7. Ob conjugis tamen crimina, ex quibus alteri nullum imminet periculum.

Yyyy 2

lum, anima vel corporis, divortium fieri non debet, cap. *quævis* de divort.
 463 *Tertia causa* est fœvitia conjugis tanta, vel furor, quod compars ei cohabitare nequeat absque periculo vite, cap. *litteras* de restit. spoliat. Quod aliqui extendunt ad casum, quo alteri cohabitare nequeat absque periculo ejusdemque mali, cujus metus cadit in constantem virum. Gobat tr. 10. h. 716. & 717. post Sanchez l. 10. de matrim.

disp. 18. exemplificantes in mutilatione, effusione oculi, verberatione tam gravi, ut notabiliter excedat modum verberandi, viro in uxorem delinquentem jure permittum. Sed hic laxanda non sunt habenda, comparandaque gravitas mali quod jure timetur, cum gravitate mali quod est in divortio, ne absque gravissima causa conjux a conjuge separetur.

Quæcumque hæc scripsi, S. Matris Ecclesie judicio humiliter submitto, & pro non scripto haberi volo, siquid ei displicuerit.

LAUDETUR JESUS, LAUDETUR VIRGO MARIA:
 OMNIBUS IN NOBIS REGNENT PER SÆCULA CUNCTA.

FINIS.

